STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 18260

FARSHRIBN IN ZIKORN

Naftole Herts Kon

YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

פֿאַרשריבן אין זכרון

Naftali Herts Kon

Farshribn in Zikorn

First edition
1966, publisher “Alya” Press

Second edition
2017 © Vita Serf & Ina Lancman

Editor: Eliezer Niborski
Cover design: Nadav Shalev

Published with assistance
from the National Authority
For Yiddish Culture of Israel

הרשות הלאומית לתרבות היידיש
נאַציאָנאַלע אינסטאַנץ פֿאַר ייִדישער קולטור

vitaserf@gmail.com
ina.lancman@gmail.com

ISBN 978-965-572-438-7

נפֿתלי־הערץ קאָן

פֿאַרשריבן אין זכּרון

We would like to thank our dear friend Lara Shechtman whose suggestion to issue a new edition of this book set the process in motion. Her advice and guidance throughout the work on this edition was invaluable.

דאָס בוך –
געהייליקט מײַן מאַמען –
רחל שערף ז״ל

ווען די טרערן פֿון אַלע דײַנע טעג
וואָלטן פֿאַרוואַנדלען זיך אין דערנער,
וואָלט איך אויף דעם דערנערוועג
גײן, גײן, גײן,
איין אַליין, איין אַליין
ביזן סוף, ביזן סוף.

צי גיי איך ניט אויף אָט דעם וועג?!

ווען די טרערן פֿון אַלע דײַנע טעג
וואָלטן פֿאַרוואַנדלען זיך אין קערנער
און דער ווינט וואָלט אויף מײַן וועג
זיי פֿאַרזייט, זאָמען אין הימלישן ליכט:
וואָלטן אויסוואַקסן אַ געדיכטער וואַלד
און דײַן געזיכט –
די פֿולע לבֿנה
איבערן וואַלד –
וואָלט געשמייכלט צו מיר שטילערהייט
און פֿון דײַן שמייכל באַגלייט –
(מײַן ליכט אין גרויליק געיעג)
וואָלט איך אפֿשר אין אָט דעם וואַלד
געפֿונען אַ וועג.

צי זוך איך ניט אָט דעם וועג?...

I

אין קרײַז

(ערשטער טייל)

אָ ליד! מײַן ליד!
רעגן־בויגן
אויף מײַן הימל.
אַפֿילו אין חלום,
און —
ווי נאָר איך עפֿן
די אויגן, —
לויכט און גליט
דער רעגן־בויגן —
מײַן ליד:
— „וויפֿל טעג,
וויפֿל יאָרן
וועל איך צאַנקען
אין זכּרון —
זינג מיך,
רייד מיך,
שרײַ מיך אויסעט“.

* * *

װידער אָנהױבן? –
קוק איך אױפֿן בױגן פּאַפּיר...
ניין, ס'איז ניט פּאַפּיר,
ס'איז די ערשטע זײַט!
שניי און שניי
און אײַזיק
געפֿריר
און טױבע,
אומענדלעכע
װײַט –
שטיין געבליבענע
צײַט.
װיפֿל דאַרף שײַנען די זון,
שמעלצן
די װײַט, –
די אײַזיקע װײַט –
װאָס איז אומגעהײַער?
און איך –
איך װיל באַלעבן
די ערשטע זײַט,
די ערשטע זײַט
פֿון דער אײַזיקער װײַט
מיט אַ טראָפּעלע
פֿײַער
פֿון מײַן מענטשלעך
האַרץ...

און ווי מע זעט אין דער נאַכט אַ פֿײַערל
פֿון דער ווײַטסטער ווײַט, –
אַזוי לויכטן
זאָל מײַן ערשטע
און לעצטע
זײַט...

פֿאַרשריבן אין זכּרון

לידער, מײַנע לידער –
אויסגעוווייטיקט,
אויסגעמוטיקט,
אויסגעצבלוטיקט
אין מײַן קאַמער –
אין דער שטיל.
געמיינט:
באַגרענעצן
מײַן רוים,
ווייל איך זײַן
אַ צווײַג,
אַן אָפּגעהאַקטער
פֿון בוים? –
געמיינט:
אין תּפֿיסה
מיך פֿאַרשפּאַרן,
וועל איך
וויאַנען,
דאַרן,
האָדעווען
מיט פּײַנען,
גרוילן,
וועל איך שימלען,
פֿוילן...?

פֿאַרן גײַסט
פֿרײַען
ניטאָ קיין צוים: –

אין מײַן קאַמער,
אין דער שטײַג,
איך – אי צװײַג,
בוים,
ערד;
מײַנע װאָרצלען
זיך גענערט
פֿון אײגענער
קראַפֿט,
פֿון אײגענעם
זאַפֿט.
מײַן גײַסט
פֿאַרניכטן?!
ער לעבט,
װעבט,
שאַפֿט,
הערט ניט אויף צו דיכטן.
(אויף די הענט
אײַזערנע
רינגען, –
נאָר איך הער ניט אויף
צו זינגען.)
געװאָרפֿן
אין אָפּגרונט,
אין שװאַרצן:
און איך –
מײַנע לידער
(איך װעל) שאַרפֿן
אויפֿן פֿײַערשטײן
פֿון האַרצן;

טויזנטער
אויגן –
פֿונקען
זיך צעפֿלויגן
אין אַלע,
אַלע זײַטן,
דורכגעלויכטן,
אויפֿגעלויכטן
אַלע הויכן,
טיפֿן,
ווײַטן.
(ווילט זיך קלײַבן,
פֿאַרשרײַבן,
זאָל פֿאַרבלײַבן.)

ניטאָ קיין בלײַער,
קיין פאַפירן.
מײַנע לידער
„פֿאַרשריבן“
אין מײַן געהירן,
אין זײַנע טיפֿן
זיי געשליפֿן
פֿאַרעקשנט,
פֿאַרביסן,
אויפֿן שלײַפֿשטיין
פֿון געוויסן.

אויף די קעמערלעך
פֿון מײַן געהירן
פֿעלדזן פֿעסט
די טירן;

אויף מײַנע
ניט־ברענענדיקע סײפֿן
אונטער מײַנע
שלייפֿן.
דאָרט זיי אויפֿגעשטאָפּלט,
פֿאַרהיט,
נאָר אין תּפֿיסה
שמאַכט
איך לאַנג: —
ווערט רײַף
אַ ליד,
אַ געדאַנק,
וואָס ווײַטער,
לענגער,
אין די קעמערלעך
פֿון געהירן
אַליץ ענגער,
און ענגער,
צעשפּאַרן
שוין די טירן
פֿון מײַנע
ניט־ברענענדיקע
סײפֿן —
און טאָג און נאַכט
ברײַען,
גליען,
טוען וויי מיר
מײַנע שלייפֿן.

אין תּפֿיסה
ווייניקלעך
צו עסן,
ברויט,
וואַסער –
זייער קאַרג,
אין תּפֿיסה
קאָן מען אַלץ,
אַלץ פֿאַרגעסן,
מעג דער מוח
זײַן ווי שטאַרק;
אין תּפֿיסה
ווערט אַלץ
גיך דערעסן,
די איינטאָניקייט
פֿרעסט,
פֿרעסט
ווי מויל –
פּונעם לאַנגן,
לאַנגן
ניט דערעסן,
אין קאָפּ
פּוסט,
הויל. –
ווויעט
אין קאָפּ
אַ ווינט,
קערט צונויף
שטיקלעך
געדאַנקען־דרויב,

און דיר דוכט:
ביסט בלינד,
טויב,
האָסט שוין אַלץ,
אַלץ פֿאַרגעסן,
און דו טראַכטסט
בלויז: עסן!

ווי יעדער ביסן טײַער,
וואָלט איך אָוועקגעבן
צוויי דריטל פֿון מײַן ברויט
פֿאַר אַ בויגן פּאַפּיר
און אַ פּיצל בלײַער.
דער הונגער –
אַ וואָלף!
האָט מורא פֿאַר פֿײַער,
פֿאַר פֿײַער
האָט אויך מורא דער טויט –
פֿאַר פֿײַער
פֿונעם גײַסט;
דאָס פֿײַער –
ריין –
אָן אַ רויך.
לײַכטער, לײַכטער
דער הונגער פֿון גוף,
ווען אַ קאָפּ געשטילט
דער הונגער פֿון מוח.
און ווען איך וואָלט שוין פֿאַרמאָגט
אַ בלײַער און פּאַפּירן,
וואָלטן די ווערטער
בײַ די טירן

דערזען
און צוגענומען,
און נאָך אַ באַוויַיז –
צו מײַנע אַקטן
צוגעגייט,
און אויף מײַנע הענט
און פֿיס
וואָלט צוגעקומען
נאָך אַ קייט,
נאָך אַ קייט.

דער וועכטער –
געבוירן בלינד,
ווי אַ הונט
מיר נאָכגעשפּירט
און געשווינד
רעפּאָרטירט.
און דער עלטסטער:
– „נאַרישער האַלדז!
נאָך ניט אַלץ,
דאָס זײַנען בלויז בראָכשטיקער,
דער עיקר, דער עיקר
געבליבן אין זײַן מוח!"
ביידע הילפֿלאָז,
ליפּן פֿאַרקרומט –
אין האַס:
– „מע מוז דעם ווײַן
פֿאַרניכטן
צוזאַמען מיטן פֿאַס..."

נאָר אויפֿן פּאַס –
דער עיקר –
די רייפֿן...
און אויף די סײַפֿן
אונטער מײַנע שלייפֿן,
אויף די ניט־ברענענדיקע
סײַפֿן
אונטער מײַנע שלייפֿן –
פֿעלדזן פֿעסט די רייפֿן...
ניטאָ אַזאַ כוח,
וואָס קאָן אײַננעמען
די פֿעסטונג
פֿון מײַן מוח.
ניטאָ אַזאַ כוח!

קינדער־שטימען – אין תּפֿיסה־קאַמער

(זכרונות פֿון א קאַמתּיסט)

שטיל... שטיל...
פֿון ווײַטן, פֿון ווײַטן – שטימען פֿון קינדער.
איך הער זיך אײַן אין די שטימען פֿון קינדער,
און ווי נאָך קיין מאָל, ווערט שווער מיר מײַן פּײַן –
איך ציטער אויף: אַ בלינדער –
אויף אַ רגע דערזען אַ טראָפּן שײַן.
אַ רגע – און אויס, ווידער פֿינצטערניש, נאַכט,
שטייט פֿאַרלאָרן: (וואָס איז געשען?)
עפּעס אין אים פּלוצעם דערוואַכט,
עפּעס אַזוינס, וואָס געווען און ניט געווען.
אין חלל טאַפּן, זוכן זײַנע דורכזיכטיק־בלייכע, פֿיבערדיקע פֿינגער,
ווי פֿאַרלאָרן עפּעס, און אים טוט זייער באַנג.
איך הער זיך אײַן צו די קינדערשע שטימען, ווי אַ זינגער
צו אַ ליבן, לאַנג פֿאַרקלונגענעם געזאַנג.
אַ כוואַליע אַן אײַזיקע אויף מײַן גוף, אויף מײַן געזיכט,
ווי נאָך קיין מאָל דערפֿיל איך אַלץ וואָס מיר פֿעלט,
ווי דער בלינדער, אויף אַ רגע דערזען אַ טראָפּן ליכט
און דאַן – נאָך פֿינצטערער אין זײַן אָפּגרונטיקער וועלט.
מײַנע דורכזיכטיק־בלייכע הענט איך שטרעק צו אַ הימלישן בלוי,
צו אַ בלומנדיק בלוי, צעשניטן, צעפֿערטלט פֿון אײַזערנע קראַטן,
אַ מאָל געהאַט אַ היים, אַ פֿרוי,
אַ מאָל קינדער געהאַט און זיי אַ טאַטן!
די קינדערשע שטימען – אַ רגע ליכט און אויס, ווידער נאַכט.
איך שטיי פֿאַרלאָרן: וואָס איז געשען? –
עפּעס האָט מיט אַ מאָל אין מיר ווידער דערוואַכט,
עפּעס אַזוינס, וואָס געווען און ניט געווען.
די קינדערשע שטימען צאַנקען, קרײַזן, וויברירן,
בלאָנדזשען לאַנג נאָך אַרום אין מײַן קאַמער,

(ווי נאָך קיין מאָל) מיט אַלע חושים פֿיל איך די קראַטעס, שלעסער, טירן,
ווי ער פֿאַלט אַראָפּ אויף מײַן קאָפּ דער סערפּ און דער האַמער,
וויל צעברעכן, צעדרויבלען מיך אויף שטיקער,
אין אַן אויוון אַ צעגליטן מע וואַרפֿט מיך אַרײַן,
נאָר איך – איך געדענק גוט דעם עיקר,
וואָס איך בין געווען, דאָס וועל איך זײַן.
אין אויוון, אין גיהנום־אויוון איך ווער ניט צעשמאָלצן,
איך בלײַב דאָס זעלבע און ניט דאָס זעלבע מעטאַל,
טראָג איך אַזוי מײַן האַרץ, מײַן קאָפּ, מײַן שטאָלצן
דורך דער תּפֿיסה, גיי און גיי און קום צו אַ זאַל,
צו אַ געראַמען, פֿאַרנעפּלטן זאַל, און מיט אַ מאָל: אומעטום צינדן זיך ליכטער
און דער זאַל מיט עולם פֿאַרפֿולט געדיכט,
אויף דער בינע בײַ אַ לאַנגן טיש זיצן ריכטער –
דרײַ געזיכטער, ווי איין געזיכט.
איין ריכטער פֿרעגט: צי אָנערקען איך זיך שולדיק – ?
און דרײַ פּאָר אויגן אויף מיר קוקן פֿרעך. –
שולדיק? צען יאָר ווי איך פֿרעג געדולדיק:
אין וואָס, אין וואָס באַשטייט מײַן פֿאַרברעך?
שוין צען יאָר, *צען יאָר* – אַן אייביקייט,
זומערן און ווינטערן, ווינטערן און זומערן,
וויפֿל פֿרילינגען, ווי איך קוק אַרויס צו פּיצלעך הימלישן בלוי,
דורך אײַזיקע קראַטן, דורך שטעכיקע דראָטן,
שוין צען יאָר צײַט, ווי איך רעד שטומערהייט
מיט מײַן אייגענעם שאָטן,
שוין צען יאָר צײַט
ווי אַלץ אין מיר שרײַט,
פֿאַר וואָס האָט איר צוגענומען
דעם מאַן בײַ דער פֿרוי
און בײַ די קינדער דעם טאַטן?!
די ריכטער שווײַגן, בלעטערן, זוכן און מישן,

טוען עס פֿאַוואַליע און מיט פֿיל געדולד,
(ווי זיי וואָלטן מורא האָבן פֿאַרווישן
דאָס, וואָס זיי קאָנען ניט געפֿינען – מײַן שולד...)
די ריכטער שווײַגן, זוכן, נישטערן, קלײַבן,
לייגן צונויף די פּאַפּירן, (ניט קיין נײַס.)
פּאַפּירן?! פּאַפּירן לאָזן אַלץ אויף זיך שרײַבן
און מאַכן פֿון ווײַס שוואַרץ און פֿון שוואַרץ ווײַס.
פּלוצעם פֿאַרשווינדט אַלץ, ניט קיין זאַל, ניט קיין ריכטער, –
אַ פּשוטער שרײַבטיש, אַ קאַבינעט,
און אַנטקעגן מיר – מײַן „אויספֿאַרשונגס־ריכטער“,
און אַנטקעגן אים – אַ סקעלעט.
און ער זאָגט: (ער איז די רויִקייט אַליין!!!)
– „דו ביסט אַ שרײַבער, אַ דיכטער,
דאַרפֿסטו גיכער, בעסער פֿאַרשטיין,
פֿון דאַנען, אַרויס, עפֿנט זיך קיין טיר,
דער וועג צו פֿרײַהייט
פֿירט דורך אוראַל,
דורכן ווײַטן מיזרח,
דורך צפֿון־קאַזאַכסטאַן,
דורך צפֿון־סיביר“.
ער קוקט אויף מיר, און ווי אַ פֿעטליע זײַן שמייכל
אַרום זײַן אַפּענעם, נאַכגיביקן מויל. –
און איך באַגרײַף: זײַן גבֿורה באַשטייט ניט אין שכל,
זײַן גבֿורה – גרויל.
און איך פֿרעג: שוין וויפֿל יאָר, פֿאַר וואָס פֿאַר אַ שולד,
פֿאַר וואָס אַזאַ גרויזאַמע פּײַן,
שוין וויפֿל יאָר ווי איך האָב געדולד,
ווי איך גאָר נאָך אַ טראָפּן שײַן,
אין דער פֿינצטערניש, אין מײַן ניט וויסן,
מיט וואָס האָב איך דאָס אַלץ פֿאַרדינט,

פֿאַר וואָס האָט איר אַזוי גרויזאַם מיך צעריסן
מיט מײַן היים, פֿרוי און קינד,
פֿאַר וואָס געפֿירט מיך פֿון תּפֿיסה צו תּפֿיסה
מיט צעיושעטע, שוימיקע צווייפֿיסיקע און פֿירפֿיסיקע הינט,
פֿאַר וואָס אַזאַ גרויזאַמע שפּאָט,
מיט וואָס האָב איך דאָס אַלץ פֿאַרדינט?
אפֿשר – ווײַל ניט איין מאָל מײַן לעבן געשטעלט אין קאָן,
געגלויבט אין אײַער גוטס, פֿאַר אײַך געקניט,
געבליבן טרײַ דער רויטער פֿאָן,
אפֿשר דערפֿאַר מיך אין קייטן געשמידט?!
איך זאָג אים אַלץ... ווער זײַט איר, תּלינים, צי... צי ריכטער? –
עס שטורעמט פֿון מיר אַרויס אַ ווולקאַן!
פֿון דעם וואָלטן (באַדאַרפֿט) זיך אויסלעשן אַלע ליכטער,
אַלע ליכטער, אַלע געזיכטער, וואָס זײַנען דאָ פֿאַראַן.
צי איך רייד, צי איך שרײַ, איך הער שוין ניט מײַן קול,
איך שטיי צעשמעטערט, בלינד און טויב,
אויף מײַן גאָרגל קאַלטער, שאַרפֿער שטאָל,
און זײַנע אויגן: אַש, שטויב? –
ער שווײַגט, קוקט אויף מיר און אַ ביטול־שמייכל
שפּילט אַרום זײַן שלאַפֿן, נאָכגיביקן מויל.
איך ווייס שוין: זײַן גבֿורה באַשטייט ניט אין שׂכל –
זײַן גבֿורה – גרויל.
ער דאַרף ניט דעם אמת, ווײַל פֿון אים ניט וויסן,
גלײַכגילט געגעצט אַרויס פֿון זײַן בליק,
ער קאָן ניט אויפֿשליסן, קאָן נאָר פֿאַרשליסן,
ער דאַרף אויף מײַן האַלדז פֿאַרדרייען אַ שטריק
און אַלץ ענגער און ענגער די פּעטליע פֿאַרציען;
ער ציטערט ניט מיט קיין וויע,
שרײַבט און שרײַבט –
עס זאָל קלעקן אויף אַ תּליה.

אין וואַלד בײַם שײַטער

וואַגאָנען, וואַגאָנען
מיט קלעצער און ברעטער,
לעכערט אַדורך מיך דאָס פּײַפֿן,
הודיען פֿון לאָקאָמאָטיוו,
דוכט: מיר שווימט אַנטקעגן
מײַן מלאך, מײַן רעטער,
מיר שווימט אַנטקעגן
אַ ליכטיקע שיף;

לויכט פֿון דער ווײַטן, וויגט זיך –
מע דערזעט מיך און ווינקט,
לאָזט די שיפֿלעך
אַראָפּ אויף די שטריק; –
מײַן האָפֿענונג: פֿליענדיקע
פֿונקען פֿון שײַטער,
און ווי זיי, פֿלאַמט אויף
און לעשט זיך מײַן בליק.

און טיף – דער וואַלד,
טויב און פֿאַרשאָטן,
אויפֿן שניי זיך לעשן
פֿון שײַטער די פֿונקען.
דאָס קעסעלע וואַסער
האָט שוין געזאָטן,
די ליפּן געבריט,
זשעדנע געטרונקען.

איך פֿיל די זעג מײַנע
און איך פֿיל זיך אַליין,
צי פֿון מיר, צי פֿון זעג און פֿײַל
די שטויבלעך פֿון זילבערנעם זאַמד – ?
איך צעבײַס דעם טויט
מיט קרישלענדיקע ציין,
געטרונקען סם,
נאָר כ'בין ניט פֿאַרסמט.

איך צעבײַס דעם טויט
מיט וואַקלענדיקע ציין –
זיי קרישלען זיך,
ברעכן זיך און פֿאַלן.
איך וואָלט אַנטלאָפֿן
(ווו די אויגן טראָגן),
נאָר ווו אַהין? ווו אַהין גיין,
אומעטום וועלף,
וועלף און שאַקאַלן.

און שאַרף איז מײַן זעג,
ווײַל שאַרף מײַן פֿײַל,
כ'האָב אין דער נאַכט
אַליין זי געשליפֿן.
און ערגעץ ווו ווײַט, ווײַט
אויף טויזנטער מײַל –
איין האַרץ בלויז – הערט
דאָס בלוט מײַנס טריפֿן...

זי הערט מיט אָפֿענע אויגן,
דאָס קינד בײַ דער זײַט,
וואָס שלאָפֿט מיט רו
פֿון הימלישע בלויען;
בלויז זיך אַליין, דעם קינד,
מיר און דער ווײַט
(זי קאָן) שטילערהייט
איר פּײַן פֿאַרטרויען.

איך הער דיך, איך הער,
פֿון האַרץ פֿון דײַנעם יעדן ציטער, –
מײַן פּײַן און דײַן פּײַן
אין רוימען זיך טרעפֿן,
שטויסן צונויף זיך –
ווערט אַ געוויטער,
אָ דונער! אָ בליץ! די לעפֿלעך צערײַס!
אָ ווײַט, עפֿן זיך, עפֿן!

גרילצן די זעגן,
הילכט דער וואַלד,
איך וואַלגער די מעכטיקע
אוראַלטע שטאַמען.
איך בין שוין, דוכט,
ווי זיי אַזוי אַלט –
און איך זעג זיך אונטער –
מיט זיי צוזאַמען.

* * *

זון!
איך קאָן דיר ניט קוקן
אין פּנים.
אַרויסגיין פֿון קריַז –
שטרענג פֿאַרבאָטן!
מײַנע בעסטע פֿרײַנד,
מײַנע ערגסטע
שונאים
אין איינעם
פֿאַרקנאָטן...
הענגט,
צאַפּלט
מײַן שאָטן
אויף די שטעכיקע
דראָטן.

* * *

וועז הענקער
שפּילן
אויף פֿידלען,
ווערן סמיטשיקעס
רידלען,
די מענטשלעכע
אָדערן – סטרונעס,
די הײַזער – טרומנעס,
די ווייגעשרייען:
נאָטן –
אויף שורות
פֿון שטעכיקע
דראָטן.

* * *

פֿאַרשלאָסן
אין שטײַגן,
אַלץ, אַלץ,
(מע וויל) אונדז רויבן;
נאָר איך –
איך, אין גרינע
צווײַגן –
הער ניט אויף
גלויבן.
איך ליג
אונטער ריגלען
און שלעסער;
די קראַטן
צעקרישלען
דאָס ליכט –
איך וויל אַלץ,
אַלץ
פֿאַרגעסן,
אויך מײַן
אייגן
געזיכט.

געהייליקט פנחס כהנאָוויטש – דעם נסתר

... אויסגעשטעלט אונדז ריי נאָך ריי,
אויף די גליבעס אײַז, בערג פֿון פּוך – דער שניי,
געפֿאַלן, געפֿאַלן דער שניי אומאויפֿהערלעך, אָן אַ סוף,
אַ לײַכטער, געדיכטער, ווירבלדיק געדרייט,
אויף די וויעס ווי בלײַ דער שלאָף,
אין די אויערן ווינטן־געוווי, געבראַזג פֿון קייטן.
דער אײַזערנער רינג אויף פֿאַרשטאַרטע הענט,
אויפֿן דופּק דאָס אײַזיקע שטאָל האָט געברענט
און צוגעזאָטן צו דער אָפּגעפֿראָרענער, ווײַסער הויט.
און איך – אין אַן אָפּגרונט אַלץ טיפֿער געפֿאַלן,
אין שניי, פֿונעם תּכריכים־שניי אַ פֿאַרבלענדטער;
אין די אויערן, אין האַרץ, געוווי פֿון ווינט? פֿון שאַקאַלן?
דער קאָנווי געשטורכעט מיך מיט אויטאָמאַט, געשריגן,
נאָר מיר שוין אַלץ איינס, אומגעפֿאַלן, געבליבן ליגן
אין בלענדיק שנייִיקן תּכריכים־פּוך, מיר געווען אַזוי גוט,
אַזוי וואַרעם. אין די אָדערן אַלץ וואַרעמער, הייסער דאָס בלוט,
דאַן קילער, קילער, שטײַפֿער און אײַזיק מיט אַ מאָל,
ווי אַלץ אין מיר וואָלט געשמאָלצן און געהאַרטעוועט צו שטאָל.
פֿון קאָנוואָיס מײַלער כוואַליעסווײַז דאַמף:
–„שטיי אויף, סימולאַנט, מאַך ניט קיין שטיק! „פּאָביעג"*!
„מיר שיסן"! ווי פֿון ווײַט געהערט זייער געשריי.
מיר שוין אַלץ איינס... שוין פֿאַרענדיקט מײַן וועג.
– „שטיי אויף! „פּאָביעג"! מיר שיסן! שטיי אויף,
שטעל זיך אין ריי!!"

---

* ווען געפירט פון קאָנווי מע פאלט פון שוואכקייט, אָדער מע שטייט אָפּ פון קאָלאָנע, ווערט עס אויטאָמאַטיש אויסגעטײַטשט ווי סימולאַציע אָדער פרווו צו אנטלויפן – „פּאָביעג". דער קאָנווי שיסט תּיכּף און – אין ראפּאָרט: „דערשאָסן בײַם פרווו צו אנטלויפן".

די טאַנענביימער, די צווײַגן – אין בלענדיקן שניי.
די שלאַנקע, אומגעבויגענע, אוראַלטע שטאַמען,
די צפֿונדיקע וואָראָנעס געקרײַזט מיט נבֿואה און גרויל־קראַקערײַ; –
ווער וועט איצט זאָגן קדיש נאָך מײַן טאַטן און מאַמען,
און נאָך מיר ווער וועט זאָגן?! (אַלץ איינס, אַלץ איינס, שוין אַלץ פֿאַרבײַ).
און אַ קנאַלשאָס האָט תיכּף צעריסן די אורשטילקייט פֿון טײַגע־וואַלד,
אויף אַ צענט חלק פֿון אַ רגע, ווי אַ שטאָך פֿון אַ נאָדל, ווי פֿון ווײַט, ווײַט
געפֿילט און געהערט;
מיר געוועזן שוין אַלץ איינס, ניט וואַרעם, ניט קאַלט,
ערגעץ ווו ווײַט, אויבן – די ערד,
ערגעץ ווו אונטן, טיף אונטן, אונטערן שניי – דער הימל,
און צווישן זיי אַן אויסגעלאָשן פֿײַער, אַ רויך – דאָס מענטש־געווימל,
מײַן שטילקייט אין מיר, מײַן רו האָט דער שאָס ניט צעשטערט,
איך בין שוין דעמאָלט געווען אַ שוועבנדיק, אַ הימליש פּוכעלע שניי
אין ווײַסן אומענדלעכן ווירבל און וויכער־געדריי...
דער שאָס – די רפֿואה די בעסטע פֿאַר מײַן אומהיילבאַרער נשמה־ווונד,
ניט געפֿילט שוין ווי מײַנע קאַטאָרגע־בגדים, מײַן שטײַפֿן, לעבלאָזן גוף
האָט צעביסן, צעריסן דער געטרײַער, קאָנוווײַשער הונט,
איך האָב שוין דעמאָלט געשוועבט
אַהין און אַהער, אַראָפּ און אַרויף, –
איך בין שוין דעמאָלט געווען אַ שוועבנדיק,
אַ זילבערן, הימליש פּוכעלע שניי
אין ווײַסן, אומענדלעכן וויכער־געדריי.

ניט אין רוסלאַנד

ניט אין די ברייטן
געשטאַנען מײַן וויג,
ניט די וויוגע, די סיבירישע,
געוויעט אין מײַנע קינדערשע אויערן,
ניט די רוסישע רחבֿותן
אומעטיקן אַרויס פֿון מײַן בליק,
צו דיר עולה־רגל געווען, רוסלאַנד,
אַליין געקלאַפּט אין דײַנע טויערן.
אויף דײַן בלוט־דורכטריפֿטער ערד –
מײַנע טרוימען
אין פּײַן און בלוט צעטראָטן,
בלאָנדזשעט רולאָז אַרום –
אַ פֿאַרפּײַניקטער –
מײַן שאָטן
אין אַ צפֿונדיקן,
ווײַט־מיזרחדיקן,
אויסגעהאַקטן וואַלד.
ניט מײַן נשמה,
נאָר מײַן לעבן
גרויליק צעריסן, צעצווייט,
מײַן נשמה אָן אַ פֿלאַם
געטליעט, געצאַנקט
אין רויך אין שוואַרצן,
מײַן שטים, מײַן געזאַנג
פֿאַרטויבט, פֿאַרהילכט –
דער געבראַזג פֿון דער קייט,
איר ווידערקול
הילכט נאָך הײַנט אין מײַן האַרצן...

מיך געטריבן
דורך צפֿונדיקע פּוסטקייטן,
דורך װעלדער סיבירער,
טראָפּנװײַז, װי בלוט,
אויסגעטריפֿט
מײַן גלויבן,
אין שטייענדיקן דרעמל
געזעון אויף אַ באַרג מתים
אַ מאָנומענט פֿונעם „פֿירער“.
אויף די אַקסלען
(אויף די מאַרשאַל־צייכנס)
דערשטיקטע טויבן;
די קעפּלעך פֿאַרװאָרפֿן,
די פֿיסלעך
פֿאַרגליװערט, פֿאַרדרייט,
אויף די העלדזעלעך, אין די שנאָבלען
דאָס פֿאַרקילטע בלוט
דאָס טונקל רויטע.
אַזוי שטייט ער, דער „שטאָלענער“ –
אַ זײַל פֿון זאַלץ
פֿאַרשטיינערטערהייט,
אין זײַן פֿאַרגליװערטן בליק: –
מיליאָנען
פֿאַרפּײַניקטע, טויטע.

גענוג, גענוג
זיך אָװעקשטעלן
אין דער מיט פֿון רוסישער גאַס –
אַ פֿאַרװוּנדעטער װאָלף:
אויסװויען די נעבעכדיקייט
פֿון מענטשלעכן זײַן,

נאָר צום רוסישן מענטש
ניט פֿאַראַן אין מיר
קיין איין טראָפּן האַס,
דער רוסישער מענטש
אויך געשלונגען
אָן אַ שיעור פּײַן.
דיר רוסלאַנד,
וועלן מײַנע ליפּן
קיין מאָל קיין קללה ניט שיקן,
ביז מײַן אָטעם
– לעצטן
מײַנע ליפּן בלײַבן ריין;
מיר באַשערט
דורך אַ שפּאַליר פֿון מיליאָנען
– רוסישע בליקן
אומבאַפֿלעקט,
מיט קאָפּ אויפֿגעהויבענעם
אַדורכצוגיין.

ניט אין פּײַניקער, מערדער,
– רוסלאַנד
דײַן עבֿר, דײַן הײַנט און מאָרגן,
ניט אין סטאַלינס, ראַמאַנאָווס,
סטאָליפּינס,
– דעניקינס און קאָלטשאַקס
אין דײַנע דיכטער און דענקער,
אין דײַן פֿאַרפּײַניקטן פֿאָלק
דײַן גרויסקייט פֿאַרבאָרגן,
און ניט, אָ ניט
אין מאַליוטאַ סקוראַטאָווס האַק.

משה קולבאַק – ליכטיקן אָנדענק

אָט שטיי איך ווידער
אין דעמאָנישן קרײַז. –
פֿון יענער זײַט
קרײַז
בערג פֿון אײַז:
אַן אין־סופֿיקע,
ניט־באַטראָטענע,
אײַזיקע פֿלאַך,
און זינלאָז –
זינלאָז
די מענטשלעכע שפּראַך...
יעדעס וואָרט,
יעדעס גרײַז גרויע וואָרט,
אויסגעקריצטער אות,
מער קיין באַדײַטונג,
קיין וואָג,
קיין מאָס;
ליגן די ווערטער:
אָפּפֿאַל אַ הויפֿן –
איבערגעברענטער מעטאַל.
יעדעס וואָרט:
האַרץ?
נשמה?
איצט בלויז ביטערע גאַל,
און טײַוליש געלעכטער,
אויגן פֿאַרנעפּלטע
אין פֿיבערבלענד,
און אַלע צאַנקען,
לעשן זיך:
פֿון אינעווייניק פֿאַרברענט.

אָ רוסלאַנד

מײַנע ארעסטאנטן־ברידער פּאווע קחנעצאָוו, אלעקסיי קורטאָוו,
אלעקסיי בעזראָדני – די וווּנדערלעכע רוסישע מענטשן – מײַנע רעטער –
מיט אומפארגענגלעכער ליבשאפט און פארערונג.

אָ רוסלאַנד! אָ אָקטאָבער!
מיך האָט דײַן ליכט פֿון ווײַטן, פֿון ווײַטן געצויגן,
זײַן אָפּשײַן געלויכטן אין מײַנע אויגן,
געלאָזט זיך אין ווײַטן, ווײַטן פֿלי,
געפֿאַלן פֿאַר דיר אויף די קני.

דיר אָפּגעגעבן מײַן גאַנצן זײַן.
ווי דעם שמעטערלינג ציט צו דער שײַן,
געפֿלאַטערט צו דיר און געשוועבט,
געדוכט: אויף דײַן ערד ערשט אויפֿגעלעבט.

און כאָטש דערפֿילט אויף מײַן אייגן געזיכט
אי די שׂרפֿה, אי דאָס ליכט,
און דער רויך האָט דעם אָטעם געשטיקט,
בין איך סײַ ווי געווען אַנטציקט.

און כאָטש געפֿילט: איך ווער פֿאַרברענט –
נאָר מײַן יעדער פֿלאַטער געווען איז אײַערער,
צו אײַך געשטרעקט מײַנע פֿליגל – הענט,
און נאָך טיפֿער אַרײַן אין פֿײַער;

און איצט – איך שטיי בײַם ראַנד פֿון תּהום: –
אַ קרבן אין קלעם פֿון מגפֿה,
אין ווירבל פֿון רויכיקן, רײַסיקן שטראָם
אין אָט דער טײַוולישער שׂרפֿה.

אָ רוסלאַנד!
אומענדלעכע! אויך איצט ביסטו ליב מיר און טײַער,
מיט דײַנע פֿעלקער, פּאָעטן און דענקער
אויסגיין אין יעדן לײַטערנדיקן פֿײַער,
נאָר ניט אין הענט פֿון הענקער;

פֿרוכפּערדיק, ווי זאָמען, איבער דער גאָרער ערד
מײַן אַש זאָל ווערן צעווייט און פֿאַרזייט,
און אויף דײַן ערד, צעהעלט און צעקוועלט
זאָל אויפֿגיין מײַן ליבע צו דיר,
צו דיר,
נאָר ניט צו דער קייט.

* * *

פֿאַרקויפֿט ניט אין די קראָמען
קיין פּאַפּיר,
קיין בלײַער, –
פֿון פּאַפּיר
און בלײַער
ווערט אַ פֿײַער,
און פֿײַער,
צעשמעלצט
דאָס געפֿריר!
איר זיצט
אויף געפֿריר
און איר...
שוויצט
(מיטן פּחד
פֿאַרן קלאַפּ
אין דער טיר)
אין אָט דער אײַזיקער,
אײַזיקער קעלט.
אַלע,
אַלע
אַרום אײַך
שוויצן,
ווי אין די גרעסטע,
טראָפּישע
היצן...

אַ דערשאָסענער דיכטער און זײַן פֿרוי

אייביק ווי די וועלט, אַלט און נײַ,
אויף מײַן האַלדז: בלײַ!
ציט מיך אַרײַן אין שווינדלדיקן קרײַז
צו וויסטעניש, ווירבל און אײַז.

אַן אָדלערקאָפּ, אין ערשטן גרוי,
די אויגן: אָט גרין, אָט בלוי;
אין בײַט, אין שפּיל פֿון שאָטן און ליכט,
אַזוי יעדע רגע זיך בײַט זײַן געזיכט.
וווּנדערלעכע איידעלע הענט, פֿידלערישע פֿינגער,
צו מאָל זײַנע אויגן, ווי דער ים פֿאַר טאָג.
נישט געעלטערט זיך, אַלץ ייִנגער און ייִנגער,
אַליין דאָס ציגל, אַליין אויך די וואָג,
און דאָס געוויכט אויף די פֿאַרכישופֿטע קרײַזן – די שאָלן;
געמוזט זײַן חובֿ זײַן ניט באַצאָלטן באַצאָלן...
(אָט דעם חובֿ האָבן מיר אַלע באַצאָלט מיט גרעאַנגל און פּײַן
פֿאַרן מאָשקע מהדיפֿית, טראָפּעלע האָניק, פֿאַרן ביסעלע ווײַן.)
זײַן חובֿ... דער חובֿ פֿון הויפֿזינגער פֿון אַ לאַנד,
וועמענס רודער אין הענט – די נישטיקייט אַליין...
„ווען גרויסע אידייען אין אַ דריבנעם פֿאַרשטאַנד,
ווערן די גרויסע אידייען קליין"...

... און דו, פֿרוי, אָנהויב און סוף פֿון אַלץ,
מיט זײַנע פֿידלערישע פֿינגער ער האָט געצערטלט דײַן האַלדז,
דײַן שוואַנענהאַלדז: ווײַסע רויזנבלעטער, – געשניצט,
איך הער, אין קבֿר אומבאַקאַנטן מיט די ציינער ער קריצט,
ניט פֿון האַס, ניט פֿון נקמה־פֿאַרלאַנג, חלילה, נאָר פֿון חשבון־הנפֿש־פּײַן;
און דו, פֿרוי, ביסט געווען זײַן ליבע, זײַן מוזע,
אויף דיר געפֿאַלן זײַן אומפֿאַרגעסלעכע שײַן!

אין מײַן ווי אָפּגעסמטן בלוט הילכט נאָך דער מערדערישער שאָס,
(כ׳האָב אויסגעטרונקען ביזן דנאָ דעם פֿאַרסמטן, טײַוולישן כוס.)
און דו, פֿרוי, דו ליגסט שוין אויפֿן דיכטערס געלעגער
מיט דײַן אויסדערווײלטן צווייטן,
אין האַרצן, אין די אויערן קלינגען נאָך די קייטן;
די שטאָלענע רינגען, פֿאַרשמידטע אויף זײַן יעדער אײדעלער האַנט,
געקלעמט אים אויך דאַן, ווען מע האָט אים געשטעלט צו דער וואַנט,
און זײַנע אויגן, ווי דער ים פֿאַר טאָג, מיט אַ טוך אַ שוואַרצן פֿאַרבונדן.
(ביז מײַן אָטעם לעצטן וועלן ברענען אויף מײַן גוף אַלע זײַנע ווונדן,
ביז מײַן אָטעם לעצטן וועל איך ווייטיקן, טרויערן.)
און דו – די מאַמע פֿון זײַנע זין, אויף דײַנע קלײנע ראָזעווע, ווײַבלעכע אויערן
בלישטשען אוירינגלעך: אויף פֿאַרטאָגיק־ריינעם סיבירישן שניי, בריליאַנטן;
דיך אויך געטריבן מיטן עטאַפּ אין צפֿונדיק אײַזיקע קאַנטן,
דיר אויך געגעבן טרינקען פֿײַן מיט דער רוסיש־ברייטער האַנט,
דו ביסט אויך געשטאַנען בײַם סאַמע, סאַמע ראַנד...
דײַנע אוירינגלעך: אויגן פֿון סאָוועס, זעלטענע, טײַערע שטיינער.
(האָסט זיי, קאָן זײַן, געקויפֿט פֿאַרן שכר פֿון זײַנע לידער?)

און זײַנע צעגהרגטע גלידער,
זײַנע אויפֿן ווינט צעזייטע ביינער
(באַצאָלט דען פֿאַר זײַן דיכטונג – (?)
באַצאָלט פֿאַר זײַן פֿאַרניכטונג
פֿאַר זײַן צעשאָסענעם געביין.) –
וואָלט כאָטש דײַן טרויער,
דײַן אייביקער טרויער –
אויף זײַן קבֿר אומבאַקאַנטן
(געווען אים) אַ שטיין.

מײַן ייִדישע ווירדע

צי בין איך אַ קנעכט,
בײַ אַ קנעכט
געבוירן,
צי אַ שפּראָץ פֿון אַ פֿאָלק! –
אַ פֿאָלק
פֿון משיחים;
צי האָט עמעץ מיך
אונטערגעוואָרפֿן,
אין וועג פֿאַרלוירן,
צי זאָל איך אַליין
אויסגראָבן אַ קבֿר,
נייען תּכריכים
פֿאַר מײַן ווירדע,
מײַן מאָרגן,
מײַן עבֿר,
(און ווי עס פֿירט זיך)
„טאָן זייער רעכט“,
און אייביק,
אייביק
זײַן אַ קנעכט
און ברענגען אויף דער וועלט
קנעכט,
און אויסכאָוועז
קנעכט?!
צי שיטן אַש
אויף מײַן קאָפּ,
רײַסן קריעה,

שיבֿעה זיך זעצן, קדיש זאָגן
נאָך די דיכטער, (מײַנע ברידער)
– די קדושים,
צי זאָלן מײַנע ווערטער –
מײַנע לידער
ווערן אַ תּליה
פֿאַר די מערדער
און זייערע העלפֿער –
די תּלינים;
צי זאָל איך ווערן אַ „מאָשקע“, –
אין אַ מה־יפֿית־טאַנץ
אויסטאַנצן די שלושים,
און אַליין זיך,
אַליין
שפּײַען אין פּנים
און נעבעכדיק, הילפֿלאָז
שרײַען:
„חי־וקים!“
און זיך בוקן
צו דעם בלוטיקן,
פֿאַפּירענעם געץ!
און ווערן אַ שר־המשקה
אָדער אַ הויפֿזינגער
אין מצרים,
און אויף מײַן לײַב –
זייערע שבֿחים –
ווי קרעץ!
קרעץ –
פֿוילן לעבעדיקערהייט,

און פֿון זייערע גופֿים
שטיקער
עס פֿאַלן;
צי זאָלן מײַנע לידער
זײַן רינגען
פֿון דער קנעכטישער קייט, –
דאָס נאַכטישע געוויי
פֿון גיריקע
שאַקאַלן;
צי זאָל איך מײַנע אָבֿות –
די אומפֿאַרגעסנגלעכע
געבאָטן,
די אייביקע, –
דאָס הייליקסטע
פֿאַרשווערן,
און מײַנע ווערטער,
מײַנע לידער: קראַטן,
שטעכיקע דראָטן;
צי זאָל איך אַליין,
אַליין פֿאַרתּכלעווען
מײַן שאָטן,
און אַליין די לוחות
פֿון מײַנע אָבֿות
צעברעכן
און זיצן אויף די שערבלעך
געהויקערט, פֿאַרשפּילט
און וויסט: –
אַן אַנדרוגינוס!
פֿון אַלעמען
געמיטן און פֿאַראַכט!

צי זאָל איך אַליין,
אַליין זיך אַרויסוואַרפֿן
אויפֿן מיסט,
און אויפֿן מיסט
ווויען, ווויען – אַ שאַקאַל
אין דער נאַכט?!
צי זאָל יעדע גאַמע
פֿון מײַן ליד
זײַן אַ טרעפּ
פֿאַרן רום,
פֿאַרן אויפֿשטײַג
פֿון די פֿאַרניכטער?
צי זאָלן דײַנע ווערטער,
דײַנע לידער,
אָ דיכטער,
זײַן ווײַרויך
אויף פֿרעמדע,
פֿאַלשע אַלטאַרן – עקדות,
צי לויכטנדיקע,
גליִענדיקע,
פֿלאַמענדיקע ליכט,
אומגעוואַקלטע,
אומבאַפֿלעקטע,
אומפֿאַרגענגלעכע עדות
אין טאָג
פֿון העכסטן,
פֿון לעצטן געריכט!?

דוד בערגעלסאָן – געהייליקט

יעדע שעה, יעדע שעה –
אַ באַרג,
אײַזיקער,
גליטשיקער באַרג.
איך בין שטענדיק וואַך,
ווער ניט מיד
אויף אים קלעטערן.
איך בין דאָ
און ניטאָ,
איך בין שוואַך,
שטאַרק,
איך קלעטער
און קלעטער
אין אַלע וועטערן.

יעדע שעה, יעדע שעה –
אַ באַרג,
אײַזיקער,
גליטשיקער באַרג,
אונטן – אַן אָפּגרונט־טיף,
הויך איבערן באַרג
קראַקעט נבֿואה אַ קראָ.
(דאָס קראַקען וואַרגט.)
יעדע רגע, יעדע מינוט
– קאָן אויפֿן אײַז
טראָפּנווײַז טריפֿן –
מײַן בלוט.
איך בין שטענדיק וואַך.

שטאַרק,
שוואַך,
איך בין דאָ
און ניטאָ –
ניטאָ, ניטאָ קיין צוריק –
דעם אָפּגרונט
איך מעסט מיט מײַן בליק...
דער אָפּגרונט
פֿינצטערט
אין מײַן בליק.

* * *

דערוויטלע די מענטשן,
אומעטום:
אַלץ נאָך – ליים!
אָ גאָט,
וואָס אַלץ מע קאָן
פֿון זיי קנעטן – !
איר ווילט,
בײַ דער טיר
פֿון דער ליבלעכער היים,
זיי זאָלן בײַ אײַך
ווי בעטלערס
זיך בעטן.

איך ווייס ניט ווי ווער,
איך, –
איך בין פֿון שטיין,
מיט מיר, מיט מיר
וועט איר גאָרניט,
גאָרניט ניט מאַכן. –
אומזיסט איר וואַרט
אויף הכנעה –
געוויין,
איר וועט הערן
נאָר, נאָר
מײַן לאַכן.

פֿון מײַן לאַכן, איך ווייס –
אײַך ניט וואַרעם,
ניט קאַלט. –

טײַטן מיט פֿינגער:
– „אַראָפּ פֿון זינען.“
און איך –
אַפֿילו
אין אײַער דזשונגל־וואַלד
וועל אַ וועג,
אַ סטעזשקע
געפֿינען.

איך בין פֿון שטיין.
ניט שאַרפֿן
איר וועט אויף מיר
אײַער שטאָל,
אַ ציגל –
אין אײַער געבײַ,
איך וועל זיך ניט לייגן,
מײַן רוקן,
מײַן קאָפּ,
מײַן קול,
קיין מאָל, קיין מאָל –
פֿאַר אײַך
זיך ניט בייגן!
זיך ניט בייגן!

פּרץ מאַרקישן געהייליקט

אַלע לויפֿן,
לויף איך אויך –
אַלע קויפֿן,
קויף איך אויך.
ווו זיי לויפֿן,
וואָס זיי קויפֿן
ווייסט ניט קיינער –
נאָר איך ווייס.
איינער פֿרייט זיך:
„פֿלייש אָן ביינער!"
און ער ווישט
פֿון זיך דעם שווייס.
אַלע לויפֿן,
אַלע קויפֿן
אין געדריי,
אין קאַראַהאָד.
מיט די הײַזער,
מיט די הויפֿן,
אַ מידבר –
מיר די שטאָט.
זוך אין מידבר,
זוך אַ קוואַל איך,
און איך פֿיל:
איך ווער פֿאַרברענט!
לויף איך,
קויף איך,
לויף איך,
פֿאַל איך

אויפֿן פּנים,
אויף די הענט.
כ׳הויב זיך אויף,
כ׳וויל אַנטלויפֿן! –
פֿון אַלץ,
פֿון אַלעמען,
פֿון זיך אַליין –
אַלע לויפֿן,
אַלע קויפֿן
און פֿאַרגליווערט
בלײַב איך שטיין.
אַלע לויפֿן,
אַלע קויפֿן
און פֿאַרקויפֿן
זיך אַליין.

שמואל האַלקינס יובילײ

אין מאָסקווער צענטראַלן שרײַבערקלוב איז אין יאָר 1958 אָפּיציעל אָפּגעמערקט געוואָרן שמואל האַלקינס ליטעראַרישער יובילײ. פֿריער, דערוויסנדיק זיך וועגן פֿאָרשטייענדיקן יובילײ, פּשוט ניט געגלויבט מײַנע אויערן: איצט, נאָך דעם וואָס ס'איז געשען (!!!), אַ יובילײ פֿון אַ יידישן דיכטער, און האַלקין האָט דערויף געגעבן זײַן הסכמה, אפֿשר אַליין צוגעלייגט אַ האַנט דערצו? – אומגלויבלעך! ווי עס זאָל ניט זײַן, דער יובילײ איז געוועזן אַ פֿאַקט, אַ דערשיטערנדיקער פֿאַקט. אויסגעזען האָט עס אַזוי, ווי גלײַך מע וואָלט איצט, אין צײַט פֿון שיבֿעה אָדער שלושים, געפּראַוועט אַ חתונה!!!

אין טאָג פֿון יובילײ איז דער יובילאַר אויסגעצייכנט געוואָרן מיט אַ הויכן מלוכה־אָרדן. דער יובילײ און דער אָרדן זײַנען געוועזן ניט עפּעס אַנדערש, ווי אַן אויסגערעכנטער מאַנעווער: אַ נעבעכדיקער פּרווו פֿון אַ דעמענטי־ענטפֿער אויף די מאַסן־פּראָטעסטן אין דער גאַנצער יידישער וועלט קעגן דער דערמאָרדונג פֿון די יידישע שרײַבער, קעגן דער פֿאַרניכטונג פֿון דער סאָוויעטישער יידישער קולטור. אַ כאַראַקטעריסטישער פֿאַקט: אין דער מודעה אין מאָסקווער צענטראַלן שרײַבערקלוב איז צווישן אַנדערע געוועזן אַזאַ שורה: „יובילײ־אָוונט פֿון יידיש־סאָוויעטישן דיכטער". עמעץ פֿון די טאָנגעבער פֿון שרײַבער־פֿאַראיין איז דאָס וואָרט „יידיש" ניט געפֿעלן, אויסגעזען – ווײַזט אויס – ווי אַן „אָפּנייג פֿון דער ליניע" און דער אַפֿיש איז תּיכּף פֿאַרשוווּנדן. אויפֿן אַנדערן אַנאָנס איז שוין בלויז געוועזן: „יובילײ־אָוונט פֿון סאָוויעטישן דיכטער". די יידישע שרײַבער האָבן פֿאַרזיכטיק בלויז געצויגן מיט די אַקסלען...

אָט דער קאַמופֿלאַזש־יובילײ, אָט דער אינסצעניזירטער, אויף „עקספּאָרט" אויסגערעכנטער ספּעקטאַקל פֿאַרן „בעל־שימחה"־קרבן, צו וועלכן מע האָט גראָד אויסגעקליבן דעם שווער קראַנקן, נאָר וואָס פֿון תּפֿיסה און לאַנגער ניצול געוואָרענעם, פֿאַרפּײַניקטן יידישן דיכטער, האָט מיך טיף אויפֿגערודערט. אין עטלעכע טעג אַרום, ווי אין אַ טראַנס פֿון פֿאַרצווייפֿלונג האָבן פֿון מיר אַרויסגעשריגן די פֿאָלגנדיקע סטראָפֿן, עטלעכע יאָר דאַן געלעגן באַהאַלטן, שפּעטער געפּרוווט ליטעראַריש זיי מער פֿאַרפֿולקומענען, אָבער אָן באַפֿרידיקנדיקע מיך רעזולטאַטן, מיר האָט שוין, ווײַזט אויס, געפֿעלט יענער געמיט־צושטאַנד. די

צײַט טוט זיך אירס. איך מאַך זיך ניט די מינדסטע אילוזיעס וועגן זייער ליטעראַריש־קינסטלעריש ווערט, אָבער צוליב דער דאָקומענטאַל־היסטאָרישער אויטענטישקייט זײַנען זיי דוכט מיר ראוי פֿאַרעפֿנטלעכט צו ווערן.

צו דער סטראָפֿע: „מע האָט ניט געברענט אויף קיין שײַטער די יידישע ביכער" און צו דער וועגן אַ. קושניראָוון איז דוכט מיר אויך נייטיק פֿאָלגנדיקע דערקלערונג:

דער גורל פֿון די יידישע ביכער איז ענלעך געווען צום גורל פֿון זייערע שעפֿער. די יידישע ביבליאָטעקן האָט מען שוין פֿון לאַנג געהאַט ליקווידירט, די ביכער, דעמאָלט נאָך מיט חסד, ריין אויטאָמאַטיש איבערגעגעבן די אַלגעמיינע ביבליאָטעקן, אָבער שוין דעמאָלט האָבן די פֿאַרוואַלטערס פֿון די ביבליאָטעקן, רוסישע, אוקראַינישע, ווײַסרוסישע, זיך אָפּגעזאָגט אַרײַנצונעמען די יידישע ביכער. איינער פֿון די אויסריידן – דער טרויעריק באַקאַנטער פּרעטעקסט: „ניטאָ קלאָמפּערשט קיין נאָכפֿראַגע אויף יידישע ביכער!?" אָט די באַגרינדונג איז זייער ענלעך געווען צו דער, חלילה ניט שריפֿטלעך (עס זאָלן ניט בלײַבן קיין דאָקומענטן), נאָר מינדלעך פֿאַרשפּרייטער אינסטרוקציע צו ליקווידירן די יידישע אַרבעטער־קלובן, כאָרן, דראַמאַטישע אַמאַטאָרן־אַנסאַמבלען. אָבער דאָך האָט מען – גענוג זעלטן – אין איינצלנע אַלגעמיינע ביבליאָטעקן נאָך געקאָנט באַקומען אַ יידיש בוך, דער עיקר אין יענע, וווּ עס זײַנען נאָך פֿאַרבליבן יידישע ביבליאָטעקאַרן.

עטלעכע וואָכן, בערך, נאָכן אַרעסטירן די שרײַבער האָט זיך אויך אָנגעהויבן דער פּאָגראָם אויף די יידישע ביכער אין די אַלגעמיינע ביבליאָטעקן, ביכער־קראָמען און קיאָסקן. אַפֿילו פֿון דער אַלפֿאַרבאַנדישער, אַקאַדעמישער לעניך־ביבליאָטעק זײַנען באַזײַטיקט געוואָרן די ביכער פֿון די יידיש־סאָוויעטישע שרײַבער, אין ערשטער ריי די ווערק פֿון די אַרעסטירטע. ווען עס האָבן אָנגעהויבן ווייען די אַזוי גערופֿענע „לינדערע ווינטן" און מע האָט די לעבן־געבליבענע יידישע שרײַבער אַרויסגעלאָזט פֿון די תּפֿיסות און לאַגערן, האָט, ווי באַוווּסט, דער פֿאַרלאַג פֿון שרײַבער־פֿאַרבאַנד „סאָוועטסקי פּיסאַטעל" אָנגעהויבן אַרויסגעבן ביכער פֿון יידיש־סאָוויעטישע שרײַבער אין אַ רוסישער איבערזעצונג (פֿאַר וואָס נאָר אין רוסיש און בשום־אופֿן ניט אין יידיש, דאָס איז אַ באַזונדער פֿיל באַטײַטנדיק קאַפּיטל פֿאַר זיך), גלײַכצײַטיק האָט דער

פֿאַרלאַג באַשטימט אַרויסגעבן אין אַ רוסישער איבערזעצונג איניקע ביכער פֿון די אומגעבראַכטע שרײַבער. די אַלמנות – נאָר וואָס זיך אומגעקערט פֿון פֿאַרשיקונג, האָבן (נאָך הויז־רעוויזיעס, רעקוויזיציעס און דעפּאָרטאַציעס) ניט פֿאַרמאָגט אַפֿילו קיין איין עקזעמפּלאַר פֿון זייערע מענערס ווערק, וועלכע זיי האָבן באַדאַרפֿט צושטעלן אין פֿאַרלאַג. אין דער לענין־ביבליאָטעק האָט מען איינער אַן אַלמנה געענטפֿערט: אַ ווערק פֿון אַזאַ מחבר איז בײַ אונדז ניט בנימצא!!! און די לענין־ביבליאָטעק געהערט צו יענע אַנשטאַלטן אין ראַטן־פֿאַרבאַנד, וווּ יעדער פֿאַרלאַג מוז אומבאַדינגט צושיקן דרײַ עקזעמפּלאַרן פֿון יעדן דערשינענעם בוך. די אַלמנה האָט זיך דאַן געווענדט צו באַקאַנטע אין טשערנאָוויץ, קעשענעוו און ווילנע, צו לייענער, פֿאַרערער פֿון איר מאַנס ווערק; אפֿשר האָט זיך דאָרט אין פּריוואַטע ביבליאָטעקן עפּעס אויפֿגעהיט, אָבער אויך דאָרט, אין די דרײַ „ייִדיש־באַסטיאָנען" איז די לאַגע ניט געווען קיין סך פֿריילעכער: אַ סך געשוווירענע ליבהאָבער פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור האָבן אין יענער צײַט צוליב „פּראָפֿילאַקטיק", גוט באַהאַלטן אָדער... פֿאַרניכטעט דעם געפֿערלעכן „קאָרפּוס דעליקטי" – די ייִדישע ביכער!!!

נאָכן אַרעסט פֿון מאַרקיש, קוויטקאָ, בערגעלסאָן, פֿעפֿער און אַ גאַנצע ריי אַנדערע ייִדישע שרײַבער איז קושניראָוו (חוץ אַלעם אַנדערן) פֿונעם פֿאַקט אַליין – וואָס ער איז נאָך אין דער היים – געווען טיף דערשיטערט. ניט קאָנענדיק זיך דערוואַרטן מע זאָל סוף־כּל־סוף נאָך אים אויך קומען, – איז ער אַליין אַוועקגעגאַנגען אין מ.ג.ב. און געפֿאָדערט (בוכשטעבלעך) מע זאָל אים אויך אַרעסטירן.

„אויב מײַנע קאָלעגן און פֿרײַנד פֿון יאָרנלאַנגער צוזאַמענאַרבעט האָבן זיך אין עפּעס וואָס פֿאַרשולדיקט, בין איך שולדיק פּונקט ווי זיי."

אין מ.ג.ב. האָט איינער פֿון יענע פֿאַרשוינען זיך פֿון אים אויסגעלאַכט, אָנגעוויזן אויפֿן קאָפּ, „בויערנדיק" זיך מיט אַ פֿינגער אין שלייף: „עס פֿעלט אים אַ קלעפּקע"...

„אַלץ מאַכט זיך ניט מיט אַ מאָל, מאָסקווע האָט זיך אויך ניט געבויט מיט אַ מאָל..."

און צוגעגעבן:

„פֿריער אָדער שפּעטער וועט, ברודערקע, אויך דײַן ריי קומען, מיר זײַנען דאָך ניט מער ווי מענטשן!!“

אין איינער פֿון יענע אומענדלעכע, שלאָפֿלאָזע נעכט, ווען קושניראָוו האָט זיך אײַנגעהערט אין יעדן שאָרך אויף די טרעפּ, אין יעדן פֿאַרבײַפֿאָרנדיקן אויטאָ, אַנשטאָט דעם שוין לאַנג דערוואַרטן „קלונג אין טיר“, האָט אָנגעקלאַפּט... דער טויט; בײַם דערשיטערטן דיכטער האָט געפּלאַצט דאָס האַרץ. זײַן ריי וואָלט – ווי מע האָט אים אין מ.ג.ב. פֿאַרזיכערט – געוויס געקומען: דאָס באַשטעטיקט דער פֿאַקט וואָס ליובע קושניראָוו, דעם דיכטערס פֿרוי, איז דעפּאָרטירט געוואָרן בײַ גלײַך מיט די אַלמנות פֿון די דערשאָסענע ייִדישע שרײַבער.

דאָס יידישע וואָרט פֿאַרשטיקט, פֿאַרטריבן,
מיט יידישן בלוט אויף אייביק פֿאַרשריבן:
מה־יפֿית, ווירדע, גרויל און פּײַן –
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

אויף מיכאָעלסן געלויערט (אין ציוויל) די בלוי־היטלדיקע לײַט.
מיכאָעלסעס בלוט צום הימל נאָך שרײַט,
ער ליגט נאָך דערמאָרדעט אויפֿן שאָסיי
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

די מערדער מיכאָעלסן אַ הספּד געמאַכט,
ניט פֿאַלן אויף זיי זאָל קיין שום פֿאַרדאַכט,
די צורות געקרומט אין קלאָמפּערשטן ווײ,
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

דוד האָפּשטיין, דער נסתּר קוקן נאָך אַרויס דורך די קראַטן:
צעהרגעטע, בלוטנדע, געשוואָלענע פּיאַטעס,
אויסגעדרייט אויך די הענט האָט מען זיי,
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

בערגעלסאָן דעם מידת־הדין* דערפֿילט אויף אייגענער הויט,
ווען, ווו, ווי אַזוי האָט ער באַגעגנט דעם טויט,
צי רויק, צי אַ צעחושטער אין בלוטיקן ווירבל־געדריי? –
האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

מאַרקישן און קוויטקאָן געשלעפּט פֿון קאַזעמאַט צו קאַזעמאַט,
געפּײַניקט, געבילט: „אײַער גאַנצע טעטיקייט בלויז פֿאַרראַט!“
אין צעלע אויף ווענט, אויף טיר: אײַז, שניי.
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

* נאָמען פֿון בערגעלסאָנס א בוך וועגן דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע און בירגערקריג.

מאַרקיש: הויך דער אָדלערקאָפּ, פֿאַרפּרעסט דאָס בלוטנדע מויל,
נישט געבראָכן אים קיין פּײַן, קיין גרויל,
ווי פֿון אַ פֿעלדז פֿון אים (זיך אָפּגעשלאָגן) געביל און געשריי –
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

פּאָעט און שלאַכטמאַן, נאַיִוו גלויביקער אַהרן קושניראָוו.
וואָכן, חדשים (אין זײַן צימער געשפּריצט), נאַכט נאָך נאַכט אָן שלאָף
(ווי מיט אַ פּעטליע אויפֿן האַלדז געוואַרט אויפֿן „קלונג אין טיר":
„נעמט מיך, פֿאַרשיקט קיין סיביר")
געפּלאַצט זײַן האַרץ, וואַרטנדיק אויף „זיי",
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

משה קולבאַק און מאַקס עריק נאָך מיט צען יאָר פֿריִער
אין תּפֿיסה געשלעפּט, דעפּאָרטירט קיין סיביר,
יאַשע בראָנשטיין און זיסקינד ליעוו, נאָר אַרעסטירט, אַרעסטירט
זיסקינד ליעווס פֿרוי, אַ קימפּעטאָרין אַ (נערוון־דערשיטערונג) פּאַראַליזשירט.
און האַלינקען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

דער איידעלער, נאָבעלער מענטש, פּאָעט זעליק אַקסעלראָד,
אין תּפֿיסה אים אויסגעוואַקסן אַ לאַנגע, גרויע באָרד,
יאָרן לאַנג געשוויגן, געפּלאַצט זײַן געדולד:
(„פֿאַר וואָס פֿאַרמאַכט איר די יידישע שולן?!")
ווירדע און מוט זײַן איינציקע שולד –
און האַליקען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

ווען מלחמה־צײַט די תּפֿיסה די מינסקער עוואַקוירט,
האָט מען זעליק אַקסעלראָדן אין קייטן געפֿירט,
מיט גנבֿים און רוצחים (געפֿאַנגענע דײַטשן) געקייטלט צו צוויי –
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

איזי כאַריק איצט ערשט(?) דערפֿילט: ניט קטלעכיק די „קטלעכיקע וואָכן"*;
אים – דעם „בדחן"** אויף פֿרעמדער חתונה" – די ריפּן צעבראָכן,
בשעת די טאָרטורן אַרויסגעכאָרכלט צום קאַט:
– „איך בין אַ דעפּוטאַט פֿון העכסטן ראַט!"
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

הערץ ריווקין (גײַסינער), דער ערדיש־באַסאַראַבישער דיכטער,
שוין אַ סך פֿריִער עפּעס דערשמעקט ווײַטזעעריש ניכטער,
זײַן לאַנדסמאַן – אַ טינטלער – אים דענונצירט,
ריווקין אַנטלאָפֿן, זיך אויסבאַהאַלטן, אים נאָכגעשפּירט,
אין קעשענעוו אויפֿן וואָקזאַל אים אַרעסטירט –
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

הערץ ריווקין אין קאַטאָרגע־לאַגער, אין קאַזאַכסטאַן,
אויף הענט, אויף מײַנע אויסגעגאַן,
דעם זאַק מיטן פֿאַרפּײַניקטן, אײַזיקן גוף אַ געשפּאַן פֿון הינט
געשלעפּט דורכן טיפֿן שניי, זאַווערוכע און ווינט,
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

איציק פֿעפֿער אַלץ אונטערגעחתמעט „וועגן זיך און אַזוינע ווי איך"***,
דער „אויספֿאָרשער", דער קאַט מיט אַ זאַקנאָדל פּיאַנע געשפּילט אויף זײַן פֿליך,
(געשריגן: „טראָצקיסטיש־זשידלאַקישער אַקראָבאַט,
געדרייט זיך אויפֿן קאָריק, מיט אַלעמען בלאַט!")
אַ קויל איבערגעריסן זײַן סאַלטאָ־מאָרטאַלע־פּאַראַד.
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

* נאָמען פֿון כאַריקס אַ פּאָעמע
** געשטאַלט פֿון כאַריקס אַ פּאָעמע
*** נאָמען פֿון פֿעפֿערס ערשטן לידערבוך

אויף אײַער יובֿל, האַלקין, אומפֿאַרהאָפֿט נישט געבעטן,
געקומען אויך די פֿאַרפֿײַניקטע, צעשאָסענע פּאָעטן,
אויסגעזעצט זיך וואָס ווײַטער פֿון טריבונע, אין פּוסטן זאַל,
נוסינאָוו טויט בלייך, ליטוואַקאָוו געל פֿון צעגאָסענער גאַל...*
און נסתּר און בערגעלסאָן, צוויי סקעלעטן אין דער לעצטער ריי,
און אַלע האָבן אײַך באַשײַנט דעם יובילײ.

דער פֿאָרזיצער, שטייענדיק עפּעס אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט,
די סקעלעטן: „ווײַזט אויס, ווידער אַ באַפֿעל זיך אויסשטעלן בײַ דער וואַנט?"
אָט, אָט וועט ווידער אַ הילך טאָן: („אַגאַן! אַגאַן!") פֿײַער! פֿײַער!
– „צי דאַרף מען דאָ אויך זיך אויסשטעלן לויט סטאַזש, ראַנג און ריי,
וואָס קומט דאָ פֿאָר, אַן עקזעקוציע, אַ יובילײ?!"
– „אַ יובילײ! הוראַ! אַ יובילײ!!
האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ!"

דער פֿאָרזיצער, דער שבת־גוי, געבעטן נעמען אַ וואָרט,
נוסינאָוו און ליטוואַקאָוו אויפֿגעשטאַנען פֿון אָרט.
טיף געבויגן די סקעלעטן־קעפּ, אויף די שפּיץ פֿינגער אַרויס פֿון זאַל,
ליטוואַקאָוו ניט געוואָלט מער מיט זײַן צעגאָסענער גאַל
אײַך פֿאַרשטערן דעם יובילײ.

נוסינאָוו און ליטוואַקאָוו זיך מער נישט געקריגט, ניט געריסן,
די קויל האָט אויך צעשאָסן זייער פּאַרטייִש געוויסן,
ניט געזוכט מער איינער בײַם צווייטן אַ „חטא"...**
זייער געליבטע – די ראַטנמאַכט האָט זיי געגעבן אַ גט,
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

* ליטוואקאָוו – א גאליקער קריטיקער מע האָט אים גערופֿן „דער קטיגור פֿון דער יידיש־סאָוויעטישער ליטעראטור"
** בײדע זיך אומאויפֿהערלעך עפֿנטלעך „געביסן", אפֿילו „צוגעטראָגן" איינער אויפֿן אַנדערן אין די „הויכע פֿענצטער"

אויך דער נסתּר און בערגעלסאָן זיך אויפֿגעהויבן, געבליבן שטיין,
מיט אויגן פֿאַרגלייזטע אײַך לאַנג באַטראַכט, געלאָזט זיך גיין,
(בלויז פּעפּער און פּערסאָוו געבליבן אונטער דער וואַנט
און סאַלוטירט מיט סקעלעטישער האַנט:)
– „הוראַ! זאָל לעבן די ראַטנמאַכט! זאָל לעבן די פּאַרטיי!
האַלקינעס פֿײַערט מען זײַן יובילײ!"

ווען די פֿרויען (פֿון די דערמאָרדעטע פּאָעטן) אומגעקערט פֿון סיביר,
חדשים לאַנג געבעטן, געגאַנגען פֿון טיר צו טיר –
די פֿיר ווינקעלעך זאָל מען כאָטש אומקערן זיי –
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

דאָס האַרץ פֿאַרשטאָרבן, אײַזיק פֿאַרגליווערט יעדער אבֿר,
איין מוטיקע אַלמנה: – „באַווײַזט כאָטש, ווו איז ער דער קבֿר,
פֿאַר די קינדער (פֿאַר די דורות!!!) כאָטש שטעלן אַ מצבֿה".
דער ענטפֿער, אַ דראָונג: ניט פֿרעגן! ניט ריידן מער! (אַ סוד ווי יעדע „גנבֿה")
און שטרענג פֿאַרבאָטן אַפֿילו אַ הויכע טרער.
(און קיינער האָט ניט באַווײַזן דאָס אָרט –
דאָס אָרט פֿון גרויזעצלעכן מאָרד)
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובילײ.

איר, האַלקין, האָט דאָך אָנגעהויבן אויף לשון־קודש צו דיכטן,
איר ווייסט בעסער פֿון מיר: דיכטן – הייסט ריכטן!
(מישפּטן זיך אַליין און די גאַנצענע וועלט)
מיר פֿאַר אײַך טוט אומענדלעך וויי:
– „ווער פֿײַערט אײַער יובילײ?!"

אַן אמתער דיכטער קאָן ניט זאָגן קיין ליגן,
אויף אײַער יובֿל־אָוונט האָט איר מערער געשוויגן,
געדוכט: אײַך עקלט, עקלט פֿון אַלעמענס רייד –
די רייד... די רינגעלעך פֿון דער קייט. –
אײַער שווײַגן, איך פֿיל און פֿאַרשטיי –
ווײ, ווײ צו אַזאַ יובֿילײ.

צו אײַער יובֿל אויף אײַער ברוסט צוגעשפּיליעט אַן אָרדן,
דער אָרדן פֿאַר דער וועלט דאַרף פֿאַרדעקן די מאָרדן.
אײַער שווײַגן געווען דאָס גרעסטע געשרײ.
ווײ, ווײ צו אַזאַ יובֿילײ.

דאָס ייִדישע פֿאָלק, ס'שווער געפּרוווטע, שיבֿעה נאָך זיצט,
נאָך זעקס מיליאָן, נאָך זײַנע דיכטער, ליפּן פֿאַרפּרעסט, צײַנער פֿאַרקריצט,
דאָס ייִדישע פֿאָלק האָט אויך זײַן חלק אין פֿעווראַל־ און אָקטאָבער־פֿאַרזײַ,
נאָר מען מאַכט אים בלויז אַ בלוט־יובֿילײ.

ניט געברענט אויף קיין שײַטער די ייִדישע ביכער,
הערינג פֿאַרוויקלט, און אין פּלאַמיקן וויכער,
און אין קעלערס געשימלט, געפֿוילט, מאַקולאַטור?!
מאַקולאַטור די (אַזוי גערופֿענע) ייִדיש־סאָוועטישע קולטור?!
און האַלקינען פֿײַערט מען זײַן יובֿילײ.

ווען איר וואָלט, האַלקין, זײ אַלע, די ייִדישע שונאים,
געוואָרפֿן דעם אָרדן אין קינישן פּנים,
און צוזאַמען מיטן „בלעכל“ אונדזער גרויל, אונדזער ווײ, –
געפֿײַערט וואָלט אײַער יובֿילײ,
דאָס גאַנצע שווער געפּרוווטע –
ייִדישע פֿאָלק.

צום דיכטער מ. ג.

ווי קאָנסטו שאַפֿן,
אומעטום נעפּל, ווירבל,
און דער ווירבל
דרייט דיך אַרײַן –
אין געדריי,
אין געראַנגל,
אין נעפּל,
דו זעסט ניט
די אמתע שײַן,
ווי קאָנסטו שאַפֿן
און אומאויפֿהערלעך
קוקן אויפֿן שטעקעלע
פֿון „דיריגענט",
און זיך בוקן
און בוקן
מיט געפּענטעטן קול,
געפּענטעטע הענט?!

ווי קאָנסטו שאַפֿן,
יעדן טאָג,
יעדע שעה
אַן אַנדער „וואָג" – ?
און דיך ציט
צו דנאָ
אַ בלײַ שווערע שרעק;
ווי קאָנסטו שאַפֿן
ווען דו זעסט ניט
קיין ברעג, קיין וועג

און אויף דײַנע וואָרצל
פֿאַרהויבן זיך העק?!
ווי קאָנסטו פֿליען,
די פֿליגל
אין פֿלאָנטער,
אין פּענט,
און אַרום,
ווײַט אַרום
קיין הימל,
קיין ווײַט,
בלויז קראַטן,
קראַטן און ווענט,
ווי קאָנסטו שאַפֿן
מיט רינגען
אײַזערנע
אויף פֿיס,
אויף הענט?!

ווי קאָנסטו זינגען,
אין גאָרגל
שטיקט אַ קנויל,
דו פֿילסט:
מיט פֿינגער
אײַזיקע
דערוואָרגן
וועט דיך
דער גרויל...
ווי קאָנסטו זינגען,
אָ וויי! אָ וויי!

געוועןטויב
און בלינד,
איצט ליגן מיר
אַרויסגעוואָרפֿן:
ביינער –
פֿאַר הינט.

שלמה מיכאָעלס

איך האָב צו אײַך גאָרניט,
יעדן מענטש גאָט באַשאַפֿן
לויט זײַן בילד,
און טאַקע אין אָט דעם בילד
האָבן די מערדער געצילט.

איך האָב צו אײַך גאָרניט,
וואָס קאָן מען צו אַ קדוש האָבן,
און נאָך צו אַזאַ, וואָס באַגראָבן...
געטאָן אים זײַן רעכט
די מערדער אַליין:
קנעכט, העלפֿערס – פֿרײַנד...
(גענוג אויף דער וועלט
שוין געהבֿלט און געקײַנט –)

אויך אויפֿן הספד, –
באַהאַלטענערהייט –
די מערדער
זיך אַרומגעדרייט
איבערגעטאָנענע
ניט אין „בינע־"
נאָר אין „אונטערקוליסן־קליידער".
שיר ניט איינער אין יעדער ריי
נאָך דער לוויה נאָכגעגאַנגען –
מיט זייערע שפּירהינט־בליקן
יעדן אומגעפֿעלשטן טרויער־שאָטן
אויפֿגעפֿאַנגען,
און ערגעץ ווו, באַהאַלטן
פֿון יעדן מענטשלעכן אויג,
אין זייערע דינסטלעכע בלאָקנאָטן
פֿאַרצייכנט, פֿאַרשריבן...

גאָט! מײַן גאָט!
עד־כּאַן? עד־כּאַן?!
(דעמאָלט אַ סך אינפֿאָרמאַציע
צונויפֿגעקליבן
און איבערגעפּולט דעם פּלאַן).

שלמה מיכאָעלס,
איך האָב צו אײַך גאָרניט.
יעדער מענטש, אויב ניט ווי אַכילעס,
האָט ער אַן אַנדער פֿאַרוווּנדבאַר אָרט,
בײַ אייניקע איז עס –
אַפֿילו אויפֿן געזעס
און זיצן זיי קאָנען נאָר
אין באַקוועמע, ווייכע שטולן, –
זײַנען קײַלעכדיק
און דורכזיכטיק ווי נולן,
ווי נולן...

און ווערן בלויז דאַן עפּעס,
ווען מע שטעלט צו זיי צו
צאָלן...

שלמה מיכאָעלס,
ניטאָ קיין הייליקע,
נאָר פֿאַר אײַער פֿאַרוווּנדבאַר אָרט
נאָך ניט געפֿונען דאָס ריכטיקע וואָרט
(גאָט באַהיט, זאָל איך שוין בעסער אַליין
האָבן נאָך און נאָך אַ פּגם
איידער פֿאַר אײַער פֿאַרוווּנדבאַר אָרט
געברויכן דאָס וואָרט
פּגם)

איך וויל בלויז פֿון ווערטער שטילע
אויסשניצן אַ ראַם, אַ באַשיידענע
פֿאַר אײַער בילד,
אײַער ברענענדיק
און ניט פֿאַרברענענדיק בילד.

אין מײַן האַרצן וועט קיין מאָל,
קיין מאָל ניט ווערן געשטילט
דער לאַווע־שטראָם פֿון האַס,
צו יענע וואָס געמאָרדעט
אײַך, זאָל זײַן ניט מיט גאַז, –
צי איז דען ניט אַלץ איינס מיט וואָס,
צי מיט אַ גוט געצילטן,
מערדערישן שאָס,
צי מיט אַ שטיק אײַזן – (!!!)
אין אײַער סאָקראַטישן שטערן, אין קאָפּ...
שלמה מיכאָעלס,
איך לאָז זיך אַלץ טיפֿער און טיפֿער
אין אײַער נשמה אַראָפּ,
(אין די אומדורכגעגלעכע
אָפּגרונטיקע לאַבירינטן...),
ווו נאָך ניט געגרייכט
קיין מענטשלעכער בליק.
(קאָן זײַן אויך, פֿון דאָרט
ניטאָ קיין צוריק?)
ווי גוט, ווי גוט
וואָס קיינער, קיינער
קאָן שוין מײַן טרויער, מײַן האַס פֿאַרווערן.

איך קאָן זינגען, אַזוי ווי עס זידט מײַן בלוט,
מוז ניט באַהאַלטן די קנייטשן
אויף מײַן שטערן
און אויך ניט מײַן מוט.

די געלע לאַטע מיטן מגן־דוד
אויף אײַער רוקן ניט צוגענייט.
(דעם כּבֿוד אײַך ניט אָנגעטאָן)
אויך ניט פֿאַרוויקלט אײַך
אין דער רויטער פֿאָן,
טריפֿנדיקער פֿון אײַער בלוט, –
דאָס בלוט פֿון אַ ייִד,
(וואָס... אפֿשר אַ מבֿין
אויף אַ „טשאַד"?!)
אײַך אויך ניט פֿאַרשמידט
אין אַ קייט,
ניט אָנגעטאָן אײַך אין בגדים
פֿון הוילער וואַטע,
מיט אַ נומער אויף פּלייצע,
ברוסט, קני.

אײַך אַרונטערגעשאָסן
אין אײַער העכסטן פֿלי,
אײַך נאָך אַ הספּד געמאַכט,
זיך געצירט מיט די פֿאַרבלוטיקטע פֿעדערן
פֿון אײַערע (פֿון פֿיל שטיינער שווערע...)
נאָר וווּנדערלעכע פֿליגל.
(דערציילט: ווי אײַך פֿאַרגעטערט,
געטראָגן אויף די הענט)
און איר זײַט געלעגן

מיט אײַער צעשמעטערטן סאָקראַטעס־קאָפּ
לעבעדיקערהייט, טויטערהייט
געשענדט.
און זייער צביעות געווען אַזוי גרויס,
ווי אומענדלעכע, איסוועגלאָזע נאַכט
און ווי אַן אָבֿל אַ פֿאַרחושכטער –
די פֿענצטער פֿון הויז
פֿון מאָסקווער ייִדישן טעאַטער
(ווו מען האָט אײַך דעם הספּד געמאַכט).

און דער אָבערמערדער,
דער „גאָט פֿון די געטער”,
צופֿרידן געשמייכלט, די וואָנצן געדרייט,
און די כנופֿיה לאַקייען און סתם פֿאַררעטער
זײַנע שטיוול געקושט און געלעקט די קייט.
געלעגן אויך צעשמעטערט
אײַער כּישופֿדיקער טעאַטער־שפּיגל
און אין די שערבלעך צעדרויבלט,
צעשטיקלט אײַער בילד.
מײַן האַס צו אײַערע מערדער
וועט קיין מאָל ניט ווערן געשטילט
אַזוי לאַנג ווי עס וועט קלאַפּן
וועט מײַן האַס פֿון אים שפּאַרן –
אַ לאַווע־שטראָם.
דער הימל – פֿאַרוואָלקנט –
אַ פֿינצטערער קופּאָל איבער יענער שטאָט. –
עד־מתי? עד־מתי? גאָט, מײַן גאָט!
ווי קאָן אָטעמען אַ האַרץ אַ פֿולס
מיט אַ לאַווע־שטראָם!?

און דאָך אַזוי פֿיל, אַזוי פֿיל גערעכטע
פֿאַראַן
אין אָט דעם סדום,
פֿאַראַן!
פֿאַראַן אַזוי פֿיל גערעכטע!

* * *

איך און דער טויט –
מיר רוען אָפּביידע
אויף אַ פּײַכטן, צעפּוילטן סלופּ, –
דער טויט – אין זײַנע –
ווי די וועלט –
אַלטע קליידער.
אויף וואָס פֿאַר אַ שפּראַך
רעדט צו מיר דער טויט?
ער זאָגט: „דו ביסט שוין אַ „טרופּ" (מת),
הויט און ביין
און דורכזיכטיק לײַכט,
גרינג אַזוי ווי אַ פֿעדער.
איך וואָלט מיט מײַן סערפּ
נאָך ניט געקומען,
ניט געשטרעקט נאָך דיר מײַנע הענט,
ביסט נאָך ניט „רײַף" –
נאָר „זיי", אָ וויי!
גרינערהייט דיך אונטערגעשניטן,
די געטער –
האָסט צו זיי זיך געבוקט –
מיט אייגענע הענט
דיך פֿאַרלענדט,
ביסט קיינעם גאָרניט שולדיק,
נאָר האָסט געצאָלט
און אַזוי פֿיל, אַזוי פֿיל געליטן...
איך האָב רחמנות אויף דיר,
נעם גלײַך דיך מיט
אויף מײַן בליץ שנעל פֿערד,

אויף מײַן אומדערמידלעך פֿערד
וועט פֿלאַץ זײַן,
פֿאַר ביידן,
וועסט זיך אומקערן
צו דער מאַמען צוריק, –
צו דער ערד,
איך ווייס:
אַפֿילו מיט אַ לעבן אַזאַ –
ניט לײַכט זיך צו שיידן.
ביסט נאָך ניט „רײַף",
כאָטש קלינגענדיק דײַן גוף
דורכזיכטיק, דין אויסגעטריקנט די הויט.
ווער קאָן וויסן –
ווו און ווי אַזוי, ווער און ווען
עס וועט דיך פֿאַרלענדן?
זיי האָבן אַלעמען אײַנגעשפּאַנט,
אויך דיך און מיך –
דעם טויט.
בײַ „זיי" – אַלץ איינס,
וואָס, ווען, ווי אַזוי
און וועמען צו שענדן...
זײַ רויק.
ווידער וועסט ווערן שטויב, –
אויפֿן ווינט צעזייט,
ווידער וועט דאַן זיך אָנהויבן
אַ נײַער לויף
פֿונעם קרײַז –
די זון גייט שוין ערגעץ ווו אויף
אויך דאַן, אויך דאַן
ווען זי פֿאַרגייט,

(געוועלטיקט איבערן לויף –
איבּיקן לויף
פֿון קריַיז)
און איבער די אומענדלעכע,
איבּיקע בערג
פֿון איַיז.
די זון וועט ווידער געדולדיק
אָנהויבן שמעלצן
דאָס אומענדלעכע געפֿריר,
דאַן וועט ווידער
זיך אָנהויבן –
אַ יאָרטויזנט פֿון שטיין,
און דאַן... דאַן...
וועסטו ווידער זיַין...
און איך וועל ערשט קומען נאָך דיר,
ווען דער מאַרך
וועט טריקענען
אין דיַין געביין."

איך בין אַ קאַטאָרזשניק

די מלוכה האָט מיך אָנגעטאָן פֿון קאָפּ ביז די פֿיס
אין מלבושים פֿון הוילער וואַטע*,
(אַ נומער אויפֿן פּלייצע, אויפֿן ברוסט, אויפֿן פֿוס)
עס גייט מיר נאָך אַ וואַך מיט אַ שפּיז,
ער דרייט די וואָנצן אַזוי ווי דער „טאַטע“...

ער פֿירט אַ וואָלפֿישן הונט אויף דער קייט,
דער הונט באַהאַלט ניט זײַנע געפֿילן,
אים אַ גלעט טאָן, דער חשק פֿאַרגייט –
דער הונט וועט מיט מיר זיך ניט שפּילן;

ער כריפּעט בייז, באַווײַזט די שפּיציקע ציין,
אויפֿן גיריקן פּיסק די סלינע פֿאַרפֿראָרן,
ער באַניוכעט מיך ווי אַ ביין,
וואָס עמעץ אין וועג פֿאַרלאָרן.

און דער שניי, ער סקריפּעט אונטער די טריט,
ווי אויף גלאָז מיר וואָלטן געשפּאַנט,
דער טויט און די קייט און איך – פֿאַרשמידט,
ווי געפּענטעט, געשמידט ס'איז דאָס גאַנצע לאַנד.

די מלוכה האָט מיך אָנגעטאָן פֿון קאָפּ ביז די פֿיס
אין מלבושים פֿון הוילער וואַטע:

* אין די צוואַנגסאַרבעט־לאַגערן מוזן אַלע טראָגן אַזעלכע לאַגער־מלבושים פֿון דינעם תכריכים־מאַטעריאַל, אונטערגעבעטע מיט וואַטע און דורכגעשטעפּט אין קוואַדראַטן אַגב, אַן ענלעכער פֿאַסאָן איז הײַנט אין דער מאָדע, דער פֿאַסאָן זאָל חלילה נישט נאָכשלעפּן אַל דאָס אַנדערע מיט אים פֿאַרבונדענע?!

(אַ נומער אויפֿן פּלייצע, אויפֿן ברוסט, אויפֿן פֿוס)
עס גייט מיך נאָך אַ וואַך מיט אַ שפּיז...
מיר איז גוט, איך לעב, איך גענים –
ווײַל דער הונט און די וואַך זײַנען זאַטע...

עפּיטאַף אויף די מצבֿות פֿון סטאַלין און זײַן קליקע.

ניט דערצויגן (די מענטשן),
ניט געלערנט
פֿאַרשטיין
וואָס פֿרײַהייט
באַטײַט,
מענטשלעכע ווירדע און רעכט –
בלויז מושטרירט,
דרעסירט, אין שפּאַן
צו גיין,
געהאָרכן
בלינד
און זײַן אַ קנעכט.

בלויז געזייט זאָמען
פֿון קינאה
און שינאה,
די מענטשן דערנידעריקט,
צעצווייט,
צעריסן,
די אײנע – גרימירט
פּאַיאַצן
אויף דער בינע,
די אַנדערע –
פֿאַרגוואַלדיקט
הינטער קוליסן.

מיט פּחד געצווונגען
זיך אײַנהערן
צו די סופֿלערן,

צובאָמקען, נאָכפּלאַפּלען –
טאָג און נאַכט באַאָבאַכטעט
פֿון געהיים־אַגענטן.
אין פּחד אַראָפּשלינגען,
זיך וואַרגן
מיט אייגענע טרערן,
און נאָכפֿאָלגן אויפֿמערקזאַם
די שטעקלעך
פֿון די „דיריגענטן" –
און פּאַטשן בראַוואָ
צו זייער יעדער –
שענדלעכער טאַט,
און שרײַען הוראַ,
זיך אַליין פֿאַרטויבן
און צו זיי זיך בוקן,
און ווער ניט געקאָנט, ניט געוואָלט
קריפּלען זײַן פּנים,
בויגן זײַן רוקן –
ווי פֿון אַ פֿײַל אַ פֿאַרסמטן,
געפֿאַלן
פֿון מאַגישן וואָרט: פֿאַרראַט!
די ירושה פֿון צאַרישן רוסלאַנד –
„די תּפֿיסה פֿון פֿעלקער"
ניט געקלעקט:
„דער זשאַנדאַר פֿון אייראָפּע"
טויזנטער קאַזעמאַטן (!)
אויסגעבויט נײַע
אומזיסטע (ביליקע?!)
„קאָמפֿאָרטאַבלע אַפּאַרטאַמענטן"

מיט קראַטן,
טויזנטער טאָן
קראַטן,
און אַרמייען,
לעגיאָנען
געהיים־אַגענטן.
די קאַטאָרגע־לאַגערן
אויב ניט געקלעקט,
פּאָליטאיזאָלאַטערס* „דערפֿונדן"
קאַרצערס הערמעטישע,
פֿעלקער דעפּאָרטירט –
און „בורן"** אויסגעקלערט
און מיט תּפֿיסות
און קאַזעמאַטן
ווי מיט בלוטיקע ווונדן
פֿאַרזייט
אַ זעקסטל ערד.

אומעטום נײַע תּפֿיסות,
אומעטום לאַגערן,
אין יעדן קאַנט,
קאַזעמאַטן,
שטײַגן
אויף יעדן טראָט,

* תּפֿיסות און לאַגערן וועלכע געפֿינען זיך דאָס רוב אויף ים־אינדזלען
** אין יעדן לאַגער הרץ א קאַרצער, און אָפּט אויך א תּפֿיסה (אין א גרעסערן לאַגער), פֿאַראַן אויך א „בור" („באַראַק אוסילענאָגאָ רעזשימאַ") – באַראַק פֿון פֿאַרשאַרפֿטן רעזשים – א תּפֿיסה, פֿון וועלכער מען פֿירט אויף די סאַמע שווערסטע אַרבעטן, אונטער א פֿאַרשטאַרקטער באַוואַכונג

און דאָס לאַנד,
דאָס ריזיקע לאַנד אַרומגעצוימט
מיט שטעכיקן דראָט.

מיט זייער נישטיקייט, אויפֿן פֿאָלק
ווי אויף חיות
„עקספּערימענטירט“,
דאָס פֿאָלק געפּײַניקט,
געצוווּנגען זיי קרוינען
מיטן „לאָרבערקראַנץ“; –
יעדן מבֿין
אויף זייער נישטיקייט
תּיכּף ליקווידירט,
און ווײַטער געשפּילט,
געטאַנצט
דעם מתים־טאַנץ.

ווײ... ווײ... צום פֿאָלק.
אַ פּיגמייען־סטײַע, תּלינים־סטײַע
די טרוימען די שענסטע געשענדט.
–„צי קאָן מען דען אַ וועלט –
אַ וועלט אַ נײַע
בויען
מיט בלוטיקע
הענט?!“

* * *

וויפֿל דערנידעריקונג, וויפֿל פּײַן,
וויפֿל מאָל געזען די לעצטע מינוט;
אויפֿן שוועל פֿון זײַן און נישט זײַן,
מיט מײַן אייגן בלוט,
און מיט ציטערדיקער האַנט,
געשריבן אויף דער וואַנט:
(ווי אין דער לעצטער מינוט
קלאָר און ניכטער)
– אָ, רוסלאַנד! דײַנע פֿעלקער!
דײַנע דענקער! דײַנע דיכטער!
האָבן פֿיל, פֿיל מיר געגעבן,
איך באַצאָל, איך באַצאָל מיט מײַן לעבן.
(אַ שאָד נאָר, אַ שאָד, וואָס אַזוי נוצלאָז,
און אָן שום ציל.)
אָ, גרויזאַמע!
טײַוולישע שפּיל!...

פֿון אַלץ, פֿון אַלץ –
אָפּגרונטיק וויסט,
ליגט אויפֿן האַלדז
צום פֿאַרציען אַ שלייף –
דריקט,
שטיקט –
אַן אײַזנרייף,
טעמפּט און פֿאַרטעמפּט
דעם מוח
מיט רויך
מיט רויך.

פֿון אַלץ, פֿון אַלץ –
אָפּגרונטיק וויסט,
פֿאַראַן אין אײַך
בלויז איין טראָפּנדל גוטס,
דאָס טראָפּנדל
אויך ניט אײַערס,
אײַך עס אונטערגעטראָגן
פֿאַרטיקערהייט.
אײַערס איז בלויז דאָס מיסט
און די פֿאַרזשאַווערטע קייט,
(איר האָט זי אויפֿגעקליבן
פֿונעם מיסט)
און די נישטיקייט,
דער האַס און די גאַל,
און מיליאָנען שאַרבנס –
אײַער פּיעדעסטאַל.

אַ גוט מאָרגן!

(געזאַנג אין די ערשטע שעהען נאָך דער באַפרײַונג)

אַ גוט מאָרגן, רחבֿות!
אַ גוט מאָרגן, ווײַט!
דער קוואַל – נישט טרוקן,
דער קוואַל אין מיר – קוועלט,
איך בין יונג אַזוי הײַנט,
יונג און פֿאַרשײַט –
אַ לאָשיקל – ערשט אַרויס אויפֿן פֿעלד.

אַ גוט מאָרגן אײַך, ווערבעס, בעריאָזעס,
אין האַרבסטיקן קופּער צעשײַנט –
איר זײַט יונג אַזוי הײַנט,
אויף מיר נאָר, דוכט זיך, געוואַרט.
איך נעם אַרום אײַך, איך טוליע זיך צו אײַך,
ווי אַ גוטער, אַלטער פֿרײַנד, –
געבענקט נאָך אײַך, –
געלעכצט, געגאַרט...

איך שטיי אויך אַזוי –
מיט קרוינען קעגן די שטורעמס געווענדט,
ווירדיק, שטאָלץ
נישט־געבויגן.
דאָס בליציקע שײַנליכט
מיך נישט פֿאַרבלענדט,
כאָטש נישט איין מאָל געטונקלט
אין מײַנע אויגן...

אַ גוט מאָרגן סטעזשקעס!
אַ גוט מאָרגן וועגן!
צו יעדן פֿון אײַך
ציט זיך מײַן פֿוס.
ווער עס זאָל נישט גיין אויף אײַך הײַנט,
ווער עס זאָל אָנקומען אַנטקעגן, –
גיט אָפּ אים פֿון מיר
אַ ליבן, אַ האַרציקן גרוס...

אַן עצה בלויז איך בעט, אויף וועלכער סטעזשקע,
אויף וועלכן וועג זאָל איך גיין?
נישט פּלאָנטערן מיך מער
זאָלן די וויסטע נעצן.
צו מײַן האַלדז
נישט צובינדן קיין שטיין, –
די גרויזאַמע
געזעצלאָזע געזעצן...

אַ גוט מאָרגן קעלבער!
אַ גוט מאָרגן אײַך קי!
איך וואָלט אין אײַער טשערעדע
זיך אויסגעמישט גערן.
אמת, איר ווייסט נישט
פֿונעם שווינדלדיקן פֿלי,
צו שווינדלדיקע הייכן,
צו פֿאַלנדיקע שטערן,

איר ווייסט אויך נישט פֿונעם פֿאַלן
אין אָפּגרונט אַראָפּ,
פֿון ווו זעלטן,
זעלטן דאָ אַ צוריק –

אָ, קעלבעלע צאַרטע,
איך טוליע צו דײַנעם מײַן מידן, שווערן קאָפּ –
איך טרינק זיך אָן מיט אומשולד
פֿון דײַן טויִ ריינעם בליק;

איך בין אויך געווען אַ מאָל אַזוי ריין,
אַזוי אומשולדיק ווי דו,
נאָר אומשולד
מיט שולד איז פֿאַרקנאָטן?
אויף אייביק, אויף אייביק
פֿאַרלאָרן מײַן רו,
גיי איך אַרום נישט איך,
עס גייט אַרום מײַן שאָטן...

אַ גוט מאָרגן דיר, שמעטערלינגל!
ווי דײַנע, מײַנע פֿליגל ווי דער אָטעם צאַרט,
אויך מיך האָט דאָס ליכט צו זיך
פֿון ווײַטן, פֿון ווײַטן געצויגן...
געשטרעבט צו דעם,
געלעכצט, געגאַרט,
אָ וואָס האָבן געזען,
וואָס האָבן געזען מײַנע אויגן?!

איך וואָלט שוין בעסער געוואָרן בלינד,
נאָר כ׳בין זעעווידיקער געוואָרן אָן שיר,
חרוב אויגן, פֿאַראַן נאָך אַ מוח
און אַ האַרץ מיט געפֿילן –
עפּעס האָט אויפֿגעוואַכט אין מיר,
עפּעס האָט אין מיר געטאָן זיך אַ ריר.
עפּעס מעכטיקס אַזוינס, קיין שום כוח
וועט עס ניט שטילן...

אָ, שמעטערלינג, ווי דײַנע – אויך מײַנע פֿליגל
אָפּגעסמאַליעט און שוואַרץ,
קוים, קוים
מיטן לעבן אַנטרונען.
נאָר ריין ווי אַ וואַלדקוואַל –
מײַן האַרץ –
און שײַן –
פֿון אַלע זונען.

אַ גוט מאָרגן דיר, אָזערע, –
ווי דו – צעפֿינקלט, צעבלישטשעט, צעהעלט,
אַזוי לויכט מײַן שטרעבן
צו שיינקייט און גוטס.
איך וויל טיילן, פֿאַרטיילן,
קלעקן ווער פֿאַר דער גאַנצער וועלט,
כאָטש כ'האָב אַזוי פֿיל פֿאַרלאָרן
אין בלאָטע און שמוץ...

– – – – – – – – – – – – – – –

דער טרויער איז מײַנער, איך טייל בלויז די פֿרייד,
אַ טראָפּן פֿרײַהייט, – כישופֿדיקע פֿליגל; –
(ווי גיך דער קאָפּ זיך פֿאַרדרייט)
אָ די קייט! די קיט באַגלייט שוין פֿונעם וויגל...

II

יזכּור

יזכור

ווען אָן טאַטן, אָן מאַמען, אָן ברודער,
אָן שוועסטער
ווען צוויי אויגן –
איין אַליין:
קוקן פֿון זיי אַרויס
טאַטע, מאַמע
ברידער און שוועסטער,
אַלע אויגן...
און דער ניט־געשטעלטער שטיין;

דער ניט־געשטעלטער שטיין
אויפֿן קבֿר –
אומבאַקאַנטן.
זוכן עס ווייסט מען ניט ווו?
געפֿינען
באַזונדער
מע דאַרף יעדן אבֿר,
אַ גוף אָן אַן אבֿר
האָט ניט קיין רו. –

ווי אַזוי
זיי געפֿינען –
די לעצטע סימנים,
ווו געפֿינען אַן אָרט
פֿאַר קבֿר און שטיין,
איך הער,
זיי רופֿן, זיי מאָנען...
איך הער אומעטום
אין דער ערד אַ געוויין;

זיי מאָנען אַ קבֿר,
מאָנען אַ שטיין, –
נאָר אים שטעלן
ווייסט מען ניט ווו? –
און איך, ווער בין איך?
איך בין אויך אַן אבֿר,
וואָס קאָן אָן דעם גוף
ניט געפֿינען קיין רו.

און וואָלט מען געפֿונען
אײַך,
געלייגט צוזאַמען,
ווו איז שוין פֿאַראַן
אַזאַ זיכערער אָרט? –
מיר קאָנען אײַך טאַטעס,
מיר קאָנען אײַך מאַמעס
בלויז שטעלן אַ שטיין
פֿון אונדזער ייִדישן וואָרט...

ווערטער פֿאַראַן –
ווער קאָן זיי פֿאַרלענדן, –
ווי יענע די אייביקע
אויף פּאַרמעט־פּאַפּירן,
אַ מצבֿה אַזאַ
קאָן קיינער
ניט שענדן,
און – אויך ניט די בלוטיקע
גאַסן ברוקירן...

ווערטער פֿאַראַן,
ווערן נישט פֿאַרברענט
אין קיין שײַטער,
נישט דערשטיקט
אין קיין רויך,
הויבן זיך אויף
צו די שטערן
און ווײַטער,
פֿון האַרץ צו האַרץ
פֿון מוח צו מוח.

* * *

... די זעלבע האַנט – דאָס מיידל געשענדט,
די מאַמע און דאָס קינד פֿאַרברענט.
די זעלבע האַנט צערטלט אַ פֿרוי,
קעכלט און גלעט אַ קינד,
(צעטיילט זיי ביידן זײַן רויב)
און האָדעוועט אַ טויב
די זעלבע האַנט.

* * *

איך פֿרעג דיך, מענטש,
ווו דו זאָלסט נישט זײַן:
קאָנסט נאָך רויִק זײַן,
נאָך האָבן פֿרייד,
נאָך לאַכן?
הער זיך אײַן, שטילערהייט
ריידן אַלע זאַכן:
בערג מיט קינדערשיך
מאַנטעלעך און קליידעלעך,
דרייען זיך נאָך גיך, גיך
פֿון שפּילעכלעך די רעדעלעך...
רעדן פעק מיט זײַדנהאָר
פֿון בליִענדיקע מיידלצעפּ.
וויפֿל טויזנטער, טויזנטער יאָר
נאָך באַדאַרפֿסטו – אַז דײַנע טרעפּ
ניט זײַן זאָלן שאַרבנס מענטשלעכע און קעפּ,
דײַן שטרעבן, דײַן האָפֿן;
מענטש –
אין דײַן מאַטראַץ מײַן מאַמעס האָר,
קאָנסטו אויף איר שלאָפֿן?

צדיקים אין סדום

פֿאַר מײַן טײַערער מומע רײזל פּינדער – לאַנגע, לאַנגע יאָר

ווען אין קעלער (אונטערן דיל) זיך געעפֿנט די אויבערשטע דעק
האָט חיהלע געטוליעט זיך אין שרעק
צו דער מאַמען.

אין קעלער פֿינצטערניש געדיכטע, פֿײַכט און קאַלט,
דער שאָרך דער מינדסטער אין אויער הילכט: אין וואַלד –
אַ ווידערקול.

פּלוצעם: ווי אַ שטיינער־האָגל אויף (צו דער קעלערוואַנט) אָנגעלענטע קעפּ,
דער פּויער אין יוכטענע שטיוול אַראָפּגעטאָפּטשעט די וואַקלדיקע טרעפּ, –
פּאַוואָליע. פּאַוואָליע... (פֿון אויבן דער פּויערטעס קול)

דער פּויער האָט געריבן שוועבעלעך, אָנגעצונדן אַ וואַקסן ליכט
און דאָס ליכט צו דער מאַמעס געזיכט
צוגעטראָגן.

דער מאַמעס געזיכט אויסגעצויגן, בלייך, געל און רויט,
ווי עס וואָלט געברענט, זיך געקאָרטשעט די הויט
אויף איר פּנים.

חיהלע האָט ניט פֿאַרשטאַנען דעם פּויערס רייד,
זיך געטוליעט צו דער מאַמעס קלייד
און געציטערט.

חיהלע האָט ניט פֿאַרשטאַנען, וואָס די מאַמע זאָגט:
– מיר'ן אַוועקגיין מיקיטע נאָך איידער עס טאָגט,
וועסט פֿון אונדז קיין צרות ניט האָבן.

חיהלע האָט געזען: דער פֿויער מאַכט עפּעס מיט די הענט,
זיך געצלמט, און אויף די קעלערוועגט
דריי שאָטנס.

די מאַמע מיט די צוויי אָפּגעבליבן (פֿון מאַנטל) די געלע לאַטע.
דער פֿויער שטאָמלט: ווען „זיי" פּאַקן אַ „יעווריי" (ייִד) אין דאָרפֿישער כאַטע,
גייט די כאַטע אַוועק מיטן רויך. (און מיר אויך.)

דער פֿויער מיט האַרטער, פֿאַרהאַרעוועטער האַנט, חיהלען דאָס קעפּל געגלעט,
חיהלע האָט ניט פֿאַרשטאַנען וואָס דער פֿויער, וואָס די מאַמע רעדט,
נאָר דאָס הערצעלע האָט געצאַפּלט.

„פֿון אונדז, מיקיטע, גאָט באַהיט, חלילה ניט קיין שלעכטס,
פֿאַרן דאַך, פֿאַר דער באַהעלטעניש, פֿאַר דער מילך, פֿאַרן ביסל געקעכטס,
אַ גרויסן דאַנק, דיר מיקיטע."

„נאַ דיר, מיקיטע, דאָס קייטעלע, מײַן לעצט פֿאַרמעג, ס'איז ריינע גאָלד,
פֿאַר דײַן גוטער נשמה איז עס ניט קיין געצאָלטס,
דאָס קאָן מען ניט באַצאָלן."

„נאָר איך בעט דיך, דאָס שטערנדל פֿון קייטעלע נעם אַראָפּ און גיב מיר צוריק,
די מאַמע מײַנע, ווען איך בין נאָך געלעגן אין וויג,
האָט עס אָנגעטאָן אויף מײַן האַלדז."

„דאָס שטערנדל הייסט מגן־דוד, בײַ יעדן ייִד,
בײַ יעדן ייִד איז עס טײַער און אָפּגעהיט
ווי בײַ דיר דײַן צלמל." (שיר ניט געזאָגט להבדיל)

„זעסט, מיקיטע, דאָס זעלבע שטערנדל אויף מײַן געלער לאַטע,
זאָל שטענדיק געפֿינען די טיר פֿון דײַן כאַטע
דאָס מזל."

אויף די קעלערטרעפּ אַ סקריפּ און אַ הילך,
די פֿויערטע – אין די הענט אַ קריגעלע מילך
און צוויי ערדענע טעפּעלעך.

אין לײַוונט אײַנגעוויקלט אַ שטיקל קעז און ברויט,
די לבֿנה אויפֿן הימל – אַ דערטרונקענער, בלייך, טויט,
אָט, אָט וועט זי אויסגיין.

אַפֿילו דער הונט בײַם בײַדל פֿון שטרוי
האָט ניט געבילט, געקוקט אַזוי,
ווי ער וואָלט אַלץ פֿאַרשטאַנען...

שטיל אַרום. בלויז פֿון שטעלכל האָט זיך געהערט
ווי די קו מעלה־גירהט, ווי עס כראָמטשעט דאָס פֿערד
היי און האָבער.

אין מיטן הויף אַ פֿויערישער וואָגן, בײַם שטעלעכל אַ סטויג היי
און פֿולע זעק (פֿאַרבונדענע) מיט קאָרן און ווייץ, פֿאַרן האַרבסטפֿאַרזיי –
אָפּגעקליבענע זאָמען.

לעבן וואָגן רעדער־שמירעכץ – אַ צעקרומטער, אויסגעדינטער עמער,
און אונטערן שטאַל בלעקען פֿאַרשלאָפֿן יונגע און אַלטע לעמער,
און חיהלע רופֿט אויס: די לעמעלעך! די לעמעלעך!

אויף די שטאַכעטן פֿון פּלויט טונקעלע ערדענע טעפּ,
אין צאַנקענדיק־בלאַסן לבֿנה־שײַן – אָפּגעהאַקטע קעפּ –
און ווי גופֿים – די אין ווינט ציטערנדיקע קוסטעס.

אַ וואָלקן פֿון וואַלד, די לבֿנה – ווי אַ בר־מינן פֿאַרדעקט,
אין כאַטע האָט אַ קליינס זיך אויפֿגעוועקט
און געוויינט דערשראָקן.

דאָס טירל פֿון פלויט – אַ סווישטש און אַ סקריפּ
און חיהלע – אַ שלוקערץ און אַ כליפּ
אין דער מאַמעס קלייד.

פֿון יענער זײַט פלויט – דער וועג, דער וואַלד און דאָס פֿעלד,
און דאָס יויזל אויפֿן צלם קלאָגט אויף דער וועלט
דער פֿאַלשער.

צווישן די פֿעלדער דרייט זיך דער וועג ווי אַ שלאַנג,
דער פויער און די פויערטע צלמען זיך לאַנג,
ביז חיהלע און די מאַמע פֿאַרשווינדן.

דער פויער און די פויערטע הערן ניט ווי עס וויינט
דאָס אייניקל אין כאַטע, שטייען ווי פֿאַרשטיינט
בײַם טירל.

* * *

און ער –
איכעט ענלעך
אויף אַ מענטש –
דער מערדער:
בלוטיקע
האַנט,
אומגעבראַכט
זקנים
און קינדער. –
ווו זיך אַהינטאָן
מיט מײַן שאַנד,
אים
אויך אַ מאַמע
געהאַט
דעם שינדער;
אים
אויך אַ מאַמע
געטראָגן אונטערן האַרץ,
אין אייביקע
ווייען,
און אַ גאַנצע וועלט
גורלדיקס,
צאַרטס,
געווען אין אירע
געשרייען.

דעם מערדערס
ערשטער
קוויטש
אויך געווען אַזוי ריין,
ווי נאָך אַ רעגן –
הימלישע בלויען;
וווּ זיך אַהינטאָן
מיט מײַן ווײ,
ועמען
מײַן בושה
פֿאַרטרויען –?
דעם מערדערס
אויג
קאָן אויך פֿײַכט ווערן
פֿון טרערן –
פֿון געלעכטער,
געוויין,
און די בלוטיקע
קנייטשן
אויף זײַן שטערן
ווי באַגרײַפֿן,
ווי פֿאַרשטיין?!

דײַטשע פֿרוי

אַלע דײַטשע פֿרויען אין געבעטבוך

נישט פּערל
אויף דײַן האַלדז –
דײַטשע פֿרוי!
טרערן,
בלוטיקע
פֿאַרפֿראָרענע,
שוואַרץ און גרוי,
רויט און בלוי
אויף דײַן האַלדז –
דײַטשע פֿרוי.

נישט
האָרנאָדלען –
גאָלדענע –
אין דײַנע האָר –
דײַטשע פֿרוי:
ציינער
גאָלדענע
פֿון פֿאַרגליווערטע מײַלער
אַרויסגעריסענע –
אין דײַנע האָר,
דײַטשע פֿרוי.

נישט זײַד
שוואַרצע זײַד –
דײַן קלייד,
דײַטשע פֿרוי:

פֿרעמדע,
שוואַרץ־געוואָרענע
פֿרייד
אויף דײַן גוף,
דײַטשע פֿרוי.

נישט
אוירינגלעך –
שטיינער
זעלטענע
אויף דײַנע אויערן –
דײַטשע פֿרוי:
אויגן
פֿון קינדער
דערהרגעטע
אויף דײַנע אויערן –
דײַטשע פֿרוי;

אויגן
פֿון קינדער,
וואָס טרויערן
נאָך זייערע טאַטעס,
נאָך זייערע מאַמעס –
דײַטשע פֿרוי –
און דו ביסט אויך
אַ מאַמע –
דײַטשע פֿרוי.

1942

באַלאַדע פֿון גרויען אויג

רייזל פּינדער –
מײַן טײַערער מומען – מיט ליבע.

ציטערט,
טרערט דאָס אויג,
דאָס גרויע אויג;
וואָס זעט דאָס אויג
אין דער נאַכט?
עס זעט אַ סטויג,
היי אַ סטויג,
און דאָס צווייטע אויג
שוואַרץ,
פֿאַרמאַכט.

פֿאַר וואָס ציטערט, טרערט
דאָס אויג,
דאָס גרויע אויג,
דאָס צווייטע שוואַרץ, –
פֿאַרמאַכט?!
געברענט, געפֿלאַמט
דער סטויג,
און מיר אין סטויג
(באַהאַלטן)
אין מיטן פֿעלד
בײַ נאַכט.
(און דער דײַטש –
דער דײַטש געלאַכט)

ציטערט, טרערט
דאָס אויג,
טרינקט זיך אין צער
און געוויין:
– פֿון אַלע אין סטויג,
פֿונעם היי אין סטויג
אַנטלאָפֿן
איך איינע אַליין.

גייט מיר נאָך דאָס גרויע אויג,
דאָס שוואַרצע
פֿאַרמאַכטע אויג,
וואָס זעט דאָס אויג
אין דער נאַכט?!
עס זעט אַ סטויג,
אַ צעפֿלאַמטן סטויג.

דאָס גרויע אויג,
בלינדע אויג
האָט מיך באַגלייט
אין שלאַכט.

* * *

ווּ דער וועג זאָל מיך ניט פֿירן, –
אומעטום
איך זוך
מײַן היים.
נישט קיין פֿענצטער,
נישט קיין טירן,
בלויז אַ בערגעלע –
ליים.
ווּ דער וועג זאָל מיך נישט פֿירן, –
אומעטום
איך זוך מײַן היים.

וואָס עס וועלן פֿרײַנד
מיר זאָגן,
דאָס איז אַל'ץ נישט
וואָס איך מיין. –
איך וועל שטענדיק
אין זיך טראָגן
אין מײַן נעכטיקן,
מײַן טאָגן
דעם געיאָמער,
דעם געוויין,
פֿון די בערגעלעך –
ליים.

און ווען קומען וועט
דער טאָג
דער שענסטער

אין מײַן אַלטער,
נײַער
היים:
נײַע טירן,
נײַע פֿענצטער,
נאָר פֿון בערגעלע –
ליים
וועט דער שאָטן –
דער קלענסטער –
שטענדיק פֿאַלן
אויף מײַן היים.

אין טרעבלינקע און אָשוויענטשים

מײַן האַרץ –
אַ קנויל:
ווײ,
האַס,
גרויל.
ווי קאָן לעבן
אַ האַרץ,
לויטער ווײ,
גרויל,
האַס –
אין טרעבלינקע,
אין אָשוויענטשים,
אין די פּושקעס
פֿאַראַן נאָך גאַז,
גאַז.

איצט דאָ –
אומהיימלעך,
קיל,
אומהיימלעך העל;
אונטער מײַנע טריט
סקריפּעט
דער דיל,
(אויך ער ניט אויסגעהאַלטן די לאַסט)
זייער לעצטע,
לעצטע
שוועל,
טיר.
איך קוק אויף אָט דער טיר, –

דאָס גרויע „אויג“,
אויף פֿאַרזשאַווערטער טיר
פֿון דער גאַזקאַמער –
איך קוק פֿאַרגליווערטערהייט
אויף די פּושקעס;
געווען פֿאַרגרייט
פֿאַר דיר,
פֿאַר מיר,
פֿאַר דײַן מאַמע,
פֿאַר דײַנע קינדער
און מײַנע טעכטער
צוויי;
איך זע זיי – די ברואים – די שינדער –
שטעקנעס אין האַנט:
און דײַנע קינדער,
און מײַנע טעכטער
אין דער ריי,
אין דער ענדלאָזער ריי
צום „אומשלאַגפּלאַץ“.
און זייערע שאָטנס
נאַקעטע
ציטערן אויף די ווענט,
אויף די אומהיימלעך
ווײַסע ווענט
פֿון דער גאַזקאַמער.

מײַן האַרץ –
אַ קנויל:
וויי.
האַס.
גרויל.

ווי קאָן לעבן
אַ האַרץ –
לויטער וויי,
גרויל,
האַס. –
אין טרעבלינקע,
אָשוויענטשים,
אין די פּושקעס
פֿאַראַן נאָך גאַז...
אַזוי פֿיל גאַז...

מײַן הויז

די השגחה
באַוואָפֿנט
די רויז
מיט „שפּיזן".
ווען מײַן הויז
וואָלטן באַוואַכן
ריזן,
(וואָלטן זײ אויך)
מײַן הויז
ניט באַשיצט. –
אויף מײַן הויז –
גיריקע בליקן:
(בלוט־פֿאַרגאָסענע
אויגן.)
בליקן,
שטריקן
אַרום מײַן
הויז
אַ נעץ –
אַ נעץ
פֿון אַ ניט־געשריבענעם,
מיט צײנערקריץ
אַרויסגעקריצטן
געזעץ.
אַ דונער –
יעדער קריץ,
יעדער קריץ –
אַ בליץ;

און איך –
אין שײַן
פֿון בלי־ץ
(מיט התלהבֿות)
צום הימל
אַ תּפֿילה
געשיקט.
ווי אין אַן ערד־ציטערניש
אַ וואָרף זיך
צו דער וויג: –
מײַן בלוט!
מײַן קינד!
נישט קיין קינד –
אַ שטיק קויל.
איצט וואַנדל איך אַרום
איסגעהוילט –
שטום,
און איך וויג מײַן גרויל,
און פֿון אַלע פֿענצטער,
גאַסן,
ליקן,
פֿאַרפֿאָלגן
בליקן,
(יענע בליקן...)
און שטיקן,
שטיקן,
שטיקן.

* * *

איך האָב אַ רחבֿותדיקן, —
אַן אומענדלעכן בית־עולם,
איך קום אַהין יעדן טאָג,
איך זיץ דאָרט פֿאַרזונקען
אין שוויַגן —
איך שוויַג אויס דאָרט
מיַין וויי,
מיַין קלאָג.
איך זיץ אויס דאָרט
אַלע שיבֿעהס —
די שיבֿעהס
נאָך אַלע, אַלע קדושים...
איך וועל אייביק
זיַין שוין אַן אָבֿל,
עס וועלן אייביק
דויערן
די שלושים.

איך האָב אַ רחבֿותדיקן,
אַן אומענדלעכן בית־עולם,
איך האַרעווע
דאָרט
איינער אַליין,
און מיט מיַין ירושה־כּלי־זיין
איך טעסע
שטיין נאָך שטיין.
איך טעסע,
איך קריץ אויס

די נעמען,
יעדער אות
ווי בלוט,
ווי פֿײַער –
גליט,
און איך זאָג –
אַ קדיש אַ שטילן –
מײַן ציטערדיק,
צאַפּלדיק
ליד.

* * *

... ווער זאָגט – איך בין אָרעם, אָרעם –
איך שטרעק מײַן האַנט נישט אויס צו קיינעם; –
איך האָב אַזוי פֿיל קבֿרים, קבֿרים...
ווו זיי זײַנען ווייסט נישט קיינער.
(נאָך נישט געשטעלט אויף זיי קיין שטיינער)
ווער זאָגט – איך בין אָרעם, אָרעם –
צעשמעטערט ליגן מײַנע געטער –
איך האָב אַזוי פֿיל, אַזוי פֿיל ספֿרים, ספֿרים,
מיט פֿאַרברענטע בלעטער.
ווער איך טאָג און נאַכט זיי ליי'נען, ליי'נען –
וועט מען ווידער מיך פֿאַרשטיינען...

מײַנע קינדערלעך

(ליט א פֿאָלקסמאָטיװ געזונגען אין די טראנסניסטריער לאַגערן און געטאָס)

קוק איך אין מײַן שפּיגעלע,
װאָס זע איך –
אין מײַן שפּיגעלע!
איך זע: אַ װיגעלע,
אונטער װיגעלע –
אַ ציגעלע, –
מײַן ציגעלע.
מײַן ציגעלע.

קוק איך אין מײַן שפּיגעלע,
װאָס זע איך –
אין מײַן שפּיגעלע!
נישטאָ,
נישטאָ מער
(דאָרט) קײן װיגעלע,
פֿון מײַן ציגעלע –
נאָר בײנדעלעך –
אַ זעקעלע,
אַ פֿאַרדרײט,
פֿאַרשטאַרט
עקעלע.
מײַן ציגעלע.
מײַן ציגעלע.

פֿאַלט אַרויס
פֿון האַנט
מײַן שפּיגעלע,
(האָב איך שוין)
שערבעלעך,
שפּיגעלעך: –
אין אַלע שערבעלעך –
וויגעלעך,
אונטער די וויגעלעך –
ציגעלעך,
און משהלעך,
שלמהלעך,
שיינדעלעך –
פֿאַרגליווערטע
קעפּלעך,
אין די הענטלעך –
שטאַרע –
פֿענדעלעך,
מיט רויטע,
שמייכלענדיקע
עפּעלעך;
מײַנע משהלעך
שלמהלעך,
שיינדעלעך,
זאָל מיר זײַן
פֿאַר אײַערע
ביינדעלעך.

„... איר זאָלט זיך מערן,
מערן
און מערן,
ווי דאָס זאַמד,
ווי די שטערן“
און איצן,
שוין בלינדע
פֿון טרערן:
אין יעדער טרער – אַ שערבעלע,
אין יעדער טרער – אַ שפּיגעלע,
אַ וויגעלע,
אַ ציגעלע,
און די משהלעך, שלמהלעך, שיינדעלעך –
זאָל מיר זײַן פֿאַר אײַערע ביינדעלעך,
פֿאַר די עפּעלעך, פֿאַר די פֿענדעלעך.

קלײַב איך אַלע שערבעלעך, שפּיגעלעך,
אַלע ציגעלעך, אַלע וויגעלעך,
די עפּעלעך, די פֿענדעלעך,
די רחלעך, די אַבֿרהמעלעך;
פֿאַרגליווערטע לעמעלעך,
אײַנגעשרומפּענע קעפּעלעך;
ווער וועט זיי פֿאַרמאַכן –
די לעפּעלעך?
ווער וועט זיי פֿאַרמאַכן –
די לעפּעלעך?
מײַנע קינדערלעך –
מײַנע קינדערלעך...

נאַכטישע זעונג

מײַן טײַערן ברודער יעקבֿ פּהן

איך כאַפּ זיך אויף בײַ נאַכט,
בײַ מײַן בעט: –
אונדזער מאַמע –
אַ טונקעלער סקעלעט,
נאָר ניט גערירט, ווי אַ מאָל –
איר אײדל, צאַרט געזיכט,
ווי פּרײַטיק צו נאַכטס
נאָכן בענטשן ליכט;
אירע אויגן קינדיש־בלויע
פֿײַכטע פֿון דער טרערן־תּפֿילה,
ווי אויף פּאַרטאָגיקע
מאַרגאַריטקעלעך – טויען,
ווען זיי בעטן בײַם הימל
רעגן, רעגן און אַ שטילן
וואַרעמען אָטעם:
– „מײַן זון!
מײַן זון!“

איר קול – אונדזער מאַמעס קול,
ווי זי פֿלעגט זאָגן:
„גאָט פֿון אַבֿרהם“
מיט אַ זיפֿץ אַ שווערן,
ווי זי וואָלט טראָגן
אויף זיך דעם עול
פֿון דער וועלט,
פֿון דער גאַנצער וועלט,
און פֿאַר דיר און מיר די טרערן־תּפֿילה

ביַים בענטשן ליכט.
מיט אַ מאָל: פֿאַרנעפּלט –
דער מאַמעס געזיכט,
פֿאַריאָגט, מיד
ווי פֿון אַ וויַיטן, וויַיטן וועג; –
איך אויג פֿאַרמאַכט,
דאָס צווייטע גליט,
גליט אין דער נאַכט –
אַ ליכט אַ וויַיטס
אין דער נאַכט.

דער מאַמעס פֿאַרנעפּלט פּנים,
דאָס צעגליטע אויג,
גיט זיך אַ בויג
איבער מיַין בעט,
אַ האַנט – אַ סקעלעט
גלעט
מיַין שטערן, מיַין קאָפּ
אויף מיַין קאָלדרע,
קישן, פֿאַלן אַראָפּ
שטיקלעך ערד.
אַלץ טונקעלער, טונקעלער
אונדזער מאַמעס געזיכט,
איין אויג – אַ צאַנקענדיק –
יאָרציַיט־ליכט:

– „מיַין זון! מיַין קינד!
ביסט אַוועק אין דער וועלט
זוכן דאָס ליכט,
האָסט עס געפֿונען –

מײַן קינד?
אַ זונהעזל – דאָס ליכט,
אין דער טיף פֿון ברונעם,
דאָס זונהעזל –
אין עמער – קיין מאָל –
קיין מאָל נישטאָ,
בלײַבט אײביק
אויפֿן גאָלדענעם,
זאַמדיקן
דנאָ;
ווי פֿון שפּיגעלע –
די זונהעזלעך, אויף די ווײַסע ווענט,
פֿלעגסט צו זיי שטרעקן
קינדערשע הענט(לעך),
נישט דערלאַנגען,
און נישט פֿאַנגען.“

באַלאַדע פֿון סטריער שוחט,
די ס.ס.־אוקראַינער און דער קאַץ

אין ווינקל פֿיר נפֿשות, צונויפֿגעפּרעסט געדיכט,
די אוקראַינער: אין די הענט – צאַנקענדיקע ליכט:

„איר זשידקעס די אוקראַינע ניט געאַקערט ניט געזייט,
ווו דאָס צירונג, די זייגערס, די גאָלדענע קייט?!"

געני־שטערט די אוקראַינער, געזוכט און געקערט:
„מיר וועלן אויך געפֿינען אונטער דער ערד."

געקוקט אין שפּיגל, די טשופּרינעס זיך געקעמט:
„פֿון וואַנען צו די יידן אַזוי פֿיל גוטס זיך נעמט."

געקעמט זיך און געשפּיגלט, פֿון זיך אַליין געקוועלט:
„די דײַטשן שוין דעראָבערט כמעט די גאַנצע וועלט!"

„די דײַטשן די אוקראַינע וועלן אָפּגעבן צוריק –
אוקראַינע אונדזער מאַמע, אוקראַינע אונדזער וויג."

„פֿון יידן און מאָסקאַלן, אוקראַינע, זײַ געהיט. –
אין אוקראַינע וועט ניט בלײַבן קיין סימן פֿון אַ זשיד!"

און די ליכט זיי צאַנקען מיט ציטערדיקן פֿלאַם,
אויגן, ציין, טשופּרינעס, און די פֿינצטערניש – אַ ראַם

פֿונעם בילד דעם גרויזאַמען אין דער שפּעטער נאַכט,
האָבן די אוקראַינער געוויצלט זיך, געלאַכט:

„וואָס זשידקעס, זיך אויף אונדז פֿאַרקוקט,
און דערשראָקענע, ווי הינער אין ווינקל זיך פֿאַררוקט!“

און אַלץ די אוקראַינער געשטופּט אין זייערע זעק,
און אין ווינקל פֿיר נפֿשות, פֿאַרגליווערטע אין שרעק:

דאָס פֿאָרפֿאָלק דאָס יונגע, דער שוחט – דער שווער,
און שנור און שוויגער געאָטעמט שווער,

דער טאַטע און דער זון – זייער אָטעם (פֿאַרהאַלטן) מיט די ציין,
און די שנור: עס וואַרגט און שטיקט זי אַ געוויין,

זי קאָן עס ניט דערדריקן, נאָר אין אויג קיין טרער,
און די אוקראַינער: בליקן – אומדערטרעגלעך שווער;

און אין מיטן צימער שוין פֿאַרדרייטערהייט,
פֿון אַטלעס זילבער ווײַסן ליגט איר חופּה־קלייד,

איר אויסשטײַער, איר גאַנצער, פֿון סאַמעט און זײַד־געוועב
און אירע מיידליש בליענדיקע, זײַדן־שוואַרצע צעפּ;

מע האָט זיי אָפּגעשאָרן, זי געדענקט נאָך די מינוט,
געדוכט, פֿאַרפֿראָרן ווערט אין איר דאָס בלוט.

דאָס שייטל דאָס ווײַבערישע, ליגט אויך אין מיטן דיל,
און די אוקראַינער מיט אים אַ שטיף געטאָן, אַ שפּיל –

אויף זיך געמאָסטן, געדרייט זיך און באַטראַכט,
און (אין שפּיגל), פֿריילעכע געטרייסלט, געקרומט זיך – געלאַכט.

אויף די ווענט: שאָטנס, צעשויבערטע קעפּ,
אויפֿן דיל זיך רירן ווי לעבעדיק – די צעפּ,

דער געלעכטער אויף דער שנור פֿאַלט אַראָפּ ווי קלעפּ:
„יאָ... יאָ... זיי רירן זיך, זיי לעבן נאָך די צעפּ,

זיי קאָרטשען זיך די צעפּ." (און איר) – ווי אין אַ פֿײַער – הייס.
בײַ דער שנור דער שטערן נאַס פֿון קאַלטן שווייס;

דאָס קלאָגט אַזוי איר יוגנט, צעטראָטן אויפֿן דיל, –
זיי שפּילן, די אוקראַינער, זייער בלוטיק שפּיל...

און דער שוחט, דער שווער און טאַטע, געטראַכט:
געווען שוין אַזאַ שחיטה, געווען שוין אַזאַ נאַכט...

אין זײַן באָרד דער שוואַרצער, קיין איין גרויע האָר,
אָפּגעלעבט זיך שטילע און ניט שטילע – פֿופֿציק יאָר,

נאָר קיין קנייטש קיין איינער אויף זײַן הויכן שטערן,
און זײַן בליק אַ ריינער, ריינער נאָך פֿון טרערן,

און די פֿרומע אויגן, ווי צוויי שטילע טויבן,
ווי דער ים אַ טיפֿער לויכט אין זיי דער גלויבן:

„דער וואָס אייביק לעבט, אַלץ, אַלץ זעט און הערט, –
ווו אַהין אַנטלויפֿן פֿון דעם וואָס ס'איז באַשערט..."

אין ווינקל פֿיר נפֿשות צונויפֿגעפּרעסט געדיכט,
און די אוקראַינער – אין די הענט צאַנקענדיקע ליכט,

„איר זשידקעס די אוקראַינע ניט געאַקערט ניט געזייט,
ווּ דאָס צירונג, די זייגערס, די גאָלדענע קייט?!“

געני־שטערט, די אוקראַינער געזוכט און געקערט:
„מיר וועלן אייך געפֿינען אונטער דער ערד!“

ניט דײַטשער וואַקס, נישט חלבֿ – געטריפֿט האָט דער „ערזאַץ“,
און ווי צום שפּרונג אַ גרייטע, געלויערט האָט די קאַץ,

געלויערט אין אַ ווינקל, אין פֿינצטערניש פֿאַררוקט.
אומהיימלעך אויף די רוצחים האָט די קאַץ געקוקט,

די קאַץ – נישט פֿאַרשטאַנען די אוקראַיניש־דײַטשע שפּראַך, –
אויס מיטן פֿרידן אונטער אָט דעם דאַך,

געפֿילט האָט אויך די קאַץ: אויס מיט רו, און זעט,
זי וועט שוין מער נישט דרעמלען אויף אַ צוגעבעטן בעט,

און פֿון טעפּ און טעלער נישט לעקן מער איר צונג,
נישט קיין שטיקל קישקע, נישט קיין שטיקל לונג;

נישט שפּילן זיך מיטן קנײַלכל, מיט פֿראַנדזן פֿון אַ שאַל
זי שטאַמט פֿון לייב און טיגער און נישט פֿון דעם שאַקאַל?

און בײַ דער קאַץ די אויגן, ווי זי וואָלט געגאַרט,
זיך צוריק פֿאַרוואַנדלען אין אַ לעאָפּאַרד

אָט וועט זי בייז אַ ברום טאָן, אַ ריטשע און אַ שפּרונג,
אויסשטרעקן נאָך בלוט, נאָך וואַרעמען, איר צונג,

אין די וויסטע גאָרגלען זיך איינבײַסן זי וועט –
און דאַן שוין מער נישט דרעמלען אויף אַ צוגעבעטן בעט?

נאָר די קאַץ – זי ליגט זיך, דרעמלט פֿויל און אַלט,
און פֿון איר זיידעס, פֿונעם דזשונגל־וואַלד,

פֿון איר אַלטן וואָרצל, פֿון איר אַלט געשטאַלט,
וואָס איז נאָך פֿאַרבליבן פֿונעם דזשונגל־וואַלד,

וואָס איז נאָך פֿאַרבליבן פֿון איר אַלט געשלעכט,
דער מענטש פֿאַרקנעכט זי און פֿאַרשוועכט?!

די קאַץ – בלויז געלויערט אין פֿינצטערניש, פֿאַררוקט,
אומהיימלעך אויף די אוקראַינער – געגלאָצט, געקוקט,

אַ שפּרונג טאָן אויפֿן שונא זיך געטרויט און נישט געטרויט:
„ניט אַנדערש, נאָר זיי זײַנען שלוחים פֿונעם טויט?" –

און ווייסן, ווייסט די קאַץ, דער טויט – אַזאַ געוואַלד,
ווי דונער, בליץ און שטורעם, ווי ברענענדיקער וואַלד.

און אויפֿן דיל זיי ליגן די ליכטער פֿון „ערזאַץ",
און אַ ריס פֿונעם ווינקל געטאָן האָט זיך די קאַץ.

באַשמעקט די הרוגים, די ריטשקעלעך בלוט –
וווּ זי איז געלעגן, ווו זי האָט גערוט.

די קאַץ צו דער טיר – זיך אַ ריס,
געדראַפּעט די טיר מיט די פֿאָדערשטע פֿיס,

געמיאַוקעט, געבעטן, געריסן זיך אַרויס,
דערפֿילט: אויס אין אָט דעם הויז

דער פֿרידן, די רו און די זעט,
זי וועט שוין מער נישט דרעמלען אויף אַ צוגעבעטן בעט.

… ניט וויכטיק צי האָט עס טאַקע אַזוי געקאָנט געשען, צי אַזוינס איז מעגלעך געווען, בכלל פֿאָרשטעלבאַר אַזאַ אָדער ענלעכער פֿאַל? אויב דעם מחברס וויזיע האָט אײַך ניט „געפּאַקט", ניט געוועקט אײַער פֿאָרשטעלונגס־קראַפֿט, אַפֿילו אין דער מינדסטער מאָס אײַך ניט איבער־צײַגט, אַז אַזוי אָדער כמעט אַזוי האָטווירקלעך געקאָנט פּאַסירן, פֿאַרקערט בײַ אײַך געשאַפֿן דעם אײַנדרוק פֿון אַן אַבסאָלוט געקינצלטער אויסטראַכטעניש, איז עס בלויז אַ סימן: אָדער דער מחבר, אָדער דער לייענער איז דער „אָרעמאַן"? קיין שום שרײַבער, אַפֿילו מיט דער גרעסטער פֿאַנטאַזיע און וויזיאָנערישקייט וועט קיין מאָל ניט אימשטאַנד זײַן „צוטראַכטן" אַזעלכע „אומוואַרשײַנ־לעכע" און „אומגלויבלעכע" געשעענישן, סיטואַציעס, מיזאַנסצענעס, וועלכע עס „טראַכט צו" דאָס לעבן אַליין, חוץ דעם לאָמיר זיך דערמאַנען אין דער „אומרעאַלער" רעאַליטעט פֿונעם מעשׂהלע?!

I

פֿאַר טאָג. צוויי רײַטער געריטן פֿון אַ שוימענדיק שיכורן באַל,
דורך דער צעשטערטער הויפּטשטאָט פֿון פּוילישן לאַנד:
אַן עס־עס־גענעראַל
און זײַן אַדיוטאַנט.
ערגעץ ווו שויבערט דער ווינט די זײַדענע האָר פֿון אַ קינד,
כוואַליעט תּבֿואות און גרעזער ערגעץ ווו אויף פֿרידלעכער ערד,
נאָר דאָ טראָגט ער מתים־גערוך דער ווינט,
שמעקן אים און הירזשען אומרויק די פֿערד;
די רײַטער – שטײַף אין די זאָטלען, די פֿערד געמושטרירט,
אין זונאויפֿגאַנג די רוקנס, די גריוועס, די קעפּ, צעבלישטשעטע גלאַנצן,
אויסגעפּאַשעטע, אויסגעקעמטע גלאַט, ווי פּאָלירט,
ניט זיי שפּרײַזן, די פֿערד,
אויף דער פּוילישער ערד,
זיי שוועבן, זיי טאַנצן.

אַ גאַנצע נאַכט געווײַלט זיך, געהוליעט און געקוועלט,
מיט אַלץ און מיט זיך אַליין צופֿרידן,
זאָגט דער גענעראַל: „מיר דעראָבערן די וועלט,
לאָמיר אַ קוק טאָן, ווי האַלט עס מיט די ייִדן,
קרעפּירן און קרעפּירן, נאָר צום געטאָ נעמט ניט קיין סוף,
וואָס איז דער טויט דען מער: אַ קורצער, זיסער שלאָף,
ווערט מען ווידער וואַך, איז מען שוין אין בלויען, הימלישן געצעלט,
שפּאַצירט פֿראַנק־און־פֿרײַ אַרום אין דער גן־עדן־וועלט –
די ייִדן זײַנען דאָך דאָס פֿאָלק, אויסדערוויילטע פֿון גאָט,
דער הערגאָט האָט געפֿירט און באַוואַכט זייער יעדן טראָט,
איצט וויל ער נישט מער לאָזן זיי אויף דער פֿאַרפֿירערישער ערד,
געשיקט אונדזער אַדאָלף, ער זאָל מיט זײַן שווערד,
זיי ברענגען צו אים מיט געוואַלד, פֿרײַוויליק נישט געוואָלט

פֿאַרלאָזן די זינדיקע ערד, ווידער געמאַכט זיך אַ קאַלב פֿון גאָלד,
ווי אין דער וויסטע, ווען זייער גאָט האָט מיט מאָן זיי באַשאָטן,
און מאָזעס, זייער פּאַסטעך, אויף די טאָוולען פֿאַרקריצט זייערע געבאָטן;
ווען דער הערגאָט אויפֿן פּאַסטעך גיסט אויס זײַן צאָרן, שיקט אים אַ שטראָף,
איז אָ וויי דאַן, נישט נאָר צום פּאַסטעך, נאָר אויך צו די שאָף,
דער הערגאָט האָט אויך ליב אַ מאָל אָפּטאָן עפּעס, מיט פֿרעמדע הענט,
אונדזער אַדאָלף איז אויך ניט מער ווי אַ רעזידענט, אַן אַגענט
פֿונעם הערגאָט, און ער פֿירט אויס זײַן שטרענגן און געטלעכן ווילן,
צום גליק, פֿאַלט צונויף זײַן ווילן מיט אַדאָלפֿס אייגענע צילן,
דער הערגאָט באַפֿוילן אים, אַפֿילו מיט פּײַן און מיט מאָרד,
אָרגאַניזירן וואָס גיכער דעם ייִדן־טראַנספּאָרט,
געלענקט, באַשיצט און געבענטשט אונדזער אַדאָלפֿס שווערד –
געטלעך פֿאַרטיילט: די ייִדן – דעם הימל און אונדז, דײַטשן – די ערד."

אַזוי – דער ס.ס.־גענעראַל זיך געוויצלט, געלאַכט,
און זײַנע אויגן: געפֿינקלט מיט ווײַן און מיט נאַכט,
און ווען בײַם געטאָ־טויער באַגעגנט די סאַלוטירנדיקע וועכטער,
די רײַטער די צוויי געקײַכט פֿון געלעכטער.

II

הויפֿנס ברוכוואַרג, געדריי און געפֿלעכט,
אָפּגרונטן אָנדנאָיקע די טעג און די נעכט.
גריַז גרויע געבײַען צעשאָטן, אײַזערנע רעלסן – ריזיקע פֿינגער,
צעקרומט און פֿאַרדרייט –
אַ וואַלד נאָך אַ שטורעם צעשמעטערטערהייט,
ווי פֿון אַ פֿײַער־לאַווע צעשמאָלצן, פֿאַרברענט,
פֿויסטן פֿאַרקראַמפּטע, צום הימל געווענדט;
קיין צווײַג, קיין בלאַט (אַרויסגעשלײַדערטע)ביימער, ניט־דערברענטע,
בעריאָזעס פֿאַרקוילטע – בתולות געשענדטע,
קיין פֿייגל, קיין קאַץ, בלויז די איינציקע חיות,
שטשורעס און מײַז אומצאָליקע סטײַעס,
אין געטאָ: – אויסגעברענט, אויסגערויכערט, די לעצטע גבֿורה,
ליגן די טויטע און וואַרטן אויף קבֿורה.

שוין בײַ דער ערשטער פֿאַררויכערט־צעקרישלטער וואַנט,
דער גענעראַל אַ געשריי געטאָן: סטאָפּ!
און מיטן יאַמשענעם רײַטשטעקל אין האַנט
באַוויזן זײַן אַדיוטאַנט
אַ קאָפּ פֿון אַ פֿרוי:
– „מײַן לייטענאַנט, איר זעט –
איך בין און בלײַב אַן עסטעט,
מיטן פּרעכטיקן טוט וואָס איר ווילט, אומזיסט –
דאָס שיינע שײַנט אַרויס אַפֿילו פֿון מיסט,
דאָס באַשטעטיקט אָט דער פֿרויענקאָפּ,
קוקט זיך צו, פּרוווט, לייקנט עס אָפּ."

קאָן זײַן דעמאָלט, אויף אַ רגע,
אַ פֿינטעלע מענטש אויפֿגעוואַכט,
נאָר זײַנע אויגן – געפֿינקלט מיט ווײַן,
מיט בלוט און נאַכט.

III

און די פֿרוי,
ווער איז זי די יידישע פֿרוי?!
אַן אַרטיסטין איז זי געווען די יידישע פֿרוי,
אַ פּוילישע אַרטיסטין, אין פּוילישן לאַנד,
יונג נאָך, נאָר שוין גרוי
די פֿאַסמע האָר, וואָס זי האָט מיט איר האַנט,
מיט איר שוואַכער, שיינער האַנט
פֿון אירע אויגן אַוועקגענומען; –
און דער גענעראַל און דער אַדיוטאַנט
פֿאַרווונדערטע, שטומע!

וואָס נאָך פֿאַרבליבן איר – דער יידישער פֿרוי, וויפֿל שעהען, וויפֿל טעג,
ווען און ווו, ווי אַזוי וועט זײַן איר לעצטער וועג? –
נישט רײַכטום, נישט צירונג, ניט רום (געווען) איר שטרעבן,
איצט – איר רײַכטום: אַליין אַנטשיידן איר טויט, איר לעבן?
אָ יאָרן, יאָרן... טעאַטער־קונסט, ביכער, פֿילאָסאָפֿן, פּאָעטן,
דער גרעסטער אוצר איצט: אירע טאַבלעטן:
זיי געשענקט איר אַן אַפּטייקער אין זײַנע רגעס די לעצטע:
(„היט זיי, חלילה ניט ווערן פֿאַרנעצטע.")
ליגן זיי אין אַ פּילקעלע בײַ איר אויפֿן ברוסט,
און זי הערט נאָך דעם אַלטנס פֿאַרקײַכטן, טרוקענעם הוסט,
זעט אים לעבעדיק לעבן זיך, דעם הויכן, גרויען זקן,
קראַנק, ציטערדיק שוואַך, נאָר נישט־געבויגן, אומדערשראָקן:
– „אָ, ווען איך וואָלט האַלטן געקאָנט אין האַנט אַ געווער!
אָ, ווען מײַן אַסטמע וואָלט נישט געמוטשעט אַזוי שווער!"
און פּלוצעם דערפֿילט זײַן לעצטע מינוט,
דורך ציין און ליפּן פֿאַרפּרעסטע – אַ שנירעלע בלוט,
קאָן זײַן (געווען) דאָס גאַנצע בלוט, וואָס ער האָט נאָך פֿאַרמאָגט:

– „טאָכטער מײַנע“ – ציטערנדיק, קוים הערבאַר געזאָגט: –
„איך שענק דיר מײַן אוצר, ער וועט צו נוץ קומען דיר אין דער נויט,
בלויז עטלעכע רגעס און שוין איז ער דאָ דער טויט,
דער באַפרײַער דער בעסטער פֿון אַט דער מערדערישער וועלט.“
און דאָס האַרץ זײַנס – זיך אָפּגעשטעלט.

פּלייצע לעבן פּלייצע אויפֿן דיל אויפֿן פּיכטן געלעגן
און דער סם – זײַן גרעסט פֿאַרמעגן. –

... פֿון דרעמל זיך אויפֿכאַפּן, דאָס ערשטע –
ער אַ טאַפּ געטאָן די הויזן־מאַנזשעטן,
ווו פֿאַרנייט, באַהאַלטן זײַן אוצר – די טויט־טאַבלעטן; –
אומקומען ניט געוואָלט פֿון מערדערס האַנט,
נאָר אַליין, אַליין דאָס לעבן זיך נעמען; –
... און זי, אַן אַרטיסטין אַ באַרימטע אין פּוילישן לאַנד,
אַ שטאָלטנע, מיט אויגן שוואַרצע און שוואַרצע ברעמען,
פֿאַרגעסן איר פֿאַלק, זײַנע זיטן, זײַן שפּראַך,
גערעדט פּויליש קלינגעוודיק, זינגעוודיק שיין,
(נישט געפּילט:) נישט אירע די פֿענצטער, נישט אירער דער דאַך,
נישט אירע דאָס גאַנצע געבײַ,
און זי און געבײַ אַ פֿרעמדער – שטיין;
די, וואָס בראַוואָ געפּאַטשט איר אין פּוילישן לאַנד,
טאַקע יענע, זי פֿון איר ווווינונג געשלעפּט,
אויך יענע, זי אין איר אָפּשטאַם דערמאַנט,
און אויפֿן פּלייצע אַ לאַטע אַ געלע איר צוגעקלעפּט.
אָ ניין, זי וועט נישט אומקומען פֿון מערדערישע הענט,
און ווי אַן אוצר אַ גרעסטן דעם סם זי באַהאַלט,
אָטעמט נאָך קוים, גייט זי, האַלט זי זיך פֿאַר די ווענט,
אָט אַ פֿאַרחלשטע געפֿאַלן אויפֿן אַספֿאַלט. –
וואַלט זיך געראַנגלט מיט זיי ביז דער לעצטער מינוט,

לעבעדיק זיך נישט אונטערגעגעבן,
ביז זי זעט נישט זייער מפּלה, זייער בלוט,
אַנטשיידט זי אַליין אויף איר טויט, אויף איר לעבן.
שטענדיק געטרוימט פֿון אַ גרויסער ראָל,
וווּ נעמט מען אַ כּוח אַזאַ, ווי איר ווילן,
אָ האַרט און שאַרף זײַן ווי שטאָל,
זי האָט שוין די ראָל, נאָר זי קאָן זי נישט שפּילן?!
... ליגט נישט־געוואַשן, האַלב נאַקעט, אָפּגעריסן,
שוואַך, שלאַף, אָפּגעלאָזן איר גוף,
וויפֿל טעג שוין קיין ביסן,
און פּלוצעם אַ הילכיקער רוף
אין אירע אויערן געטאָן האָט אַ שאַל:
– „היי, דו פֿרוילײַן, שטיי אויף
און פֿאַרנויג זיך פֿאַרן דײַטשן גענעראַל!"

... זי איז געשלאָפֿן,
שוין טאָג, צי נאָך נאַכט,
אירע אויגן אָפֿן,
צי פֿאַרמאַכט? –
נעכטן, צי הײַנט דאָ געגאַנגען,
לעבן וואַנט אויפֿן טראָטואַר
אַ וואַקל געטאָן זיך, אַ פֿאַל,
אַ דײַטשער גענעראַל –
וואָס זעט זי, אַ דײַטשן גענעראַל –
וואָר, צי אַ קאָשמאַר?!

איר קאָפּ אָנגעשפּאַרט אָן דער וואַנט,
פֿאַרפּלאָנטערט די פּעך שוואַרצע האָר,
ליגט זי אויפֿן טראָטואַר,
הייבט קוים, קוים אויף די האַנט,
רײַבט זיך אויס די אויגן,

די האַנט ווי בלײַ איז שווער,
פֿאַלט צוריק אַראָפּ;
צי איז זי טויב (ווו איר געהער?)
און דאָ האָט דער אַדיוטאַנט
פֿונעם פֿערד זיך אַראָפּגעבויגן:

– „היי, דו פֿרוילײַן, ריר זיך, שטיי אויף,
אָט וועל איך מיט מײַן שווערד צום לעבן דיך דערוועקן,
און שנעל, דו זאָלסט די רגע אויף דײַן גוף
די שאַנד דײַנע – די שמוציקע פֿאַרדעקן."

... זי פּרוווט זיך אויפֿהויבן און טוט צוריק אַ פֿאַל,
ווי עס וואָלטן זיך צעשאָטן אירע גלידער:
– „הער זיך אײַן! – צום אַדיוטאַנט רופֿט אויס דער גענעראַל, –
הער זיך אײַן, עפּעס שעפּטשעט זי שוין ווידער!"
און עס בויגט זיך דער אַדיוטאַנט אַראָפּ פֿונעם פֿערד,
הערט זיך אײַן מיט אויערן פֿאַרשפּיצטע;
בויגט זיך אַלץ טיפֿער, קוים, קוים וואָס ער הערט,
די ווערטער צעקרישלטע אירע צײַנער פֿאַרקריצטע:

– „אויב דאָס איז וואָר און איך זע אײַך אין העלן טאָג,
און הערן ווילט איר, וואָס איך זאָג,
טאָ הערט מײַן לעצטן מאָנאָלאָג:
(פֿון אירע ליפּן די ווײַסע, פֿון איר אויסגעטאָקט מויל,
ברעכט אַרויס איר פֿאַרצווייפֿלונג, איר גרויל.)

– „געקומען זײַט איר צו דער צײַט,
אויב איך זע אײַך און דאָס איז וואָר,
איך הויך שוין אויס מײַן לעצטן אָטעם,
און דער לעצטער אָטעם מײַנער שרײַט:
פֿאַרשאָלטן זאָלט איר זײַן פֿון דור צו דור

און דער קין־צייכן אויף אײער שטערן,
אייביק ברענען זאָל – גליִענדיק רויט,
ביטער (זאָל זײַן) אײער וואַסער ווי טרערן
און אייביק – אין אײער ברויט –
דער ריח פֿון הרוגים נישט־געבראַכטע צו קבֿורה."

נישט אַלץ פֿאַרשטאַנען, נישט אַלץ דערהערט,
דער אַדיוטאַנט ווי אַ וויכער אַראָפּ פֿונעם פֿערד,
זיך אַ כאַפּ געטאָן פֿאַרן שווערד,
אונטערן גענעראַל האָט אַ טענצל געטאָן דאָס פֿערד,
ער האָט אַ געשריי געטאָן: „סטאָפּ!
לייטענאַנט, פֿאַרלירט נישט דעם קאָפּ,
קעגן אַ ליגנדיקער פֿרוי מיט אַ שווערד?!"

און בײַ זיך, דער גענעראַל געטראַכט:
„ניט־געוואַשן, נאָר ווײַל ווײַטע פֿון איר שײַן,
מע קאָן מיט איר פֿאַרברענגען אַ נאַכט (?!)
סאַראַ געשטאַלט, סאַראַ פּיסלעך; –
אַ פֿרוי – אַ פֿלאַש ווײַן,
מע קאָן זי אויסטרינקען מיט אַ מאָל,
און אויסטרינקען צו ביסלעך...
און איך –
איך האָב ליב מיט אַ מאָל!
איך האָב ליב דאָס פֿײַער,
און אויך דאָס אַש,
דעם ווײַן אויסגעטרונקען –
צעברעך איך די פֿלאַש.

IV

פֿונעם געטאָ מע פֿירט זי אַרויס אויף אַ מאַשין.
– אַ מאַשין?!
ווער פֿירט זי, ווו אַהין?!
ערשט זיך געהאַלטן בײַ דער צעקרישלטער וואַנט,
זיך אַ וואַקל געטאָן, אַ פֿאַל,
אַ פֿאַל צו דער ערד:
אַן אַדיוטאַנט?!
אַ גענעראַל?!
פֿערד?!
ערשט דאָ געלעגן פֿאַרשמאַכט
אויפֿן טראָטואַר,
(וועמען פֿרעגן,)
ס'איז טאָג, צי נאָך נאַכט,
ס'איז וואָר,
אַ קאָשמאַר,
אַ מאַשין,
ווו אַהין?!
עס יאָגט די מאַשין און וואַרפֿט זי אַהין און אַהער,
און ווײַטער, ווײַטער געדענקט זי ניט מער...

און שפּעטער, שפּעטער לעבן זיך, ערגעץ זייער נאָענט,
דאָס רינען, דאָס פּליעסקען פֿון וואַסער דערהערט,
איר געוווּן אַזוי גוט, זיך דערמאָנט:
זי ליגט צופֿוסנס פֿון באַרג אויף גרינער, שמעקעדיקער ערד,
פֿון באַרג ריטשקעלעך רינען און רינען,
אַ ווינטל, ווי אַ מאַמע, צערטלט און וויגט די צווײַגן,
איר אַזוי גוט, איר קינד און איר געליבטן געפֿינען,
און גליקלעך זיי זיצן אין דרײַען און שווײַגן;

הערן זיך אײַן אין די זילבערנע שטראָמען, –
פֿאַלן פֿון די בערג אַראָפּ אין טײַך,
ווער קאָן אויסמעסטן די אומענדלעכע תהומען
פֿון גליקלעכע רגעס, וואָס איז נאָך ווי זיי אַזוי רײַך; –
אין טײַך זיך שפּיגלען און כוואַליען די זוניקע פֿלאַמען,
און רויט ווערן די שווימענדיקע אָסיענבלעטער,
און אָט זעט זי זיך אין קרײַז פֿון טאַטן און מאַמען,
זיי לעבן, שמייכלען, די באָבעס, זיידעס, מומעס, און פֿעטערס;

עס לעבן אומעטום די קינדער, נאָר עפּעס ווײַטע, ווי ווינטערדיקע שטערן,
ווער דײַטשן, וואָס דײַטשן, – אַלץ בלויז אַ נאַכטקאָשמאַר...
זי וויינט? טרערן?
פֿאַר וואָס אין האַרצן בײַ איר – אַ מעסער – דער צער?
זי הערט די שטים פֿון איר ליבן, זי בעט זיך: רייד העכער, העכער,
וואָס איז מיט אים, ער ווערט אַלץ בלאַסער און בלאַסער,
זי עפֿנט די אויגן: ווו איז זי, אַנטקעגן איר אַ פּנים אַ פֿרעכער,
אַ דײַטש!? דאָס פּנים זאָגט: – פֿרײַלין! פֿול שוין פֿול די וואַנע מיט וואַסער!
אָט איז זײף, אַ קעמל, קעלניש פֿלאַקאָנען און די פֿײַנסטע פּאַריזער פּערפֿומען –"
צי פֿליעסקעט דאָס וואַסער אַזוי, צי אין קאָפּ טוט בײַ איר זשומען?!
דאָס פּנים פֿאַרשווינדט. ניט קיין ברעג, קיין ריטשקעלעך רינען,
אַ פּשוטער באָדצימער,
אַ בלישטשענדיקער קראַן, אַ וואַנע – ווײַסע קאַפּל־פּליטעס,
קיין טאַטע, קיין מאַמע, קיין ליבער, זי האָט קיינעם, קיינעם ניט געפֿונען,
די קינדער, די באָבעס, די זיידעס, מומעס, פֿעטערס,
אַלע, אַלע פֿאַרשניטן אין שחיטות.

V

... זי באָדט זיך, זייפֿט און וואַשט זיך און קעמט,
די פּעך שוואַרצע האָר פֿון פֿײַנסטן זײַד,
דאָס וואַסער ווי זאַלץ עסט זיך אײַן און קלעמט,
בריט, בראָט און שנײַדט;
דאָס פּרעכטיקע לײַב אין רויטע, ברענענדיקע וווּנד,
נישט געזען שוין קיין וואַסער, ווי לאַנג, ווי לאַנג –
און ווידער דער היכער צעפּאַטלטער הונט
און דער עס־עס־מאַן, זי גייט בײַ זײַן זײַט,
פֿירט זי אַרײַן אין אַ האַלב טונקעלן זאַל אַ געראַמען,
פֿון דיל ביז דער סטעליע (אַקוראַט צונויפֿגעלייגטע) קליידער, סאַמעט און זײַד,
זילבערנע מנורות, לײַכטער, אָ זי ווייסט, ווייסט פֿון וואַנען זיי שטאַמען; –
דער ס.ס.־מאַן הייסט זיך אויסקלײַבן די שענסטע מלבושים,
אָט וואַך, אָט פֿאַרטונקלט און ווידער וואַך אירע חושים:

... ליגן דאָ קליידער פֿון קינדער, פֿון אַלטע לײַט, מענער און ווײַבער,
פֿון כלות חופּה־קליידער, שלייערן שניי ווײַסע,
פֿון די קליידער שטייען אויף בלוטיקע לײַבער,
און יעדער מלבוש דערציילט איר זײַן בלוטיקע מעשה...
ליגן אויסגעמישט ווינדעלעך פֿאַר נישט־געבוירענע קינדער פֿאַרגרייטע,
אויסשטײַער פֿאַר כלה־מיידלעך, פֿאַרביקע וויקלשנורן און טערקישע שאַלן,
גאָרסעטן און מידערס און פּעלערינעס מיט טײַערע שטיינער פֿאַרנייטע;
און שייטלען פֿון ווײַבלעך פֿון יונגע און פֿון יונגע אַלמנות וואַלן,
ליגן געבונדן אין פּעק זײַדענע גאַרטלען, שטרײַמלעך און טליתים,
לאַנגע זשופּיצעס, בעקעשעס און קאַפּאָטעס פֿון לוסטרין, סאַמעט און זײַד,
ליגן דאָ אַלע שבתים, יום־טובֿים, יום־כּיפּורדיקע תּעניתים, –
אָ, זי קאָן יעדעס פּיצל, זי ווייסט פֿון וואַנען עס שטאַמט;
אָט – אַ טלית אַ פֿאַרגעלטער, ווי בײַ איר פֿאָטער, מיט אַ זילבערנער עטרה,
אָט אַ טליתל אַ שמאָלס פֿון איר ברודער ווײַטן און ליבן,

די טליתים בעטן זיך, שרײַען: ברענגט אונדז אַהין צו די קבֿרים,
ברענגט אונדז צו די גריבער, אַהין ווו מע האָט זיי געטריבן...
אָט איז אַ חופּה־קלייד, ווי זילבערשטויב צעשאָטענע פֿליטערלעך,
פֿינקלען, שעמערירן – אויפֿן הימל די וויטסטע שטערן,
אַזוי פֿאַרן וערן וויַיב געשוימט אין איר בלוט הייסע ציטערלעך
און אירע מיידלשע, אירע כלהשע, טויִקע טרערן;
דאָס ווײַסע אַטלעסקלייד, דאָס חופּה־קלייד וועט זי אָנטאָן,
זי גייט צו דער חופּה מיטן טויט, אונטערפֿירעכץ נעמט נקמה,
ווי אַ כלה־מיידל אַ ריינס, זי וועט אַנטקעגנגיין איר אומקום,
דאָס חופּה־קלייד אירס נישט ווערן וועט טמא.
אָט שטייט זי אין אַטלעסקלייד פֿאַרן שפּיגל, פֿעלט נאָר דער שלייער,
די זײַדענע האָר פֿאַרקעמט (די גרויע פּאַסמע) פֿאַרפֿלאָכטן אין בלענדיקע צעפּ,
נישט זיך, נישט די הויפּנס קליידער זעט זי אין שפּיגל, נאָר אַ פֿײַער
מיט ברענענדיקע אבֿרים, פֿלאַמענדיקע קעפּ.
דאָס פֿײַער פֿאַרשווינדט, אַ זילבערנער טײַך ווערט דער שפּיגל,
איבערן פֿלאַך פֿון טײַך גייט אַ צאַרטער, לינדער ווינט,
קיין קליידער, קיין פֿײַער, קיין טײַך, נאָר פּלוצעם אַ וויגל
דערזעט זי אין שפּיגל, און זי – ווידער אַ מאַמע און אין וויגל איר קינד;
שווינדלט – טונקל אין אויגן, דער שפּיגל זיך וואַקלט און פֿאַלט,
ווערט צעשאָטן אין זונהעזלעך – פֿינקלענדיקע שפּליטער, –
ווו איז זי, ערגעץ אויף אַ בינע, צי אין אַ געדיכטן וואַלד,
אין שטורעם זיך וויגן און קרעכצן די ביימער, אין בליצן און דונער־געוויטער?!
די לעצטע שוואַכקייט, דויערט נישט לאַנג, ווערט צערונען, פֿאַרשווונדן,
אין זאַל געראַמען, ווי אויף אַ בית־עולם שטיל,
אויף די מלבושים די זונהעזלעך – בלוטיקע וווּנדן,
זי האָט שוין די ראָל, זי קאָן שוין די שפּיל...

VI

אין אַ טעאַטער־זאַל, אַ לאַנג באַקאַנטן, מע פֿירט זי אַרײַן,
גרויסער טאָג, נאָר זשיראַנדאָלן פֿלאַמען איבער געדעקטע טישן,
פֿלעשער שאַמפּאַניער, קרישטאָלענע באָקאַלן און קרוגן מיט קאָניאַק און ווײַן
און אויף בײַערישן פּאָרצעלאַן: וווּרשטן, פֿליישן און פֿישן:
פֿאַרווײַלן זיך וויל הײַנט דער גענעראַל,
מיט איר קונסט זיך פֿאַרשאַפֿן פֿאַרגעניגן,
שטייט זי, באַטראַכט דעם בלענדיק באַלויכטענעם זאַל,
די ווענט, די בינע, די לאָמפּן, די סטעליע – זיך וויגן, –
פֿון די ווענט גלאָצן אויף איר מונדירן, וואָנצעס –
אין גאָלדענע ראַמען – פּאָרטרעטן,
דער ס.ס.־מאַן פֿאַרשווינדט, עטלעכע ווײַלעס בלײַבט זי אין זאַל אַליין,
געשווינד שלעפּט זי פֿון בוזעם אַרויס דאָס פּילקעלע מיט טאַבלעטן,
צעדרויבלט, צערײַבט זיי, און ווי זי וואָלט צו דער חופּה גיין,
גייט זי צום טיש, שיט אויס דעם סם אין די קרוגן מיט קאָניאַק און ווײַן,
זי גייט צו דער חופּה מיטן טויט, אונטערפֿירערכץ נעמט די נקמה, –
בלישטשען די פֿליטערלעך אויף איר חופּה־קלייד מיט אַן אומהיימלעכער שײַן,
דאָס אַטלעסקלייד, איר חופּה־קלייד ניט ווערן וועט טמא.
פֿאַרגליווערט, קוקט זי ווי אָפּוועזנד אויף דער בינע, סופֿלער־קאַסטן און קוליסן,
און דאָס האַרץ אירס זיך קראַמפּט, ווערט (שיר נישט) צעריסן: –

וויפֿל לאָרבערקרענץ, וויפֿל בלומענקוישן, וויפֿל בוקעטן,
און זי אַ גליקלעכע געשווומען אויף כוואַליעס פֿון אַפּלאָדיסמענטן,
און געלעבט אַ לעבן אַזאַ אַ בלינד פֿאַרבלענדטן:
געהויבן זי אין הימל, און אָדעס געזונגען איר האָבן פּאָעטן:
– „איר אַלע, וואָס בראַוואָ געפּאַטשט מיר אין פוילישן לאַנד,
איר האָט מיך פֿון מײַן וווינונג געשלעפּט,
אַ דאַנק אײַך, איר האָט מיך מײַן אָפּשטאַם דערמאַנט,
און אויפֿן פּלייצע מײַן מגן־דוד מיר צוגעקלעפּט.

מײַן מוח, מײַן האַרץ, איך האָב אַלץ אײַך געגעבן,
פֿרומע טאַטע־מאַמע פֿאַרלאָזט, פֿאַרוויסט, געקירצט זייער לעבן,
געמיינט, די קונסט ווייסט נישט פֿון גרענעצן און ראַסן,
איך – געלערנט אײַך ליבן, איר – געלערנט מיך האַסן.
אָ פֿאַלשע וועלט, פֿאַלשע סופֿלערן, אַלץ – קוליסן,
וואָס שווײַגסטו, וועלט, ווו – דײַן געוויסן – ?!
הייב אויף דעם פֿאָרהאַנג, די קוליסן צעשמעטער,
אין בלוט פֿון מיליאָנען, אין בלוט דײַנע (אַלע) געטער."

עפֿנט אויף זיך די טיר, אויף דער שוועל – דער גענעראַל,
נאָך אים טראָט־נאָך־טראָט זײַן צאָלרײַכע סוויטע,
באַלד וועט יעדער אויפֿהייבן צו אַ טאָסט דעם באָקאַל
פֿאַרן זיגרײַכן סוף פֿון דער גרויסער שחיטה.
דער שמייכל פֿאַרגליווערט, שטײַף דעם קאָפּ אויסגעצויגן,
דער גענעראַל באַטראַכט זי לאַנג דורך זײַן לאָרנעט,
זוכט, געפֿינט נישט קיין טראָפּן הכנעה אין אירע אויגן
און פֿון איר שיינקייט שטייט די סוויטע ווי געפּלעפֿט.
און עס זאָגט דער גענעראַל צום אַדיוטאַנט:
– „דערקלערט איר, לייטענאַנט, אין דער שפּראַך פֿון איר לאַנד,
נישט בלויז אַ קריגסמאַן בין איך – אַ פֿאַרמונדירטער סאָלדאַט,
נאָר אויך אַ באַוווסטער אין מײַן היימלאַנד מעצענאַט,
לײַדנשאַפֿטלעך ליב די קונסט, ליב געניסן
פֿון אַ טאַלענטירטער, גאָטגעבענטשטער, גראַציעזער אַרטיסטין,
דאָס טעאַטער־שפּיל ליב איך ווי דאָס קריגסשפּיל,
ביידע פֿולן אויס דיך מיט אַ מעכטיק געפֿיל,
בײַ ביידן אומענדלעך – דאָס שטרעבן נאָך זיג,
אויפֿן שונא דער זיג – אין שפּיל פֿונעם קריג,
און אין טעאַטער־שפּיל – דאָס לעכצן נאָך זיג –
און גליקלעך ווערן פֿון אַ האָפֿענונגספֿולן ... בליק
פֿון דער בינע, צי אונטער די קוליסן, –

פֿון דער פֿאַרערטער, פֿאַרגעטערטער אַרטיסטין.
דאַן באַגײַסטערט, דערהויבן צוזאַמען געניסן –
אַ באַפֿליגלט געשפּרעך וועגן קונסט און קולטור –
און פֿון דעם אייביקן... וואָס באַשאַפֿן אַליין די נאַטור...“
און צו דער סוויטע: „נעמט פּלאַץ, מאַכט אײַך באַקוועם, מײַנע הערן,
מיר האָבן הײַנט אַ גרויסן גאַסט, אַ טעאַטער־שטערן!“
און צום אַדיוטאַנט: – „זאָגט איר, מיר וואַרטן, זי זאָל אונדז באַגליקן!“
און געקוקט אויף איר און אויסגעטאָן מיט די בליקן.
... ווי פֿון אַן אָרגאַן אַ שאַל געטאָן איר וויברירנדיק קול:
מײַנע הערן! איך וועל פֿאַר אײַך שפּילן הײַנט מײַן לעצטע ראָל!
מײַנע הערן! איידער מײַן קונסט וועט פֿאַר אײַך זיך צעשטראַלן,
לאָמיר טרינקען פֿאַר דער קונסט, לאָמיר אויסלערן די באָקאַלן; –
פֿאַר דער קונסט אַ מענטש צו בלײַבן אין דער גרויזאַמסטער צײַט,
לאָמיר טרינקען פֿאַר אַ מענטש אַזאַ, פֿאַר זײַן אייביקייט.

און אויפֿגעהויבן איר פּרעכטיקע האַנט מיטן באָקאַל,
און זײַנעם צו אירן צוגעטוליעט דער גענעראַל,
דאַן איינער נאָכן אַנדערן די אָפֿיצערן, לויט ראַנג און אַמט,
געטרונקען פּראָזיט און אַנידערגעוואַלגערט זיך, און – ליגן געבליבן פֿאַרסמט
דאַן האָט אויך זי אין מויל איבערגעקערט דעם באָקאַל,
אַ וואַקל געטאָן זיך, אַ וואַלגער, אַ פֿאַל.
אויף דער בינע, ווי אַ זונפֿאַרגאַנג – אַ רויטער קאַוויאָר,
אויף אים צעוואָרפֿן אירע פּעד שוואַרצע, גרוילעכע האָר:

„אָ פֿאַלשע וועלט, פֿאַלשע סופֿלערן, אַלץ איז קוליסן!
וואָס שווײַגסטו, וועלט, ווו איז דײַן געוויסן?!“
– – – – – – – – – – – – – – – –
– – – – – – – – – – – – – – – –

איך זינג דאָס געזאַנג,
איך הער איר קול,
אין מײַן בלוט
וועט עס הילכן מײַן לעבן לאַנג,
דאָס קול פֿון איר לעצטער ראָל.

ברודער מײַנער ייִד*

ווו דו זאָלסט ניט זײַן ברודער מײַנער ייִד,
ווו דו זאָלסט ניט שטעלן די באַפֿרײַטע דײַנע טריט; –
זאָלסט עס קיין מאָל, קיין מאָל ניט פֿאַרגעסן...
ניט בײַם שלאָפֿן, ניט בײַם עסן,
ניט בײַם אויפֿשטיין אין דער פֿרי.
און אין יעדן שטילן פֿויגלפֿלי,
אין שײַנען פֿון דער זון, אין בינענזשום,
אין אַלץ, אין אַלץ וואָס רינגלט דיך אַרום, –
אין ווילדן ווויען פֿונעם ווינט,
אין די אויגן פֿון דײַן קינד,
אין זײַן געוויין, אין זײַן געלעכטער,
זאָלסט זען און הערן יענע זין, יענע טעכטער,
יענע מאַמעס, יענע טאַטעס,
מיט די געלע בלוטבאַשפּריצטע לאַטעס,
און מיטן מגן־דוד אין דער מיטן
אין פֿריען אומקום פֿרי פֿאַרשניטן.
אין דײַן יעדן קער, אין דײַן יעדן ווענד,
זאָלסטו געדענקען וועמענס הענט
עס האָבן זיי געפּײַניקט...
און געשענדט...
זאָלסט געדענקען: נאָר דײַן איגן לאַנד,
קאָן דיר אויסשטרעקן אַ האַנט,
און דיך באַשיצן פֿון די, וואָס קומען וועט זייער סוף.
זאָלסט עס געדענקען אין דײַן וואַך זײַן,
זאָלסט עס געדענקען אין דײַן שלאָף...

---

* עטלעכע חדשים נאָך דער דײַטשער קאַפּיטולאַציע האָבן אין טשערנאָוויץ – דורכפֿאָרנדיק – סטאַציאָנירט ייִדישע מענטשן פֿון 10 אייראָפּעיִשע לענדער, באַפֿרײַט דורך דער העלדישער סאָוועטישער אַרמיי פֿון פֿאַרשיידענע דײַטשע פֿאַרניכטונגס־לאַגערן בײַם געזעגענען זיך מיט זיי האָבן פֿון מיר ספּאָנטאַן אַרויסגערעדט די דאָזיקע ווערטער, פֿאַרשטייט זיך ניט אין דער פֿאָרעם

III

חטאות הנעורים

קינדהייט

מײַן מאַמען – רחל שערף

אַ קרעדענץ, טעלער,
אַן אויוון –
שיסלען. טעפּ;
אַ קאַסטן מיט וועש,
אויפֿן דנאָ –
אַ לעדערנער בײַטל.
אין בײַטל
דער מאַמעס
מיידלשע
צעפּ.
אין אַ האַנטעך
לעבן בײַטל –
דער שייטל.

איך לעבן אויסגעגנייט
אויף טישטעכער, האַנטעכער.
אין ווינקלען פֿון קיך:
לאַטען,
צערעוועו זאָקן; –
ווינטער גייט:
קאַרטאָפֿל?!
מאַנטלען?!
שיך?!
די מאַמע:
שטענדיק פֿאַרהאָרעוועט
פֿאַרזאָרגט, דערשראָקן.

וואָס האָט די מאַמע
פֿון איר לעבן
גערהאַט? –
די ווינקלען פֿון קיך –
איר היים,
איר וועלט.
שבת, אַ מאָל
אַריינקוקן
אין אַ בלאַט,
און דרעמלען –
און יעדן יאָרצײַט
גיין „אויפֿן פֿעלד“
פֿאַרהאָרעוועט, פֿאַרטאָן:
אַרויף און אַראָפּ
פֿון די טרעפּ,
אונטערן טיכל
איר ייִנגלישער
אָפּגעשאָרענער קאָפּ.
און אין קאַסטן,
אין בײַטל וויינען –
די (אָפּגעשאָרענע,) פֿאַרוויאַנעטע צעפּ.
און איר לעבן,
שרײַט אַרויס
פֿון אַ ליידיקן טאָפּ.

* * *

בײַ נאַכט עמעצער געקלאַפּט אין מײַן טיר.
אפֿשר אַ פֿאַרבלאָנדזשעטע לבֿנה –
געקומען צו מיר?
אַראָפּ פֿון בעט, געעפֿנט די טיר,
צוריק פֿאַרמאַכט.
האָט עמעצער פֿון װײַטן, פֿון װײַטן
זיך שפּאָטיש צעלאַכט.

דער אומרו פֿון מײַן יונג פֿאַרבליטן לעבן,
בײַ נאַכט געקלאַפּט אין מײַן טיר.
די יונגע יאָרן –
דער פֿאַבריק אַװעקגעגעבן,
קומען יעדע נאַכט
און בעטן זיך צו מיר.

בלאָנדזשען זײ אַרום – די הײם פֿאַרלױרן –
שטײנער – קײן מאַמע געבױרן,
פֿאַרלאָשענע פֿון הימל,
געפֿאַלענע שטערן
װעלן זיך קײן מאָל, קײן מאָל
צום הימל נישט קערן.

לייבקע

די שטוב – קליין,
די אויגן – טיף,
כוואַליעט, רוישט
אין קינדישן קעפל; –
אַ מאָל – חלומט אַ שיף
אַ מאָל – אַ בוים –
גאָלדענע עפל.

בײַ דער מאַשין געבויגן
די מאַמע שטעפּט,
דאָס ברויט פֿאַרשלאָסן,
באַהאַלטן די שליסל; –
גלאָצן, אָפֿענע מײַלער –
די ליידיקע טעפּ,
די איבערגעקערטע,
ערדענע שיסל.

אויפֿן טיש אַ לאָמפּ,
פֿאַרצויגן דער קנויט
זשומעט אַרום אים
אַ הונגעריקע פֿליג:
– „דער טאַטע ברענגען וועט
הערינג און ברויט.“
זינגט די מאַמע,
וויגט מיטן פֿוס די וויג.

אויפֿן טיש בײַם לאָמפּ
דער מאַמעס געניי,
פֿון יענער זײַט שוועל
מיאַוקעט דאָס קעצל,
(דראַפּעט מיט די פֿיסלעך.)
און אין פֿענצטער ווינטער,
זאַווייִ און שניי.
פֿלינק בײַ דער מאַמען
טאַנצן די שפּיזלעך.

שנייִקע, ווינטיקע נעכט,
פֿאַרפֿראָרענע שטערן.
שנייען – ווײַסע פֿעדעם
וועבן אַ קאָלדרע דער ערד; –
אַ מאָל חלומען זיך טיפֿע היילן,
וועלף, בערן,
און ריטער מיט שווערדן
פֿליִען אויף פֿערד.

ווער זײַנען די ריטער,
ווער זײַנען זיי –
די ריטער –
פֿון לייבקעס ביכלעך,
צי טאָפּטשען זיי אויך
באָרוועס אין שניי,
צי האָבן זיי אויך ניט
קיין שיכלעך?
ווער זײַנען די ריטער
ווער זײַנען זיי
וואָס יאָגן, פֿליִען

איבער פֿאַפּירענע בריקן; –
צי שטייען זיי אויך
נאָך זופּ אין ריי,
צי אַרבעטן זיי אויך
אין פֿאַבריקן?

ווער זײַנען די ריטער,
ווער זײַנען זיי,
טאַנצן און הוליען
אויף בעלער,
טיילט מען זיי ברויט –
רעפֿטעלעך צוויי, –
האָקן
אין קאַלטן,
פֿינצטערן
קעלער?

ליד פֿון אַ היימלאָזן
אין דער נאַכט פֿאַרן ערשטן מײַ

נאַכט.
פֿאַרמאַכט
אַלע טירן
וואָס פֿירן
צו רו און ברויט,
צו רו און פֿרייד,
און מאָרגן: ערשטער מײַ
וועלן פֿאָנען
פֿלאַטערן רויט,
פֿאָנען, פֿאָנען –
וואָס מאָנען!
און איך בין גרייט,
גרייט צו גיין
מיט די פֿאָנען.

נאָר איצט – אַליין,
אַליין,
מיט מײַן בינטל ביינער,
און אַזוי פֿיל,
אַזוי פֿיל „פֿאַרוואָסן"?
איך – און מײַן שאָטן.
אַ גליק: ניט פֿאַרשלאָסן,
ניט פֿאַרבאָטן
די גאַסן,

די ווענט; —
הענגען איבעריקע
אַראָפּ מײַנע הענט,
וואָס טאָן
מיט מײַנע הענט?!

נאַכט. פֿאַרמאַכט
אַלע טירן
וואָס פֿירן
צו רו און זעט,
צו אַ ריינעם,
היימישן בעט
און, איך; —
הויט און ביינער
יעדע נאַכט איך פֿאַרקריך
אין אַן אַנדער לאָך,
האָק פֿאַרשמאַכט
צווישן שטיינער
אין מײַן בראָך
פֿאַרקלעמט. —
פֿאַר טאָג
אויסבאָדן (וועל איך)
מײַן זעקל הויט,
מײַן בינטל ביינער
אין דער ווײַסל,
און אויסוואַשן
מײַן העמד,
אַ ריינע העמד
צום ערשטן מײַ.

ווער ווייסט, ווער ווייסט,
ווען איך וועל מאָרגן גיין
געוואַשן און פֿאַרקעמט
מיט די פֿאָנען
וואָס מאָנען; –
ווער אפֿשר
מײַן העמד –
אויך ווערן אַ פֿאָן, אַ בלוטיקע פֿאָן
זאָל כאָטש רייַן זײַן
מײַן העמד,
מײַן בלוטיק העמד.

נאַכט.
פֿאַרמאַכט
אַלע טירן
וואָס פֿירן
צו רו און ברויט,
צו רו און פֿרייד,
און מאָרגן: ערשטער מײַ!
ווען פֿלאַטערן רויט
פֿאָנען, פֿאָנען...
וואָס מאָנען!
און איך בין גרייט,
גרייט צו גיין
מיט די פֿאָנען.

דעמאָנסטראַציע אין תּפֿיסה

טירן. טירן. טירן. טירן.
יאָרן. יאָרן. יאָרן. יאָרן.
אײַזערנע היטלען,
גרויע מונדירן,
טונקעלע,
לאַנגע
קאָרידאָרן.

טרעפּ.
טרעפּ.
טרעפּ.
טירן. טירן.
יאָרן. יאָרן.
דורך לאַנגע,
טונקעלע
קאָרידאָרן
די וועכטער פֿירן, –
פֿירן
שפּאַצירן.

אויף די טרעפּ
די גרויע,
(איינע אַרויף,
אַנדערע אַראָפּ)
ווער מיט געהויבענעם,
ווער מיט געפֿאַלענעם
קאָפּ.

אויף די טרעפּ
די גרויע
ווענט. ווענט.
שוואַרצע אויגן
טרעפֿן זיך מיט בלויע,
און הענט, הענט,
דריקן זיך הענט; –
אַ ווונק,
אַ בליק אַ שטומער:
„נאָך ניט אַוועק –
אַ גאַנצער זומער,
– ביסט ווידער, ווידער
דאָ צוריק,
לאָז ניט צו, לאָז ניט צו
דעם זשאַווער
חבֿר!"

און הויף: וועכטער,
קראַטן, מויערן,
שטעכיקע דראָטן,
אײַזערנע טויערן; –
אין הויף, דער אַספֿאַלט
גלאַטיק. אײַז.
געשליפֿן פֿון טריט,
פֿון טריט אין קרײַז.
אַקסל בײַ אַקסל
צו צוויי אין ריי.
פֿנימער: בלייך, געל.
מיט אַ מאָל אַ געשריי,
אַ באַפֿעל:

– „טראָט, בײַ טראָט,
רונדער גאַנג!"
און תּיכּף פֿון ברוסטן, העלדזער
רײַסט זיך,
רײַסט זיך אַרויס אַ געזאַנג
פֿון אָנגעדראָלענע אָדערן,
שטײַגט צו די פֿענצטער
און ווענט,
צו די אײַזערנע טויערן; –
און הענט,
הויבן זיך הענט,
גיסט דאָס געזאַנג
זיך אַריבער די מויערן.

אין די פֿענצטער –
ווערכטערקעפּ:
אײַזערנע היטלען
טיף פֿאַררוקט אויפֿן שטערן; –
טריט,
טריט
אויף טרעפּ,
לויפֿנדיקע טריט,
טריט,
שטייען אין הויף –
געצילטע רערן.
דאַן פֿאַלן טעמפּע קלעפּ
פֿון קאָלבעס
אויף פּלייצעס, ברוסטן,
נאַקנס, קעפּ
(די פּולסן און שלייפֿן – האַמערן)

און אויף הענט –
(הענט דאָס פּנים
פֿאַרשטעלן)
קײַכן, קײַכן
און הוסטן
בלוט!
שפּײַען מיט בלוט אין די קאַמערן –
צעלן.
דרייען זיך,
דרייען זיך אײַליק
אין שלעסער
די שליסלען,
אַ קאַלטע וואַנט
קילט דעם הייסן שטערן:
– „חבֿרים וואַרפֿט אַרויס דאָס עסן –
די שיסלען,
קלאַפּט אין טירן,
אַ הונגערשטרײַק
דערקלערן!"

טירן. טירן. טירן. טירן.
יאָרן. יאָרן. יאָרן. יאָרן.
אײַזערנע היטלען,
גרויע מונדירן,
טונקעלע,
לאַנגע
קאָרידאָרן.

פּאַוויאַק וואַרשע 1932

ליד פֿון אַ לומפּן־פּראָלעטאַריער
(סלאַווישע לאָרעלײַ.)

פֿאַר רחל האַליצער — אין ליבער דערמאָנונג

היי ציגײַנער
לייג אַוועק די פֿיִקע,
נאַ דיר אַ דרײַער,
שפּיל און זינג
אויף דײַן באַלאַלײַקע;
הײַנט אין שענק
צעבראָכן טישן און בענק,
טעלער, גלעזער פֿיל,
שפּיל ציגײַנער, שפּיל, —
אַנטלאָפֿן מײַן שיינע מאַריוסאַ
מיט מײַן פֿרײַנד,
מײַן בעסטן — וואַסיל.

ציגײַנער! איך גיי אין דער פֿרעמד,
איך גיי זוכן אַ ווײַב,
נאַ דיר מײַן רעקל,
מײַן העמד,
עס גליט, עס ברענט
מײַן לײַב; —
נאַ דיר מײַן טײַסטער,
מײַן גאַנצן מיט געלט,
נאָר זאָג, זאָג, —
איך בעט דיך — מיר
וועט זיך נאָך ערגעץ ווו
אין דער וועלט
עפֿענען פֿאַר מיר
דעם שיכור — אַ טיר?!

איך בין אַ פּראָסטער
טרעגעריונג
פֿון מעלשטויב – צען יאָר
אויפֿן דיל
געשפּיגן מײַן לונג,
און – אין שענק
געבראָכן טישן, בענק,
טעלער, גלעזער פֿיל; –
שפּיל דו ציגײַנער, שפּיל,
אַנטלאָפֿן מײַן שיינע מאַריוסאַ
מיט מײַן פֿרײַנד,
מײַן בעסטן – וואַסיל.

מײַן מאַמע איך געדענק –
אַ פּנים: געלע ליים –
פֿלעגט מיך זוכן
אין שענק –
און וויינען, און פֿאַרן אַרבל
שלעפּן – אַהיים.
שפּיל ציגײַנער, שפּיל!
אַנטלאָפֿן מײַן שיינער מאַריוסאַ
מיט מײַן פֿרײַנד,
מײַן בעסטן – וואַסיל.

מײַן שוועסטער:
בלוט און מילך,
(איך געדענק! איך געדענק!)
אַ פּנים – אַ בלום,
אָן ביינער – איר לײַב.
די יונגען זי רופֿן:

קום! קום!
ווער מײַן ווײַב!
און דאַן אין שענק
די שׂרפֿה געקילט.

(איין מאָל איינער
צו מיר אַזוי געזאָגט:)
דײַן שוועסטערס קול – פֿידלען,
צעגייט זיך אין יעדן אבֿר,
דײַן שוועסטערס קול – רידלען,
גראָבן אויס פֿאַר מיר אַ קבֿר.

דאַן ער – ווי איך
אַוועק אין שענק
געבראָכן טישן און בענק,
טעלער און גלעזער פֿיל,
שפּיל ציגײַנער, שפּיל,
אַנטלאָפֿן מײַן שיינע מאַריוסאַ
מיט מײַן פֿרײַנד,
מײַן בעסטן – וואַסיל.

בראָדיאַגן־ליד

נײַע טעג,
נײַע דאגות, –
מיר – הפֿקרע
צעזונגענע בראָדיאַגעס;
מע רייצט –
אויף אונדז די הינט,
פֿאַרקלאַפּט די טירן. –
וואָס האָבן מיר –
וואָס דאַרפֿן מיר –
וואָס קאָנען מיר –
פֿאַרלירן?

נײַע טעג,
נײַע דאגות, –
מיר – הפֿקרע
צעזונגענע בראָדיאַגעס; –
צו די שטיינער אין גאַס
זיך מתוודה,
און פֿריילעכע
אַוודאי און אַוודאי.
מע רייצט
אויף אונדז די הינט,
פֿאַרקלאַפּט די טירן. –
וואָס האָבן מיר –
וואָס דאַרפֿן מיר –
וואָס קאָנען מיר –
פֿאַרלירן?!

נײַע טעג,
נײַע דאגות, –
מיר – הפֿקרע
צעזונגענע בראָדיאַגעס; –
געזאַנגען ווילדע
זינגען מיר,
שפּילן זיך מיט טרעלן.
שלאָפֿן אויף די בוידעמער,
מײַדן אויס די שוועלן; –
די ערד, דער וואַלד – אונדזערער,
אונדזערער – דער וועג,
זאַנגען פֿול צעבליטע –
רײַפֿן –
אונדזערע טעג.

נײַע טעג,
נײַע דאגות, –
מיר – הפֿקרע,
צעזונגענע בראָדיאַגעס; –
האַרבסט –
צײַטיק שווער.
לאַכן מיר, זינגען מיר,
לאָזן ניט קיין טרער; –
קומט אַ יונגע שניטערין,
קאָסעט אונדז אַוועק,
בינד צונויף אין סנאָפּעס –
אונדזערע יונגע טעג.

ניט טעג,
ניט דאגות, –
מיר – הפֿקרע,
צעזונגענע בראָדיאַגעס; –
מע רייצט –
אויף אונדז די הינט,
פֿאַרקלאַפּט די טירן. –
וואָס האָבן מיר –
וואָס דאַרפֿן מיר –
וואָס קאָנען מיר
פֿאַרלירן?!

* * *

װעט זײַן אַזאַ טאָג:
קומען װעט דער טױט,
אױסשטרעקן
אַ טונקעלע, בײנערדיקע האַנט;
װעל איך אים בעטן,
מיך לאָזן אָפּעסן
די סקאָרינקע ברױט
אין מײַן שװאַכער,
ציטערדיקער האַנט.
(דאַן װעל איך אַזױ אים זאָגן:)
זײַט אַזױ גוט, װאַרט צו אַ װײַלע
ביז אױף טאָג װעט אָנהױבן העלן,
כ׳קאָן נישט איבערלאָזן
די שטוב מײַנע אַלײן, –
גנבֿים... בײַ אַלע טירן
און שװעלן.

און װען אַהײמקומען מײַן ליבע
װעט פֿונעם באַר
װוּ זי טאַנצט אױס יעדע נאַכט
איר טרױער, איר צער,
װעל איך אַזױ צו איר זאָגן:
– זײַט באַקאַנט –
(און אױפֿציטערן, זעענדיק
װי זי דריקן זיך די הענט)
אַן אימפּרעסאַריאָ! װיל מאַכן מיט מיר אַן אַנגאַזשאַמענט,
אַ טורנע איבער דער װײַטער פּראָװינץ,
כ׳װעל זיך אומקערן (זאָגט ער)

מיט גאָלדענע רינגען אויף הענט –
שטאָלץ און רײַך –
אַ יונגער פּרינץ
(און זיך טרייסטן:
אַ ליגן אַזאַ – יעדער מעג זאָגן,
ווער ניט הערן וויל
ווי מע וועט אים באַקלאָגן)
און ווען אין פֿייגל־געזאַנג
וועט דער זונפֿאַרגאַנג
צינדן מײַן קאָפּ
בלוטיק – רויט
וועל איך שטיל
אַוועקגיין
מיטן טויט.

וואַרשעווער פֿאָרשטאָט־נאַכט 1932

צעגליטע קופּאָלן דרעמלען אײַן
אין לעצטן בלוט רויטן שײַן.
ערגעץ ווו ווײַט, ווײַט ציטערט אַ גוסס – אַ גלאָק
און אַ מענטש, אַ שאָטן אין ווינקל פֿון ראָג
חלומט: ברויט, און מילך פֿאַר די קינדער,
אַ קלייד פֿאַרן ווײַב; –
אַנטקעגן אַ בעטלער אַ בלינדער,
טראַנטעס, טונקל, נאַקעט לײַב.

עפּענען זיך און פֿאַרקלאַפּן זיך טירן,
עמעץ שיט אַרויס אַ קויש מיט פּאַפּירן,
אויסגעבריענטע שוועבעלעך און פּאַפּיראָסן,
אַלע טירן שוין פֿאַרשלאָסן,
דער בעטלער ווײַטער רוקט זיך,
קוקט, פֿאַרקוקט זיך
אויף אַ הונט. דער הונט – אַ ביין
אין די ציין.

נאַכט.
אין די שמאָלע, קרומע געסלעך, אין לבֿנה־שײַן
טאַנצן קינדער־שאָטנס אַרום אין אַ ראָד
פֿון דער ווײַטנס דונער־גערויש פֿון דער שטאָט.
אַ גאַסנפּרוי אַ שיכורע פֿאַרשאַרצט ביז די לענדן דאָס קלייד,
לאַכט, צעוואַרפֿט אירע גראָשנס מיט אַ פּליוסק פֿון גאַליקע רייד;
קלײַבן די קינדערלעך די גראָשנס צונויף,
לויפֿן פֿריילעכע פֿון הויף צו הויף
און די גאַסנפּרוי פֿאַרשאַרצט ביז די לענדן דאָס קלייד
לאַכט און לאַכט און – פֿאַלט
און ליגט אויפֿן אַספֿאַלט
פֿאַרגליווערטערהייט.

אַ בלינדער בײַם פּלויט פֿון משוגעים־הויז

נאָך זונפֿאַרגאַנג –
צווישן טאָג און נאַכט –
זיצט ער אומבאַוועגלעך
אויפֿן גראָז –
די פּיס שטאַר –
אויסגעשטרעקט –
ווי אין אַ הינערפּלעט,
צי אויס אַלץ לענגער
דעם בלייכן, אָנאָדערדיקן,
ווי מיט מאָך באַוואַקסענעם האַלדז,
דאָס בלוטלאָזע פּנים –
די וואַקסענע טויטן־מאַסקע,
די (שיר ניט אין גאַנצן) פֿאַרקלעפּטע
אויגן־שפּאַרונעס
צום טליענדיקן ראַנד
פֿון מידברדיק – צעגליטן זאַמד
אויפֿן האָריזאָנט; –
ווי ער וואָלט זיך געטרונקען
און אַ פֿאַרכלינּיעטער –
שטומערהייט
געראופֿן נאָך הילף,
(ווי שרײַען געוואָלט)
מיט שטאַרער צונג.

און אַ מאָל – אין זונפֿאַרגאַנג
זיצט ער אַזוי אומבאַוועגלעך –
און שמייכלט
(אַ דאַנקבאַרער שמייכל)

צו די בהמות
זוכנדיקע אַ גרעזל
אויפֿן אָפּגעקאָסעטן פֿעלד
און ווען דער פּאַסטעך
טרײַבט זיי צונויף
בלאָזט אין האָרן
און די זון –
אַ פֿלאַמיקער קאָפּ
פֿאַרזינקט
אין דער טיף
פֿון טליִענדיקן מידבר־זאַמד
אויפֿן האָריזאָנט, –
לעשט זיך אויס דעם בלינדנס
צאַנקענדיקער שמייכל –
און דאָס פּנים –
ווידער
אַ וואַקסענע טויטן־מאַסקע.
און יעדן טאָג אין דער דעמערונג
זעט ער דאָס זעלבע:

לאַנגע פּיס אין ווײַסן
שפּאַנען איבערן אָפּגעקאָסעטן פֿעלד.
לאַנגע פּיס אָן אַ גוף
שטײַגן אַרויף אויף אַ הויכער לייטער
און אַ האַנט
הענגט אויף די לבֿנה,
די פּיס שטײַגן אַראָפּ פֿון לייטער,
די לבֿנה – צערינט אין פֿלאַמיקע פּאַסן –
רעגן־בויגנס.

און אַרום קיין לעבעדיק נפֿש,
בלויז האַל און איבערן אָפּגעקאָסעטן פֿעלד –
די רעגן־בויגנס.

דאָך הערט ער פֿליגל־פּלאַטער,
פֿייגל קומען געפֿלויגן,
טרעטלען אויף זײַן פּנים,
טרינקען אויס די וויסלען,
דזיאָבען אויס די אויגן.

דאָך קומען אָן פֿון אַלע זײַטן בלינדע
און האַנט אין האַנט,
גייט ער מיט זיי אויפֿן סאַמע ראַנד
פֿון אָפּגעקאָסעטן פֿעלד,
קומען צו אַ שטאָט – הויכע פֿינצטערע מויערן,
מיידלעך שטייען פֿאַר די טויערן
מיט נאַקעטע, ווײַסע רויזנברוסטן,
און הינט רויען
אין קופּעס מיסט;
די בלינדע אַנטלויפֿן
און ער בלײַבט אַליין.
די הינט טוליען זיך און באַשמעקן
און פּאָרן זיך.

ער שטרעקט אויס זײַנע הענט צו די מיידלעך,
זיי אַנטלויפֿן מיט געשריי און געלעכטער
(פֿון די הינט וואָס פּאָרן זיך)
און ער שטייט – פֿאַרשטאַרט. –
איין הונט טוליעט זיך צו זײַנע פֿיס
און זײַן האַנט בלאָנדזשעט

אין דער לופֿטן
און געפֿינט
און גלעט די האָריקע,
שטעכיקע פֿעל
און דער הונט לעקט, לעקט
זײַנע פֿינגער.

IV

אין קרײַז

(צווייטער טייל)

* * *

ליזען

וואָלט געווען דאָ
אַ בלאַט,
אַ בלום,
אַ בוים,
וואָלט איך –
דערציילט זיי
פֿון מײַן טרוים,
פֿון מײַן בענקשאַפֿט,
און ווי דו ביסט מיר ליב.
נאָר דאָ –
שטענדיק נעפּלדיק,
שטענדיק טריב; –
בלויז רויטע,
בלוטדורכטריפֿטע ערד,
בלויז שטיין
און אויף זיי
און צווישן זיי
דו און איך,
איך און דו –
אַליין.
עס וואַקסט
ניט גאָרניט
אויף דעם אָרט –
און אויף ליפּן
וויאַנעט אויך
דאָס וואָרט.

נאָר אין האַרצן
גליט
און בליט
אַ ליד
ווי אַ געבעט:
זאָלסט זײַן באַשיצט,
געהיט.

צו שמואל האַלקין

פֿרעגט מיך ניט גאָרנישט.
אויך אין שווײַגן –
אַלץ, אין מיר,
פֿאַר אײַך
וואַך; –
מיר ווילן דאָך ביידע
ניט לײַגן
אין אָט דער
(דורך און דורך)
פֿאַרפֿעלשוועטער
שפּראַך.
זאָל אויסגעמעקט,
פֿאַרגעסן ווערן
יעדער אות,
און ווידער באַשאַפֿן
זאָל ער ווערן
פֿון אָנהויב,
און ווו ער
געשטאַנען
זאָל ניט וואַקסן
קיין גראָז,
זײַן זאָל בלויז שטויב,
שטויב,
ערד,
הימל
און וואַסער
און חלל,
חלל.

אַ צלמל

פאר יעקב פרידמאן – אין שטענדיק ליבער דערמאנונג

אויפֿן האַלדז אַ צלמל פֿון אַלומין,
קוק איך אויף זײַנע פֿליישיקע, האָריקע הענט; –
איך וויל באַגרײַפֿן, פֿאַרשטיין זײַן מין,
זײַן אָטעם, יעדער קער און ווענד מיך פּענט.

פונקט ווי איך: בלאָנדע האָר, אויגן בלויע
מײַן שאָטן, זײַן שאָטן אויפֿן דיל, אויף ווענט.
וויפֿל מיידלעך ייִדישע, וויפֿל פֿרויען,
ער געשענדט און פֿאַרלענדט.

און איך – איך מוז ליגן מיט אים אויף איין געלעגער
און פֿרעסן מיט אים פֿון איין טעלער,
און הערן: פֿאַר געלט, רינגלעך, און זייגערס
אויסבאַהאַלטן ייִדן – דאַן אַרײַנגעשאָסן אין קעלער;

און איך – איך כאַפּ אויף זיך זײַנע בליקן,
ער פֿרעגט: – „ווו ביסטו געווען אין יענער צײַט?"
פֿאַר וואָס קאָן איך אים בײַ נאַכט ניט דערשטיקן,
פֿאַר וואָס שווײַג איך ווען ער שפּײַט?!

ער שלאָפֿט: אָפֿענע, שטאַרע אויגן – אַ גרויל!
אַלץ באַגרײַפֿן מיר קלעקט ניט קיין שכל
אַרום זײַן געטאָקטן (שיר ניט) מיידלשן מויל:
אַ ריינער, ניט קיין ערדישער שמייכל.

ער שלאָפֿט. מיך שוידערט זײַן גלעזענער בליק,
זײַן שמייכל אין שלאָף, ער וועט מיך פֿאַרסמען.
ער שלאָפֿט ווי אפֿשר אַ קינד אין וויג,
ער ליגט ווי (קאָן זײַן) אין בויך בײַ דער מאַמען:

צו דער האָריקער ברוסט צוגעטוליעט די מגושמדיקע הענט,
די קני, די שווערע קלעצערפֿיס ביז צום נאָפּל פֿאַרדרייט; –
וויפֿל פֿרויען, וויפֿל יידישע מיידלעך געשענדט און פֿאַרלענדט,
אין שלאָף אויף זײַן צורה אַ פֿרייד, ניט קיין ערדישע פֿרייד?

די קליאָטשענע, צעפּאַטלטע האָר צעוואָרפֿן אויפֿן שטערן,
אין ריטמישן אָטעם כוואַליעט זיך זײַן ברייטע, בערישע ברוסט.
– פֿאַר וואָס ציטער איך, פֿאַר וואָס אין מײַנע אויגן טרערן,
פֿאַר וואָס אַרום מיר אַזוי פֿינצטער וויסט און פּוסט.

אָ דאָס צלמל... דאָס צלמל פֿון אַלומין אויף זײַן האַלדז,
צום בענדעלע (ברודיקן פֿון שווייס) צוגעבונדן;
עס וואַקסט און וואַקסט דאָס צלמל, אין אים איז אַלץ,
אַלע, אַלע אונדזערע פּײַנען, אַלע טויזנטער־יאָריקע ווונדן.

אָ גאָט פֿאַר וואָס בין איך אַזוי שוואַך –
וויי צו מיר – צו מײַן לעבן,
ניטאָ אויף דער וועלט אַזאַ שפּראַך
מײַן פֿאַרצווייפֿלונג איבערצוגעבן.

אָ גאָט פֿאַר וואָס קומט מיר אַזאַ שטראָף. –
דורך פֿענצטער פֿאַרגראַטעטן זאָגט דער טאָג מיר: אַ גוט מאָרגן!
יעדע נאַכט, יעדע נאַכט איך שרײַ פֿון שלאָף,
און מיר חלומט: איך האָב אים דערוואָרגן.

און ביידע – איך און ער – אין איין „זומפּ“ – פֿאַרקנאָטן,
און ביידע – איך און ער – אונטער שטעכיקע דראָטן,
און אויף די שטעכיקע דראָטן
צאַפּלט, ציטערט מײַן שאָטן,
מײַן שאָטן
און זײַן שאָטן,
מײַן שאָטן
און אויך זײַן שאָטן.

* * *

מאַריאַ סעמיאָנאָווא – אין פֿאַרערונג.

איך ווייס ניט ווען איך בין געוואָרן גרוי,
קאָן זײַן אין יענער נאַכט
ווען מיך געפֿונען די רוסישע פֿרוי,
אין זאַוויי און שניי פֿאַרשמאַכט;
איך ווייס ניט ווען איך בין געוואָרן גרוי,
איך גלויב שוין ניט קיין שום באַווײַז,
נישטאָ מער קיין ווײַט, קיין הימל, קיין בלוי,
אַלץ איז תכריכימדיק ווײַס,
צי איז עס אויפֿגיין, צי פֿאַרגיין,
איך שלעפּ אַרום זיך אַליין
צווישן בערג פֿון אײַז.

דער אמת און דער ליגן*

געטראָפֿן... ווי געוויינלעך, דער ליגן
פֿאַרפּוצט אין לאָרבערקראַנץ פֿון אמת, –
מיט תמימות און לאַקרעץ זיסן ניגון
געדרשנט: „פֿרײַהייט! רעכט! אמת!"
און פֿון שיינע, גוטע, נאָבעלע טאַטן; –
און פּעך און שוועבל ער געגאָסן
אויף די אַלע וואָס פֿאַרראַטן,
פֿאַרשלאָסן
די פֿרײַהייט; – אירע פֿליגל
אין קייטן געפּענטעט:
– „די שענסטע טרוימען זיי באַפֿלעקן,
טוט אַ קוק אויף זיך אין שפּיגל
וועט איר זיך אַליין דערשרעקן;
ווי פֿאַלש איר זײַט, ווי מאַסקירט,
ווייסט שוין ווייסט די גאַנצע וועלט!"
דער ליגן געגרויסט זיך געציירט,
פֿון זיך אַליין געקוועלט:
– „וואָלט חלילה איך געהאַט אַזוי פֿיל שונאים? –
לעבעדיקערהייט זיך באַגראָבן – (האָט ער געשריגן)
נאָר מער, מער פֿון אַלץ געשראָקן אים זײַן אייגן פּנים.
מע זאָל ניט דערקאָנען אים – דעם ליגן.
און אין זײַנע פֿרײַהייטרייד –
געבראַזג פֿון דער קייט.

זיצט דער ליגן אויפֿן טראָן
קוקט דער אמת אַרויס דורך גראַטן,
אַרום דעם ליגן אויבן אָן
די אַלע וואָס פֿאַרראַטן –
דעם אמת.

און דער אמת – אין קלעם פֿון געוואַלד,
אין צוואַנגסהעמד פֿון ליגן; –
כאַטש פֿאַרקריפּלט (מע האָט) זײַן געשטאַלט, –
דער אמת ווי אַ פֿעלדז האָט געשוויגן.
פֿאַרקלעמט אין העמדל פֿון צוואַנג,
נאָר קיין מאָל וועט ער נישט ליגן,
קאָן ער נישט גיין מיט זײַן אייגענעם גאַנג,
בעסער לײַדן און שווײַגן;
זאָל אין זײַן לאַרבער דער ליגן זיך פּוצן,
בעסער זיצן אונטער די קראַטן,
נאָר זיך אַליין ניט באַשמוצן,
זיך אַליין ניט פֿאַרראַטן; –
פֿונעם ערבֿ־רבֿ, ווילד געהעצטער,
געגנערט זיך מיט זײַן אייגענעם ניגון,
און דער נידעריקסטער, דער סאַמע לעצטער
האָט אים אין פּנים געשפּיגן:
„אָט איז ער, אָט איז ער דער ליגן!"
און דער אמת: אים האָבן בלויז געקרענקט
די בלינד־געבאָרענע. אָ זיי זעען ניט דאָס אמתע ליכט!
און נאָך גאָרניט, נאָך גאָרניט, אַזוי געבענקט
ווי נאָך זײַן אייגן געזיכט.

* ווי אַ סך אַנדערע לידער און טעקסטן אין דעם בוך האָט אויך „דער אמת און דער ליגן" זײַן (אויסער־טעקסט־)געשיכטע. כּדי ניט אַראָפּזינקען אין אָפּגרונט אין וועלכן געוויסע מאַכטהאָבער / איך ווייס ניט ווי זיי אָנרופֿן / האָבן מיט אַלע זיי צו דער פֿאַרפֿיגונג שטייענדיקע געוואַלד־מיטלען זיך באַמיט אונדז אַראָפּצודריקן, האָבן מיר – אין תּפֿיסה־שטײַג, געהאַלטן רעפֿעראַטן, דערציילט די אייגענע און אַנדערע לעבנס־געשיכטעס, אינטערעסאַנטע באַגעגענישן, פּאַסירונגען, אויף אַ קול געבענקט, געטרוימט, געווייטיקט איבער די האַלב פֿאַריתומטע קינדער און פֿרויען, אַנדערע ווידער האָבן אַ סך געשמועסט פֿון באַגעגנטע און בכלל וועגן פֿרויען, וועגן די דערפֿאָלגן און דורכפֿאַלן בײַם „שוואַכן מין..."

פֿון די רעטראָספּעקטיווע באַזיגער (באַרימער) פֿון פֿרויען־הערצער (אַ פֿאַרקריפּלטע שיר ניט פֿערווערזע אויסלאָדונג אין רעזולטאַט פֿונעם יאָרנלאַנגן סעקסועלן

הונגער) האָט מען – ניט געקוקט אויף אַלץ – שיר ניט זאָרגלאָז געלאַכט און געחוזקט און געווען איז אויך גענוג פֿון וואָס צו לאַכן און אָפּחוזקן סײַ פֿון די אויסגעלאַכטע, סײַ פֿון די אָפּלאַכער וועלכע האָבן אפֿילו די קלאָמפּערשטע דערפֿאָלגן אויך ניט פֿאַרגונען די באַרימער.

מיר האָבן אפילו „אָרגאַניזירט קאָנקורסן" מיט פּרעמיעס, למשל: ווער עס האָט טעקסטועל פֿאַרגעדענקט מערער לאַטײַנישע שפּריכווערטער און אַפֿאָריזמען, אין צוזאַמענהאַנג מיט דער עפּאָכע, אין וועלכער זיי זײַנען אַנטשטאַנען. אין דעם קאָנקורס האָט דער אַדוואָקאַט אָליעג באָריסאָוויטש קוליקאָוו באַקומען דעם ערשטן, דער אינזשינער רוזשאַנסקי דעם צווייטן און איך דעם דריטן פּרײַז (אַ לעבל שוואַרץ, ליימיק ברויט, אַ האַלבן קילאָ „קילקעס" – אַזעלכע פּיצלעך געזאַלצענע פֿישלעך – און אַ האַלבן קילאָ גריסצוקער). אין אַ צווייטן קאָנקורס ווער עס וועט אַליין שאַפֿן דעם בעסטן אַפֿאָריזם, האָט די זשורי מיר צוגעפּסקנט דעם ערשטן פּרײַז (אַ לעבל ברויט, מאַרגאַרין, „פּריאַניקעס" – אַזאַ רוסישער קעקס פֿון קונסטהאָניק און ראַזעווע מעל מיט אַ צוקערגלאַזור – און אַ זעקעלע צוקער, אַלץ צו אַ האַלבן קילאָ). כדי פֿאַרשטיין דעם רעאַלן באַטײַט פֿון דער „פּרעמיע" איז גענוג זאָגן דער תּפֿיסה־„פּאַיאָק" (ראַציאָן) איז געווען ווייניקער ווי אַ הונגער־נאָרמע (אַפֿילו פֿאַר מענטשן וואָס טוען ניט גאָרניט) און אין אונדזער קאַמער (160 אַרעסטאַנטן) זײַנען בלויז 19 געווען פֿאַוואָריזירט מיט דער פּריוועלעגיע צו קאָנען זיך עפּעס צוקויפֿן אין תּפֿיסה־„לאַוואָטשקאַ" (קיאָסק) דער פֿונדאַטער פֿון די פּרײַזן איז געווען אַדוואָקאַט קוליקאָוו – דער „מיליאָנער" פֿון אונדזער קאַמער און ער אַליין איז בלויז סימבאָליש פּרעמירט געוואָרן.

איך האָב „צוגעשטעלט" צום זשורי פֿון קאָנקורס צוויי טעקסטן.

1 דער אמת אין צוואַנגסהעמד פֿון ליגן בענקט נאָך גאָרניט אַזוי שטאַרק ווי נאָך זײַן אייגן פּנים דער ליגן אין לאָרבערקראַנץ פֿון אמת האָט פֿאַר גאָרניט אַזוי מורא ווי פֿאַר זײַן אייגן פּנים...

2 די לעבנס־דערפֿאַרונג איז אַ רײַכטום וועלכער שעפּט זיך קיין מאָל ניט אויס.

די פּרעמיע האָט באַקומען דער ערשטער טעקסט, וועמענס אינהאַלט ס'איז אַלעמען געווען ווײַטיקלעך נאָענט, ווײַל אַלע זײַנען געווען דירעקטע קרבנות פֿון ליגנס און סקרופּוללאָזע פֿעלשונגען. שפּעטער זײַנען אויפֿן סמך פֿונעם ערשטן טעקסט אַנטשטאַנען די פֿערזן „דער אמת און דער ליגן". איך גיב זיך אָפּ אַ דין־וחשבון, אַז, אין די אפֿשר האַמעטנע פֿערזן און פֿילווערטערדיקייט, איז דער קאָן זײַן אינטערעסאַנטער געדאַנק „צעשמירט" און פֿאַרוואַסערט געוואָרן, נאָר איך האָב דעם טעקסט אַרײַנגענומען אין בוך ווי אַן אָנדענק פֿון יענער צײַט, ווען די גײַסטיקייט, דאָס באַפֿליגלטע מענטשלעכע וואָרט איז געווען דאָס רעטונגס־אינדזעלע אין אַ צעבושעוועטן ים פֿון הפֿקרות און סקרופּוללאָז גוואַלד־טעטיקער גרויזאַמקייט

דער וואַסערפֿאַל

I

דער וואַסערשטראָם –
באַפֿרײַט
פֿון אײַזיקן
פּענט,
אַנטלויפֿט
פֿון אײַז,
און שווינדליקע
הויכן; –
וואַרפֿט זיך אַראָפּ
פֿון פֿעלדזיקע
ווענט; –
זילבערנע לאַווע
פֿון אַ ווולקאַן.
איבער פֿעלדזן –
רויכן,
נעפּלען,
און אויף יעדן שפּאַן
דער אַנטלויפֿנדיקער
וואַסער־ווולקאַן
צעשפּריצט
טויען –
זילבערנע
פֿונקען.
געוואַשן
(מײַנע) פֿאַרבלוטיקטע
הענט,

און גיריק
מיט די אויגן
געטרונקען
די הויכע
שווינדליקע שפּיצן;
פֿון די פֿעלדזן – בערג –
אין אייביקן
אײַז;
די זון
ווערט נישט מיד,
ווערט נישט מיד
עס צו שמעלצן,
און איבער די שפּיצן
אין אײַז
דער אייביקער
גורלדיקער
אָדלער־געשריי; –
אים טראָגן אַוועק
די פֿון אײַז
און שווינדליקע
הויכן,
אַנטלויפֿנדיקע
וואַסערן.

אין די פֿעלדזנבערג –
היילן,
דורכגענג –
ענדלאָזע
לאַבירינטן;
(אומבאַטראָטענע)
ריכטן אָפּ דאָ התבודדות,

פֿייגל,
פֿלעדערמײַז,
שלענג, –
און צפֿונדיקע ווינטן.
נאָך לאַנגע
שטורעמס
כאַפּן איבער דאָ דעם אָטעם;
אַ מאָל פֿאַרבלאָנדזשעט אַהער
אַ באַרגגאַזעל,
אַ ווילדע ציג,
אַ מענטש. (פֿאַרשטויסן פֿון דער סטאַדע)
מיט נײַגער,
פּחד
אין בליק;
קוקט יעדער אַרײַן
אין די ענדלאָזע
לאַבירינטן:
(און אין די אויגן איינער דעם אַנדערן)
„– קומט אַרײַן! קומט אַרײַן!
פֿון דאַנען
ניטאָ קיין צוריק.“
פֿײַפֿן און ווויען –
(פֿאַרבעטן און וואָרענען)
צפֿונדיקע ווינטן.

... און אונטן – דער אורוואַלד,
די זעגן,
די העק. –
און דער ערשטער
דורכן אורוואַלד

אויסגעטראָטענער
וועג.
(דער וועג – פֿון אורוואַלד
אין לאַגער,
פֿון לאַגער –
אין אורוואַלד)
און ווײַטער –
(ניטאָ קיין ווײַטער –)
אַ קרײַז,
אַ פֿאַרשלאָסענער
קרײַז:
אורוואַלד –
אורוואַלד,
פֿעלדזיקע בערג,
שניי,
אײַז,
און אַ הויכער,
צעפֿלאַמטער
שײַטער
און אַ קרײַז
און אויפֿן ראַנד
פֿון קרײַז
די וועכטער –
(אויסגעדרעסירט,
אויסגעמושטירט.)
די צווייפֿיסיקע, פֿירפֿיסיקע,
הינט; –

און אַ דעמאַניש,
טײַוולִיש
געלעכטער
פֿון דער טיף,
פֿון ענדלאָזן
לאַבירינט.

II

איך בין אויך אַ פֿעלדז,
בלאַנדזשע
אין מײַנע לאַבירינטן; –
אומגעבויגן
(מיט אָפֿענער ברוסט)
קעגן אַלע ווינטן,
אויף מײַנע שפּיצן
גליט
דאָס אײַז, –
איך וועל נישט מיד,
וועל נישט מיד
עס צו שמעלצן.
דריי זיך אין ווירבל,
דריי זיך אין אייגענעם און אײַזיקן קרײַז,
און מיט מיר
רעדט דער הימל
מיט דונערס,
און בליצן,
(און אויך פֿון זיי
זיך שמעלצט דאָס אײַז...
דער שניי...

אויף מײַנע שפּיצן)
און מײַן אויסגעשריי,
מײַן גורלדיקס
קאָלערט זיך אַראָפּ
פֿון פֿעלדז
און אים טראָגן אַוועק
די וואַסערן –
די פֿון אײַז
און שווינדליקע הויכן
אַנטלויפֿנדיקע
וואַסערן.

* * *

... אַפֿילו דאָס קריגעלע
(פֿון וועלכן איך טרינק)
הענגט
אויך אויף אַ שווערער,
לאַנגער
קייט;
אין וואַסער –
אַ פּנים,
אַ בלאַסער:
– דאָס בין איך,
איך?
ביים פּנים
אין וואַסער
איך פֿרעג –
שטילערהייט.

קריגעלע!
קריגעלע!
ראַם
פֿון מײַן שפּיגעלע,
בײַ יעדן וויגעלע
פֿאַרגרייט –
אַ קייט.
און אומעטום,
אומעטום –
די קייט
באַגלייט.

קריגעלע!
קריגעלע!
ראַם פֿון מײַן שפּיגעלע,
דו הענגסט
אויף אַ קייט,
און איך –
אויף אַ האָר!
. . . .

... אַן אייביקייט –
די צוואַנציק יאָר!

ווו זשע זײַט איר מײַנע ליבע*

ווו זשע זײַט איר מײַנע ליבע,
ווו קאָנט איר איצטער זײַן? –
אין מײַנע טעג – די טרוי'ריק טריבע, –
בלויז איר זײַט מיר – מײַן שײַן;
בלויז מיט אײַך נאָר בין איך אייניק,
בלויז פֿון אײַך איך טרוים,
איך בין מיט אײַך אַזוי פֿאַראייניקט,
ווי דער וואָרצל מיטן בוים.

אין דער תּפֿיסה יעדער וועכטער,
יעדער איינער טרינקט מײַן בלוט,
בלויז מײַן ליבע, בלויז מײַן אומשולד
גיט מיר קראַפֿט און מוט.
צי וועט דען שוין דער טאָג ניט קומען, –
דער טאָג פֿון רו און גליק;
און מיך וועט ווידער אַרומגענומען
צערטלען אײַער בליק...?!

עפּעס פֿיל איך, עפּעס גלויב איך, –
אַזאַ טאָג וועט זײַן,
און ווי אַ בייזער, שווערער חלום
וועט פֿאַרגיין אונדזער פּײַן; –
און איך וועל ווידער דאַן ווי פֿריער
זײַן אומענדלעך רײַך, –
טאָג און נאַכט פֿאַר אײַך זיך מיען,
טאָג און נאַכט בלויז זײַן מיט אײַך.

זײַט געזונט איר מײַנע ליבע,
אַ גוטע, גוטע נאַכט;–
כ׳האָב הײַנט נאָך אַ טאָג אַ טריבן, –
די אויגן צוגעמאַכט,
אין דער תּפֿיסה, אין מײַן קאַמער
גליווערט אָפּט מײַן בלוט.
נאָר יעדע שעה מיט אײַך צוזאַמען,
לויפֿט אַדורך ווי אַ מינוט,
נאָר יעדע שעה מיט אײַך צוזאַמען –
אויך זייער, זייער שווער
פֿון די קינדער, פֿון דער מאַמען
יעדע, יעדע טרער.

אין דער תּפֿיסה, אויף מײַן געלעגער
פֿאַרפּײַניקט שלאָף איך אײַן,
נאָר אין שלאָף אויך וועט מיר לויכטן
אײַער מילדע שײַן...
בלויז מיט אײַך נאָר בין איך אייניק, –
בלויז פֿון אײַך איך קלער.
איך בין מיט אײַך אַזוי פֿאַראייניקט,
ווי דער וואָרצל מיט דער ערד...

מאָסקווע. עטאַפּ־תּפֿיסה קראַסנאָ־פּרעסנאַיאַ 1950.

* דאָס ליד – האָבן מיר – איך און מײַנע אַרעסטאַנטן־ברידער – געזונגען מיט אַ מעלאָדיע פֿון שוּבערט. און אַזוי עס „צעטראָגן" איבער תּפֿיסות און לאַגערן.

עפּיטאַף אויף סטאַלינס קבֿר

דאָ ליגט דער רויטער, לעצטער(?) צאַר פֿון קרעמל,
זײַנע פּאַיאַצן און תּלינים גערימט אַלע זײַנע טאַטן:
„טאָג און נאַכט געזאָרגט, באַשיצט און באַהיט דאָס פֿאָלק: –"
אונטער שטעכיקע דראָטן און קראַטן.
(פֿעלערלאָז ווי דער הייליקער פּויפּסט)
גערימט אים אין סאָלאָ, אין כאָר: „געגאָסן פֿון שטאָל..."
און ער אַליין זיך אויסדערוויילט: אַן אומפֿאַרבײַטלעכער איינער!
און ער אַליין אין שײַן פֿון יופּיטערס מיט זײַן אָרעאָל,
מיט זײַן כּנופֿיה, אויף אַ באַרג פֿון מענטשלעכע ביינער...
נאָך בײַם לעבן אים (און ער זיך אַליין) דענקמעלער געשטעלט,
(אַפֿילו די קומענדיקע דורות ער ניט געטרויט...?)
אַ פֿאַרגליווערטע כמאַרע זײַן שאָטן געפֿאַלן אויף דער וועלט,
מורא געהאַט פֿאַר אים, ווי פֿאַרן טויט.
מיט זײַן נאָמען שטעט, גאַסן, און פּלעצער באַצירט,
זײַנע שטיוול געקושט – געלערנטע און פּאָעטן,
אַפֿילו זײַנע נאָענטסטע פֿרײַנד, די אַגענטן זײַנע נאָכגעשפּירט,
מע האָט אים אָדער געחנפֿעט אָדער בײַ אים זיך געבעטן.
געלויבט אים און באַזונגען אין הונדערטער ביכער,
(קינדער, נאָך אין דער מוטערטראַכט שוין אָנגערופֿן מיט זײַן נאָמען)
נאָר ריידן מיט אים?! בלויז צוגיין געווען שטרענג פֿאַרבאָטן!
אַפֿילו אין דער קרעמל־פֿעסטונג ער ניט געפֿילט זיך זיכער: –
פּאַניש מורא געהאַט פֿאַר זײַן אייגענעם שאָטן.
אַ באַרג, אַ ביינערבאַרג געווען זײַן פּיעדעסטאַל,
דער באַרג געוואַקסן אַלץ העכער און העכער,
ער איז אַלץ געווען: אַ געלערנטער, אַ פֿילאָסאָף, אַ מאַרשאַל,
(געווען אַ גאַנצער אוניווערסאַל)
אָבער אין דער אמתן, אין תּוך –: אַ פֿאַנטאַסטישער –
אַ דעמאָנישער פֿאַרברעכער.

וועלף

אויך די ליד האָט איר „אויסער־טעקסט"־געשיכטע: אין תּפֿיסה־קאַמער פֿלעג איך אָפֿט זינגען מײַן ליד: „ווו זשע זײַט איר מײַנע ליבע". די אַלטע ייִדישע באָלשעוויקעס, אָנטייל־נעמער פֿון דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע האָבן זיך אויסגעלערנט די ליד אויסנווייניק און מיט מיר מיטגעזונגען. פֿאַר אָט דעם קוים הערבאַרן זינגען, זײַנען מיר ניט איין מאָל באַשטראָפֿט געוואָרן מיט 5 טעג קאַרצער. איך האָב אויך אויסנווייניק, שטיל פֿאָרגעלייענט לייוויקס סיבירער לידער וועלכע די אַלטע קאַ־טאָרזשניקעס האָבן פֿון אַ מאָל גוט געקענט, אָבער שוין געהאַט פֿאַרגעסן און זיי איצט – אין תּפֿיסה־קאַמער נאָך אַ מאָל אויסגעחזרט (קלײַבנדיק זיך דאָס צווייטע מאָל, נאָר איצט שוין אויף סאָוויעטישער קאַטאָרגע), און דעמאָלט האָבן זיי מיך געבעטן, איך זאָל „פֿאַר זיי אויך עפּעס פֿאַרפֿאַסן", עפּעס אַזוינס „וואָס זאָל אויס־דריקן זייער איצטיקן מצבֿ..." אַזוי איז אַנטשטאַנען דאָס דאָזיקע ליד, אונטער דער דירעקטער השפּעה פֿון לייוויקס אַ ליד (צו וועלכן ס'איז אין אַ געוויסן זין טאַקע ענלעך) און אויך אונטער דער השפּעה פֿונעם פֿאַקט וואָס אַ היפּשער טייל פֿון די אַלטע באָלשעוויקעס האָבן זיך אין תּפֿיסה צוריק „אומגעקערט צום אַלטן גאָט".

אָ גאָט מײַנער, גאָט מײַנער העלף,
באַפֿאַלן זײַנען מיך וועלף,
ניט יענע וועלף פֿונעם וואַלד,
נאָר וועלף אין מענטשן־געשטאַלט...

אָ גאָט מײַנער, גאָט מײַנער העלף,
באַפֿרײַ פֿון צווייפֿיסיקע וועלף.

אין וואַלד ווען עמעצער שרײַט,
הערט מען דאָס ווידערקול ווײַט,
קומט עמעץ דאַן אפֿשר צו גיין –
און באַפֿרײַט דיך פֿון וועלפֿישע ציין;

נאָר דאָ בײַ די וועלף אין די הענט,
אונטער די שטיינערנע ווענט,
מע הערט ניט אַרויס ווי מע שרײַט,
מע הערט ניט דאָס ווידערקול ווײַט.

אָ העלף מיר, אָ העלף מיר מײַן גאָט,
ניט לאָז מיך אויף זייער באַראָט.

דער וואָלף שלײַכט אַרויס פֿונעם וואַלד,
לויערט, שפירט אויס און באַפֿאַלט,
פײַניקט זײַן קרבן ניט לאַנג,
צערײַסט אים און גייט זיך זײַן גאַנג.
דער וואָלף אין מענטשן־געשטאַלט,
אויך ער שפירט אויס און באַפֿאַלט,
נאָר ער פײַניקט, וואַרגט און שטיקט,
וויי און צער אים דערקוויקט,
נאָך בלוט גאַרט ער און לעכצט,
קוויקט זיך מיט יעדן מײַן קרעכץ.

אָ גאָט מײַנער, גאָט מײַנער העלף,
באַפֿרײַ פֿון צווייפֿיסיקע וועלף.

איך רוף שוין אַ שעה נאָך אַ שעה,
נאָר ס'איז קיינער, קיינער נישטאָ,
איך רוף שוין אַ טאָג און אַ יאָר,
סע זײַנען שוין ווײַס מײַנע האָר,
שטרעק איך און שטרעק מײַנע הענט,
צו שנייִקע, אײַזיקע ווענט,
קיינער מײַן רופֿן פֿאַרנעמט,
יעדער אין שרעק – פֿאַרקלעמט.

אָ העלף מיר, אָ העלף מיר מײַן גאָט,
ניט לאָז מיך אויף זייער באַראָט,
אָ העלף מיר, אָ גאָט מײַנער העלף,
באַפֿרײַ פֿון צווייפֿיסיקע וועלף.

איך ווייס: איך האָב ניט קיין רעכט,
צו בעטן הילף בײַ דיר גאָט,
געווען דאָך אַ וועלפֿישער קנעכט,
געגאַנגען אין וועלפֿישן טראָט,
זייער לאַפּע איצט ליגט אויף מײַן ברוסט,
גלויב מיר, כ'האָב ניט געוווּסט
אַז איך כאָווע אין בוזעם אַ שלאַנג –
און אַ פֿאַלשער איז ער מײַן גאַנג.

אָ העלף מיר, גאָט מײַנער העלף,
באַפֿרײַ פֿון צווייפֿיסיקע וועלף.

אין קרײַז

אַכט שפּאַן,
אַכט שפּאַן –
פֿון וואַנט
צו וואַנט,
און פֿיר שפּאַן,
פֿיר שפּאַן –
פֿון וואַנט
צו וואַנט; –
איך דראַפּע
דראַפּע זיך,
איך הענג
אויפֿן ראַנד
פֿון באַוווסטזײַן,
פֿון פֿאַרשטאַנד.

אַכט שפּאַן אַהין,
אַכט שפּאַן צוריק; –
בלאָנדזשעט,
קלעטערט
מײַן בליק
אויף גליבעס,
שטיינער
גרויע
אויף טויבע,
אומדורכדרינגלעכע
ווענט; –

צווישן גראָזן
אינדזעלעך
בלויע,
הויב איך,
שטרעק איך, צו זיי מײַנע הענט
ווי דער פֿויגל –
די פֿליגל
און איך פֿרעג,
און איך מאָן –
און דער מלוכישער הערב: –
סערפּ און האַמער,
און די פֿאָן,
די רויטע פֿאָן,
צעטראָטן,
געשענדטע
בײַ דער טיר
פֿון מײַן (תּפֿיסה־)קאַמער.
און די גלויביקע –
די פֿאַרבלענדטע
וועלן בלײַבן
פֿאַרבלענדט,
ערשט פֿאַרבלענדט,
און דאַן געשענדט.

אַכט שפּאַן
פֿון וואַנט
צו וואַנט,
און פֿיר שפּאַן
פֿון וואַנט
צו וואַנט; –

איך דראַפּע זיך,
איך הענג
אויפֿן ראַנד
פֿון באַוווּסטזיין,
פֿון פֿאַרשטאַנד.
אַכט שפּאַן אַהין,
אַכט שפּאַן צוריק,
און פֿון אַלע,
אַלע מײַנע טעג
איך דריי,
איך פֿלעכט אַ שטריק...

אַכט שפּאַן אַהין,
אַכט שפּאַן צוריק,
וויפֿל אויסגעשפּאַנט
קילאָמעטער –
און אַרום מיר –
אַ ים
אַ ים –
מיט סם
קיין בריק,
קיין ברעג,
קיין רעטער.

V

מיט זיך אַליין

* * *

די זעונג רוימט דיר אין אויער (אירע רייד.)
ווייל דעם, וואָס קאָן זיי דערהערן.
אַזוי פֿונעם הימל שטילערהייט
פֿאַלן שטערן.
פֿאַלן פֿון די וויטסטע וויטן,
קיין מאָל קערט זיך (צום הימל)
זייער ליכט נישט צוריק.
ווען דו פֿילסט עס,
ווען דו זעסט עס,
אויף אַלע צייטן –
שיינט פֿון דיין בליק.

* * *

אפֿשר דערפֿאַר, ווײַל כ׳האָב אַזוי פֿיל געגלויבט,
געווען – און – ניט געווען פֿאַרטויבט?!
אפֿשר דערפֿאַר, ווײַל כ׳האָב אַזוי פֿיל געליבט,
בין איך איצט אַזוי באַטריבט?!
נאָר גלויבן און ליבן מען קאָן קיין מאָל צו פֿיל,
אָ, פֿאַרלאָז מיך נישט קיין מאָל, הייליק געפֿיל.

* * *

... אַזוי פֿיל
גערביסן
די ליפּן,
געשוויגן, —
ווײַל איך קאָן נישט
זינגען
קיין ליגן.
אַזוי פֿיל
טיף
אין זיך
פֿאַרבאָרגן,
אַזוי פֿיל
געשטיקט
אין זיך —
געוואָרגן; —
קאָן איך —
דעם נעכטן,
דעם הײַנט,
און דעם מאָרגן,
גלײַך,
גלײַך
אין פּנים
אַרײַן
קוקן,
מיט אַ שווערן,
שווערן
נאָר אַ גלײַכן
רוקן...

* * *

... אויסגעשעפּט. אַלץ אין מיר – מיד,
איך קאָן נישט מער, איך וויל שוין גאָרנישט, גאָרנישט נישט הערן.
בלויז אײַנהערן זיך צו מײַנע אייגענע טריט,
זײַן אַזוי ווײַט, אַזוי שטיל ווי אַ שטערן.

אײַנהערן זיך צום מורמל ריינעם פֿון קוואַל, צום ווינט
צווישן גראָזן געדיכטע, צווישן נעסטן און מאָכיקע שטאַמען,
זײַן – אַ פֿאַרבלאָנדזשעט, פֿאַרלאָרן קינד, –
אַ שולדיקס זיך אומגעקערט צוריק צו דער מאַמען.

צופֿאַלן מיט ליפּן פֿאַרברענטע צום קוואַל און הערן אַלע שאָרכן,
מיט חושים אַלע דערפֿילן דעם טעם פֿון גרינעם געלעגער,
זופּן, און קילן די ליפּן די ווײַסע, און אויפֿהויבן דעם קאָפּ און האָרכן –
אַ הירש אַ צעפּאַלאָשעטער – ניצול געוואָרן פֿון יעגער.

ליגן לאַנג אַזוי שטיל און קומען צו זיך פֿונעם שווינדליקן וויכער,
און פֿילן ווי אויף די וויעס די מידע די זון פֿאַרגייט
און פֿאַרגעסן אַלץ, אַלץ – אַלע לערער, אַלע לערעס, אַלע ביכער,
און אַלע נישטיקע, געפֿעלשטע, מאַלפּישע רייד.

ליגן לאַנג אַזוי און אײַנהערן זיך – אין זיך אַליין, די אויגן פֿאַרמאַכט,
פֿילן די קילקייט פֿון קוואַל אויפֿן טרוקענעם גומען,
ווי עס וויל נישט אַוועקגיין דער טאָג, און ווי די נאַכט
אײַלט זיך, אײַלט זיך, גיכער, גיכער צו קומען.

זען, אין דער הויך גייט אויף דער ערשטער, ציט'ריקער שטערן,
און די לבֿנה, אייביק וואַך און אייביק גליטשגילטיק קאַלט.
אַלץ אײַנזאַפּן, אַלץ אָפּוועגן, באַזיניקן, טראַכטן און הערן
יעדן שאָרך, יעדן ריר פֿונעם פֿאַרטײַעטן, פֿונעם נאַכטישן וואַלד.

ווי נײַ־געבוירן זיך אויפֿכאַפּן פֿאַר פֿרי, פֿאַרן ערשטן שטראַל
פֿילן: ער אײַלט זיך דער טאָג, אײַלט זיך גיכער, גיכער צו קומען;
עפּעס אָנגעקוואָלן אין מיר פֿון דער טיף פֿון אייגענעם קוואַל, –
פֿאַרברענט, אויסגעטרוקנט געווען ווי מײַן גומען.

* * *

איך קער זיך אום צוריק צום אָנהויב, צום ריינעם קוואַל,
צו מײַן קינדהייט־סטעזשקע וואָס איך האָב אויסגעטראָטן; –
פֿון איר אַוועק אין צווייפֿל, נאָר אָן האַס, אָן גאַל,
מיט הייליקע, אומבאַפֿלעקטע געבאָטן;

געוועזן דאָן פֿול מיט ליבע און מיט העכסטע טרוימען,
און גרייט פֿאַר זיי אויף אַלץ, אויף אַלץ;
אַפֿילו דער מאַמעס טרערן ניט געקאָנט מיך צוימען –
ברענען נאָך איצט אויף מײַן האַלדז.

איך קער זיך אום דורך אומקום – ווירבלען, גרוילן
צו מײַן קינדהייט־סטעזשקע – אייביק גרין,
מיר אַנטפּלעקט זיך אַזוי פֿיל פֿאַרהוילנס
און אַלץ האָט אַן אַנדערן, אַנדערן זין.

איך בין אַוועק – אַ פֿויגל אין זײַן ערשטן פֿלי,
איך קער זיך אום פֿון אָפּגרונטן טיפֿע; –
אַ ווייפֿל אומזיסטע, וויפֿל נוצלאָזע מי!
אַ ווייפֿל אונטערגעגאַנגענע שיפֿן!

אָ גורל! ניט געקאַרגט מיר מיט די שענסטע געשאַנקען,
נישט איין מאָל געהאָלפֿן מיר אין מײַן ווירבלוועג; –
איך קער זיך אום רײַך, געדאַנקען, געדאַנקען –
מײַן איינציק פֿאַרמעג.

איך קער זיך אום נישט־געבויגן, נישט־געבראָכן,
נישט צעריסן און נישט צעצווייט,
מײַן נשמה נישט פֿאַרקריפּלט די שקלאַפֿישע יאָכן,
און אויך ניט די שענדלעכע קייט.

איך קער זיך אום ריין פֿון גאָרנישט באַשווערט,
פֿאַר מײַנע טעותים גענוג געליטן; –
קיין מאָל די מערדער ניט געריימט, זייער שווערד
האָט מיך אויך, ווי אַלע – געשניטן.

איך וועל נאָך לאַנג זיך זיפֿן און זיפֿן דורך געדיכטע זיפּן,
נאָך לאַנג זיך טובֿלען און לײַטערן; –
ביז עס וועלן ווי בײַם אָנהויב ווידער ריין זײַן מײַנע ליפּן,
ביז איך וועל זיך אַלץ מערער און מערער דערווײַטערן,

ביז איך וועל אַלץ ווײַטער, ווײַטער אַוועקגיין פֿון דאַנען
צום ריינעם קוואַל, צום ערשטן פֿאַרטאָגיקן פֿלי פֿון פֿויגל,
נאָר שטענדיק ווען מע וועט אָן דעם מיך דערמאַנען
וועל איך שווײַגן און אַראָפּלאָזן די אויגן.

* * *

טראָג מיך אַוועק
אויף אַן אינדזל,
ווּ ס'איז קיינער,
קיינער נישטאָ; –
זאָל איך כאָטש
אַליין זײַן,
אין מײַן לעצטער
שעה.
אויפֿן אינדזל
כ'וועל דורכזיפּן
אַלץ,
אַלץ,
אויך זיך אַליין
דאַן זאָלן צונג
און ליפּן
פֿאַרוואַנדלען
זיך אין שטיין.

* * *

מײַן ליבן יוגנטפֿרײַנד – דעם דיכטער יעקב פֿרידמאַן

עס טאָגט. איך שטיי בײַם טײַך, שטילן,
רירט זיך קוים, ווי אָפּגעשטעלט זײַן גאַנג –
און פֿידלען הימלישע שפּילן
אויף סטרונעס פֿונעם זונאויפֿגאַנג;
וואַרף איך אַוועק „פֿײַל־און־בויגן" –
פֿייגל און פֿלאַטערלעך מיך באַגלייטן,
גיי און גיי מיט הימל אין די אויגן
אַראָפּגעוואָרפֿן אַלע קייטן.
די אויגן טרינקען פֿונעם גרינס, ראָז און בלוי
און קלײַבן אויף די טראָפּנס טוי.

* * *

די מעשׂה
הויבט זיך אָן
פֿון דער ערד:
צוואַנציק, דרײַסיק
איילן ערד, –
און ער שלעפּט שוין פֿון וואַלד
געהילץ אויף אַ פּלויט –
אַ פּלויט אַרום זײַנע
צוואַנציק, דרײַסיק
איילן ערד.
שולדיק
אין אַל'ץ –
דער פּלויט,
אַל'ץ
הויבט זיך אָן
פֿונעם פּלויט, –
פֿונעם פּלויט
אַרום דער ערד...
און ענדיקט –
מיט שווערד,
און מיט טויט.

* * *

איך זינג ווי מיט טויזנט,
טויזנטער יאָר צוריק,
ווען דער נבֿיא –
פֿאַרשאָלטן דעם קריג,
און די מאַמעס זיך געעקט; –
די מאַמעס די געשענדטע
געשטרעקט
פֿאַרבראָכענע הענט
צו די וויגן –
פֿאַרברענטע.

איך וויין ווי מיט טויזנט,
צוויי טויזנט יאָר צוריק,
ווען דער נבֿיא –
געטרוימט פֿון פֿרידן,
מענטשלעכן גליק;
און זײַן טרוים, –
איבערן הימל אַ רעגן־בויגן –
אַ שמעטערלינג
אַ בלענד געטאָן די אויגן
און אַוועקגעפֿלויגן.

* * *

פאר קאָקאָ פּימער־שטאָדלער

דער שטורעמווינט
קוים,
קוים
געבויגן –
די יונגע נאַקעטע
בעריאָזע.
די פֿייגל –
אַוועקגעפֿלויגן; –
נישט אָפּצוּווענדן
די אויגן
פֿון דער יונגער,
נאַקעטער בעריאָזע,
פֿון די פּוסטע
נעסטן.
מײַן טרויער –
נישט אויסצומעסטן.

די יונגע,
נאַקעטע
בעריאָזע, –
איר קרוין –
אַ דינע סטרונע.
אונטן אויפֿן שטאַם,
אויף וואָרצלען:
העל גרויע מאָכן.

די יונגע בעריאָזע לויטער אמונה,
לויטער בטחון:
דער שטאַם,
די צווײַגן –
מאַטער זילבערבלענד,
און אין גאַנצן –
אומגעוואַקלט,
אויסגעצויגן,
און אַלע אירע
כוחות –
געווענדט:
שטײַן ניט געבויגן,
און פֿון שטורעמווינטן
פֿאַרהיטן
שטאַם
און נעסטן.
קאָן איך נישט
אָפּווענדן
פֿון איר
מײַנע אויגן,
און מײַן בטחון –
מײַן אמונה,
נישט אויסצומעסטן.

* * *

איך הויב זיך אויף באַרג־אַרויף
(באַרג־אַרויף... לײַכט צו גײן)
דער הימל אַלץ ווײַטער און ווײַטער,
לײַכט, באַפֿליגלט – דער גוף
וויל פֿליען ווי דער וואָלקן־רײַטער.
באַרג־אַרויף... לײַכט צו גײן,
וואַרף איך אַראָפּ אַ שטײן,
הער זיך אײַן ווי ער קאָלערט זיך אין דער טיף
אין אָפּגרונט אַראָפּ,
אים אַלץ אײנס, צי אונטן, צי אויבן, –
זײַן רו קאָן קײנער נישט רויבן.

וואָס העכער, אַלץ לײַכטער האַרץ און געמיט
ווען דאָס אויג טרינקט דאָרשטיק די ווײַטן.

די זון פֿאַרגייט
און די באַרגקייט
ווערט ווײַט, מילד און פֿאַרקלערט,
דראָט נישט דעם הימל און נישט דער ערד,
די וואָלקנס שוועבן טיפֿער אַראָפּ,
הילן אײַן די בערג מיט אַ העל בלויען שלייער,
דורכגעוועבט מיט פֿעדעמער פֿון פֿײַער.

די כוואַליעס פֿונעם באַרגשטראָם
טראָגן אַוועק דעם זונפֿאַרגאַנג,
דער גרינער מאָך אויף די שטיינער
ווערט רויט און בלוי און זילבער ווײַס,

די כוואַליעס רוישן – אַ שטילער פֿרידלעכער געזאַנג.
(אפֿשר טײַעט אויף די באַרגשפּיצן איצט דאָס איז)
ווו אַהין טראָגן די כוואַליעס
אָוועק דעם זונפֿאַרגאַנג?

בערג און טאָלן און באַרגשטראָמען,
איך קני פֿאַר אײַך,
איר האָט מיך באַפֿרײַט פֿון יעדן פֿאַרדראָס; –
עפּעס שורשעט,
עפּעס גנבֿעט צו מיר זיך אין גראָז.
אָ, ס'איז די אַלט באַקאַנטע,
די ליבע שלאַנג;
אין זונפֿאַרגאַנג בלישטשעט איר הויט,
זילבער ווײַס און גרין, גרוי און ברוין און בלוי
(די שלאַנג זיך געוואַשן אין טוי?
פֿריש ווי, נאָך פֿײַכט יעדע פֿאַרב).
אין דער שטילקייט איך הער איר שיפּען
און יעדער שיפּע:
שטאַרב!
שטאַרב!
שטאַרב!
און ווי די אומשולד –
אירע בליקן.
(אפֿשר איז עס יענע שלאַנג,
וואָס האָט אָנגערעדט חוהן – אונדזער מאַמען?)
– און ווען דו וועסט אונדז אַלע שוין פֿאַרסמען,
אָדער דערשטיקן,
און בלײַבן אויף דער ערד
איין אַליין, איין אַליין –

און זיך וויקלען
אַרום אונדזער אויסגעטרוקנט געביין,
אַרום מאָכיקן שטיין,
וואָס וועט זײַן –
וואָס וועט דעמלט זײַן?!

אפֿשר וועט דעמלט נאָך אַ מבול –
טובֿלען די טמא (געמאַכטע) ערד.
אָ גאָט! גאָט... ווי לאַנג, ווי לאַנג קאָן מען גיין,
אויף דער שאַרף פֿון דער שווערד?!

* * *

פאר א פֿרײַנד א שרײַבער וואָס איך טאָר ניט —
דערמאנען זײַן — ליבן מיר נאָמען.

אין דער פֿינצטער טליעט מײַן פּאַפּיראָס –
אַ גליווערעמל אין אָוונטיקן גראָז.
אין דער שטילקייט פֿיל איך טיפֿער זיך אַליין, –
מײַן אויפֿגיין און פֿאַרגיין...
אין דער שטילקייט – מײַן יעדער טאָג
דאָס צינגל פֿון דער וואָג.
אויף איין וואָגשאָל – אַ טרער,
אויף דער צווייטער – פֿרייד; –
און בײדע – שווער
פֿאַרגליווערטערהייט.

אין דער פֿינצטער טליעט מײַן פּאַפּיראָס –
אַ גליווערעמל אין אָוונטיקן גראָז.
אין דער פֿינצטער פֿיל איך אַלע זאַכן שאַרף,
איך נעם וואָס איך דאַרף,
וואָס איך דאַרף נישט לייג איך אַוועק אין אַ זײַט,
קוק עס נאָך אַ מאָל איבער און וואַרף עס אַוועק ווײַט, ווײַט,
הער זיך אײַן צו זײַן פֿאַלן, לאַנג, לאַנג.
ווערט נישט פּלאָנטערן מער מײַן גאַנג.

אין דער פֿינצטער טליעט מײַן פּאַפּיראָס –
אַ גליווערעמל אין אָוונטיקן גראָז.

אין דער שטילקייט גליט מײַן מינדסט געפֿיל,
איך הער זיך אײַן צום ליד פֿון דער גריל;
וויגט אײַן די וועלט אין זומערדיק־זיסן שלאָף,
זינגט פֿון אָנהויב און סוף,
פֿונעם גאַנג אויף דער ערד, פֿונעם קריכן, און פֿליען,
פֿונעם פֿריצײַטיקן וויאַנען און פֿאַרשפּעטיקטן בליִען;
פֿונעם זינגענדיקן קוואַל און לעבנס־געטראַנק,
פֿון דער צאַרטער, זיסער, שלאַנג –

זי איז אין אַלץ, אין אַלץ פֿאַראַן
און לויערט אויף יעדן שפּאַן...
איך הער זיך אײַן אין דער גרילס געזאַנג,
מע הערט עס נאָך לאַנג, לאַנג, נאָכן זונפֿאַרגאַנג,
און אויך די לבֿנה – הערט זיך אײַן – דער לויטערער אות
און דאָס גליווערעמל אין אָוונטיקן גראָז...

* * *

פֿאַר יעפֿים סאָקאָלסקי

מיך שרעקט נישט קיין שום גיהנום,
איך האָב שוין אין אים געברענט,
ניט צום גאָלד, נאָר צום פֿײַער
געשטרעקט מײַנע הענט
(ווי משה זײַנע הענטלעך – קלײנערהייט.)
און ווי משה – מיט איגענע צײַך
צעביסן די קייט –
די קנעכטשאַפֿטסקייט...

* * *

פאר קאַקאַ פּימער־שטאַדלער

אַ גאָט!
האָסט שטענדיק געלינדערט מײַנע לײַדן,
װען כ'האָב זיך געקלאָגט:
מיר איז ענג און פֿינצטער
אַרום און אַרום
ביז אין די אײַנגעװײדן.
אַ גאָט!
האָסט דאָך דערהערט מײַן שטים
װען איך בין נאָך ניט געװען,
און װען איך בין שױן געװען
אַ זעמדעלע, אַ שטױבעלע,
(אַן אינפֿוזאָריע?)
דו האָסט מיך דערהערט,
מיך אױפֿגעהױבן
פֿון דער ערד
און מיך באַשאַפֿן;
און אָט – ליג איך שױן אין װיגל,
האָסטו נאָך געגעבן מיר הימל
זון, לבֿנה און שטערן
און ערד
און אױגן (ניט אױף טרערן?)
נאָר צו זען דײַן באַשאַף
און מערן זיך און פֿאַרמערן.
(האָב איך זיך געקלאָגט:)
מיר איז ענג אין װיגל; –
האָסטו מיר געגעבן פֿליגל,

נאַר מײַנע ברידער,
בלוט פֿון מײַן בלוט,
גליד פֿון מײַנע גלידער
(מיט אַ גוטן מיין)
באַצירט מײַנע פֿליגל
מיט אַזוי פֿיל (אומנויטיקע?) געוויכטן; –
גאָט דערהער מײַן געוויין
מײַנע ברידערס גוטער מיין
ווערט מיך פֿאַרניכטן. –
אָ גאָט... באַפֿרײַ מײַנע פֿליגל
(פֿון דער באַצירונג,)
פֿון די געוויכטן...

* * *

ווערטער פֿאַראַן –
רייד:
רינגען
פֿון דער קייט,
ווילן דיך פֿאַרשמידן;
און ווען –
אַ פֿאַרשמידטער
פֿאַרפּלאָנטערט,
פֿאַרדרייט
(מע וועט דיך טרײַבן
וועלן שפּילן
פֿידל
און פֿלייט, –
מע זאָל ניט הערן
דעם פֿײַף
פֿון די ריטער,
דעם געבראַזג
פֿון דער קייט.

ווערטער פֿאַראַן,
רייד
זאָמען – סם
פֿאַרזייטע; –
נעצן געדיכטע
שטילערהייט
אונטער טריט
דײַנע
געשפּרייטע

ווערטער פֿאַראַן
מע טשעפּעט זיי צו
צו דיר –
רעדער,
שרויפֿן,
ווּעסט זוכן
און ניט געפֿינען
קיין רו.
ווּ מע וועט טרײַבן,
אַהין
ווּעסטו לויפֿן.
אָ גאָט! גורל!
היט מיך פֿון אַזעלכע ווערטער,
פֿון אַזעלכע רייד.

* * *

װען מיר װערט אומעטיק, שװער,
זינג איך, – מײַן קול כאָטש הערן.

דאָס אויג, דאָס האַרץ איז מיד,
נישט הערן מער װיל מײַן אויער,
פֿון די יונגע ביימער פֿאַלט דער צװײַט,
אין שטויב ער װערט – טרויער.

דער שפּיץ פֿון בעריאָזע יונג, בויגעװודיק שלאַנק
ברענט אין זונפֿאַרגאַנג אין שטילן.
אַזוי ברענט איצט מײַן געדאַנק
אויפֿן שײַטער פֿון געפֿילן.

און בײַם טויער פֿאַרמאַכטן – דער הונט
מיט מויל אָפֿענעם גרייט צו בילן,
די לבֿנה גייט אויף – אַן אומהײליבאַרע װונד,
קיינער קאָן איר װייטיק נישט שטילן...

און איך בײַם טויער, די נאַכט באַגעגן,
דאָס אויג און דאָס האַרץ איז מיד,
אויף דער נשמה, װי אויף דער ערד נאָך אַ רעגן,
אָן סימנים פֿון ערשטע טריט...

* * *

פאר ל.פ.

ווען קומען וועל איך
צו דײַן שוועל, –
אַלץ אײנס
דו וועסט
ניט זײַן...?

וועסט ניט זײַן

און ווען דו וועסט זײַן,
אַלץ אײנס
דו וועסט ניט זײַן,

וועסט ניט זײַן.

וועל איך אַוועקגײן
ווי איך וואָלט קײן מאָל,
קײן מאָל
ניט געווען דאָ,
ווי דו וואָלטסט קײן מאָל,
קײן מאָל
ניט געווען דאָ?!

... און דאָך –
דו וועסט נאָך לאַנג
אומאויפֿהערלעך, –
אפֿשר אײביק

לעבן
אין מײַן דמיון...?
און דו –
װעסט זײַן –
װען איך װעל
שױן ניט זײַן...?

װען איך װעל שױן ניט זײַן.

* * *

פֿאַר ל.פּ.

פֿון זינט טרערן געטריבט
דײַנע אויגן –
מײַנע טרערן
אין דײַנע אויגן –
דײַנע טרערן
אין מײַנע אויגן.

איצט שוין פּוסט –
מײַנע אויגן –
אַ טײַך
נאָך אַל׳ץ פֿאַרלענדטער
טריקעניש.

זײַנען מיר טרערן־קרובֿים
אומצעטיילבאַר,
אומצערײַסבאַר –
אויף אייביק פֿאַרבונדן.
מײַן האַרץ,
מײַנע אויגן –
ווונדן –
אַ טײַך
פֿאַרצויגן מיט אײַז,
פֿאַרשאָטן מיט שניי.

און אויפֿן דנאָ
פֿון טײַך –
איך און דו –
דו און איך –
פֿאַרצויגן מיט אײַז
פֿאַרשאָטן מיט שניי.

אָ דער עבֿר...

* * *

פֿאַר הערש סעגאַל

וויפֿל מענטשן ווייסן ניט:
... מיר געשענקט אַזוי פֿיל פֿרייד,
ווען כ'האָב זיי באַגעגנט
און שטילערהייט,
שטומערהייט
מיטגענומען
מיט זיך זייער געזיכט –
און עס געטראָגן –
דורך דער פֿינצטערניש –
אַ ליכט.

* * *

... דוכט זיך שוין אין גאַנצן פֿריִ,
נאָר סײַ ווי – אַלץ נאָך אין תּפֿיסה־קאַמער,
גיי איך לעבן דער תּפֿיסה פֿאַרבײַ,
לעבן דער תּפֿיסה – סערפּ און האַמער: –

דוכט מיר: איך הער אַ קרעכן און הוסטן,
און געשרייען פֿון פֿרויען:
– „ניט אין די ברוסטן!
ניט אין די ברוסטן!"
(די געשרייען ניט איין מאָל געהערט,
די פֿרויען געפּײַניקט אויפֿן פֿאַרהער,
און איצט – ווו איך שטיי און גיי
הער איך זייער געשריי.)

דוכט זיך שוין אין גאַנצן פֿריִ,
נאָר סײַ ווי – אַלץ נאָך אין תּפֿיסה־קאַמער,
און גיי איך לעבן דער תּפֿיסה פֿאַרבײַ –
לעבן דער תּפֿיסה – סערפּ און האַמער;
צוים איך אָ ווילע מײַנע טריט:
– ווער ליגט איצט געשמידט
אין קייטן, אין קאַמער, טאַקע דאָרט
אויף מײַן אַלטן אײַנגעלעגערטן אָרט,
אויפֿן אײַזיקן, פֿאַרזשאַווערטן,
צום דיל צוגעשמידטן בעט,
וואָס האָט סקריפּעדיק צו מיר גערעדט,
אויף פּראָסט שטום־לשון,
מיר דערציילט,

וויפֿל לעבנס,
וויפֿל נשמות
(אויף אים)
זיך אויסגעלאָשן.

* * *

הערץ ריווקיך־גײַסינער – דעם בעסאַראַבער דיכטער געהייליקט
(פאַרפֿײַניקט אין עקיבאָטוח, צפֿון־קאַזאַכסטאַנער לאַגער 1951)

אייביקע גרינקייט,
אין־סופֿיקע ווײַט –
אייביקע נאָענטקייט
אין־סופֿיקער בײַט; –
אין אײַך אויפֿגיין,
אין אײַך פֿאַרגיין,
זײַן דער וואָרצל
און אויך דער שטיין,
ניט־געריירטער פֿון אָרט,
זײַן דאָס שווײַגן
(פֿון תוהו־ובֿוהו)
און אויך דאָס וואָרט
אויף די לוחות פֿאַרקריצט; –
זײַן דער דונער
און דער בליץ;
און זאָמען
און פֿרוכט;
דעם זאָמען געזוכט,
געפֿונען,
נאָר אים פֿאַרזייען
האָב איך ניט ווו, –
וואַנדער אין וואָגל,
אָן פֿרידן, אָן רו,
אין שטורעם און האָגל
מײַן זאָמען צעווייט,

פֿאַר וועמען געאַקערט,
פֿאַר וועמען געזייט?!
ליג איך אַ צווײַג,
געבראָכן, אָן בלי,
פּענטעס די שטײַג
פֿליגל־פֿלי.
און מײַן יעדער טראָט
צו שאַנד און שפּאָט.

דער דאָקטער און דער חולה

... ווער איז מערער קראַנק,
דער דאָקטער, צי דער חולה? –

קוקן ביידע אָן זיך לאַנג,
און בלײַבן טיף פֿאַרהווילן.

דער חולה רעדט, דער דאָקטער הערט,
נישט דאָס זעלבע ביידע הערן. –
איין אויג גליט, דאָס אַנדערע טרערט,
דער דאָקטער קנייטשט דעם שטערן.

דער דאָקטער דעם חולה לאַנג באַטראַכט. –
די פֿענצטער ברענען בלוטיק רויט, –
און צווישן זיי – אַן אָפּגרונט – נאַכט,
צווישן זיי – דער טויט; –

טונקל, שווער זײַן שאָטן פֿאַלט
אויף אַלץ, אויפֿן דאָקטער, אויפֿן חולה.
ביידע נעבעך קראַנק, אַלט
(און איינער פֿון צווייטן)
טיף פֿאַרהוילן.

* * *

איך – אַ קליין טײַכעלע,
איך טראָג
און טראָג דעם ים
אומאויפֿהערלעך
אַלץ וואָס איך פֿאַרמאָג,
אַלע מײַנע אוצרות:
מײַן גאַנצן הימל;
ראָזעווע און שאַפֿירענע
און פֿלאַמענדיקע וואָלקנס,
און אַלע מיינען, זיי פֿולן אויס
מײַן פּוסטקייט,
נאַרישע! זיי מיינען,
אַליין – אָן מיר
זיי זײַנען עפּעס –?

איך – אַ קליין טײַכעלע
איך טראָג
און טראָג דעם ים,
אַלץ וואָס איך פֿאַרמאָג,
אַלע מײַנע אוצרות:
אויפֿגייענדיקע און פֿאַרגייענדיקע
זונען און לבֿנות.
וואָס מיינען, (געהערט אַזוינס!)
זיי באַשײַנען מיך?
ווערבעס, בעריאָזעס,
דעמבעס און טאָפּאָלן, וועלדער
(וואָס קיינער ווייסט ניט

ווּ זייער אָנהויב, ווּ זייער סוף?)
און זיי רוישן, וויגן זיך
און קלאָגן זיך: זיי איז ענג
אין מיר; –
זיי מיינען, זיי זײַנען עפּעס
פֿאַר זיך אַליין,
נאַרישע! זיי וואָלטן דען געווען –
אָן מיר...?

אַביימל – אַ קאַליקע

אַרום אַזוי פֿילביימער
מיט שיינקייט
ניט אויסגערעדטער –
רײַך
און אויפֿן באַרג
בײַם סאַמע ברעג
פֿון טײַך
אַ ביימל
– אַ קאַליקע
אַ הויקער,
צעקרומט,
צעדרייט.
דוכט: עס האָט די „פֿאַליקע"
צעטערט,
קרעכצט
שטילערהייט.

אויף די צעקרומטע
(ווי געשטיקעוועטע)
צוויי שטאַמען, –
צוויגעלעך,
ציטעריק־דין.
און ווייטיקלעך ליב
האָט די ערד –
די מאַמע
איר נישט־געראָטן קינד.

דער הימל, די זון
ניט קאַרגן
קיין שטראַלן, –
די ערד –
קיין זאַפֿט –
קיינער,
קיינער טראַכט:
פֿאַרפֿאַלן
גייט אַזוי פֿיל קראַפֿט...?

פֿאַרחלשט –
מיד
ווי פֿון אַ ווײַטן וועג,
אויף אים די פֿייגל
קיין נעסטן
ניט בויען; –
אָט, אָט וועט עס שפּרינגען
אין טײַך, –
אַ בליק –
אַ לעצטן
אויף הימלישע בלויען.

* * *

איך הער זיך אײַן
אין זיך אַליין, –
וואָס שעפּטשען
מײַנע ליפּן!
איך פּלאָנטער,
איך ווירבל
בלײַב איך שטיין:
– שוין דורכגעזיפּט
דורך אַזוי פֿיל זיפּן,
דעם אַרום –
און זיך אַליין.

איך ווייס: איך בין ניט אָרעם,
ניט רײַך; –
פֿיל פֿאַרלאָרן,
און געפֿונען
אויף די וועגן: –
אַ טיפֿער,
אַ מוטנער,
אומרויקער טײַך,
אים איז ענג,
גיסט זיך – גיסט זיך אויס
אויף די ברעגן.

איך לאָז זיך אַראָפּ
אויפֿן אייגענעם
דנאָ, –
צום אָפּגעזעצטן
אין ווירבל פֿון די יאָרן...
יעדעס זעמדל – רגע,
יעדע פֿאַרשטיינערטע שעה
אַליין געפֿין איך?
די טעג –
די ריפֿן,
די פֿעלדזן,
די אײַזבערג –
די טעג, די נעכט,
די קאַיאָרן;

און די שלײַמען –
פֿון דנאָ ביז דער פֿלאַך, –
פֿון דער פֿלאַך ביזן ברעג,
די שלײַמען ווי נעפּלען
טריבן
מײַן לויטערע טיף; –
די שלײַמען,
די אײַזבערג
די פֿעלדזן,
די ריפֿן –
דער טויט –
די אונטערגעגאַנגענע
שיפֿן.

* * *

פֿאַר העניע אַקסעלראָד

ליגט אויפֿן וועג
אַ צווײַגעלע –
גלאַנציק גרינע
בלעטער:
– צווײַגעלע,
קליין צווײַגעלע,
איך קאָן ניט זײַן
דײַן רעטער,
איך ווייס ניט
פֿון וועלכן בוים
דו ביסט,
ווי דיך –
צו אים באַהעפֿטן,
צי וועט דער בוים
דיך צונעמען,
דיר שענקען
זײַנע קרעפֿטן?
אויב זײַן וועט ער –
– אַ שטיפֿטאַטע,
פֿון זיך וועט ער
דיך טרײַבן,
וועט סײַ ווי,
סײַ ווי
(אויף דיר)
דײַן גרינקייט
ניט פֿאַרבלײַבן; –

שורשען
וועט דער בוים
אויף דיר
(מיט אַלע
זײַנע
בלעטער:)
„ – ווער איז צו מיר
פֿאַרקראָכן?!"
... פֿאַרשאָלטן
זאָל זי זײַן
די האַנט
וואָס האָט אונדז –
אָפּגעבראָכן.

אין מיטן פֿעלד אַביימעלע

פֿאַר העניע אַקסעלראָד

אין מיטן פֿעלד אַ ביימעלע – איין אַליין.
אין שניי, אין אײַז, אין שטורעמווינט
קיינער, קיינער קומט צו גיין; –
נאָר די זון די איינציקע, דאָס ביימל ניט פֿאַרלאָזט,
אין וואָלקנס, שניי און שטורעמווינט,
אין גליווערדיקן פֿראָסט.

און ווען זון און הימל לויטערער,
די גרינסן (די ערשטע) ניט באַטראָגן,
צום ביימעלע אַ סטעזשקע, (טרעט אויס) אַ וואַנדערער
און ער בענטשט זײַן שאָטן; –

דרעמלט אין גראָז דער וואַנדערער,
דאָס טלומיקל צוקאָפּנס,
טריפֿן פֿון די צווײַגן
ווינטיק קילע טראָפּנס.

רוט זיך אויס דער וואַנדערער,
האָט אַ גוטן חלום –
בענטשט ער שטיל דאָס ביימעלע
און גייט אַוועק בשלום.

שטייט אין פֿעלד דאָס ביימעלע –
איין, אַליין – פֿאַרלאָזן,
הערט, עס שעפּטשען
אַרום אין די גראָזן:

– „שטאַרק זײַן שטאָם, הויך זײַן שטאַם,
גרעסער נאָך זײַן שאָטן,
וויפֿל זון בײַ אונדז געראַובט,
וויפֿל אונדז צעטראָטן...“

ווערט אומעטיק דאָס ביימעלע,
אַ ביימעלע? (וואָס קאָן אַ ביימל טאָן?)
רוישט מיט אַלע בלעטער,
פֿרעגט בײַם רויטן מאָן:
– „דו ביסט מאָן – דער שענסטער,
דער קליגסטער אויפֿן פֿעלד!
אין דײַן קעפּל פֿינטעלעך... – (אַ גאַנצע וועלט)
און איין אַליין ווי איך, שטייסט אין מיטן פֿעלד.“

ניט געגעבן דער באַשפֿער
דעם רויטן מאָן קיין צונג; –
(נאָר פֿינטעלעך...) און דער מאָן דער שווײַגער
ענטפֿערט מיט אַ ווונק.

נאָר דאָס ביימעלע, עס ווייסט ניט
וואָס דער ווונק באַטײַט,
מיינט: ניט ריידן וויל דער שטאָלצער
מיט קיין פּראָסטע לײַט...?

נאָר די זון די איינציקע,
אַלצדינג זעט און ווייסט,
נאָר די זון די איינציקע –
דעם ביימלס פֿרייד און טרייסט...

שטייט אין פֿעלד אַ ביימעלע,
פֿאַרלאָזן און אַליין,
די זון אין זײַנע שפּיצן װעט אױפֿגײן און פֿאַרגײן.

* * *

כאַפּסט זיך אויף פֿאַר טאָג:
אויף די ווײַעס
פֿון דײַן קינד –
אַ הימלישער חלום.
און איבערן וויגל
הענגט די וואָג –
די גורלדיקע וואָג, –
(פֿון מלחמה און שלום)
דאָס קינד –
אין שלאָף
רויִק אָטעמט,
דאָס צינגל –
פֿון דער וואָג
ציטערט קוים,
און די געוויכטן
הענגען אין חלל
שווערע – אַ געוויטער.
און די ווײַזערס – בלינדע
דרייען זיך, דרייען זיך
אין קרײַז,
זוכן און זעען ניט
די ציפֿערן –
די מײַלנשטיינער.
און אַן אויסגעשטרעקטע האַנט
פֿון אַ פֿאַרשמאַכטן, –

דער צווײַג אין פֿענצטער –
(פֿונעם פֿאַרדאַרטן בוים.)
און אויף די בעקלעך פֿונעם קינד
אַ ראָזעווער הויך –
די בין־השמשותן,
די שקיעות.

געבוירט

מײַן טײַערער טאָכטער וויטא

פֿון דער מוטערטראַכט
ביזן ערשטן שפּאָן: –
(אָ נאַכט, אַ לאַנגע נאַכט)
אַ וועלט,
אַ גאַנצע וועלט פֿאַראַן.
און אין אָט דער וועלט –
דאָס קינד – איין אַליין,
איין אַליין
מיט זײַן געוויין.

פֿון דער מוטערטראַכט
ביזן קליינעם וויגל
מוז דאָס קינד אַ פֿלי טאָן
(דורך דער נאַכט)
מיט די צאַרטע פֿליגל,
און דער וועג –
האַרב און שווער,
גיט די מאַמע מיט
אויפֿן וועג אַ טרער,
און די טרער לויכט אים
אין דער פֿרעמדער ווײַט
קרומט דאָס קינד
און וואַרפֿט זיך
וויינט און שרײַט,
ווײַל דאָס קינד זיך ראַנגלט,
ראַנגלט איין אַליין; –
פֿון דער מאַמעס ברוסט

ביז די ערשטע צײן,
פֿירט אַ וועג אַ שווערער
דורך אַ האַרבער וועלט,
און די מאַמע ווייסט נישט,
די מאַמע קוועלט:
– געראָטן דאָך דאָס קינד,
קלאָר אַזוי און שיין.
נאָר פֿון אַלץ – אין דער לופֿטן
(קאָן בלײַבן) –
אַ געוויין; –
אַ געוויין אַ שטילער,
בײַ דער מאַמעס ברוסט,
און די וויג די צאַרטע
עלנט, שטום, פּוסט.
און וואָס די מאַמע ווייסט נישט –
דאָס איז זייער גוט,
די מאַמע וואָלט אין גאַנצן
אָפּגעגאַן מיט בלוט; –
זינגט די מאַמע, וויגט
אין די שטילע נעכט,
און דאָס קינד – זיך ראַנגלט
אין אַ גרויס געפֿעכט,
אין געפֿעכט פֿאַר בליען,
פֿאַר לעבן און זײַן,
אין דעם צאַרטן וויגל
אויף ווינדעלעך פֿון לײַן,
און סײַ פֿרייד, סײַ ווייטיק –
דער ערשטער צאָן,
בײַ דער מאַמעס ברוסט
הויבט די וועלט זיך אָן.

* * *

בלײַב איך אַזױ שטײן
אין מיטן גאַס; –
בײַ קײנעם,
בײַ אַלעמען
פֿרעגן:
װוּ אַהין לױפֿט איר אַזױ
און אײַלט,
ליגן דאָך נעצן
אומעטום
אױף די װעגן,
און איר פֿלאָנטערט זיך
אין זײ
און פֿאַלט,
פֿיל מער, פֿיל מער
װי די חיות
אין װאַלד?!

* * *

... און ווײל איר האָט פֿאַרלאָזט די ערד,
געדינט דער וואָג,
(אָ ווײ וואָג און געוויכטן אײַער טרוים!)
איז אײַער יעדער טאָג –
אַן אײַזערנע קראַטע פֿון דער שטײַג
ווו מע האָט אײַך, ווו איר האָט זיך אויך אַליין פֿאַרשפּאַרט.
געזעגט, אָפּגעזעגט (אונטער אײַך) דעם צווײַג
(ווו געזעסן,)
און אײַער תורה –
די שטשורעס
און מײַז
געפֿרעסן...
און ווײל איר האָט פֿאַרגעסן,
אײַער ערד
אין לאַנד,
אין הייליקן לאַנד,
וועט אײַך נאָכגיין
די שווערד
ביז איר וועט ווידער
אַקערן,
זייען,
און באַפֿרוכפּערן,
די ערד.
אין אײַער לאַנד,
אין הייליקן לאַנד.

* * *

חלמישן – מײַן יוגנטפרײַנד.

װוּ איז מײַן װאָרצל,
װוּ – מײַן ערד,
װוּ מײַן צװײַט
און װוּ מײַן פֿרוכט? –
אַזױ פֿיל,
אַזױ פֿיל יאָר
(איך גײ)
אױף דער שאַרף
פֿון דער שװערד!
איך האָב זי
און זי האָט מיך
געזוכט. –

װײ, װײ, געדינט
אַ פֿאַלשן גאָט: –
שװינדלדיק
געװאָרן,
אין װירבלדיקן
קלעטער;
אױף חורבֿות
איצט פּלאָנטערט
מײַן טראָט,
װער, װער װעט זײַן
מײַן רעטער? –

(ווּ מײַן פֿרײַנד)
נעמען כּוח,
מוט,
אָנהויבן פֿון סינײַ,
פֿון אַלף; –
ווען אין יעדן
טראָפּן
פֿון מײַן בלוט
גליט נאָך
דער אָפּשײַן
פֿון חלף? –

מדינת־ישראל צען יאָר

מדינת־ישראל –
צען יאָר!

און טרוים,
טרוים –
וואָר!
און בײַ מיר
שוין ווײַס
די האָר,
ווײַס, ווײַס,
שניי. אײַז.
און איך –
ניט פֿאַרזעצט
דאָרט
קיין איין בוים –
ניט געטרוימט
דעם צוויי־טויזנט־יאָריקן
טרוים;
ניט צוגעלייגט
קיין האַנט
צו מײַן אייגענעם,
מײַן יידישן
לאַנד –
נאָר צו אַ בנין
אַ פֿרעמדן
געטראָגן שטיינער...
איצט –

געבליבן איינער,
איינער אַליין
אויף דער וועלט
דער גאָרער;
פֿון אַלץ און אַלעמען
פֿאַרגעסן: —
אַ סטראַשידלע
אויפֿן האַרבסטיקן
פֿעלד,
פֿון וואָראָנעס,
און ראָבן
צעפֿרעסן...

* * *

א.ד.

ווען געבאָרן
די ליד
בלויז אין אָנשטרענג
פֿון מוח,
זאָל אַפֿילו דער מוח –
זײַן אַ פֿולער שײַער.
אַזאַ ליד –
בלויז אַ רויך,
אַ רויך –
אָן פֿײַער.

אַן אומבאַקאַנטע

די יונגע פֿרוי –
טראָגט אין זיך
אַ זאָמען
פֿון אַ נײַעם לעבן,
פּלוצעם אַ כאַפּ זיך פֿאַרן האַרץ,
הויבט צום הימל די אויגן, –
און פֿון אירע אויגן
עפּעס אַרויסגעפֿלויגן...
די יונגע פֿרוי, –
פֿאַר איר, מײַן קאָפּ,
מײַן גרויען געבויגן.

איר האַרץ
אויפֿגעהערט שלאָגן,
כ׳האָב זי געטראָגן
אויף מײַנע הענט
צו איר טיר.
און –
דאָס נישט־געבאָרענע לעבן
אין איר...

די יונגע פֿרוי –
מיט פֿאַרמאַכטע אויגן,
פֿאַר איר
מײַן קאָפּ, מײַן גרויען
געבויגן...
און עפּעס פֿון איר
(און פֿונעם נישט־געבאָרענעם לעבן)
געבליבן אין מיר.

* * *

„אַליין, אַליין
ווי אַ שטיין
אַליין."
. . . .
. . . .
און מיר, די מענטשן,
וואָס אונדז האָט גאָט
דאָס וואָרט געגעבן
פֿון פֿײַערפֿלאַמען
האָט דען פֿאַראייניקט
אונדז – דאָס וואָרט,
געבראַכט
אונדז רו און פֿרידן?

אַליין, אַליין,
ווו אַהין ווענדן
מײַנע טריט, –
צו וואָס צולייגן מײַנע הענט,
ווו אַהין גיין?
פֿאַרגליווערט בלײַב איך שטיין.
צי אין דעם שטיין בלײַבן –
פֿאַראַן שוין אויך דאָס ווײַטער גיין?
און וואָס זאָל איך טאָן מיט מײַן שכל,
מיט מײַן האַרץ,
מיט מײַן האַס,
מיט מײַנע הענט,
מײַנע אומרויִקע הענט,

װאָס רײַסן זיך פֿון פּענט,
פֿון קרײַז,
פֿון אײַז,
פֿון אײביקן אײַז?

* * *

ליזען

וואָס עס האָט צו זײַן,
זאָל זײַן, זאָל זײַן.
ווי קאָן מען לעבן אָן שײַן,
אָן ליכט,
אָן ליכט.
פֿון געוויסן. –
שוין אַלע צאַמען
צעריסן?
זאָלן שטשירען אויף מיר די ציינער
אַלע, אַלע שונאים.
(איך האָב דען שונאים?).
איך דאַרף נישט קיינעם,
איך קאָן לעבן אַליין. –
מיר איז גענוג דײַן פּנים
דײַנע אויגן, דײַנע ליפּן
דײַן שמייכל
(איך בין אַ ריפּ פֿון דײַנע ריפּן).
איך לעש אויס מײַן פֿאַרשטאַנד,
מײַן נאַרישן פֿאַרשטאַנד.
און מיר איז גוט,
איך פֿיל דײַן שיינע,
דײַן צאַרטע,
געבענטשטע
האַנט.

* * *

דער מענטש ווערט געבוירן
אין אַ וועלט –
ווו עס טונקלט,
און העלט
דער מענטש ווערט געבוירן
מיט דער זעלבער (?) ראיה,
ווי מיט צוויי,
ווי מיט דרײַ טויזנט יאָר צוריק?!
בײַ דער מאַמען,
ציטערן די וויעס.
צוקאָפּנס בײַ דער וויג,
און איבער דער וויג, –
דער שאָטן פֿון אַ תליה
פֿאַלט און ציטערט
און פֿאַרשווינדט.
דאָס קינד
איז זעעוודיק, צי בלינד?!
גאָט מײַנער, זעעוודיק,
ווי מיט טויזנטער יאָר צוריק –
און די אייביקייט
וועט דורכבויערן זײַן בליק.

דיר און ניט דיר...

דו ביסט אַזוי ריין –
אַ וואַלדקוואַל,
דו ביסט אַזוי שיין –
אַ וואַלדקוואַל.
און איך אַ הירש –
אַנטרונען
פֿון געיעג –
מײַן דאָרשט
צו דיר
קום איך שטילן:
פֿאַרדרייט,
ווירבלדיק
מײַן וועג; –
און עס מאָלן
און מאָלן
די מילן;
צעמאָלן
עפּעס מײַנס...
עפּעס דײַנס...
אָ וויפֿל נאָך בערג!
וויפֿל נאָך טאָלן!
וויפֿל נאָך וועגן!
און די מילן
מאָלן
און מאָלן
און צעמאָלן
אַל'ץ,

אַלץ,
וואָס מיר
האָבן צו זאָגן,
און צו פֿרעגן (? –)
און דאָס מעל
צעזייט
דער ווינט; –
פֿון דעם מעל
(מע דאַרף
זעעוודיק ווערן
און ניט בלינד?!
און פֿון אַלץ,
פֿון אומעטום
קום איך צוריק
צו דיר,
צו דיר. –
ווײַל דו ביסט אַזוי ריין –
אַ וואַלדקוואַל,
ווײַל דו ביסט אַזוי שיין –
אַ וואַלדקוואַל.

* * *

פאר העניע אקסעלראָד

בעט זיך דער קאַרשנבוים:
– „איך בין פֿון שאָטן שוין מיד, –
אין דײַן ליד איז שטענדיק זוניק,
נעם מיך אַרײַן אין דײַן ליד; –

מײַנע קאַרשן – בלײַבן גרינע
ווערן קיין מאָל ניט ראָז,
פֿאַרגליווערטע, ביטערע מינעס,
שטיינדלעך, שטיקלעך גלאָז.״

בעט זיך בײַ מיר דער ווײַנשלבוים:
– „נעם מיך אַרײַן אין דײַן ליד,
אין דײַן ליד איז שטענדיק זוניק,
וועל שטענדיק זײַן איך צעבליט;

מײַנע ווײַנשל צײַטיק ניט ווערן,
קיין מאָל ניט פּורפּור – רויט,
דער מאַרגנטוי, טרערן
אויף בלייכער, אײַזיקער הויט.״

אָ קאַרשנבוים, ווײַנשלבוים,
אַ שאָטן וואַרגט איצט מײַן ליד
אָ קאַרשנבוים, ווײַנשלבוים,
אַ שאָד, אַ שאָד אײַער צוויט.

... „אָ זינגער טײַערער זינגער,
אוממעגלעך פֿאַרגעסן דערפֿון
ווען דײַן ליד
געווען געבענטשט,
געוועבט פֿון לויטערער זון.“

האַרבסט

פֿאַר העניע אקסעלראָד

די זון פֿאַרגייט
אויף מײַנע אויגן,
די שוואַלבן
אַוועקגעפֿלויגן
די נעסטן
פּוסט, פֿאַרלאָזן; –
ווערט אויסגעקילט
דאָס ביסעלע היי,
דאָס ביסעלע גראָזן
(וואָס זיי – זיך
אויסגעבעט.

שטיי איך אַזוי
אין דורכזיכטיקן
בלוי
פֿון דער דעמערונג; –
שטיי איך אַזוי
ביז מיך הילט אײַן
די נאַכט,
און איך קלער
און טראַכט
פֿון די שוואַלבן –
זייער גליקלעכן,
פֿרידלעכן לעבן –
פֿול פֿון בענקשאַפֿט –
שטרעבן
צו אַזאַ אָ לעבן.

* * *

איציק מאנגער

דוכט געוועזן שוין דאָ אויף אָט דער ערד
און צוריק אַהער זיך אומגעקערט:
אַלץ ווי געוועזן (דאָך אַזוי פֿיל נײַס)
נאָר אַלץ – נאָך אײַז,
אײַז
און ווידער אײַז
ווײַס, ווײַס.
גליטשט פלאָנטערט זיך מײַן טראָט,
דריי איך זיך אין זעלבן קרײַז; –
און ווו איז גאָט
אין אָט דעם קרײַז,
אין טראָפּן זון,
צי אין קרײַז
פֿון אײַז?

* * *

נישט יעדער,
וויי ווייניק –
ווערן זעעוודיק
געבאָרן.
פֿיל בלײַבן
בלינד
אַ סך,
אַ סך
(אָדער) אַלע,
אַלע יאָרן;
טאַפּן
אין דער פֿינצטער,
באַטאַפּן
אַ סלופּ,
אַ הויז,
אַ פּלויט,
אַ בוים. –
(זעען ניט גאָרניט)
און אויף אַ רגע
בלויז, –
קוים, קוים,
קנאַפּ קנאַפּ,
פֿאַרן טויט
דערזעען זיי אַל'ץ!
ווי פֿון שווינדליקער הייך,
ווי דורך אַ רויך

און דאָס געזעענע:
די דערלייזונג. –
דער טויט.
און יענע –
וועמען די גסיסה
אַפֿילו
אויף איין אויגנבליק
ניט זעעוודיק
געמאַכט,
יענע –
בלויז שטינטויט; –
זינקען אַראָפּ,
בלאָנדזשען וויטער
אויפֿן דנאָ
פֿון דער נאַכט.
וועלן זיך אומקערן
צוריק
פֿאַרשמאַכטע
נאָכן אויגנבליק,
נאָך יענעם אויגנבליק...

* * *

ווער האָט צוזאַמען
מיטן לעבן
אונדז געגעבן
דאָס מעכטיקע שטרעבן,
פֿאַרהיטן
דאָס לעבן
פֿאַר יעדוועלכן –
פּריַיז?!
צי ניט דאָ ליגט
דער באַוויַיז,
(באַהאַלטן –)
דער דעמאָנישער
מיין? –
און דער מענטש
אים טראָגט
אויפֿן האַלדז –
אַ שטיין,
און אונטער זיַין לאַסט
זיך ברעכט,
און איז זיַין קנעכט?!

דער טורעם פֿון בבֿל

פֿאַר הערש סעגאַל

דעם טורעם פֿון בבֿל
מע בויט נאָך, מע בויט,
אויף אים שיקט
דער הימל
אַלע זײַנע בליצן;
טאָג און נאַכט,
נאַכט און טאָג
אויף זײַנע שפּיצן
די וועכטער
וואַכן;
און די זאַכן,
פֿונעם מענטש
אויסגעטראַכטע
אויסגעפֿורעמטע
זאַכן, –
אין זיי די זון
זיך שפּיגלט –
גאָטס אויג.
און די זאַכן
לאַכן,
לאַכן...

דעם טורעם
פֿון בבֿל
מען בויט נאָך,
מע בויט...

אויסגעמישט
אַלע שפּראַכן,
אַלע לשונות,
אַלע רעיונות,
עס שאַריעט נישט
אויף טאָג,
נאָר עס טונקלט
און גרויט;
ווער עס בעט ציגל,
באַקומט – ליים,
ווער – ליים, באַקומט ציגל; –
און ביים קינד
אין וויגל –
געפּענטעט
שוין די פֿליגל.

דעם טורעם
פֿון בבֿל
מע בויט נאָך,
מע בויט
און אויף זײַנע שפּיצן –
די פֿאָן,
די שוואַרצע –
די פֿליגל
פֿון טויט...

* * *

ס׳איז אַלץ נאָך נאַכט,
טיפֿע נאַכט...
נאָך אַ שלאַכט,
און ווידער אַ שלאַכט.
ס׳איז אַלץ נאָך נאַכט
טיפֿע נאַכט...
דער מענטשלעכער מוח טראַכט
און טראַכט,
וואָס האָט ער אויסגעטראַכט. –
נאָך אַ באַוויז,
און ווידער אַ באַוויז?
(סײַ ווי ווייס איך אַלץ נישט
ווער איז מײַן פֿרײַנד
און ווער מײַן פֿײַנט?)
ס׳איז אַלץ נאָך אײַז,
אײַז...
נאָך אַ מאַשין
און ווידער אַ מאַשין,
וווּ אַהין, וווּ אַהין
פֿירט די מאַשין,
וווּ אַהין, וווּ אַהין –
קיין טרעבלינקע,
קיין אָשוויענטשים? –

* * *

... איך אָטעם נאָך,
איך רים זיך
מיט מײַן שלעכטן זכּרון. –
איך קאָן אַ שיעור,
אַזוי פֿיל,
אַזוי פֿיל פֿאַרגעסן.
איך גיי ווי דורך דזשונגלען
דורך געפֿלעכט
פֿון יאָרן,
און מיר דוכט:
שוין צו פֿיל
אויף דער ערד
זיך פֿאַרזעסן.
און דערווידער
דער שטיינבאַרער
וואַנדל און בײַט,
איך דערקאָן אים שוין גוט
אין אַלע גילגולים
און קליידער.
און די צײַט –
די שפּינגעוועבן
פֿון דער צײַט
און מײַן שטים –
אַ פֿאַרקלעמטע,
דערוואָרגענע
צווישן די רעדער.

דער וואָרעם

(פּנחס כּהנאָוויטש – דעם נסתּר ז״ל געווידמעט)

ציט צו מײַן אויג, רופט
ניט נאָר אַלץ וואָס מעכטיק און שיין:
דער פֿויגל דער פֿרײַער אין לופֿט, –
דער וואָרעם אונטערן שטיין.
ציט, ציט זיך מײַן גוף
לעכצט אין מיר אַלץ און שטרעבט,
אַהין צו, אַהין צו אַרויף
צום פֿויגל וואָס פֿלאַטערט און שוועבט,
אַזוי פֿרײַ, גרינג וויל איך זײַן
און שוועבן אין זוניקער שײַן,
קיין מאָל – קיין מאָל אויף קעסט
בײַ קיינעם ניט זײַן; –
ווו איך וויל, בויען מײַן נעסט
און שוועבן אין זוניקער שײַן.

נאָר אויך באַגרײַפֿן וויל איך דעם מיין –
פֿאַר וואָס ציט מיך צו דעם וואָס פֿאַרפֿרעסט
ער ליגט דאָרט אונטערן שטיין.

מיט אימפּעט איך כאַפּ דעם שטיין,
אָט ליגט ער שוין איבערגעקערט.
די זון וועט אויפֿגיין, פֿאַרגיין,
און צוגעשמידט צו דער ערד,
וועט ער ליגן אין זײַן פֿינצטערער נעסט,
אין אייביקער בלינדקייט פֿאַרפֿרעסט.

און נענטער אַלץ נענטער קוק איך זיך אײַן,
צום וואָרעם קוק איך זיך אײַן:
ווי ער קאָרטשעט זיך,
דרייט זיך,
אַ געבלענדטער פֿון זוניקער שײַן;
איך האָב קאָן זײַן, זײַן רו אים צעשטערט
פֿאַרקריכן זיך וויל ער אונטער דער ערד, –
ווי נעבעכדיק, ווי שוצלאָז, ווי קליין,
זײַן רו געפֿינט ער אונטער אַ שטיין.
און אַזוי איך זאָג צו זיך אַליין:
איך וועל ניט אַוועקלייגן דעם שטיין
אויפֿן אײַנגעלעגערטן אָרט.
און אויף מײַנע ליפּן גליווערט דאָס וואָרט.

מיט געפֿילן מיט שווערע לאָז איך זיך גיין,
נאָר פּלוצעם איך שטיי ווי געפּלעט:
אַזוי קלאָר און דײַטלעך איך הער אַ געוויין,
איך הער אַ געבעט; –
דער וואָרעם מיך בעט:
איך זאָל צוריק אַוועקלייגן אויף אים דעם שטיין.

מיט טרויעריקן, מיט באַשווערטן געמיט
איך שטיי אַזוי, ווער ווייסט ווי לאַנג.
צום וואָרעם מײַן בליק צוגעשמידט
אין מוח אַ בליץ, אַ געדאַנק:
... אפֿשר קוקט עמעץ אויף מיר אויך אַזוי
פֿונעם אומענדלעכן, לויטערן, הימלישן בלוי,
פֿון מיר ער לאַכט און קוועלט,
ווײַל איך גיי אַזוי אַרום אויף דער וועלט,

און פֿיל ניט, הויב ניט אָן צו פֿאַרשטיין
אַז איך, יאָ, יאָ, אויך איך אַליין,
ליג אויך אַזוי אונטער אַ שטיין...
און ער הויבט אויף איבער מיר דעם שווערן שטיין
און ער קוקט זיך אין מיר אײַן,
ווי איך קאָרטשע זיך,
ווי איך דריי זיך,
אַ געבלענדטער פֿון זוניקער שײַן...
און מיר ווערט אַזוי שרעקלעך,
אַזוי שווער,
מיר דוכט, דײַטלעך
און קלאָר – איך הער.
יאָ, יאָ, איך הער, – איך אַליין,
איך בעט, איך וויין,
מען זאָל צוריק אַוועקלייגן אויף מיר דעם שטיין...

* * *

צי איז שולדיק
אין אַלץ
די ערד, –
צוליב איר –
בלוט אַזוי פֿיל,
פֿאַרגאָסן; –
געשענקט ברויט,
וויין, אײַזן
(צו מאַכן אַן אַקער, אַ שווערד?)
די ערד –
קיין מאָל, קיין מאָל
גאָרניט פֿאַרשלאָסן?
דער מענטש –
דעם שלאָס
אויסגעטראַכט,
„און יעדער מוחט: –
אַ שליסל –
זיך מאַכן. –
דויערט, דויערט
דער געראַנגל,
די שלאַכט, –
די שלאַכט –
פֿון די אויסגעמישטע
שפּראַכן.

* * *

ווער האָט, ברודער,
צווישן דיר
און מיר
פֿאַרשלאָסן
די טיר,
און אויפֿגעהאַנגען
אַ שלאָס –
אַ שלאָס
פֿון פֿאַרדראָס;
ווער, ווער,
ווער פּוצט זיך
אין אונדזער
טרער?

* * *

„... יעדער ווייל עסן צו זעט
און שלאָפֿן אין אייגענעם בעט,
יעדער גאַרט צערטלען אַ פֿרוי
און קעכלען אַ קינד,
פֿאַר דער צײַט
ניט ווערן גרוי; –
(ער צאָלט דערפֿאַר,
ער איז שטום און בלינד.)
כאָטש ער הערט אַ סך און זעט.
אפֿשר ניט אַזוי פֿיל ווי איך און דו –
ער ווייל שלאָפֿן
אין זײַן אייגענעם בעט
היט ער זײַן אינדזעלע רו."

* * *

מאַלפּע האָריקע,
אויף אַלע פֿיר קריכנדיקע,
ווו דו ביסט, ווער דו ביסט
דאָס פֿאַרבליב; —
(אַ גוף אָן ביינער)
און אַפֿילו אין לאַנד
וואָס האָט דיך באַשאַפֿן
ביסטו אויך אַ שקלאַף
פֿון שקלאַפֿן,
(צווישן שקלאַפֿן.)
מיר גייען ביידע
אויפֿן סאַמע ראַנד
(דו אויף איינעם
איך – אויפֿן צווייטן)
דו פֿאַרפּוצט –
איך – אין קייטן.

צו איינעם אַ דיקטער

(איך טאָר נישט ... דערמאָנען זײַן נאָמען)

ווי קאָנסטו שווימען –
אומעטום ווירבל,
און דער ווירבל
דרייט דיך אַרײַן.
אין געדריי,
אין געראַנגל,
דו זעסט נישט
די ליכטיקע שײַן;
ווי קאָנסטו שווימען –
ווען יעדן טאָג,
יעדע שעה
ציט דיך צום דנאָ
אַ בלײַ שווערער
שרעק. –
ווי קאָנסטו שווימען
ווען פֿון ווײַטן, פֿון ווײַטן
דו זעסט ניט
קיין ברעג.

ווי קאָנסטו פֿליען –
די פֿליגל
אין פֿלאָנטער,
אין פּענט; –
און אַרום,
ווײַט אַרום
קיין הימל,

בלויז גרויע,
שוואַרצע ווענט.
ווי קאָנסטו פֿליען
מיט אײַזערנע רינגען
אויף פֿיס,
אויף הענט.

ווי קאָנסטו זינגען –
אין גאָרגל
שטיקט –
אַ קנויל,
דו פֿילסט:
מיט אײַזיקע
פֿינגער
דערוואָרגן
וועט דיך
דער גרויל;
ווי קאָנסטו זינגען –
אָ וויי! אָ וויי –
(געווען ביסט)
בלינד.
איצט ליגן מיר
אַרויסגעוואָרפֿן –
ביינער
פֿאַר הינט...

* * *

דער „געץ“ –
נאַקעט,
הויל. –
אַלע לויבן,
באַזינגען
זײַנע בגדים.
(ניטאָ, ניטאָ
קיין צדדים!)
פֿון אַזוי פֿיל
ליגנערן,
קרום שוין דאָס מויל; –
מע כאַפּט, מע כאַפּט
זיך אָן
פֿאַר אַ שטרוי,
פֿאַרן געץ –
פֿאַרן זיכערן צד,
אַ ייִד
צי גוי, –
אַלע, אַלע
ווילן לעבן,
זײַן זאַט,
און שלאָפֿן
אין אייגענעם בעט;
און די פּאָעט,
אין דער מיִץ
פֿון הויפֿנאַר. –

(אַ מאָל דער הויפּנאַר
געמעגט
זאָגן דעם אמת)
אויף דײַן פֿאַרשקלאָפּטן
פֿאַריאָכטן
קאָפּ,
קלינגען די גלעקלעך
נאָר דעם אמת, –
גאָט באַהיט,
טאָרסט אים, ניט זאָגן
(לײַכט גייך
צו פּוס
לעבן אַ שווערן... וואָגן)
דו קוקסט אויך
אַרײַן אין טאָפּ,
אין גורלדיקן טאָפּ; –
זעסט ניט אויף זײַן דנאָ,

דײַן ערשטע,
דײַן לעצטע,
שענדלעכע שעה,
און דײַן געזיכט,
אין שײַן פֿון די ליכט
אויפֿן לעצטן,
העכסטן געריכט.

צו טיטוסן

פאר מײַן פרײַנד יצחק מילשטײן ז״ל

טיט, טיט, טיט, טיט,
הערסט מײַן ליד,
הערסט מײַן ליד –?
דײַן געפֿאַנגענער,
זינגט
ווי אַ פֿויגל
אויפֿן צווײַג; –
געוואַרט
אויף דער שטײַג
און איך זינג
אין דער שטײַג.
טיט, טיט, טיט, טיט
הערסט מײַן ליד?!

דײַנע אונטערשטופּער,
אָנטרײַבער,
אונטערלעקער
שטויסן מיך
טרײַבן, טרײַבן
נאָך דײַן זיגערישן
רײַטוואָגן –
(די נעבעכדיקע
פֿון דער הויט שפּרינגענדיקע
שקלאַפֿן!)
און איך –
געשמידט אין קייטן,
איך – קאָן אַל'ץ איבערטראָגן.

און אַ המון –
אַן ערבֿ־רבֿ
צו גאַפֿן,
שרײַען הוראַ,
באַגלייטן
שטענדיק דאָ,
שטענדיק דאָ.

טיט, טיט, טיט, טיט
הערסט מײַן ליד,
הערסט מײַן ליד –?

(על נהרות בבֿל)
מיך באַגלייטן אויסגעשרייען
פֿון רוימישע
זין און טעכטער:
אַ שיינער שקלאַף
זינגט צום גראַם
און טראַף
אַלע, אַלע
נאָך מיר לויפֿן,
אַלע, אַלע
ווילן מיך קויפֿן.
טיט, טיט, טיט, טיט
הערסט מײַן ליד,
הערסט מײַן ליד –?

לאָרבער און בלומען
באַצירן
דײַן זיגערישן שפּיז.
מע וואַרפֿט זיי,
וואַרפֿט, וואַרפֿט
אונטער דײַנע פֿיס.
פֿאַלט אויף מיר אויך אַ בלעטל
פֿונעם שאַלנדיקן זשום,
פֿון דײַן כוואַליעדיקן רום;
קוויק איך זיך מיטן גרינעם בלעטל,
שמעקט פֿאַרטאָגיק פֿריש, –
ווינט און טוי.

טיט, טיט, טיט, טיט,
אויף דיר וואַרט אַ זיגערישער,
רײַך געדעקטער טיש
און אַ וווּנדערלעך שיינע,
ייִדישע פֿרוי
און אויף מיר –
אַ סדום־בעטל,
אַ סדום־בעטל.

אַ וואָרט אויף אַ פּרץ־אָוונט אין וואַרשע 1960

אָ ווײ, אָ ווײ, מ'וויל מיך פֿאַרוויגן. –
געננוג די ליפּן געביסן, געשוויגן,
נאָר טרײַ געבליבן מײַן שענסטן טרוים,
אַפֿילו דאַן ווען מ'האָט מיר אין פּנים געשפּיגן;
נאָר שווער, שווער איז זײַן פֿון בוים
אַן אָפּגעהאַקטע צווײַג –
האָט אַלץ אין מיר צו זיך אַליין געשריגן:
באָנטשע שווײַג!
באָנטשע שווײַג!
איך דאַרף זי נישט, די בולקע מיט פּוטער,
און אויף מײַן קאָפּ דעם לאָרבערקראַנץ; –
איך וויל נישט אויפֿן קבֿר פֿון פֿאָטער און מוטער
טאַנצן אַ וויסטן שדים־טאַנץ.
מיר האָבן נישט מיט וואָס זיך צו שעמען,
און קומען ווי בעטלער און בעטן אַן ענטפֿער;
אָדער הכנעהדיק בויגן די קעפּ ווי וואַסאַלן:
– וויפֿל אומצאָליקע, טײַערע, יידישע נעמען,
וויפֿל העלדישע, יידישע קעמפֿער
פֿאַר דער פֿרײַהייט געפֿאַלן. –
מיר האָבן אַ בכבֿודיקן, אַ גרויסן חלק
אין דער שלאַכט וואָס האָט געענדערט די וועלט,
די שלאַכט, דער זיג, די פֿאָן, איז אונדז הייליק,
מיר זי, און זי האָט אונדז אויף די פֿיס געשטעלט.
אין פֿײַערן אָן שיעור מ'האָט אונדז געשמאָלצן
געקלעמט, געברענט און געשמידט.
איך וויל גיין מיט אַ קאָפּ מיט אַ הויכן, שטאָלצן,
מיט אַ שטאָלצן קאָפּ פֿון אַ ייד;

זאָלן פֿעלשן וויפֿל זיי ווילן
די באַהאַלטענע און אָפֿענע יידישע שונאים, –
עס הייבן שוין ווידער אויף די קעפּ די פֿאַרברעכער,
איך וועל נישט באַהאַלטן מײַן ריינעם, יידישן פּנים,
נאָר ווירדיק עס טראָגן אַלץ העכער און העכער...

צו געוויסע רעדנער

פֿון דער טריבונע – פֿאַראייניקטע נאַציעס

איר רעדט, איר רעדט און איר רעדט,
ווי איר וואָלט זיך פֿאַרוועט אין געוועט,
ווער וועמען וועט פֿאַררײדן די ציין,
ווער (בעסער, ווײַטער) וועט באַהאַלטן זײַן מיין; –
ווער אַ זיסערע מאַכן וועט מינע,
און טיפֿער באַהאַלטן די שׂינאה,
ווער אין בערג און אין ימען פֿון רייד
וועט בעסער פֿאַרדעקן די קייט,
און קונציקער שענדן דאָס וואָרט –
דאָס פֿײַגנבלאַט פֿונעם מאָרד.

איר רעדט, איר רעדט און איר רעדט,
ווי איר וואָלט זיך פֿאַרוועט אין געוועט,
און יעדער, יעדער פֿאַרשטייט? –
איר ווילט אים דערטרינקען אין רייד,
מיט אײַערע רייד פֿאַרצאַמען אַ ים
נאָר פֿאַרן אמת ניטאָ איז קיין צאַם.

איר רעדט, איר רעדט און איר רעדט,
ווי איר וואָלט זיך פֿאַרוועט אין געוועט,
ווער ניט זען וועט ווײַטער פֿון נאָז,
און פֿעלשן וואָג און מאָס:
אַטאָם, ראַקעטן (און נאָך עפּעס וואָס...)
און איר זעט ניט ווײַטער פֿון נאָז.

איר רעדט, איר רעדט און איר רעדט,
ווי איר וואָלט זיך פֿאַרוועט אין געוועט,
ווער אַ פֿלינקערער וועט זײַן אַקראָבאַט
אין סאַלטאָ־מאָרטאַלע־פּאַראַד.

מײַן אַטאָם און ראַקעט – דאָס וואָרט
דערגייט צום ווײַט ווײַטסטן אָרט,
פֿאַרניכטעט אַלץ וואָס פֿויל,
די פֿרײַהייט רעדט דורך זײַן מויל.
קיין געווער, קיין אַטאָם, קיין ראַקעט
וועט זיגן אין לעצטן געוועט. –
זיגן וועלן יענע וואָס צעשמעטערטערהייט
וועלן וואַרפֿן אויפֿן מיסט די קנעכטשאַפֿטסקייט.

צום מענטש

פאַר הדסה רובין

האָסט אויסגעבויט
שטעט,
באַנען,
עראָפּלאַנען,
און שיפֿן,
אויסגעפֿאָרשט
די ערד
און אַלע
אירע טיפֿן
און זי דערקלערט;
אויסגעטײַטשט,
אויסגעטיילט
אַיעדן פּלאַסט
באַזונדער; –
מיט אַזוי פֿיל
עקשנות,
אַזוי פֿיל
ליבע,
אַזוי פֿיל
וווּנדער; –
נאָר זיך אַליין
קאָנסטו נישט
דערקלערן,
מיר ווייסן דאָך –
וועגן דיר

ווייניקער,
ווייניקער
ווי וועגן קלענסטן
שטערן,
אין בלויען,
אומענדלעכן
קרײַז; –
און דער מילכוועג, –
(אָן אַ שיעור) מער
באַקאַנט, –
ווי די קלענסטע
באַוועגונג
פֿון אונדזער אויג,
האַרץ,
האַנט...?

ווער עס פֿילט נישט

מײַן יוגנטפֿרײַנד — דעם דיכטער
יצחק יאַנאָסאָוויטש — אין ליבער דערמאָנונג

ווער עס פֿילט נישט —
דאָס פֿינטעלע סם.
אין קאָרן,
אין ווייץ,
פֿילט נישט —
דעם אמתן טעם
פֿונעם ראַזעווען,
ווייצענעם
ברויט.
ווער עס פֿילט נישט —
אין אייביקן רייץ
פֿון דער יוגנט —
אומקום,
פֿאַרגאַנג,
ווער עס פֿילט נישט —
ווי אין פֿעלד
יעדע זאַנג —
די קאָסע,
בלאַנקע
און שאַרפֿע,
ווער עס ווייסט נישט —
די זאַנגען — סטרונעס
פֿון אַ וואונדער־האַרפֿע
און (אויף זיי)
שפּילט
דער ווינט;

ווער עס פילט נישט —
אין געבאַקענעם ברויט
דאָס פינטעלע סם,
ווייסט נישט —
דער טויט —
די טונקעלע ראַם
פונעם קינד.
דער פילט נישט —
דעם טעם
דעם אמתן טעם
פונעם לעבן.

ווער עס פילט נישט —
אין אייגענער זעט
דעם אייביקן הונגער
פאַרשאָלטן, —
אייביק
זײַן זאַט,
ווער עס פילט נישט —
אין די אייגענע
לונגען
דעם פאַרדעכטיקן
שאָרך
פון אַ האַרבסטיקן בלאַט,
פילט נישט —
דעם טעם
פון זײַן אייגן געזונט;
ווער עס זעט נישט —
די טענה
אין בליק
פון הונט,

אין זײַן אויג,
און זײַן בילן, —
די יצירה;
און זיך אַליין
ביזן סאַמע גרונט; —
(ווער עס ווייסט נישט —
פֿון אָט די געפֿילן,)
ווייסט נישט —
דעם טעם,
דעם אמתן טעם
פֿונעם לעבן.

ווער עס זעט נישט —
אין ערשטן
קינדישן שמייכל,
דעם ערשטן
קנייטש
אויף זײַן שטערן,
ווער עס וועגט נישט
זײַן אייגענעם שׂכל,
זײַנע טרוימען,
זײַנע באַגערן
אויף דער וואָגשאָל
פֿון (אַנדערנס)
פֿאַרדראָסן... טרערן...

ווער עס מעסט נישט —
זיך אַליין
מיט די מאָסן

פֿון דער ערד
און פֿון די שטערן,
ווייסט ניט דעם טעם,
דעם אמתן טעם
פֿונעם לעבן.

ווער עס זעט נישט –
אין זקניש
צעפֿיבערטן בליק:
די ראָזעווע דעמערונג –
אַ האַרבסטיקע זון
פֿאַרגייט,
ווער עס זעט נישט –
אין דער ווײַס פֿאַרדעקטער
וויג
אַ קבֿר
פֿאַרוווייט,
פֿאַרשנייט;
ווער עס זעט נישט –
אין זקנישע
בליקן
יאָרצײַט־ליכט
נאָך אַל'ץ
וואָס פֿאַרגאַנגען,
ווער עס ווייסט נישט –
דאָס אומגליק –
(בלויז) די ראַם פֿונעם גליק –

זשעדנע באַגערן
ניִשט דערפֿילטע
פֿאַרלאַנגען,
ווייסט ניִשט דעם טעם,
דעם אמתן טעם
פֿונעם לעבן.

ווער עס זעט ניִשט –
אין פּנים, אין קוש
פֿון זײַן ליבער
דאָס ביטול־שפּיל (פֿאַראַט)
פֿון ליפּן
אויגן
און ברעמען,

ווער קיין מאָל
אַליין איבער זיך –
שפּאַנט ניִשט אַריבער,
ווער עס פֿילט ניִשט
דעם פּענט,
די קלעמען, –
ווייסט ניִשט
דעם אמתן טעם
פֿון דער ליבע,
דעם אמתן טעם
פֿונעם לעבן.

ווער עס זעט נישט
אין פֿלי
פֿון פֿויגל
זײַן בראָך,
זײַן פֿאַל,
קערן אום זיך
די אויגן: —
פֿון קוואַל —
(לײדיקע עמערס)
ווער עס פֿילט נישט —
אין האָפֿן,
אין שטרעבן
די גיריקייט —
דער אייביקער
פּענט.
פֿילט נישט
דעם טעם
דעם אמתן טעם
פֿון לעבן,
איז בלינד —
און פֿאַרבלענדט.

* * *

ווי קאָן איך גלויבן – דער מענטש דיר טײַער, –
ווען אין דײַן תּפֿילה לייגסט צונויף דײַנע הענט,
דו אַליין געטראָגן האָלץ צום פֿײַער,
ווו מע האָט אים פֿאַרברענט.

ווי קאָן איך גלויבן – עס טוען וויי דיר די ווונדן
פֿון דעם וואָס הענגט אויפֿן קרייץ שוין טויזנטער יאָר, –
האָסט פֿון לעבעדיקע די הויט געשונדן
און מאַטראַצן געמאַכט פֿון מיידלשע האָר.

ווי קאָן איך גלויבן אין דײַן התלהבֿות, דײַן געבעט,
שטייסט געבויגן טיף אויף די קני –
און קינדערשע קעפּ מיט שטיינער געפּלעט,
און דאַן מיט אויגן בלוטיקע
געקניט פֿאַר דײַן הייליקער מאַמע – מאַרי.

* * *

אָ גאָט!
דער רויז –
געגעבן דערנער,
און מיר –
גיב גוטסקייט, ווירדע
און מוט
(וואָלט מען ווילן געקאָנט)
איך וואָלט ניט געוויילט
קיין דערנער,
קיין הערנער, –
איך וואָלט געוויילט
קאַלטע בלוט.

די רויז –
צו אידל,
צו צאַרט,
ווי זיך פֿאַרהיטן
פֿון זשעדנע,
גיריקע
הענט? –
אין איר פֿלאַם,
אין צעגליטן
ווערט אָפֿט
דער רחמנות –
פֿאַרברענט.

צו אַן אומבאַקאַנטער

ביסט ניט שיין,
נאָר דאָס גאָלד
פֿון דײַנע האָר
מאַכט דיך שיין, –
ווי די רײַפֿקייט
מאַכט שיין
דאָס יאָר,
די פֿרוכט,
די בלום,
און אַלץ
(וואָס געווען
שטום,
און ווידער
באַקומען לשון,
ווי אַלץ
וואָס צינדט
און –
ווערט
דאַן אַליין –
פֿאַרלאָשן.

דו גייסט פֿאַרבײַ, –
(ווייסט נישט)
דו ביסט –
דער מײַ,
דיך האָט געבראַכט
די ערשטע

פֿרילינגסנאַכט,
די ערד,
וואָס דערוואַכט.
... גייסט אַוועק,
זאָל דיר
לײַכט זײַן
דײַן וועג.
נישט נאָך דיר –
געבענקט.
זאָל דיר
אַנטקעגנקומען
אַלץ, אַלץ
וואָס דו –
(האָסט)
אַזוי ניט וויסנדיק –
מיר געשענקט.

* * *

פאר חיים גאָלדמאַן – קיבוץ עין שמר

צווישן צוויי ביימער זיך הוידעט אַ וויגל,
צום הימל שוין ציען זיך ווענט,
דער טאַטע אַליין ער לייגט די ציגל,
די מאַמע קאַלעכט די ווענט.

צווישן צוויי ביימער זיך הוידעט אַ וויגל,
מע נעמט דאָס קינד פֿון דאָרט שוין אַרויס,
אַ קליאַמקע, אַ טיר, אַ פֿענצטער, אַ ריגל.
דאָס קינד מע טראָגט אין נײַעם הויז.

צווישן צוויי ביימער זיך הוידעט אַ וויגל,
אַליין, פֿאַרלאָזן און פּוסט.
די מאַמע שטייט מיטן קינד פֿאַרן שפּיגל,
די מאַמע מיטן קינד בײַ דער ברוסט;

קוקט אויף די ווענט, פֿענצטער און בעטן,
אַלץ שמעקט מיט פֿרישקייט פֿון נײַעם געבײַ:
פּילט, ווי עס וואָלט די פֿרישקייט זי גלעטן –
אַ ווינט ווי אַ לינדער, אַנהויב מײַ.

די מאַמע איז רויק, די מאַמע איז מיד,
דער טאַטע נאָך אַרבעט און קלאַפּט אויפֿן דאַך.
די מאַמע וויגט אײַן דאָס קינד מיט אַ ליד
און טראַכט: פֿאַראַן נאָך אַרבעט אַ סך...

אין וויגל אין נײַעם ליגט שוין דאָס קינד,
עס שמעקט דאָס וויגל מיט פֿרישן האָלץ.
די ביימער וויגט אַ שטורעמווינט,
נאָר דאָס הויז – פֿעסט, שטאַרק, און שטאָלץ.

דאָס קינד – געבוירן אין דעם זעלבן יאָר,
ווען פֿון דער ערד געוואַקסן ווענט.
אַ קינד און אַ הויז, אַז הויז און אַ קינד – אַ דור,
אַ נײַער דור, אַ נײַער פֿונדאַמענט...

און שיין דאָס לאַנד און ליב דאָס לאַנד,
מיט זײַן וווּקס, מיט זײַן בלי, מיט זײַן ברויז...
און שיין יעדע געגנט, ליב יעדער קאַנט,
ווי דאָס (אַליין געבויטע) אַלט־נײַע הויז.

וואַרשע

אין פֿאַרערונג און אומפֿאַרגענגלעכער דאַנקבאַרקייט
פֿאַר פּרוי גראַבעלנאַ

ווו איך זאָל ניט שטעלן מײַן טראָט
אין וואַרשע דער שטאָט,
דער ווייטיקלעך ליבער מיר שטאָט,
דער הויפּטשטאָט,
פֿון פּוילן;
אַ מאָל, אַ מאָל –
אַ פֿאַרשלאָסענער מאַטעריק
פֿון גרוילן.
וועלן ביז אָטעם לעצטן
זיך קנוילן
אין מײַן יעדן בלוטטײַלכל,
און אין בלוט
וואָס אַנטשטאַנען
פֿון מײַן בלוט.

יעדער שטיין,
יעדעס ווינטעלע,
יעדעס שטויבעלע
אָטעמט מיט מוט –
אומשטערבלעכן,
מענטשלעכן מוט
און מיט ווירדע:
ווי דאָס אוררייִנע
ערשטע וואָרט.

דו ביסט אין יעדן טײלכל
פֿון מײַן בלוט,
וואַרשע –
אומשטערבלעכער,
הייליקער אָרט.

און אַלץ, אַלץ
וואָס פֿינצטער, בלינד,
פֿאַרשאָלטן, וויסט –
ווייעט
און פֿאַרווייעט
דער ווינט –
די צײַט
ווי מיסט,
ווי מיסט.

ווו איך זאָל ניט שטעלן מײַן טראָט
אין וואַרשע דער שטאָט,
דער ווייטיקלעך ליבער מיר שטאָט,
דער הויפּטשטאָט,
פֿון פוילן; –
אַ מאָל, אַ מאָל –
אַ בלוטיקער ים אָן אַ בריק,
אַלע וועגן –
גליענדיקע קוילן.
און אַ קויל (כּמעט) אין יעדער וויג

און איצט:
שיר ניט לעבן יעדן הויז,
אַלט, צי נײַ הויז,
ליגן בלומען,
צינדט מען ליכט*,
און איך – געקומען
פֿון ווײַט, ווײַט,
פֿון אַזאַ ווײַט –
ווו פֿאַרגליווערט
אין בלוט –
די צײַט.

שטיי איך לעבן אַ בוים
אַ פֿריש פֿאַרפֿלאַנצטן,
לעבן אָט די בלומען,
לעבן אָט די ליכט:
מיט קאָפּ
אַנטבלויזטן
אין שווײַגן, אין שטומען,
מיט אויגן אַראָפּ־
געלאָזטע צו דער ערד
צו דער אַלץ, אַלץ
איבערטראָגנדיקער,
ווידער טראָגנדיקער...
פוילישער ערד; –

* לעבן די הײַזער און ערטער ווו די דײַטשע רוצחים האָבן אומגעבראַכט מענטשן, לייגן די פּאָליאַקן אַ גאַנץ יאָר בלומען און צינדן ליכט.

און בײַ אָט די בלומען,
בײַ אָט די ליכט,
לײַטערט זיך מײַן נשמה,
מײַן געזיכט,
בײַ אָט דעם ליכט
פֿון אומאויפֿהערלעכן
פֿון אונדזער, פֿון אײַער
לעצטן געריכט?!

* * *

דעם דיכטער און פֿרײַנד
(וואָס איך טאָר ניט ... דאָ
דערמאָנען זײַן נאָמען)

דו ביסט איידל –
אַן אבֿן־טובֿ,
געשליפֿן.
דײַן וואָרט
פֿינקלט:
לויטערע,
דורכזיכטיקע
טיפֿן, –
טוי,
טרערן.
געננג שוין געוואָרעמט
(אין זיך)
דעם קערן,
דער קערן וויל ווערן
וואָרצל,
צוויט,
זאָמען,
פֿרוכט.
דאָס וואָרט
וויל ווערן
ליד,
און פֿלײַען
צו די שטערן.

צו דיר ווערטער
זיך ציִען,
ווי געוויקסן
צו דער זון,
אַזעלכע ווי דו
די אייביקייט
באַגערט,
נאָך דײַנע זאָמען
גאַרט
די ערד.

* * *

אַזוי פֿיל שײנקייט זע איך אַרום זיך,
אַזוי פֿיל ריינקייט זע איך אַרום זיך,
ווי פֿרילינג דאָס גרעזל ערשטע אין לויטערן פֿרי,
ווי דעם פֿויגלס ערשטער, פֿאַרטאָגיקער פֿלי.
אַזוי פֿיל ריינקייט זע איך אַרום זיך,
מ׳דאַרף זי מיר נישט שענקען –
קומט אַליין,
גענוג נאָך איר בענקען,
און זי קומט צו גיין.
און אין דער ריינקייט, אין דער שײנקייט,
זע איך אַל׳ץ, און דיך,
און דורך דער שײנקייט,
דורך דער ריינקייט,
קום איך צו זיך,
דערקאָן איך זיך,
און דאָס איז אַל׳ץ, אַל׳ץ,
איך און – דו
און שטילקייט,
און רו.

צו דיר...

אויב דו וועסט מאָרגן מיך ווידער באַליידיקן
פֿאַר אַלעמען הויך אויף אַ קול, –
וועל איך זיך מיט גאָרנישט, מיט גאָרנישט פֿאַרטיידיקן
און שווײַגן ווי אַלע מאָל.

און נישט ווײַל איך האָב נישט מיט וואָס זיך פֿאַרטיידיקן,
וועל איך דאַן שווײַגן שטיל:
בלויז ווײַל איך קאָן נישט, ווײַל כ׳וויל נישט באַליידיקן
צו דיר מײַן הייליק געפֿיל.

און וויפֿל עס זאָל זיך פֿון דיר נישט טראָגן
רכילות אויף מיר און שמוץ, –
וועל איך סײַ ווי גאָרנישט נישט זאָגן
חוץ שיינס און גוטס.

און ווען אַפֿילו מע וועט מיך פֿאַרשטיינען,
כ׳וועל שווײַגן שטיל:
בלויז ווײַל איך קאָן נישט, ווײַל כ׳וויל נישט פֿאַראומרייניקן
צו דיר מײַן הייליק געפֿיל.

* * *

פֿאַר קאָקאַ פֿינדער־שטאַדלער

אַ מאָל:
אַ טאָג –
וווּנדער און גליק,
די זון
און איך –
מיט אַלעמען –
חבֿר.
און ריין
דאָס האַרץ,
לויטער דער בליק,
אָן אַ פּינטעלע –
זשאַווער.

און דעמלט, פּלוצעם:
איך באַקאָן זיך בעסער
מיט זיך אַליין,
און ווער טיף געריִרט
פֿון דער (נײַער) באַקאַנטשאַפֿט.
און ווי דער האָריזאָנט,
דער טאָפּאָל,
דער פֿעלדזנשטיין, –
איך ווער, איך בין
אַליין –
אַ לאַנדשאַפֿט.

ליזען

מיר זײַנען ביידע אויף דעם זעלבן
און ניט אויף דעם זעלבן מאַטעריק,
איך – אויפֿן ים
דו – אויפֿן ברעג,
איך פֿלי און שווים צו דיר,
נאָר צום ים צוריק
מיך ציען די ווירבלען
אויף מײַן שווינדליקן וועג.

מיר זײַנען ביידע אין די זעלבע
און ניט אין די זעלבע פֿלאַכן,
ווײַטן, לענגען, ברייטן; –
מירריידן אויף איין שפּראַך
און דאָך אויף פֿאַרשיידענע שפּראַכן:
ווערטער, רינגעלעך
פֿון אַזוי פֿיל קייטן,
קנופּן און שלייפֿן
פֿונעם אייביקן קנופּ
פּענטען, באַגלייטן
פֿונעם וויגל
ביזן גרוב.

איך בין דאָ אויף דעם זעלבן –
און ניט אויף דעם זעלבן מאַטעריק?
קיין שום ליכטטורעם
ווײַזט מיר די ריכטונג;

אַ מאָל פֿאַר מיר אַן אינדזעלע,
אַ קליין אינדזעלע דײַן בליק,
פֿון אים איך אַנטלויף
און קער זיך אום צוריק,
צום אינדזעלע אין דײַן בליק
אויף ווידערבאַשאַפֿונג –
און ווידערפֿאַרניכטונג.

לאָז מיך אַליין זײַן

לאָז מיך אַליין זײַן,
לאָז מיך נאָך אַ מאָל דורכגיין
דורך מײַנע יאָרן – די תּפֿיסות,
לאָז מיך נאָך אַ מאָל דורכגיין
דורך די אומצאָליקע גסיסות,
דורך דעם ענדלאָז לאַנגן
ווירבלדיקן,
גורלדיקן
וועג.

לאָז מיך נאָך אַ מאָל דורכגיין
דורך מײַנע טעג,
די הונדערטער קאַמערן, –
די קאַזעמאַטן,
דורכגיין פֿרײַ, פֿרײַ,
נאָר מיט מײַנע רייפֿן,
אומפֿאַרניכטבאַרע רייפֿן; –
זיי פּויקן, די טעג,
די קאַמערן
אין מײַנע שלייפֿן,
דורכזיכטיקע שלייפֿן.

לאָז מיך נאָך אַ מאָל צוטוליען
דעם הייסן שטערן
צו די אײַזיקע שלעסער
און פּרענטן

אויף יעדער טויב פֿאַרמאַכטער,
אײַזן שווערער טיר –
פֿון די קאַמערן,
די קאַזעמאַטן;

לאָז מיך נאָך אַ מאָל דורכגיין
דורך די טרוימען –
די געשענדטע,
דורך די פֿאַרראַטן;
זיי ווען דען אַ מאָל
גליווערן פֿאַרשטומטע –?
גלאָצן,
פֿאַרפֿאָלגן
צורות פֿאַרקרומטע –
אומצאָליקע, פֿיל־געשטאַלטיקע
טויטן,
אומצאָליקע, פֿיל־געשטאַלטיקע
רוחות; –
אויף זייערע פֿאַרקוילטע ליפּן
משוגעת – ווײַסער שוים,
און יעדער פֿון די טויטן,
יעדער פֿון די רוחות
טראָגט אויף זײַן בלוטיקער שפּיז
ווי אַ צעפֿליקטע פֿאָן –
מײַן טרוים; –

און איך – איך שפּאַן
מיט ווונדיקע פֿיס
אויף די שפּיציק־שאַרפֿע
שערבלעך

פֿון מײַנע
און דײַנע
לוחות –
די צעטראָטענע,
די געשענדטע געבאָטן...
און עס פֿאַלט,
און פֿלאַטערט
מײַן שאָטן
און דײַן שאָטן
אויף אַ וועג –
אָן ענדלאָזן
פֿון שטעכיקע דראָטן.

לאָז מיך אַליין זײַן,
לאָז מיך נאָך אַ מאָל דורכגיין
דורך די הונדערטער קאַמערן,
פֿרײַ, נאָר אין מײַנע רייפֿן,
זיי פּויקן – די קאַמערן,
און האַמערן
אין מײַנע שלייפֿן,
אין מײַנע דינע,
בלוי־אָדערדיקע,
דורכזיכטיקע שלייפֿן.

דאָס וואָרט

וואָס בלײַבט איבער פֿונעם גוף,
ווען אים שלינגט אײַן די ערד, –
עס בלײַבט דאָס וואָרט, און שטײַגט
אַלץ העכער אין זײַן ווערט.
מע קאָן עס פֿעלשן ווי מע וויל,
פֿאַרקרומען און פֿאַרדריי'ן
נאָר צו זײַן תּוך, זײַן ציל,
עס קומט צוריק צו גיין.
ווען אויסגעטראָגן – דאָס וואָרט,
לאָזט עס לײַכט זיך צאַמען;
שטעלט אַוועק זיך אויף זײַן אָרט
אין פֿײַערדיקע גראַמען.
דאָס וואָרט – אַן איידלשטיין,
פֿילזײַטיק אויסגעשליפֿן; –
אַנטפּלעקט אין זיך אַליין
אומבאַקאַנטע טיפֿן.
דאָס וואָרט קאָן זײַן שפּיזיק שאַרף,
און אויך מיט פֿונקען שפּריצן,
שפּילן ווי אַ ווונדערהאַרף,
אויפֿלויכטן ווי בליצן.
דאָס וואָרט האָט ליב געמאָסטן זײַן,
געמאָסטן און געוווגן,
גייט דאָן אויף אין פּראַכט און שײַן –
אַ רעגן־בויגן.
דאָס וואָרט קאָן זײַן אַ שטורעם, – ווילד,
אומגעגלעט אײַנצושטילן,
נאָר זײַן עס קאָן אויך לינד און מילד –

– צערטלעכסטע געפֿילן.
דאָס וואָרט – עס קאָן אויך זײַן פֿאַרראַט:
דאָס הייליקסטע פֿאַרשווּעכט,
ווען נאָכן וואָרט נישט גייט די טאַט,
מוטיק און גערעכט.
פֿון אייביק איז געווען דאָס וואָרט,
און אייביק וועט עס זײַן
דערגייט צום ווײַטסטן אָרט,
ווי זונענשײַן...
– – – – – – – – – – – –
– – – – – – – – – – – –

איך בין אַ מכשף

איך בין אַ מכשף, איך קאָן אַלץ וואָס איר ווילט,
נאָר איך קאָן ניט זאָגן קיין ליגן; —
איך ווייס וואָס איר טראַכט, וואָס איר פֿילט
און אַלץ וואָס איר האָט פֿאַרשוויגן.

און אַלץ וואָס איר האָט פֿאַרשוויגן...

איך בין אַ מכשף, איך קאָן אַלץ וואָס איר ווילט,
פֿאַר מיר ניטאָ קיין צוימען; —
איך כּישוף אַרויס דאָס פֿאַרבאָרגנסטע בילד
און די פֿאַרבאָרגנסטע טרוימען.

און די פֿאַרבאָרגנסטע טרוימען...

איך בין אַ מכשף, איך קאָן אַלץ וואָס איר ווילט,
אָט קוקט אַרײַן אין מײַן שפּיגל; —
אײַער יעדער פֿאַרלאַנג וועט ווערן געשטילט
און טראָגן עס וועלן אײַך פֿליגל.

און טראָגן עס וועלן אײַך פֿליגל...

איך בין אַ מכשף, איך קאָן אַלץ וואָס איר ווילט,
איך קאָן העלפֿן דערגרייכן די צילן; —
איך שפּיל, נאָר כ'האָב נאָך אַלץ ניט פֿאַרשפּילט,
ווײַל איך האָב אַ סך צו פֿאַרשפּילן.

ווײַל איך האָב אַ סך צו פֿאַרשפּילן...

איך בין אַ מכשף, – מײַן כּישוף די ליד,
פֿון אַ ליד אויפֿן האַרצן ווערט גרינגער; –
אַ האַרציקע ליד מאַכט קיין מאָל ניט מיד,
ווײַל אײַך האָט פֿאַרכּישופֿט דער זינגער.

ווײַל אײַך האָט פֿאַרכּישופֿט דער זינגער...

איך זוך אַ וועג

פֿאַר דוד־לייב דגן – (וואַטלמאַכער)

איך זוך אַ שטעג,
איך זוך אַ ברעג,
איך זוך און פֿרעג,
איך זוך אַ וועג; –
און וווּ איך קום
בלויז – אַ געיעג,
אַרום, אַרום
נישטאָ קיין וועג.

נישטאָ קיין וועג

און אומעטום –
אַ קריִז, אַ קריִז,
אַרום, אַרום
אַ קריִז פֿון אײַז; –
און וווּ איך גיי –
און וווּ איך שטיי
אַ ווירבלקריִז
און אַ געדריי.

און אַ געדריי.

איך זוך אַ שטעג,
איך זוך אַ ברעג,
איך זוך און פֿרעג,
איך זוך אַ וועג; –

איך וויל אַוועק
פֿון קרײַז, פֿון אײַז,
אַ ברעג, אַ וועג
באַווײַז, באַווײַז.

באַווײַז, באַווײַז.

נשמות

פאר אסתר שטערן

נשמות –
אויפֿגיין
און פֿאַרגיין.
זיווגים...
(באַשטימטע
פֿון אַ העכערן כוח)
איך ווייס:
ניט לײַכט
עס פֿאַרשטיין
בלויז –
מיטן מוח.

נשמות לעכצן –
איינע נאָך דער אַנדערער,
פֿאַרשמאַכטע
אין פֿאַרטײַעטן
וואַרטן...
נשמות קאָנען לאַנג –
אין פֿינצטערניש
וואַנדלען,
ביז זיי געפֿינען זיך –
אויסגעגאַרטע.

נאָר אַ מאָל:
זוכנדיק, איינע –
אין ווירבל פֿאַרדרייט:
אַל׳ץ וויטער וויטער –
פֿון (באַשערטן) עכטן,
און דער צופֿאַל –
דאָס אומפֿאַרמיידלעכע –
די קייט
וועט, קאָן זײַן
ביזן סוף
ביז אָטעם לעצטן
פֿאַרקנעכטן

אַ מאָל:
געפֿינען זיך די נשמות
נאָר זייער צוויט,
פֿון לאַנג,
שוין פֿאַרבליט
אין ווירבל צעשאָטן,
נאָר די גאַרונג
אין דער טיף
נאָך גליט: –
אַ לעצטער פֿונק,
אַ לעצטער שאָטן

און אַ מאָל:
זוכן זיך לאַנג,
געפֿינען זיך נישט –
די נשמות? –

און אין זייער בלוט
ציטערט אַ פֿאַרקלונגענער
אַלץ ווידער וואַכער ניגון –
און זיי ציִען זיך
צום ניגון
ווי בלינדע,
ווי לונאַטיקער
צום אומדערגרייכבאַרן
און בלײַבן
ביזן סוף
נישט אַנטפּלעקטע.
און דורך אַ צופֿאַל –
אַן אומפֿאַרמײַדלעכן,
אויפֿגעוועקטע –
זינקען זיי געוויכטלאָז,
גערווישלאָז
אַראָפּ אין דער ליידיקייט
און פֿאַרגייען
ווי וואָלקנס,
וואָלקנס.

* * *

אָ ים, מיר זײַנען ברידער,
כוואַליעס – מײַנע גלידער,
טראָגן מיך אָן צווימען. –
אָ ים ווי דו –
מײַנע באַגערן,
מײַנע טרוימען.

אָ ים,
איך וויל אויך אַרויס
פֿון מײַנע ברעגן,
פֿון שטורעמס –
אַ שטומער און מידער;
פֿון די טיפֿן
שײַנט אַרויס
דײַן פֿאַרמעגן,
אָ ים,
מיר זײַנען ברידער.

אָ ים,
דײַנע אוצרות
אויפֿן דנאָ,
אויך מײַנע ליגן נאָך
אויפֿן דנאָ.
אפֿשר וועט קומען די שעה
ווי פֿון זאָמען
(זיי וועלן) אַרויסשפּראָצן
פֿון מײַן טיף.

* * *

פאַר אַ פֿרײַנד אַ שרײַבער
(וואָס איך טאָר נישט ... דערמאָנען דאָ זײַן נאָמען)

זעלטן ווען אויף דער בינע דאָס געוויסן,
אויך ניט שטענדיק אונטער די קוליסן:
און אַהין בין איך צו אײַך געקומען
מיט מײַן ערשטער, ציטערדיקער ליד,
איר האָט רירנדיק זי אויפֿגענומען,
ווי אַ שאָרך פֿון ערשטע טריט;
געוואָרנט מיך: (נישט געלויבט)
– „מיט ווערטער ניט סתּם אַזוי זיך וואַרפֿן.
(איך האָב געוווסט:)
דער דיכטער הויבט אויף זיי פֿונעם שטויב
און אויף ווערטער שפּילט ער ווי אויף האַרפֿן.
די וועלט איז נאָך ניט גאַנץ,
אַלץ ווידער זי באַשאַפֿן דאַרף דער דיכטער,
שיינע ווערטער – פֿאַלשער גלאַנץ
און דער דיכטער – אויך אַ ריכטער...“
און איר – דער ערשטער דיכטער,
מײַן ערשטע ליד געהערט:
– „באַגײַסטערט זײַן און בלײַבן ניכטער
מיט ביידע פֿיס אויף דער ערד“.
פֿון דעמלט פֿיל, פֿיל שוין יאָרן
ווי קרײַזן זיך געעפֿנט און פֿאַרשלאָסן.
(אַנדערע וואָגן, אַנדערע מאָסן)
נאָר אײַערע זאָמען אין מײַן זכרון –
געבענטשטער, פֿרײלינגדיקער רעגן.
אַנדערע קוואַלן,
אַנדערע וועגן.

די טײַבעלעך און דער רעגן־בויגן

צוויי טײַבעלעך
דערפֿלויגן
אַזש ביז צום רעגן־בויגן,
געבעטן
מיט די אויגן:
– „אַלע פֿייגל
זיך פּוצן און צירן
אין אַזוי פֿיל, אַזוי פֿיל
קאָלירן; –
נאָר מיר –
מיט וואָס, מיט וואָס
זיך צירן –
גרוי און ווײַס,
ווײַס און גרוי –
שענק אונדז שענק
אַ ביסל קאָלירן,
אַ ביסעלע רויט,
אַ ביסעלע בלוי."

זאָגט זיי דער רעגן־בויגן:
– „האָט נישט קיין גרויסע
אויגן,
קינאה, קינאה
קאָן פֿאַרפֿירן
חלילה,
חלילה
ניט צום גוטן; –

וואָס טויגן, וואָס טויגן
מײַנע קאָלירן,
ווען זיי דויערן
נאָר מינוטן —
איר האָט אייגענע
פֿאַרבן
און פֿליגל,
אָ ווען איך האָב זיי —
וואָלט מיר ווייל זײַן
און גראַם:
דער ים
וואָלט זײַן מיר —
אַ שפּיגל
און דער הימל
אַ בלויע ראַם; —
איר האָט פֿליגל
און אייגענע,
אייביקע, קאָלירן,
וואָס טויג,
וואָס טויג אײַך
זיך צירן,
שעמערירן
מיט פֿרעמדע
קאָלירן?!"

נאָר די טײַבעלעך
ווילן נישט הערן, —
פֿולע אויגן —
טרערן,

וואָרקען,
טענהן:
– „לעבן –
לעבן און ניט שטינען
מיט אַלערליי
קאַלירן; –
ווײַס און גרוי,
גרוי און ווײַס;
בעסער שוין פֿאַרפֿירן,
ווערן אַ שטיק אײַז,
בעסער ווערן געבראָטן,
איידער אַ פֿאַרבלאָזער
שאָטן."

און עס זאָגט זיי דער רעגן־בויגן:
– „האָט נישט קיין גרויסע אויגן. –
קינאה, קינאה
קאָן פֿאַרפֿירן!
חלילה ניט
צום גוטן,
וואָס טויגן,
וואָס טויגן
מײַנע קאָלירן
ווען זיי דויערן –
נאָר מינוטן;
וואָס בלײַבט איבער דערפֿון,
וואָס קומט אַרויס פֿון מײַן מי,

דאָס רויטע
איך נעם
בײַ דער זון,
דאָס בלויע
פֿון הימל
איך צי; –
וואָס טויג,
וואָס טויג אײַך
זיך צירן,
שעמעוירן
מיט פֿרעמדע
קאָלירן?!"

שלאָפֿלאָזע נעכט

אין יעדער שלאָפֿלאָזער נאַכט,
אַלץ, אַלץ אין מיר,
אַרום מיר
וואַכט. –
אַלע, אַלע זאַכן
ריידן צו מיר
(אויף זייער שפּראַך)
מיט קייטן
אויף די פֿיס –
עמעץ טאַנצט, טאַנצט
אויף מײַן דאַך –?
עמעץ מײַן קאָפּ,
מײַן מידן –
מיר גלעט,
און פּלוצעם: מע שלעפּט,
שלעפּט מיך אַרויס
פֿון מײַן בעט –
(באַוואָפֿנט מיט „כלים"
אַלערליי)
טרײַבט מיך אַרויס,
פֿון מײַן הויז –
טרײַבט מיך אַ באָרוועסן
אין שניי,
(און אַפֿילו מיט די אויגן
מורא מיך באַגלייטן)
דער געבראַזג פֿון די קייטן –
אַ האָגל

פֿאַלט אויף מיר אַראָפּ
הילכט, הילכט
אין קאָפּ –
און איך זע אַלץ,
וואָס איך טאָר נישט זען
און אַל דאָס בייז,
וואָס פֿליט אין שלאָף
איבער דיר פֿאַרבײַ,
בײַ מיר זיך פֿאַרהאַלט.
און מיר דוכט,
כ'בין שוין גרוי, אַלט
און דער מוח,
דער מוח זיך שפּאַלט.
יעדע נישט־אויסגערוטע
רגע,
יעדע נישט־אויסגערוטע
מינוט,
זידט,
שוימט, שטורעמט
אין מײַן בלוט.
דאָס בלוט
שטײַגט אַרויף צום קאָפּ,
און שלעפּט,
שלעפּט מיך אַלץ טיפֿער
אין אַ פֿינצטערניש
אַראָפּ
און אַלץ, אַלץ – אַלץ הילכט,
הילכט
אין מײַן האַרץ; –

אין מײַן קאָפּ
אַלץ פֿאַרברענט,
צעקרישלט אויף שטיקער –
איך זוך, איך קאָן נישט געפֿינען
דעם עיקר?
(צי איך בין נאָך בײַם זינען?)
הויב איך אויף צום הימל
מײַנע הענט:
שלאָף! שלאָף!
לאָז אַראָפּ אויף מיר
דײַנע געבענטשטע פֿליגל!
כאָטש אויף אַ שעה
לעש אויס אין מיר אַלץ!
מיר דוכט, איך זע זיך אין אַ שפּיגל:
נישט קיין קאָפּ, קיין פּנים,
נאָר אַ האַלדז,
און אויפֿן האַלדז אַ קראָ
דזיאָבעט מיטן שנאָבל
און פּיקט
פּיקט,
פּיקט אויס מײַן געהירן.
פֿאַרגליווערט –
איך קאָן זיך נישט רירן,
און די קראָ
פּיקט,
פּיקט.
און אין גאָרגל
אַ רויך
שטיקט; –

וואַרגט דער רויך,
דער צעגליטער,
(ווי מע וואָלט) מיט הייסע ריטער
מיך שמײַסן אין קאָפּ,
ווי הייסער רויך
צעשפּאַרט,
צערײַסט מײַן מוח;
און די אויגן
אָפֿן,
אָפֿן,
גאַרן,
גאַרן
שלאָפֿן,
שלאָפֿן. —
די אויגן
פֿון די היילן
שפּאַרן,
שפּאַרן.

אין אַ מאָסקווער שפּיטאָל

אַרום, וויַיט אַרום,
די ריזיקע שטאָט
און צווישן שטיין,
אײַזן און שטאָל
שטייט דאָס שפּיטאָל
פֿאַר קראַנקע
אויף – נערוון;
אַ גאַנצן טאָג
פֿליען מאַשינען פֿאַרבײַ,
פֿולע מיט קאָנסערוון,
פֿלייש און מילך,
און פּירות,
און מיט שוואַרצן שניי:
(רויך אויף וויַיסן געפֿריר).
מאַשינען מיט גזירות –
באַטינטלט פּאַפּיר:
געוויין און געשריי, –
מענטשלעכע פֿאַרלאַנגען,
בענקשאַפֿטן, טרוימען,
אויפֿגאַנגען און פֿאַרגאַנגען,
אָפּגעשוימטע שוימען.
אַ דראָענדיקער פֿינגער
צום הימל – אַ ריזיקער קוימען,
שפּאַרט פֿון אים שוואַרצער רויך.
און דער מענטש –
ווי קאָן ער לעבן דער מענטש אָן אַ „קוימען“.
וווּ זאָל ער אַהינטאָן דעם רויך

פֿון פֿאַרברענטע טרוימען?
(ער מוז דעם רויך נעבעך שלינגען, שלינגען
און דערבײַ נאָך זינגען)
אין זיך אים שטיקן, שטיקן,
ווי קאָנען נאָך קלאָר זײַן
זײַנע בליקן –
ווען זײַנע נערוון וואָלטן זײַן
אַפֿילו פֿון שטאָל?
קוקט ער אַרויס דורך די פֿענצטער
פֿון שפּיטאָל,
און בײַ אַן אײַזיקן הימל
בעט ער גנאָד,
און ווי אַ ריזיקע
שעמערירנדיקע ראָד,
דרייט זיך אַרום אים – סדום
די פֿײַערדיקע שטאָט.

צו די פּוילישע דאָקטוירים פּאָנטי און סטענפּיען

אין דאנקבארקייט.

איר האָט אַרײַנגעבלאָזן
אין מײַן קאָפּ,
אין מײַן מאַרך לופֿט; –
פֿרישע לופֿט.
ווען דער קאָפּ,
דאָס האַרץ
ווערן שווער געפּרווט,
דאַרף קאָפּ –
מאַרך
לופֿט,
אַ סך
פֿרישע לופֿט...

* * *

יאָ, מיר זײַנען מענטשן...
נאָר טיף אין אונדז נאָך עפּעס פֿאַראַן
פֿונעם אוראַלט, פֿונעם שטאַם,
וואָס פּענטעט,
פֿאַרשקלאַפֿט: —
דאָס ביסעלע סם
פֿונעם וואָרצל, פֿונעם שטאַם,
האַלט אונדז פֿעסט
אין זײַן געוואַלד און מאַכט;
און אין לעבנס־פֿאַרמעסט,
אין דער אייביקער שלאַכט,
דוכט זיך דער מענטש האָט געזיגט?
זיך באַפֿרײַט
פֿונעם אוראַלט, פֿונעם שטאַם,
פֿונעם וואָרצלדיקן סם; —
באַפֿרײַט,
באַנײַט,
און ווי אַ יונגע בעריאָזע
צו דער הויך זיך ציט,
מיט מוט און מיט העזה,
אין זון,
און צוויט.

יאָ, מיר זײַנען מענטשן...
מיר דריקן זיך די הענט,
מיר זאָגן זיך: גוט מאָרגן!
נאָר טיף אין אונדז

פֿאַראַן אַ מאָמענט,
ווען מיר וואָלטן זיך געוואָרגן;
די פֿינגער פֿאַרקראַמפּט
אַרום האַלדז,
און אין אָט דעם קאַמף
אומקומען קאָן אַל'ץ,
וואָס דער מענטש האָט דערגרייכט
אין זײַן גרויז גרויען וועג,
אין ליכטיקע נעכט,
אין פֿינצטערע טעג:
... די ליבע און דאָס שטרעבן,
דאָס אומענדלעכע ווי די ערד,
ווי דער הימל, – געוואַנט,
וואָס אין זײַן גרויז גרויען וועבן
איז געוועבט
אויף וועבשטול פֿון לעבן,
פֿון דור צו דור,
פֿון יאָר צו יאָר,
פֿון לאַנד צו לאַנד.

יאָ, יאָ, מיר זײַנען מענטשן –
נאָר מיר וואָלטן זיך געוואָרגן,
און טיף אין אונדז פֿאַרבאָרגן
אָט די רגע, – דער מאָמענט:
ער באַווײַזט זיך אַ מאָל
אינעם אומהיימלעכן בלישטש
פֿון ווי טוי ריינע אָפּלען,
(אין אַ – עס דוכט
צופֿעליקן קער און ווענד,)

אומשולדיקן שמייכל,
זינלאָזן פלאַפלען,
און אַ מאָל אויך, אין אַ פֿרײַנדשאַפֿטלעכן
דרוק פֿון די הענט...

* * *

איך האָב ליב קוקן אויף יעדן געוויקס,
און אויפֿן ערשטן גרינס.
איך לערן עקשנות,
אויסדויער
בײַם ערשטן גרינס,
ברעכט דורך די האַרטע קאָרע
פֿון דער ערד. –
צו וואָס דאַרף דער מענטש
די ביקס,
די שווערד,
מיט איר האַנט,
ברייטער האַנט, –
אירע אוצרות
טיילט די ערד;
פֿאַר יעדן
אַ זוניק־גרינער וועג,
וועלדער,
טײַכן,
בערג,
דער מענטש
קאָן בויען,
שאַפֿן
זײַנע ווערק,
פֿאַרטיילן
מיט אַזאַ ברייטער האַנט
ווי די ערד.
אָן דעם ביקס,

אָן דער שווערד?
איך האָב ליב קוקן אויף יעדן געוויקס,
און אויפֿן ערשטן גרינס.
איך לערן עקשנות, אויסדויער
בײַם ערשטן גרינס.

פֿריִער פֿרילינג

ווען דער שניי צעגייט,
צעגייט פֿאַר דער צײַט,
ליגט די ערד אַ נאַקעטע
אין זיך פֿאַרטײַעט –
אַ געווינערין...
(דוכט זיך פֿאַרשטאַרט)
נאָר טאָג און נאַכט,
טיף אין דער ערד
יערט. –
די ערד
לעכצט, גאַרט:
געבערן, געבערן.

און איבער איר – דער הימל,
דאָס טריפֿנדיקע,
פֿאַרנעפּלטע בלוי; –
דער ערד איז אַזוי,
ווי זי וואָלט שוין הערן
דאָס שעפּטשען פֿון פֿאַרליבטע:
שבֿועות און ווידער שבֿועות –
און שטיל, לינד
אין גראָזן און תּבֿואות
דעם פֿרילינגווינט.

געבערן. געבערן.

נאָר נאָך ניט געשלאָסן
דער אייביקער קריַיז,
און פֿאַר טאָג –
דער טוי –
אײַז.

געבערן, געבערן...

און אין די נעכט
טרייסטן די ערד
די שטערן.
שוויַיגט די ערד
אין איר אומענדלעכן הערן; –
די שטערן,
די גוטע, האָפֿערדיקע,
טרייסטנדיקע שטערן.

בלײַב נישט שטיין

מײַן ליבן יוגנטפֿרײַנד דוד־לייב דגן (וואַטלמאַכער)

וויפֿל סטעזשקעס, וויפֿל וועגן,
אויף וועלכע שפּרײַזן, אויף וועלכע גיין –?
אין זון, ווײַכער, אײַז און רעגן,
גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין.

גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין,
גיי מיט אַלע און גיי אַליין;
דײַן וועג געפֿינסטו אין דײַן גיין,
גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין.

וויפֿל טרעפּלעך, טרעפּ און טירן,
אויף וועלכע שטײַגן, צו וועלכע גיין –?
וויפֿל פֿירן און פֿאַרפֿירן...
גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין.

גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין,
גיי מיט אַלע און גיי אַליין; –
דײַן ציל פֿאַראַן שוין אין דײַן גיין,
גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין.

וויפֿל שמייכלען, וויפֿל בליקן,
ווי, אַלע גוט פֿאַרשטיין –?
וויפֿל תּהומען, וויפֿל בריקן,
ווי אַלע אַריבערגיין –?

גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין,
דײַן וועג געפֿינסטו אין דײַן גיין; —
מיטן שטראָם און קעגן שטראָם,
און שפּאַנסט אַריבער יעדן תּהום.

וויפֿל שטרעבן, וויפֿל גאַרן,
וויפֿל לעכצן צו דערגיין; —
וויפֿל נאַרן זיך און נאַרן,
אויף איין אָרט זיי בלײַבן שטיין.

גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין,
אין שפּאַן בײַ קיינעם זאָלסט ניט גיין,
ניט זײַ קיין קנעכט בײַ זיך אַליין,
גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין.

גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין,
אויך אין קרײַז זאָלסט זיך ניט דרייען,
דײַן גליק געפֿינסטו אין דײַן גיין,
גיי, גיי און בלײַב ניט שטיין.

* * *

איך ווייס נישט וואָס די השגחה
וועט נאָך אָנשרײַבן מיט מײַן האַנט
וואָס פֿאַר אַ זי ווערט נאָך עפֿענען
פֿאַר מיר טירן; –
אין וועלכן גיהנום
אָדער עלדאָראַדאָ־לאַנד
די השגחה ווערט מיך פֿירן?
איך ווייס נישט,
איך ווייס נישט.

געטרוימט פֿון ישׂראל

געטרוימט פֿון ישׂראל, מקוים געוואָרן מײַן טרוים.
ווען מע גראָבט אויס און זעצט איבער אַ בוים,
וויאַנעט ער אַ צײַט, „קרענקט“, זעט אויס פֿאַרשמאַכט,
אָבער אומאויפֿהערלעך, טאָג און נאַכט
גראָבן זיך די וואָרצלען טיפֿער, טיפֿער.

איך טרוים דיך ישׂראל צעשטראַלט און צעהעלט,
איך טרוים דיך ווי אַ מאָל: אַ משל פֿאַר דער גאַנצער וועלט,
איך טרוים דיך, ווי אַ לײַכטטורעם אויף דײַן יעדן ברעג
און ווי אַ מאָל... דעם גאַנצן ערדקײַלעך דו ווײַזסט דעם וועג.
איך טרוים דיך, ישׂראל, מקוים ווערט ווערן מײַן טרוים.

אין דײַן עבֿר איך גראָב אַרײַן זיך טיף,
איך טרוים, און פֿון טרוימען מײַנע איך בוי מיר אַ שיף,
אין מײַנע טרוימען אַלץ איך פֿאַרווענד,
פֿון זיי לייג איך אויס דעם פֿונדאַמענט, די ווענט,
זיי – די טרײַבקראַפֿט, די מאַטשטן, די ליוקן,
פֿון זיי בוי איך אויס דעם אײַזערנעם רוקן,
דעם דנאָ פֿון דער שיף און אויבערשטע דעק,
דער יידישער עבֿר – דער קאָמפּאַס, ווײַזט די ריכטונג, דעם וועג,
דער יידישער עבֿר – דאָס קוועקזילבער אין באַראָמעטער,
ווײַזט דעם בײַט דעם קלענסטן פֿון וועטער.

געטרוימט פֿון ישׂראל, מקוים געוואָרן מײַן טרוים.

שטיל הײנט דער ים אין זונפֿאַרגאַנג,
פֿון דער טיף איך הער אַ געזאַנג,
דער ים איז ראָז, גרין און פֿיאָלעט
און אין דער טיף דערטרונקענע שטעט,
דערטרונקענע שיפֿן – איך זע – אויף זײַן דנאָ,
איך זע און פֿיל זייער לעצטע שעה,
און מענטשן דאָרט זע איך, קומען געקראָכן
אין שפּינוועבס פֿון שלײַמען, אין נעצן פֿון מאָכן,
פּויזען אַרום די דערטרונקענע שיפֿן,
ווילן אַרויס פֿון די טונקעלע טיפֿן,
אויף זייער יבשה אַרויס זיי ווילן צוריק
און אין ים איך לאָז אַראָפּ מײַנע שטריק,
איך שלעפּ זיי אַרויס פֿון דער טונקעלער טיף
און נעם זיי אַרויף צו זיך אויפֿן שיף.

אין זונפֿאַרגאַנג דער ים שטיל און פֿאַרקלערט,
שווימט מײַן שיף אַרום דער הייליקער ערד.
און איך זאָג: דאָ אויף דעם גרײַז גרויען און יונגן ברעג
הויבט אָן זיך פֿון ס'נײַ מײַן וועג.

געטרוימט פֿון ישראל, מקוים געוואָרן מײַן טרוים...

* * *

אָ דער זינגענדיקער ים,
דער צעשטראַלטער שוים,
די אין זיך פֿאַרטיפֿטע וואָרצלען,
דער שטיין – שטומער דערציילער.

אָ וואָרצלען – וואַנדערער,
פֿאָרשער פֿון טיפֿן,
געוואָרפֿן איינערע אַנקערס
אין זאַמדיקן ברעג;
אַרומגעשוימט מיט גרינעם מאָך –
ציפֿערבלאַט פֿון לעבן,
וויזערס פֿון דער אייביקייט.

און נעבנביי דער שטיין –
פֿאַרשטיינערטער שוים,
אַ געפֿאַלענער שטערן –
אַ מעטעאָריט?
שטיין געבליבענע, פֿאַרשטיינטע,
טויטע ציט?
אומאויפֿהערלעך טאָג און נאַכט,
טאָג און נאַכט
כוואַליעט און כוואַליעט
אַרום שטיין
די שוימיק, זינגענדיקע
סטיכיע – דער ים; –
מיט בייזן, מיט גוטן,
שטורעמט סטאַקאַטאָס

זינגט, שלײַפֿט,
לאַשטשעט זיך, און צערטלט דעם שטיין
דער ים, – און קאָן פֿון אָרט
אים נישט רירן; –
און אויפֿן מאָך,
אויפֿן שטיין, אויף דער אָנגעכוואַליעטער
ימישער פֿלאָראַ,
שעמערירן, לעבן בלויז אַ רגע –
די זון־ און ים־וואַסער־פּערל;
און דער ווערנדיקער, נישט־ווערנדיקער
און דאָך צעשטראַלטער שוים,
גרײַפֿבאַרער בלויז מיטן אויג –
(די וועזנלאָזע פֿאַרקערפּערונג
פֿון אילוזיע און טרוים...)

איך וואָלט אויך דאָ געלעגן – אַ שטיין, –
אַנטקעגן זון און הימל, און ים,
אַנטקעגן די אויפֿגאַנגען און פֿאַרגאַנגען,
אַנטקעגן די שטור'מענדיקע, זינגענדיקע
זיך לאַשטשענדיקע, צערטלענדיקע,
שלײַפֿנדיקע, כוואַליעס;
אַנטקעגן ימישע ווײַטן, שטילקייטן,
ווען גאָטס גײַסט
שוועבט איבער די וואַסערן –
און אויף מיר: דער נישט ערדיש גרינגער
און גרויער מאָך
(גרוי פֿון די אָפּגעשוימטע שוימען?)

און איך – פֿאַרשטיינטע, שטיין געבליבענע צײַט
און די סטיכיע – דער ים – די אייביקייט
זאָל פֿון אָרט
נישט קאָנען מיך רירן.

און אויף מיר, אויפֿן מאָך –
די שעמערירנדיקע, איין רגע לעבנדיקע –
זוך־ און ים־וואַסער־פּערל
און דער ווערנדיקער, נישט־ווערנדיקער
און דאָך צעשטראַלטער שוים,
גרײַפֿבאַרער בלויז מיטן אויג –
(די ווענזלאָזע פֿאַרקערפּערונג
פֿון אילוזיע און טרוים.)

נאָר איך – בלויז אַ זעמדעלע,
געבראַכט, געטראָגן פֿונעם ווינט,
איך קלעפּ זיך צו – צו אַ פֿוס
און ער טראָגט מיך אַוועק
ווו איך בין שוין געווען
און נישט געווען.

* * *

אָ קינדער בלומען פֿון דער מענטשהייט:
אײַערע אויגן – טויטראָפּנס, פֿעלדבלומען,
יעדער רופֿנדיקער, האָפֿערדיקער שטערן –
אײַער שטערן...
יעדער צאַנקענדיקער, פֿאַלנדיקער –
מײַן שטערן.
אָ קינדער בלומען פֿון דער מענטשהייט.

אײַערע טויטראָפּנס־ און פֿעלדבלומען־אויגן
פֿרעגן דוכט מיר די אייביקע פֿראַגע:
פֿאָטער ריז, פֿאַר וואָס אונדז פֿאַרטראָגן
אַזוי ווײַט פֿונעם הימל
געווען מלאָכימלעך, געשפּילט פֿאַרשײַט
בײַ גאָטס רעכטער האַנט,
צו וואָס אונדזער שפּיל צעשטערט,
(צו וואָס אונדז אַראָפּגעשיקט אויף דער ערד)
וואָס אויף דער רעשיקער, ווירבלדיקער ערד
פֿאַר אונדז פֿאַרגרייט,
אַ קייט
און נעצן אומעטום פֿאַרשפּרייט,
צי אַן איילבערטן־צווײַג און פֿליגל
צו פֿליען ווײַט... ווײַט...
צוריק אין דער בלויקייט
צו גאָטס רעכטער האַנט?

אָ קינדער בלומען פֿון דער מענטשהייט.

* * *

אַ מאָל... כ׳האָב מורא
פֿאַר זיך אַליין
און זיך אַליין איך מײַד
און כ׳וואָלט זיך צעטראָטן; –
אַ מאָל – דוכט: כ׳בין בלויז אַ וואָרעם
אונטער אַ שטיין
און אַנטלויפֿן
כ׳וויל פֿון זיך אַליין
און פֿון מײַן שאָטן.

דריי איך זיך, דריי
אין ווירבלקרײַז
און אין אַנדערע זוך איך
דעם שליסל צו זיך; –
נאָך נישט געפֿונען
אין מײַן ,איך׳
דעם שליסל צו זיך...?

און דאָך: ווען איך וויל אַנדערע פֿאַרשטיין,
קער איך זיך אום צו זיך אַליין.

* * *

אָ די קליידער – די ווערטער,
די פֿאַלדן, די קנייטשן –
די אָפֿענע באַהעלטענישן...
אָ דער וואַנדל, דער בײַט
די קליידער, די ווערטער,
די ניט־געבוירענע בליצן,
די קלאַנגען, די גאַמעס,
די אָנדנאָיקע פּאַוזעס,
די ניט־געבוירענע שמייכלען –
די שווערע וואָלקנס.

אָ די ווערטער – די קליידער.

די אומהיימלעכע נאַקעטקייט.

פֿאַר וואָס ווערט אומהיימלעך די אייגענע
און דעם שכנס נאַקעטקייט,
אפֿשר דערפֿאַר האָט קין
אומגעבראַכט הבֿלען,
ווײַל ער איז געווען נאַקעט –
ווײַל בײדע נאַקעט...?

אָ די ווערטער – די קליידער, –
די נאַקעטקייט.

* * *

דו זאָגסט: אויף מײַן פּנים
נישטאָ קיין קנייטשן –
דער סקולפּטאָר – די צײַט
קריצט אויס זײַנע סקולפּטורן
אויפֿן פּנים;
און די קנייטשן
אין דער נשמה –
ווער קריצט אויס די קנייטשן –
די סקולפּטורן
אין דער נשמה,
וועלכעס דאָס אמתע פּנים,
וואָס מע זעט מיטן אויג,
צי יענץ וואָס מע זעט נישט?

אַ וואָרט אויף אַ שלום־עליכם־אָוונט אין טשערנאָוויץ 1946

מיר לאַכן נאָך אַלץ ווי מיר האָבן געלאַכט,
געוויינט און געלאַכט,
און קוויקן זיך מיט דײַן יעדן וואָרט; –
נאָר צווישן דײַנע שורות –
אַ לאַנגע, לאַנגע נאַכט,
און ווו אַ נעסט – דאָרט –
אַ הייליק־אָרט.

פֿון דײַנע שורות שטרעקן זיך הענט
מיט בלעטער פֿון בלוטיקע ספֿרים; –
און האָדל – צעלאָזענע האָר – געשענדט
און גריבער און גריבער און מתים
ניט־געבראַכטע צו קבֿורה.

מיר לאַכן נאָך אַלץ ווי מיר האָבן געלאַכט
מיט טרערן אין אונדזער געלעכטער,
זײַנען אַוועק אין שלאַכט
פֿעפֿערלס, האָדלס – זין און טעכטער; –
פֿון יעדער טרער – אַ קויל,
פֿײַער און אויפֿרײַס געךעכטער,
געגליווערט דעם שונאס מויל
אין גאַליקן לעצטן געלעכטער.

מיר לאַכן נאָך אַלץ ווי מיר האָבן געלאַכט,
געוויינט און געלאַכט,
בײַם גרויסן געווינס און גלחס – בילעט,
דײַן געלעכטער באַגלייט אונדז אין שלאַכט,

געהילכט אין באַפֿרײַטע שטעט.
דײַן געלעכטער – האָפֿענונג, גבֿורה און גלויבן
אין מאָרגן, אין מענטש, אין שיינקייט און גוטס,
דאָס געלעכטער קאָן דער שונא נישט רויבן,
נישט פֿאַרגאַזן, נישט פֿאַרברענען,
ניט צעטרעטן אין שמוץ.

סע לעבט דאָס פֿאָלק, סע לעבט זײַן זינגער,
וואָס האָט מיט אים געוויינט און געלאַכט,
און די רוצחים די באַצווינגער –
פֿאַרשלינגען וועט זייער אייביקע נאַכט.

די שיך

די שיך – ניט,
די פֿיס – אַלט,
פֿרירן די שיך
ווײַל די פֿיס – קאַלט; –
וואָס וועט זײַן מיט די שיך,
(ווען די פֿיס וועלן מער שוין נישט גיין?. –)
וועלן אין אַ טונקל ווינקל
פֿאַרשטויבטע שטיין,
פֿאַריתומט אַליין.

קומט אַן אָרעמאַן,
קלאַפּט אין טיר:
אַ געבויגענער קאָפּ,
פֿון פֿאַרמעט אַ פּליך; –
פֿון די וואָנצעס
קאַפּעט – געפֿריר,
מע שטופּט אים אַרײַן די שיך –
(די שיך פֿון דעם וואָס – טויט).
די נײַע שיך –
און – אַן אַלט פֿאַרדאַרט שטיק ברויט.

די שיך – ניט,
דער אָרעמאַן – אַלט,
פֿרירן די שיך –
די פֿיס – קאַלט; –
סקריפּען די שיך,
זיפֿצן און קרעכצן:

(ווער זאָגט דאָס לעבן – זיס?)
גאַרן און לעכצן
נאָך אַ פּאָר וואַרעמע פּיס.
(טראַכט דער אָרעמאַן בײַ זיך:)
„זיי שאַטן מיר צו דער פּרנסה –
די נײַע שיך,
מע זעט דורכן קוקערל
זייער גלאַנץ,
מע עפֿנט די טיר
און מ'מיינט – אַ גבֿיר?!

... ווי ווערט מען פּטור פֿון די נײַע שיך...?"

טראָגט ער אויפֿן מאַרק זיי פֿאַרקויפֿן.

צווישן אַלטוואַרג אַ הויפֿן
שטייען די שיך – פֿאַרשעמט
אין טרויעריקע רעיונות
פֿאַרקלעמט:
„געווען געדעכט די מאַשין,
געהודיעט: ווו אַהין אײַלט איר, ווו אַהין,
ווו אַהין...?"

אַכט חדשים

פֿאַר מײַן פֿרײַנד – א יידישן שרײַבער
וואָס איך טאָר נישט דאָ ... דערמאָנען זײַן ליבן מיר נאָמען.

... מע זאָגט: אַפֿילו בײַ אַ טויטן
הערן נישט אויף צו וואַקסן די נעגל.
און פֿון יענער זײַט קראַטן שוין וויפֿל מעת־לעת –
אָן אויפֿהער – אַ שלאַקסרעגן.

שוין וויפֿל מעת־לעת ווי אַרום מיר
אַלץ מער, אַלץ מער איינזאַמער. –
אויף די קראַטן, אויפֿן פּיצל פֿענצטערל
פֿון מײַן שטײַג – (מײַן איינצל־קאַמער)
מוטנע־פֿינצטער; –
דרינגט נישט אַרײַן
דער מינדסטער
טראָפּן שײַן;

און אַפֿילו דאָס מײַזעלע
וואָס איך האָדעווע יעדן אין דער פֿרי,
קומט אויך נישט מער, –
ליגן די קרישקעס ברויט
אויפֿן שטיינערנעם דיל,
לעבן לאָך אין ווינקל פֿון וואַנט, –
נישט־גערירטע.
שוין וויפֿל מעת־לעת
ווי איך הער זיך אײַן
צום מאָנאָטאָנעם גאַנג
פֿונעם שלאַקסרעגן; –

שוין וויפֿל מעת־לעת
ווי איך טראַכט זיך אַרײַן,
קאָן נישט באַפֿרײַען זיך פֿונעם געדאַנק:
ביז אַ מת, אַפֿילו ביז אַ מת
וואַקסן די נעגל?

שוין וויפֿל מעת־לעת אַרום מיר
קיין איין רגע נישט געהעלט,
נישטאָ מער קיין פֿענצטער, קיין טיר,
דוכט: נישט איך פֿון דער וועלט,
נאָר די וועלט פֿון מיר אויף שטענדיק פֿאַרשלאָסן,
און אַלץ, אַלץ אַרום מיר – פֿאַרשטעלט
פֿון אַ הימל – מיט סמאָלע באַגאָסן:
שוואַרץ און שוואַרץ און בלויז שוואַרץ,
פֿון קראַטן צעשניטן אין פּאַסן
און שוין צעפֿלאָסן
אַלע, אַלע מײַנע פֿאַרדראָסן
און מײַן האַרץ, מײַן האַרץ
קאָן שוין מער נישט, נישט ליבן
און נישט האַסן.

נאָר מיט אַ מאָל: אויפֿן הימל טוט פּלוצעם זיך עפּעס אַ ריר,
ווי עס וואָלט דאָרט געעפֿנט זיך אַ פֿײַערדיקע טיר,
אַ רגע בלויז און אויס דער בליציקער בלענד
און ווידער דער הימל – אַ שוואַרצער טריפֿנדיקער פֿלעק.
בײַם לעמפּל באַטראַכט איך מײַנע בלייכע, אויסגעדאַרטע הענט,
אָפּגעשניטן מײַנע נעגל ערשט צוריק מיט עטלעכע טעג,
מאָדנע ווי גרויס, ווי גיך ווידער אויסגעוואַקסן –
יאָ... יאָ... אין תּפֿיסה וואַקסן די נעגל גיך; –

ערגעץ ווו פֿון יענער זײַט קראַטן כליופּען רעגנשלאַקסן,
דוכט: מײַנע האָר – אויסגעקראָכן און כ׳האָב שוין אַ פּליך
און איך – שוין זייער, זייער אַלט
און דער רעגן פֿאַלט
טראָפּן נאָך טראָפּן
אויף מײַן נאַקעטן, פּליכעוואַטן קאָפּ!
נישטאָ שוין קיין צופֿוסנס,
קיין צוקאָפּנס,
כ׳זינק אַלץ טיפֿער, טיפֿער אין אַן אָפּגרונט אַראָפּ
און פֿון יענער זײַט קראַטן,
פֿון יענער זײַט ווײַט,
פֿון יענער זײַט צײַט
פּליוכען אומאויפֿהערלעך רעגנשלאַקסן
און די נעגל –
די נעגל וואַקסן...

* * *

דעם דיכטער און מענטש מלך ראוויטש
אין דאנקבארער און ליבער דערמאנונג.

פֿרעגט מיך נישט גאָרנישט, קוקט מיך נישט אָן
הערט זיך אײַן אין מײַן שווײַגן,
געזען אַ צעריסענע, בלוטיקע פֿאָן,
געזען אײַזיקע צווײַגן. –
קאָן זײַן: ווען פֿון צווײַגן
ווערט אַראָפּפֿאַלן דאָס אײַז,
ווערן זיך אויך די צווײַגן צעפֿאַלן –?
איר ווײַזט אַ וועג? – באַווײַזט –
אַ וועג צו ריינע קוואַלן.

* * *

וועג, וועג, איך גיי אויף דיר
ווי אויפֿן מילכוועג.
וויפֿל וועגן –
וועלן אָנקומען אַנטקעגן
וועל איך גאָרנישט, גאָרנישט
נישט פֿרעגן; –
(ווו אַהין איך גיי,
ווו אַהין כ׳וועל אָנקומען
כ׳וויל נישט וויסן,)
כ׳וויל בלויז גיין, גיין
און אַוועקגיין פֿון זיך אַליין.

בלויז כּוח שעפּן בלײַב איך שטיין, –
טרינקען פֿון די וועלדער, פֿעלדער, בערג,
פֿון די פֿעלדבלימלעך־אויגן –
(מײַנע ברינעמער בײַם וועג)
און ווי דער אײַנזאַם פֿאַרבלאָנדזשעטער
רויטער מאָן אין מיטן גרינעם און רעגן־בויגן־ים,
איך פֿרעג נישט, ווי אַזוי און פֿון וואַנען קום איך אַהער
און ווו אַהין גייט דער וועג,
צי איז ער אײנער, האָט ער נאָך ברידער, שוועסטער,
שיקט ער זיי גרוסן, געשריבענע אין שטויב
מיט טריט פֿון גייער?
איך פֿרעג נישט בײַם וועג,
פֿרעג נישט בײַ קיינעם,
איך וויל בלויז גיין און גיין
און אַוועקגיין פֿון זיך אַליין.

* * *

וועג, וועג וועסט אַ מאָל
פֿאַר מיר זיך אַנטפּלעקן,
דו ביסט איינער
צי אין אומצאָליקע
געשטאַלטן
באַהאַלטן –?
איך שטיי לעבן דיר
מיט אַ שטעקן,
(ווי משה בײַם ים.)
וועג, וועג, אומצאָליק
געשפּאָלטן. –
ווי שפּאַנט מען אַריבער
די שפּאַלטן...?

* * *

מײַן יוגנטפֿרײַנד – דעם דיכטער משה שאַפּיר
אין ליבער דערמאָנונג.

פֿאַרפֿרוירן דער ימישער איסגוס – דער איבערפֿלוס,
הונגעריק שרײַען די מעוועס,
ווייסן נישט דעם וועג
צו די ברעגן
פֿון אייביקן זומער.
דער ים זשאַלעוועט ניט זײַנע אוצרות,
זײַן דנאָ, זײַן שטח,
צווימט זיך, ציט צוריק זײַנע וואַסערן,
טרעט אָפּ ברייטהאַרציק אַלץ מער ברעג
פֿאַר דער אין ענגשאַפֿט און איבערפֿלוס
זיך שטיקנדיקער מענטשהייט;
(פֿאַר דער אין קנייטשן טיף פֿאַרזאָרגטער מאַמע – ערד)
נאָך אַ שטיקל, נאָך אַ פֿאַס טרוקעניש,
איסגעצערטלט, איסגעקושט, איסגעשליפֿן
פֿון די ,שטילן׳ און די שטורעמס...
איסגעבעט, אַדורכגעפֿעט
פֿון די שלײַמען און געביינען פֿון דורות
ימישע לעבנס
און אַלץ ווייניק,
ווייניק...

און די מעוועס שרײַען הונגעריקע
ווייסן נישט דעם וועג
צו די ברעגן פֿון אייביקן זומער; –
שרײַען צו דער זון, אין טונקעלע שלייער־נעפּלען

טרויערנדיקער זון:
„האַר פֿון לעבן און פֿאַרוויסטונג
קאָווע אויף דעם אײַזיקן גליוועס
פֿון ימישן אויסגוס, פֿונעם איבערפֿלוס,
דער ים געראַמער זאָל ווערן, ווײַטער,
זאָל זיך רויען, ווערן געדיכט,
ווימלען פֿון איבערפֿלוס,
פֿון פֿיל, פֿיל לעבעדיקס,
מיר זײַנען הונגעריק: –
מיר ווייסן נישט דעם וועג –
צו די ברעגן
פֿון אייביקן זומער.“

אָט די צייכענונג האָט אויך – און דערצו נאָך – איר נישט־געווייגלעכע געשיכטע; דאָ וועל איך בלויז פֿאַרצייכענען די אויסטערלישקייט פֿונעם פֿאַל ווי אַזעלכן:

דער ‚**מאָלער**' – אַ קרימינעלער, אַ רעצידיוויסט, בשעת־מעשה שוין אָפּגע־זעסן די עלפֿטע שטראָף, געלעבט אויף 9 פֿאַמיליען־נעמען, מיט דער הילף פֿון טײַלוויַיז צוגעגנבֿעטע, טײַלוויַיז געפֿעלשטע פּעסער.

אין לאַגער איז שטרענג פֿאַרבאָטן זיך פֿאַרלאָזן לאַנגע האָר, אַלע מוזן גיין גלאַט געשאָרן. אין לאַגער־שפּיטאָל (ווו דער רעזשים איז געווען עטוואָס לײַכ־טער) זײַנען מיר עטוואָס אונטערגעוואַקסן די האָר, זיך פֿאַרלאָזט אַ באָרד. איי־נער פֿון מײַנע שכנים אויפֿן שפּיטאָלבעטל (צו 3-4 אין דער ברייט, אויף איין געלעגער) איז געווען אָט דער ‚מאָלער'־רעציִדיוויסט; ער פֿלעגט מיך רופֿן: „**באָראָדאַ**" ד"ה פּשוט **באָרד**, מיך געבעטן אים פֿאָזירן, ער וויל מיך „אַראָפּ־נעמען" (ד"ה צייכענען) ווײַל מײַן באָרד דערמאָנט אים שטאַרק זײַן קאָמפּאַניאָן, אים פֿלעגט ער אויך רופֿן: „באָראָדאַ", „נאָר וואָס קומט אַרויס דערפֿון, זיך צע־קריגט מיט אים אויף מעסערס און זיך פֿונאַנדערגעגאַנגען ווי שיפֿן אויפֿן ים און איבער וואָס צום טײַוול... איבער נאַרישקייטן – אַ *יובקע*... און אַ מאָגער פּעקל טשערוואָנצעס".*

נישט אויפֿגעהערט עס באַדויערן, ווײַל:

„אַזוי לאַנג ווי ער האָט „געאַרבעט"... צוזאַמען מיט דער ‚באָרד' איז ער אַרומגעגאַנגען מיט די הענט אין פֿולע קעשענעס און זיך צוגעפֿײַפֿט און די מיליץ איז אַרומגעלאָפֿן מיט די צונגען אין דרויסן און נישט אָנגעהויבן וויסן פֿון וואַנען די פּיס וואַקסן... אָבער פֿון זינט ער איז זיך פֿונאַנדערגעגאַנגען מיט דער ‚באָרד' גייט די מיליץ אַרום מיט די הענט אין די קעשענעס און פֿײַפֿט זיך צו און ער ‚קאַטײַעט' זיך אויפֿן קאַזיאָנעם חשבון פֿון איין קאַזיאָנע הויז אין אַנדערן..." (ד"ה פֿון תּפֿיסה צו תּפֿיסה, פֿון לאַגער צו לאַגער). ער האָט מיך צוויי מאָל „אַראָפּגענומען" ד"ה געמאַכט צוויי צייכענונגען, די ‚בעסערע' מיר געשענקט, זיך אַנטשולדיקט:

„אפֿשר נישט אַזוי – ווער ווייסט ווי לאַנג שוין נישט געהאַלטן קיין בלײַער אין האַנט..."

פֿונעם ‚ספּעץ'־לאַגער טאָר מען גאָרנישט אַרויסטראָגן, אַפֿילו נישט דאָס קלענסטע שטיקל פּאַפּיר און ווען מע ווערט „באַפֿרײַט", מוז מען בשעת דער רעוויזיע זיך אויסטאָן „ווי די מאַמע האָט דיך געהאַט".

---

* צען־רובלדיקע

די צײכענונג צונױפֿגעליגט, נאָר אַזױ זי זאָל זיך נישט באַשעדיקן און אַ פֿאַר־טרױטער לאַגער־חבֿר, האָט זי מיט אַ פּלאַסטער צוגעקלעפּט צו מײַן פּלײצע און פֿון אױבן װאַטע און אַ באַנדאַזש (אונטער דער רעכטער לאָפּאַטקע). װען מע האָט מיך – (צוזאַמען מיט נאָך אַזעלכע װי איך) נאַקעטערהײט – רעװידירט, זיך אַזױ ,געדרײט'... איך זאָל נישט אױסקומען מיט דער פּלײצע צו די רעװי־דענטן, װײַל כמעט שטענדיק, אױב עמעצער האָט געהאַט אַ װונד, פֿלעגן זײ הײסן אױפֿװיקלען די באַנדאַזשן.

צופֿעליק געהאַט מזל. און אַזױ האָט זיך אײַנגעגעבן אַרױסטראָגן פֿון לאַגער אָט די אומגעװײנלעכע צײכענונג פֿון אָט דעם אױסטערלישן ,**מאָלער**' װעלכן עס װאָלט זיך קײן מאָל אַפֿילו נישט געחלומט אַז זײַן ,װערק' װעט פֿאַרעפֿנ־טלעכט װערן אין אַ בוך און דערצו נאָך אין אַ ײדישן.

אָנשטאָט אַ פֿאָרוואָרט

נאָך לאַנגן, לאַנגן שמאַכטן אין שיר נישט אומצאָליקע קאַזעמאַטן, אין איינ־קע – פֿון די (צענדליקער) ניי־געבויטע נאָך דער אויסגעקעמפֿטער „פֿרייהייט" – און אין אַנדערע נאָך פֿון ‚איוואַן דעם גרויזאַמען' און ‚יעקאַטערינעס' צייטן – אַלטע צאַרישע קאַזעמאַטן: די *„קליינע" תּפֿיסות און דער ‚גרויסער תּפֿיסה'*... און די *„קליינע"* קאַזעמאַטן זעט מען און שפּירט יעדע רגע די קראַטן, שטעכיקע און עלעקטריש געלאָדענע דראָטן און אַרום זיי, די טאָג און נאַכט האַווקענדיקע און אויף לאַנגע ראַשלענדיקע קייטן אַרומלויפֿנדיקע פֿירפֿיסיקע און די צווייפֿיסיקע אויבן אויף די וועכטער־טורעמס; אין דער *‚גרויסער תּפֿיסה'*... זעט מען דאָס אַלץ נישט אַזוי דײַטלעך, אָבער די *נאָענטקייט* דערפֿון פֿילט און שפּירט מען שטענדיק... נאָך יאָרנלאַנגן עבֿודת־פּרך אין אַזוי גערופֿענע „אויסבעסערונגס"־און קאַטאָרגע־לאַגערן, אין אומאויפֿהערלעכן גראַנגל פֿאַר יעדן ביסעלע אָטעם, פֿאַר יעדן טראָפּן מענטשן־ווירדע; איצט ווען איך שיק אין דער עפֿנט־לעכקייט (אָן אַ באַשטימטן, זיכטבאַרן אַדרעס?) דאָס ערשטע פֿון דעם וואָס כ'האָב יאָרן לאַנג אַרומגעטראָגן / אין די אומצוטריטלעכע סייפֿן / אונטער מײַנע שלייפֿן, / ווער דוכט מיר זײַן נישט איבעריק, דעם יידיש־לייענער (די לעצטע מאָהיקאַנער...?) לאָזן אַ קאַפּעלע אַרײַנבליקן כאָטש אין עטלעכע איינצלהייטן פֿון די אומשטענדן און פֿון דעם „ליטעראַרישן וואַרשטאַט" אין וועלכן ס'איז *‚געבאָרן'* געוואָרן שיר נישט דער גרעסטער טייל פֿון דאָזיקן בוך.

*

*   *

... געווען אַ מאָל דרײַ יוגנט־חבֿרים, צוזאַמען זיך אַוועקגעלאָזט זוכן – דעם *אמת*, ווי דאָס גרעסטע גליק, אָנגעקומען צו אַ קרייצוועג, זיך צעשיידט: איינער – איז אַוועק לינקס, דער צווייטער – רעכטס און דער דריטער – גלײַך פֿאָרויס: – און אויף יעדן פֿון די דרײַ ווענג האָט אויף יעדן איינעם פֿון זיי געוואַרט דאָס וואָס ער האָט שוין פֿון לאַנג, אפֿשר פֿון געבורט געטראָגן אין זיך: זײַן אמת – זײַן גורל – און מיר – איז באַשערט געווען מײַנס...

*

*   *

איבּ נאָך 38 יאָר (פֿון זינט כ'האָב פֿאַרעפֿנטלעכט מײַן ערשטע ליד) איז עפּעס מער־ווײַניקער פֿון מיר יאָ באַקאַנט, איז עס דער עיקר מײַן יאָרנלאַנג וואָגלען דורך תּפֿיסות און לאַגערן און לויט דער איראָניע פֿון זעלביקן גורל כּמעט גאָרנישט פֿון מײַנע שאַפֿונגען – דאָס רובֿ נישט דערגאַנגענע, רעקווי־זירטע בשעת די הויז־רעוויזיעס און אַרעסטן און בײַ הײַנטיקן טאָג צום גרעסטן טייל נאָך נישט פֿאַרעפֿנטלעכטע, דורך רעוויזיעס און גרענעצן ,דורכגע־שמוגלטע' כּתבֿ־ידן, אַנדערע ערשט אין פּראָצעס פֿון אַנטשטיין, אָדער פֿאַר־טראַכט, וואַרטנדיקע אויף זייער טאָג; טײלוויז שוין ,אָנפּאַרטרויטע' דעם פּאַפּיר און – אין די „אומצוטריטלעכע סייפֿן / אונטער מײַנע שלייפֿן..."

*

*   *

אין די ממש – אומפֿאַרשטעלבאַר שווערסטע צײַטן און מאָמענטן, זיך צו מאָל געטרייסט (מיט עפּעס מוז מען זיך דאָך... טרייסטן – שיר־שיר נישט אָנגע־שריבן – גענאַרן – פֿאַר דעם זאָרגט שוין דער אינסטינקט פֿון זעלבסט־פֿאַרהי־טונג):

... די השגחה אַליין האָט מיך „אויסדערוויילט" און „דעלעגירט" איך זאָל טראָגן שטײַנער צום ,בבֿל־טורעם'... פֿון ,רויטן מצרים', כדי גלײַכצײַטיק אויך זײַן אַ מינדלעכער און שריפֿטלעכער עדות פֿון געשעענישן און דערשײַנונגען וועלכע זײַנען – איבנאויפּיק געזען – אפֿשר נישט קיין נײַעס, אָבער אויך נישט קיין דירעקטע איבערחזרונג, אין זין פֿון:

„די געשיכטע חזרט זיך איבער"...

יאָ,

„די געשיכטע חזרט זיך איבער צוויי מאָל: איין מאָל אין דער פֿאָרעם פֿון אַ טראַגעדיע און דאָס צווייטע מאָל אין דער פֿאָרעם פֿון אַ – *פֿאַרס*." (מאַרקס)

אין דעם פֿאַל איז דער פּאַרס אויך געווען אומבאַשרײַבלעך טראַגיש און נישט ווייניקער באַלערנדיק און וואָרענענדיק...

נאָר צי פֿעלן דעם מענטשן טרויעריק־טראַגישע און פֿאַטאַלע דערפֿאַרונגען...? בכלל איינע פֿון די אומפֿולקאָמענסטע ,כלי־זיין' פֿונעם באַשעפֿעניש מענטש איז – זײַן זכרון, איך וואָלט זאָגן: די קורצזיכטיקייט פֿון זײַן זכרון...?

און אפֿשר איז דאָס אַ ,פּראָפֿילאַקטישע' פֿון דער נאַטור פֿאָרגעזאָרגטע, מיטגעגעבענע לעבנס־איגנשאַפֿט, אָן וועלכער די עקזיסטענץ פֿון באַשעפֿעניש מענטש וואָלט בכלל געווען אומדענקבאַר?!

*

* *

איך האָף דער חשובֿער (אַנאָנימער?) יידיש־לייענער וועט – אויב נישט מסכּים זײַן, – אָבער אפֿשר דאָך פֿאַרשטיין, מײַן – קאָן זײַן – אַ ביסל איבערגעטריבענעם פּעסימיזם: (?) בײַם איצטיקן נעילה־צושטאַנד פֿון יידיש, נישט זעענדיק דעם אַדרעסאַט, שיק איך – נישט אָן געמישטע געפֿילן, אין דער שיר נישט חלל־עפֿנטלעכקייט – דאָס דאָזיקע בוך: אַן אָפּקלײַב פֿון דעם מינימום, כּמעט איינציקן וואָס האָט זיך אויף פֿאַרשיידענע אופֿנים אײַנגעגעבן פֿאַרהיטן פֿון אַלץ וואָס איך האָב אָנפֿאַרטרויט דעם פּאַפּיר, פֿאַר און בשעת די אומבאַשרײַבלעך שווער געפּרוווטע *זיבן און צוואַנציק יאָר – ראַטן־פֿאַרבאַנד (1932-1959)*; גליקצײַטיק איז דאָס בוך אויך (אין אַ געוויסער מאָס) אַ סך־הכל, – פֿאַרהעלטניסמעסיק, דערווײַלע נאָך גענוג אָרעמער – מיט וועלכן עס ווערט אָפּגעשלאָסן אַ זייער לאַנגער, דער סאַמע גרעסטער און טרויעריקסטער פּעריאָד אין מײַן לעבן און – וואָס שייך שאַפֿן איז עס אין גאַנצן אָפּהענגיק וויפֿל מיר איז נאָך פֿאַרבליבן אויף מײַן ,לעבנס־קאָנטאָ'...?

וועגן וואָס צו שרײַבן, וואָס צו דערציילן פֿעלט מיר נישט, (און מיר דוכט אַז געוויסע „סודות“ פֿונעם „ווי אַזוי“ האָבן מיר זיך אויך אַנטפּלעקט?) נאָר ווי דעריאָגט מען די פֿאַרלאָרענע יאָרן, בפֿרט ווען דער „וואָגן“... סקריפּעט שוין שטאַרק און אַ מאָל ליגט ער – „איבערגעקערט, מיט די רעדער אַרויף“...?

*

*   *

דער גרעסטער טייל פֿון די לידער, באַלאַדן און טעקסטן (חוץ אָפּטייל „חטאת הנעורים") זײַנען דער עיקר אויסגעטראָגן און געבאָרן אין תּפֿיסה און לאַגער, אין אומשטענדן פֿון שיר נישט האָפֿנונגסלאָזער, פֿיזישער און גײַסטיקער ליקוי־חמה, אין פּעריאָדן פֿון טראַגיש־ביטערע גורל־אויספּרוון, נסיונות, פֿון אַ קאַרדינאַלער איבערשאַצונג פֿון ווערטן און אַנטשיידנדיקן מאָראַליש־עטישן ,עקזאַמען'...

*

*   *

נישט זעלטן שטעלט מען מיר די פֿראַגע: צי איז אין תּפֿיסה, אין לאַגער (שוין נישט רעדנדיק פֿון פּסיכיש און גײַסטיק זײַן, אין דער פֿאָרעם?) בכלל געווען אַ וועלכע סע נישט איז מעגלעכקייט צו שרײַבן און דאָס אָנגעשריבענע צו פֿאַרהיטן? דער טעקסט פֿון „פֿאַרשריבן אין זכרון" (ז' 10) קאָן דינען ווי אַן ענטפֿער אויף דער דאָזיקער פֿראַגע, אָבער ווײַט, ווײַט נישט קיין אויסשעפּנדיקער:

אין תּפֿיסה, אין לאַגער קומען פֿאָר רעגולערע, דערוואַרטע און דער עיקר אומדערוואַרטע אַזוי גערופֿענע „אָביסקן" – סקרופּולאַטע און סקרופּוללאָזע רעוויזיעס, פֿריער פֿאַר אַלץ זוכן די וועכטער־רעווידענטן שאַרפֿע חפֿצים, בלײַערס, פּאַפּיר, רײַנס און באַשריבנס (אויך אַ מין – שאַרפֿע... חפֿצים); געשריבנס זוכט און נישטערט מען נאָך מער פֿאַרעקשנטער ווי אַלע אַנדערע פֿאַרבאָטענע קעגנשטאַנדן. דער עיקר בײַ די פּאָליטישע אַרעסטאַנטן אין די אַזוי גערופֿענע „ספּעץ־תּפֿיסות" און „ספּעץ־לאַגערן". כדי כאָטש אין אַ געוויסער מאָס אינערלעך זיך אַנטשפּאַנען און גלײַכצײַטיק באַפֿרידיקן דעם מעכטיקן דראַנג צו שרײַבן, אויסלאָדן, זיך „באַפֿרײַען" פֿונעם אָנגעזאַמלטן, האָב איך נישט איין מאָל פֿון די פֿענצטער אויף די תּפֿיסה־טרעפּ (אויך פֿון פֿענצטער אין תּפֿיסה־באָד) ,אַרויסגעלאַטכנט' אַ שויב און דאַן אין אַ ווינקל פֿון תּפֿיסה־צעלע (וועלכן

מע זעט נישט פֿונעם „וואָלטשאָק"*), פֿון ציינפּראָשיק און אַ ביסל וואַסער גע־מאַכט אַזאַ שיטערע מאַסע און מיט איר באַדעקט דאָס גלאָז; אין עטלעכע מינוט אַרום, נאָכן אויסטריקענען פֿון דער מאַסע מיט אַ שוועבעלע געשריבן אויף דער שויב, דאַן מיט אַ שמאַטקעלע אָפּגעווישט און ווידער אַ מאָל באַדעקט די שויב מיט דער ווײַסער מאַסע (וואָס, וואָס, נאָר ציינפּראָשיק האָבן מיר געהאַט גע־נוג –); שלײַפֿנדיק, יעדן טעקסט אָנגעשריבן עטלעכע מאָל און אַזוי אַרום, גלײַכצײַטיק אים פֿאַרפֿעסטיקט אין זכרון.

אָבער דאָס אַלץ האָט זיך נישט געטאָן אַזוי לײַכט און אַזוי גיך ווי עס דער־ציילט זיך, דער עיקר דאָס אַרויסנעמען די שויב פֿון פֿענצטער:

בשעת דער וועכטער פֿלעגט אונדז פֿירן אין תּפֿיסה־הויף צום פֿופֿצן־מינוטיקן „שפּאַציר", האָט אָפֿט געטראָפֿן: דורכן אונטערשטן קאָרידאָר האָט מען גע־בראַכט נײַע, אָדער אַרויסגעפֿירט פֿון תּפֿיסה אַרעסטאַנטן, דעמלט, מיר זאָלן זיך איינס דאָס אַנדערע חלילה נישט זען, פֿלעגט מען אונדז פֿאַרהאַלטן אויף די טרעפּ, צו מאָל איז עס גראָד אויסגעקומען לעבן די טרעפּפֿענצטער; בשעת־מעשה פֿלעגט דער שפּאַציר־וועכטער שטיין אונטן און דורכן „וואָלטשאָק" פֿון דער אונטערשטער קאָרידאָר־טיר בעאָבאַכטן, צי דער דורכגאַנג צום תּפֿיסה־הויף איז שוין „פֿרײַ"...? מיט אַ שטיקל אָדער אין באָד אָדער אין תּפֿיסה־הויף געפֿונען דראָט, וואָס איך פֿלעג אין צעלע, פֿאַרמאַסקירנדיק, באַהאַלטן יעדעס מאָל אויף אַן אַנדער אָרט, האָב איך – פֿאַרשטעלט פֿון די אַנדערע אַרעסטאַנטן – דערוווײַלע געדליובעט דעם פֿאַרהאַרטעוועטן קיט. ווען ער איז שוין געווען כמעט אין גאַנצן באַזײַטיקט, איינציקווײַז אַרויסגעשלעפּט די צוועקלעך, מיט וועלכע די שויב איז ווי געווײַנלעך אַרום און אַרום באַפֿעסטיקט געווען. אויך בײַם אומקערן זיך פֿון שפּאַציר, האָט מען נישט זעלטן איבער ענלעכע סיבות אונדז פֿאַרהאַלטן אויף די טרעפּ און צו מאָל אויך דאַן געהאַט די „מעגלעכקייט" פֿאָרצוזעצן מײַן – „אַרבעט'...

אָפּהענגיק פֿון דער פֿאַרטרוקנטקייט און קוואַליטעט פֿון קיט, פֿונעם ווי אָפֿטן פֿאַרהאַלטן אונדז אויף די טרעפּ און פֿון די אומבאַמערקטע „אַרבעטס־מעגלעכ־

* דאָס קליינע, קײַלעכיקע קוקערל הייסט אויף רוסיש – „וואָלטשאָק" פֿון רוסישן וואָרט „וואָלק" – וואָלף, און „וואָלטשאָק" באַטײַט וועלפֿיש אויג.

קייטן׳... אַ מאָל אין אַ וואָך, אַ מאָל ערשט אין צוויי, אַפֿילו דריי; און אַ מאָל אומזיסט ,געאַרבעט׳... אומקערנדיק זיך פֿונעם „שפּאַציר“, אָדער פֿון באָד, צוריק אין קאַמער, איז אונטער מײַן ,וואַטניק׳ (אַרעסטאַנטן־בגד) שוין געווען באַהאַלטן די שויב.

אומגעפֿער ווען עס וועט דורכגעפֿירט ווערן דער רעגולערער „אָביסק“, האָט מען דער עיקר לויט די צײַטאָפּשטאַנדן פֿון איין רעוויזיע צו דער צווייטער, מער־ווייניקער געקאָנט זיך אָריענטירן, אָבער פֿאָרויסזען אַן אויסעררעגולערע, אומדערוואַרטע רעוויזיע איז כּמעט אוממעגלעך געווען, נאָר דער אינסטינקט און דער אויער פֿון אַרעסטאַנט ווערט מיט דער צײַט אַזוי צוגעשפּיצט און אָנגע־צילט פֿילבאַר, אַז אַ ספּעציפֿישער מין גערויש, צי אַן אומגעוויינלעכע שטילקייט אין קאָרידאָר איז נישט זעלטן געווען אַ סיגנאַל פֿון דער דערוואַרטער און גאַנץ אָפּט אומדערוואַרטער רעוויזיע. אַ מאָל האָט דער „סיגנאַל“ אָפּגענאַרט: מײַן אינסטינקט און געהער איז באַזונדערס געווען צוגעשפּיצט, קאָנצענטרירט אויף פֿאַרדעכטיקע גערוישן אָדער אומגעוויינלעכער שטילקייט פֿון יענער זײַט טיר פֿון תּפֿיסה־קאַמער, איך בין געווען זייער פֿאָרזיכטיק און ווי ווײַט נאָר מעגלעך „פּראָפֿילאַקטיש“.

די רעגולערע רעוויזיע פֿלעגט געוויינלעך פֿאָרקומען אומגעפֿער יעדע 10 טעג, אַ מאָל פֿריער, אָדער מיט אַ היפּשער פֿאַרשפּעטיקונג, דער עיקר פֿאַר אָדער נאָך די מלוכישע יום־טובֿים.

3-2 טעג פֿאַר דער דערוואַרטער רעגולערער רעוויזיע און בײַ יעדן אומגע־וויינלעכן גערויש, צי שטילקייט אין קאָרידאָר, פֿלעג איך בלײַץ שנעל צוטוליען מײַן גלאָז צו דער שויב פֿון צעלע־פֿענצטער (צום גליק האָט עס כּמעט שטענדיק געפּאַסט) און עס אַרומגעקלעפּט מיט שטענדיק (פֿאַר יעדן פֿאַל) צוגעגרייטן „*קיט*“, געמאַכטן פֿון עטוואָס וואַסער און ווייך אויסגעקנאָטן, אָדער צעקײַעט ברויט, בוכשטעבלעך אָפּגעריסנס בײַ זיך פֿון מויל. חוץ דעם זײַנען געווען אויך אַנדערע נישט פֿאָרויסגעזעענע „וויזיטן“ ווי למשל די אַזוי גערופֿענע „ראַזפּאָר־מיראָווקאַ“ – ליקווידאַציע פֿונעם מאָמענטאַנעם אַרעסטאַנטן־באַשטאַנד פֿון דער קאַמער: אין קאַמער פֿלעגן פּלוצעם אַרײַן עטלעכע וועכטער און באַפֿעלן איינס־צוויי זיך צונויפֿפּאַקן, בוכשטעבלעך אין צוויי, דרײַ מינוט און איבער באַ־ווסטע אָדער אומבאַוווּסטע סיבות, פֿלעגט מען אונדז איינציקווײַז צעוואַרפֿן

איבער אַנדערע קאַמערן. אין אַזעלכע אָדער ענלעכע פֿאַלן, ווען איך פֿלעג נישט באַוויזן עס „פֿאַרקאָנספּירירן" פֿלעגט שוין מײַן „טראָפּיי"־גלאָז פֿאַרבלײַבן אין קאַמער, אָדער וואָס אַ סך, אַ סך ערגער, די וועכטער פֿלעגן מיך פּאַקן מיט דעם, דעמלט בין איך נאָך אַ סקרופּולאַטער „אויספֿאָרשונג" גלײַך אַראָפּגעפֿירט געוואָרן – אין קאַרצער – (אָפּהענגיק פֿון דער „מענטאַליטעט" פֿון דעזשורנעם אָפֿיציר –) אויף 5 אָדער 10 טעג.

ווען איך פֿלעג עס מוזן נישט „פֿאַרקאָנספּירירטערהייט" גלאַט איבערלאָזן אין קאַמער און די וועכטער פֿלעגן עס שפּעטער געפֿינען (פֿאַרן אַרײַנלאָזן אַנדערע אַרעסטאַנטן ווערט די קאַמער גרינטלעך רעווידירט), האָט מען דאַן יעדן איינעם אַרויסגערופֿן אין תּפֿיסה־קאַנצעלאַריע:

– ווער האָט דאָס גלאָז אַרײַנגעבראַכט אין קאַמער?

און – דעמלט זיך געמוזט מודה זײַן, כּדי אַנדערע זאָלן איבער מיר נישט לײַדן, ווײַל ווען קיינער איז זיך נישט מודה, באַשטראָפֿט מען געוויינלעך אַלע – די גאַנצע קאַמער.

דער עיקר האָב איך זיך געמוזט היטן, מײַן ‚עגיפּטיש ליימטאָוועלע' זאָל נישט אַרײַנפֿאַלן אין די הענט פֿון די רעווידענטן – באַשריבענערהייט...

מיטנעמען דאָס גלאָז מיט זיך האָט באַטײַט אַ זיכערער דורכפֿאַל:

יעדעס מאָל בײַם איבערגיין פֿון איין קאַמער אין דער אַנדערער, ווערט יעדער איינער גרינטלעך רעווידירט און דאָס רובֿ, ווי בײַ אַלע רעוויזיעס, מוז מען זיך דערבײַ אויסטאָן נאַקעט.

נישט געקוקט אויף דעם, פֿלעגט מײַן „*עגיפּטיש ליימטאָוועלע*" אַ מאָל „איבערלעבן" עטלעכע קאַמער־„דורות" און עטלעכע רעוויזיעס, אָדער פֿאַרשיידענע אַנדערע געפֿאַרן. איין מאָל, שוין אויפֿן אַנדערן טאָג, ווי כ׳האָב געבראַכט פֿון „שפּאַציר" מײַן „טראָפּיי" האָט מיך אַ קאַמער־‚אינפֿאָרמאַטאָר' געמסרט. (אַזעלכע האָבן דאָס רובֿ נישט געפֿעלט. ספּעציעל אונטערגעקליבענע, נישט באַמערקבאַר „פּריווילעגירטע", פֿלעגט די תּפֿיסה־אַדמיניסטראַציע, אָדער די אויספֿאָרשונגס־אָרגאַנען, זיי איבערוואַרפֿן – פֿון איין קאַמער אין דער אַנדערער.)

*

*   *

אין לאַגער איז שוין אָפֿיציעל דערלויבט געווען צו באַזיצן אַ בלײַער, פּאַפּיר און אַפֿילו טינט. (אויב מע האָט נאָר געהאַט. פֿאַר אַ שטיקל בלײַער און עטלעכע בײגעלעך העפֿטפּאַפּיר, נישט איין מאָל אַוועקגעגעבן אַ ,פּײַקע' (טאָגאַראַמע) ברויט, אָפּגעשפּאָרטס שטיקעלעכווײַז אין משך פֿון אומגעפֿער אַ וואָך צײַט.) בשעת די אָפֿטע רעוויזיעס, האָט מען אין לאַגער פּונקט ווי אין תּפֿיסה „רעקווי-זירט" יעדעס פּיצל באַשריבן פּאַפּיר און אויב דאָס געשריבענע פֿלעגט אַרויס-רופֿן אַ חשד, אָדער געווען געשריבן נישט אין רוסיש, פֿלעגן די וועכטער־רע-ווידענטן פֿאַרשרײַבן דעם נאָמען פֿון דעם, בײַ וועמען, אָדער לעבן וועמענס געלעגער, אונטער וועמענס מאַטראַץ מע האָט עס געפֿונען. – אַפֿילו אין מיסט-קעסטל, אין אַש פֿון באַראַק־אויוון, פֿלעגן זיי נישטערן, זוכן, אַרויסשלעפּן און באַקוקן יעדעס פּיצל באַשריבן, אָדער נישט באַשריבן פּאַפּיר. נישט זעלטן אַפֿילו צונעמען בריוו מיטן שטעמפּל פֿון דער לאַגער־צענזור.

אין איינער מײַנער אַ ליד (ז' 36) פֿאַראַן פֿאָלגנדיקע שורות:

פֿאַרקויפֿט ניט אין די קראָמען
קיין פּאַפּיר, קיין בלײַער,
פֿון פּאַפּיר און בלײַער
צעפֿלאַמט זיך אַ פֿײַער...

אין לאַגער מײַנע לידער, טעקסטן, נאָטיצן און רעפֿלעקסיעס פֿאַרשריבן מיט אַ *פֿאַרשיפֿרירטן אַלף־בית* ווי, למשל:

$\frac{1}{10}$ – אַן אַלף. $\frac{1}{2}$ – אַ פּיי. $\frac{11}{2}$ – אַ שין. $\frac{6}{6}$ – אַ למד אַאַז"וו.

ווען מע פֿלעגט בשעתן „אָביסק" געפֿינען בײַ מיר, מײַן, מיט ברויטקלײַסטער צונויפֿגעקלעפּט, אָדער צונויפֿגענייט העפֿטל, (דאָס רובֿ פֿון פֿאַרשיידן־פֿאַרביקן פּאַקפּאַפּיר, צונויפֿגעקליבנס בײַ דער לאַגערקיך, אָדער בײַם לאַגער־קיאָסק) פֿלעג איך דערקלערן:

– אין דער פֿרײַער פֿון דער אַרבעט צײַט פֿאַרנעם איך זיך מיט מאַטעמאַטיק.

צי האָב איך דען געזאָגט ליגן? פּאָזיע: לידער, געפּילן, געדאַנקען, חשבון־הנפש, צי איז דאָס דען נישט געווען אַ מין „מאַטעמאַטיק", העכערע... מאַטע־מאַטיק...?

חוץ דעם האָט אַלבערט איינשטיין געזאָגט:

„פֿאַר מיר זיינען צאָלן דאָס זעלבע וואָס פֿאַרן פּאָעט ווערטער..."

און מיינע לאָגער־כּתבֿים זיינען דאָך באַשטאַנען דורכויס פֿון „צאָלן"...?

איך פֿלעג פֿאַרשטייט זיך מיין העפֿטל נישט האַלטן אַזוי, עס זאָל זיך וואַרפֿן אין די אויגן, אָבער וויט נישט שטענדיק באַוויזן עס ערגעץ ווי פֿאַרשטופֿן, אָבער – אומבאַמערקט און זיכער עס באַהאַלטן איז געווען נישט לייכט, אָפֿט אַפֿילו אוממעגלעך, נישט געקוקט אויף דעם וואָס איך לאָגער זיינען דערצו גע־ווען אומפֿאַרגלייכלעך מער מעגלעכקייטן ווי אין תּפֿיסה, אָבער גלייכצייטיק אויך אָן אַ שיעור מער „בעאַבאַכטער"... – גוט פֿאַרקאָנספּירירטע צוטראָגער.

זייער גיך געקומען צו דער איבערצייגונג: זיך היטן מיט מיין העפֿטל, זוכן אַן אָרט ווו עס אומבאַמערקט באַהאַלטן, איז אַ סך מער פֿאַרדעכטיקער און געפֿער־לעכער ווי עס האַלטן פֿון אויבן אויף, למשל דאָרט ווו אַלע לאַגערניקעס האַלטן זייער נעבעכדיק ביסל אָרעמקייט: אונטערן מאַטראַץ. נאָך מיין דערקלערונג וועגן מאַטעמאַטיק, פֿלעגן איינצלנע וועכטער־רעווידענטן (האַלבע אָדער גאַנצע אַנאַלפֿאַבעטן) מיט חשד, שעלמיש קוקן אויף מיר און אויפֿן העפֿטל, נישט דע־צידירט: צונעמען עס, צי נישט צונעמען, אָבער סוף־כּל־סוף מיר עס אָפּגעגעבן צוריק, אָדער אַזוי גאַנצערהייט עס אַריינגעוואָרפֿן אין שוין דורכקאָנטראָלירטן מיסטקעסטל, געניי וויסנדיק אַז איך וועל עס פֿון דאָרט צוריק אַרויסנעמען; אַנ־דערע פֿלעגן עס צעפּליקן אויף פּיצלעך. דאָס איז צו מערסטנס געווען אָפּהענגיק פֿון דער „מענטאַליטעט" און כאַראַקטער(לאַזיקייט) פֿונעם וועכטער־רעווי־דענט, פֿון זיין דעמאָנסטראַטיווער „געוויסנהאַפֿטיקייט", פֿון דער מאָס פֿון זיין שטרעבן זיך אויסדינען פֿאַרן עלטסטן. רעווידענטן – „קאַריעריסטן" זיינען גע־ווען די ערגסטע און אַזעלכע זיינען געווען דאָס רובֿ, סיי צווישן די איינפֿאַכע וועכטער, סיי צווישן די עלטסטע (אָפּיצירן פֿון אינערן־מיניסטעריום־מילי־טער). זיי האָבן אין אַלץ געזוכט און חושד געווען אַנטיסאָוויעטישקייט און שטענדיק געווען געניוגט צו מאַכן פֿון אַ פֿלוי אַ העלפֿאַנט: אַזוי למשל האָט אַזאַ איינער געקאָנט אַריינקומען אין באַראַק און זען אויפֿן טיש אַן אַלטע צייטונג

מיט אַ ריזיקער צייכענונג פֿון סטאַלינס קאָפּ, אויף וועלכן עמעצער האָט מיט אַ כעמישן בליַיער, ריין צופֿעליק עפּעס אָנגעפּאַטשקעט. ווי ער וואָלט „געפּאַקט דעם גנבֿ" ביַי דער האַנט, האָט דער ורעכטער אַ כאַפּ געטאָן די ציַיטונג און אָנגע-הויבן אַן „אויספֿאָרשונג":

– ווענמעס איז די ציַיטונג און ווער האָט באַשמוצט סטאַלינס פּאָרטרעט?

אין אַן אַנדער לאַגער, האָט דער, איבער די לאַגער־באַראַקן אַרומגייענדיקער עלטסטער קאָנטראָל־וועכטער, איין מאָל דערזען אויפֿן טיש די אילוסטרירטע וואָכנשריפֿט „אָגאָניאָק", מיט אַ קאָלירטער סטאַלין־פֿאָטאָגראַפֿיע, אין דער גע-נעראַליסימוס־פֿאַראַדע־אוניפֿאָרם, געדרוקט אויף גלאַנצפּאַפּיר; אויף סטאַלינס גלאַט פֿאַרקעמטן קאָפּ איז ווי מיט טוש דײַטלעך און זייער טרעפֿלעך געווען אָנגעמאָלן אַ היטל פֿון אַ צאַרישן זשאַנדאַר.

עס האָט זיך געטאָן חושך:

צוויי וואָכן ציַיט האָט מען יעדן טאָג אַלע לאַגערניקעס פֿון דעם באַראַק, איינ-ציקוויַיז געשלעפּט אויף אויספֿאָרשונגען:

– ווער האָט אָנגעמאָלן דאָס זשאַנדאַרישע היטל?

– ווער האָט אין לאַגער „אַריַינגעשמוגלט" דעם זשורנאַל?

אויב מיַין „מאַטעמאַטיק"־העפֿטל פֿלעגט פֿלעגט צו אַזאַ טיפּ ורעכטער, פֿלעגט ער עס תּיכּף רעקוויזירן און פֿאַרשריַיבן מיַין נאָמען און מיַין נומער (ביַי יעדן – אויף די לאַגער־בגדים, אויפֿן ברוסט, פּלייצע און קני איז געווען אָנגע-צייכנט זיַין לאַגער־רעגיסטראַציע־נומער). צו מאָל האָט זיך עס מיט דעם געענ-דיקט, אָבער צוויי מאָל האָט מען מיך נאָך דעם נאָך געשלעפּט צום נאַטשאַלניק פֿון רעזשים און צום „אָפּער" (אָפּעראַטיווער באַפֿולמעכטיקטער פֿון מ.ג.ב. זי-כערהייטס־דינסט אין לאַגער) וועלכן מע פֿלעגט אין אַרעסטאַנטן־זשאַרגאָן אויך רופֿן „קום" וואָס אין רוסישן פֿאָלקס־לשון באַטיַיט עס: *קוואַטער*, וואָס מיינט: דער קוואַטער פֿון – די לאַגער־מוסרים.

דער נאַטשאַלניק פֿון רעזשים (– אָפֿיציר פֿון אינערן־מיניסטעריום־מיליטער –) און דער „אָפּער" האָבן ווי געוויינלעך מיט פֿאַרשיידענע דראָאונגען און פּרווון פֿון שאַנטאַזש, פֿון מיר געפֿאָדערט, איך זאָל זיך מודה זיַין, וואָס באַטיַיטן די צאָלן און צו וואָס דאַרף איך עס בכלל האָבן?

דאָס צווייטע מאָל, עטלעכע חדשים שפּעטער, אין אַן אַנדער לאַגער, האָט אײנער אַזאַ „אָפּער“, אַ האַלבער אַנאַלפֿאַבעט (זײַנע פּראָטאָקאָלן – פֿול מיט אָרטאָגראַפֿישע גרײַזן, אַפֿילו נישט געוווּסט, אַז די בוקאָווינע האָט אַ מאָל (טעריטאָריעל) געהערט צו דער עסטרײַך־אונגאַרישער מאָנאַרכיע), מײַן העפֿטעלע געגעבן אויף „עקספּערטיזע“ דעם מאַטעמאַטיק־לערער פֿון דער אָרטיקער שול, פֿון יענער זײַט לאַגערדראָטן, וווּ עס האָבן זיך געלערנט די קינדער פֿון דער מיליטערישער לאַגער־אַדמיניסטראַציע, פֿון די וועכטער און פֿונעם „קאָנווױ“ – באַוואַכונגס־מיליטער. אין עטלעכע טעג אַרום, מיך אַרויסגערופֿן אויף אַן „אויספֿאָרשונג“ און קאָנפֿראָנטאַציע מיטן „עקספּערט“.

דער „אָפּער“ האָט באַפֿעליריש־אַראָגאַנט מיר געהייסן דערקלערן דעם לערער וואָס פֿאַר אַ מין מאַטעמאַטיק ס׳איז פֿאַרצייכנט אין מײַנע „שפּאַרגאַלקעס“? – ווי ער האָט מיט ביטול אָנגערופֿן מײַן העפֿטל.

מײַן לאַגע איז געוואָרן מאַקסימאַל קריטיש:

פֿאַר דעם וואָס האָט נישט געוווּסט דעם אמתן באַטײַט פֿון די ‚צאָלן‘… זײַנען זיי געווען אַבסאָלוט זינלאָז און טאַקע דערפֿאַר געמוזט אַרויסרופֿן אַ פֿרעגצייכן בײַ יעדן אײנעם וואָס האָט זיך כאָטש מער־ווייניקער פֿונאַנדערגעקליבן אין מאַטעמאַטיק: אײנס פֿון די בײדע – אָדער די משונהדיקע צאָלן באַטײַטן אַלעס אַנדערש… נאָר נישט קיין מאַטעמאַטיק, אָדער דעם וואָס האָט זיי ‚אָנגעטינטלט‘, פֿעלט אַ שרײַפֿל…?

– דאָס איז העכערע, פֿאַרגלײַכנדיקע (?) מאַטעמאַטיק – האָב איך – ווי עפּעס פֿון זיך אַליין פֿאַרשטענדלעכס (נישט אָן אינערלעכער אָנשטרענגונג און שפּאַנונג) – זײער רויק און זײער דײַטלעך אַרויסגעזאָגט דאָס ערשטע וואָס איז מיר גראָד אין דער רגע אײַנגעפֿאַלן; פֿאַרגעסנדיק, אַז עפּעס אין גאַנצן אַנדערש האָב איך זיך געקליבן זאָגן; און מיט אַ מאָל – פֿאַרשטייענדיק אַז איך שווים מיטן שטראָם – האָט גלײַכצײַטיק ווי אַ זעלבסט־באַרעכטיקונג אין מיר אויפֿגעלויכטן אַ האָפֿענונג: אַ לערער אין אַן אָנפֿאַנגשול און נאָך דערצו אין אַזאַ ווײַט פֿאַרוואָרפֿן העק איז מסתמא נישט קיין גרויסער בקי אין העכערער מאַטעמאַטיק און וועלנדיק – קאָן זײַן – אין די אויגן פֿון „אָפּער“ אונטערהאַלטן זײַן „פּרעסטיזש“, וועט ער אפֿשר צובאַמקען?

דער לערער – אַ רוס פֿון אַ יאָר 30-28 – האָט גלײַכגילטיק, ווי געלאַנגווײַלט, געבלעטערט די „שפּאַרגאַלקעס“ – מײַן, פֿון פֿאַרשיידן־פֿאַרביק פּאַקפּאַפּיר צונויפֿגעקלעפּט העפֿטל – און גלײַכצײַטיק דײַטלעך פֿאַרווונדערט געקוקט אויף די משונהדיקע צאָלן, יעדעס מאָל אויפֿגעהויבן פֿון איבער מײַן העפֿטל זײַן קליין קעפּל מיט דער, ווער ווייסט ווי לאַנג שוין נישט פֿאַרקעמטער, צעפּאַטלטער, שוואַרצער טשופּרינע און מיט אַזאַ גרינגשעצנדיקער מינע ווי מיט ווידערווילן אַ קוק געטאָן אויף מיר און אויפֿן ‚אָפּער‘ און דער גאַנצער אויסדרוק פֿון זײַן נישט־געגאָלט און ווי נישט־געוואַשן פּנים:

– אויך מיר אַן ענין מיט וואָס אַן ערנסטער מענטש פֿאַרנעמט זיך... כדאַי געווען וועגן אַזאַ נאַרישקייט מיך אָפּרײַסן פֿון דער אַרבעט...

אָבער אויף אַ קול האָט ער געזאָגט, ווי באַמיִענדיק זיך עס זאָל קלינגען וואָס איבערצײַגנדיקער און ווי מיר האָט זיך געדוכט (אויפֿן גנבֿ ברענט דאָס היטל!) מיט עפּעס נישט קיין גוטער אָנצוהערעניש:

– איצט... ווען ער האָט מיר דערקלערט... פֿאַרשטיי איך שוין וואָס פֿאַר אַ מין מאַטעמאַטיק דאָס איז.

און קוים באַמערקבאַר שמייכלענדיק, אויף מיר אַ וואָרף געטאָן אַ לצנישן, פֿיל־באַדײַטנדיקן בליק, וועלכן מע האָט געקאָנט גוט און זייער נישט גוט אויסטײַטשן. דער גורל פֿון מײַן „מאַטעמאַטיק“־העפֿטל און אין אַ געוויסער מאָס אויך מײַן גורל, איז אין גאַנצן געלעגן אין זײַנע הענט, אין זײַן „עקספּערטיזע“; עס האָט אויסגעזען ווי ער וואָלט אויפֿגעכאַפּט מײַן אינערלעכע געשפּאַנטקייט און אויפֿגערודערטקייט, געהאַט הנאה פֿון איר און זיך באַמיט זי נאָך מער שטײַגערן. דער ‚אָפּער‘ וועלכער איז די גאַנצע צײַט – מעשה וועלט־געוועלטיקער – געזעסן צוריקגעלענט אין זײַן פֿאָטעל אונטערן ריזיקן שרײַבטיש, האָט זיך פּלוצעם אומגעדולדיק און ווי אַרויסגעבראַכט פֿון גלײַכגעוויכט געטאָן אַ שטעל אויף און פֿאַרלירנדיק די הערשאַפֿט איבער זיך אַ געשריי געטאָן:

– „שטאָ טי קרוטיש מאָזגי“!! (בוכשטעבלעך: וואָס דרייסטו מיר אַ מוח)... ער פֿאַרשטייט... איך וויל אויך פֿאַרשטיין... דערצו האָב איך דאָך דיך גערופֿן...

דער לערער – ווי גלײַך גאָרנישט – אַן אַבסאָלוט רויקער האָט אַ בליק געטאָן אויפֿן „אָפּער“ מיט אַ מינע פֿון אומצווייפֿלדיקער גרינגשעצונג און גלײַכצײַטיק

ווי פֿאַרוווּנדערט זיך אומגעקוקט אין קאַבינעט, ווי ער וואָלט זוכן מיט די אויגן דעם, אויף וועמען דער „אָפּער" האָט זיך צעשריגן?

ווי ער וואָלט זיך ערשט איצט אָפּגעגעבן אַ דין־וחשבון אַז ער האָט איבער־געכאַפּט די מאָס (דער לערער איז דאָך נישט קיין לאַגערניק), האָט זיך דער „אָפּער" אַראָפּגעלאָזט אין זײַן פֿאָטעל און שוין מיט עטלעכע אָקטאַוועס נידערי־קער, אָבער נאָך אַלץ אומגעדולדיק־בייז:

– וואָס איז עס סוף־כּל־סוף, מאַטעמאַטיק, צי דער טײַוול ווייסט וואָס...?

ווי אויף צו להכעיס, תּיכּף נישט ענטפֿערנדיק, האָט דער לערער ווידער אַ מאָל גוטע עטלעכע ווײַלעס אַרײַנגעקוקט אין מײַן העפֿטל און צוגעייענדיק צום שרײַבטיש, ווי אַוועקוואַרפֿנדיק, עס אַ שטרעק אויס געטאָן צום „אָפּער" מיט אַזאַ מינע:

– און ווען איך וואָלט דיר שוין דערקלערט וואָס פֿאַר אַ מאַטעמאַטיק דאָס איז, וואָלטסטו דען, גראָבער נפֿש, פֿאַרשטאַנען...?

אָבער געזאָגט האָט ער שטיל און מיט אַזאַ געוויינלעכן טאָן ווי ווען עפּעס, וועגן וואָס עס לוינט בכלל נישט צו ריידן:

– „דאָס זײַנען פּשוטע איבונגען פֿון העכערער מאַטעמאַטיק און מער גאָר־נישט..."

... שלעכט באַהאַלטנדיק זײַן אומצופֿרידנקייט מיט דער „עקספּערטיזע" האָט דער „אָפּער" אַ וואָרף געטאָן אַ לאַנגן פֿאַרניכטנדיקן בליק אויפֿן „עקספּערט" און ווי באַטראַכטנדיק וואָס ווײַטער טאָן, עטלעכע ווײַלעס געזעסן ווי פֿאַר־גליווערט; בשעת־מעשׂה האָט דער לערער זיך אויסגעדרייט און ווי ער וואָלט עס פֿון זיך אַ וואָרף געטאָן, מיט אימפּעט אויסגעשטרעקט צו מיר די האַנט מיטן העפֿטל, נאָך איך האָב עס אויך נישט גענומען און געקוקט אויפֿן ‚אָפּער' ווי איך וואָלט אים פֿרעגן מיט די אויגן:

– צי מעג איך עס נעמען?

ווי אַ הונט וואָלט אים געביסן, האָט זיך דער „אָפּער" פּלוצעם אַ ריס געטאָן פֿון פֿאָטעל, אַרויס פֿון אונטער זײַן שרײַבטיש און אָנווײַזנדיק מיט דער האַנט אויף דער טיר, ממש אויף מיר אַ רעווע געטאָן:

„פֿאַשאַל וואָן!" (אַרויס פֿון דאַנען!)

איך האָב שנעל אַ כאַפּ געטאָן פֿון לערערס האַנט דאָס העפֿטל און אויף אַ רגע האָבן זיך אונדזערע בליקן באַגעגנט:

צי איז דעמאָלט, אין יענער רגע אין מײַן בליק געווען בלויז צעטומלטקייט, בלויז גליק מיטן אָפּגעראַטעוועטן העפֿטל און ווער ווייסט נאָך מיט וואָס, צי אויך כאָטש אַ טראָפּן דאַנקבאַרקייט און צי איז עס דערגאַנגען צו מײַן נישט־ווילנדיקן און אפֿשר ווילנדיקן, אומבאַקאַנטן רעטער?

*

* *

אַ טייל פֿון די לידער און טעקסטן קאָנען אין דאָזיקן בוך איצט „דערזען די ליכטיקע שײַן" אויך אַ דאַנק אַנדערע נאָבעלע רוסישע און דער עיקר יידישע מענטשן וועלכע האָבן זיי מיט גרויס פּיעטעט און אַ מאָל אויך מוט פֿאַרהיט, אָבער דער גרעסטער טייל פֿון בוך איז – ווי געזאָגט – אויפֿגעשטעלט פֿון זכרון, אַ דאַנק:

די אומצוטריטלעכע סייפֿן –

אונטער מײַנע שלייפֿן...

דערפֿאַר טראָגט דאָס בוך דעם – אפֿשר פֿאַר אַ באַנד דיכטונג – נישט איבע-ריק פּאַסיקן נאָמען:

„פֿאַרשריבן אין זכרון".

די רוסישע מענטשן פֿאַרהיטנדיק אַ טייל פֿון מײַנע כתבֿים (בלעטלעך – ברוין און בלוי פּאַקפּאַפּיר, געדיכט באַשריבענע, טײלוויַיז מיט מײַנע „שיפֿער־צי-פֿערן", טיילוויַיז מיט יידישע אותיות) האָבן פֿאַרשטייט זיך, אין זיי, גאָרנישט נישט געקאָנט איבערלייענען:

– „אַ מאָדנע שריפֿט... פֿון לינקס אויף רעכטס...?" – האָט איינער אַן אַגראָ-נאָם – אַ גרויסער קענער פֿון דער סיבירער פֿלאָרע (וועגן וועלכער ער פֿלעגט אונדז שעהען לאַנג פֿאַרכאַפּנדיק דערציילן), אויך אַ „פֿאַרמישפּטער" אויף 25 יאָר צוואַנגסאַרבעט־לאַגער – פֿאַרוווּנדערט געשמייכלט און מיט אַזאַ טיפּישער אינטאָנאַציע פֿון די סיבירער תּושבֿים צוגעגעבן דאָס אַזוי אָפֿט געברויכטע, ספּעציפֿיש רוסישע, גרויסמוטיקע:

– ניטשעוואָ... ניטשעוואָ... (מאָכט נישט אויס) נישט וויכטיק ווי ס׳איז גע-שריבן, צי פֿון רעכטס אויף לינקס, צי פֿון לינקס אויף רעכטס, דער עיקר סע זאָל זײַן אָנגעשריבן דער אמת... מיר האָבן שוין גוט פֿאַרזוכט... סײַ פֿון רעכטס... און סײַ פֿון לינקס...

*

* *

זייער אָפֿט ווונדערט מען זיך:

די גאַנצע צײַט געוואָלט אַזוי צו זאָגן אַ פּראָפֿעסיאָנעלער ליטעראַט און אין משך פֿון אַ פֿאַרהעלטניסמעסיק לאַנגען פּעריאָד זײַנען דאָך געווען שיר ניט אומ-באַגרענעצטע מעגלעכקייטן אַרויסצוגעבן ביכער אין ייִדיש, און דערצו נאָך באַקו-מען פֿאַר זיי היפּשע האָנאָראַרן, – ווי פֿאַרשטייט דעם פֿאַקט וואָס פֿאַר די 27 יאָר ראַטן־פֿאַרבאַנד איז בלויז דערשינען מײַנס אַ קליין ביכעלע לידער (1934) וועלכעס איז פֿאַקטיש (חוץ אייניקע נײַע לידער) געווען אַן איבערדרוק פֿון מײַן לידערביכעלע, דערשינען אין ווארשע מיט קאַרגע צוויי יאָר פֿריער?

– פֿאַר וואָס נישט אַרויסגעגעבן אין בוכפֿאָרעם כאָטש אַן אָפּקלײַב פֿון דעם, וואָס כ׳האָב פֿאַר דער גאַנצער צײַט פֿאַרעפֿנטלעכט אין דער ייִדיש־סאָוויעטי-שער טאָגפּרעסע און אין דער ליטעראַרישער פּעריאָדיק?

דער ענטפֿער איז אַ פּשוטער און נישט קיין פּשוטער:

פֿאַרהעלטניסמעסיק זייער גיך, אומגעפֿער נאָך העכער אַ יאָר צײַט (נאָך מײַן דורכפֿאָרן דורכן „גן־עדן"־טויער אויף וועלכן ס׳איז מיט ריזיקע אותיות געווען אָנגעשריבן:

פּראָלעטאַריער פֿון אַלע לענדער ברוך־הבאָ אין פֿאָטערלאַנד פֿון די אַרבעטנ-דיקע)

געקומען צו דער אײַנזיכט פֿון געטעס אומשטערבלעכער מאַקסימע:

„ווען דו קאָנסט נישט זאָגן דעם אמת, שווייג..."

מײַן אַפֿשר אייניציקע סאַטיספֿאַקציע:

נישט געשריבן קיין דירעקטע, אָדער אומדירעקטע ליגנס, נישט געפֿעלשע-וועט, נישט געשטאַמפּעוועט קיין פּאַנעגיריק־טיראַדעס, אָבער אויך נישט (בוכ-

שטעבלעך) געשוויגן און דאָס איז געווען מײַן אײַנציקער, אין יענע אומשטענדן דער מינימאַלסטער, אָבער דאָך אַ קאָמפּראָמיס:

... גענוג געביסן די ליפּן און געשוויגן,
וויל איך קאָן נישט זינגען קיין ליגן. –
גענוג איך זיך געשטיקט און געוואָרגן,
קאָן איך דעם נעכטן, דעם הײַנט און דעם מאָרגן
גלײַך אין פּנים אַרײַן קוקן –
מיט אַ גלײַכן, נאָר אַ שווערן רוקן.

אַ שוואַכע און אפֿשר נישט אין גאַנצן באַרעכטיקטע טרייסט.

חוץ דעם דאַרף מען נישט פֿאַרגעסן די קאַרגע 14 יאָר תּפֿיסות און צוואַנגס-אַרבעט-לאַגערן און די ,פּראָלאָגן'... און ,עפּילאָגן'... די פּראָלאָגן פֿאַר יעדן אַרעסט, בשעת וועלכע סיאיז שיר נישט יעדן טאָג „פֿאַרשווונדן...״ עמעצער פֿון די קאָלעגן שרײַבער, זשורנאַליסטן, פֿון נאָענטע באַקאַנטע אָדער עמעצער פֿון די באַקאַנטע און פֿרײַנד פֿון אונדזערע באַקאַנטע, אומאויפֿהערלעך האָט גע-קלאַפּט אין שלייף:

ווען וועט קומען מײַן ריי...?

און ווען סיאיז אַריבער נאָך אַ נאַכט – אָנעם דערוואַרטן, פֿאַטאַלן קלונג אין טיר:

דאַנקען גאָט נאָך אַ טאָג „איבערגעלעבט״!?

פּעריאָדנוויז איז דער אַרעסט-פּסיכאָז ווי אַ דאַמאָקלעס-שווערד שיר נישט אומאויפֿהערלעך געהאַנגען איבערן קאָפּ.

און די עפּילאָגן – די שיבֿעה מדורי גיהנום פֿון דער אָפּגעזאָגט אויף טיילוויז (שלעכטן) פֿאַרוואַלירטער דיסקרימינאַציע, נאָך דער אַזוי גערופֿענער „באַפֿרײַ-ונג״ פֿון לאַגער; אָט די פּראָלאָגן... און עפּילאָגן... האָבן פֿיזיש און גײַסטיק נישט ווייניקער אויסגעשעפּט ווי די תּפֿיסות און לאַגערן.

און דאָך, נישט געקוקט אויף דעם, זייער אַ סך פֿאַפּיר „קאַליע געמאַכט״, (?) געשריבן (די שטוב ברענט און דער זייגער גייט), אָבער דאָס רובֿ פֿאַר זיך, פֿאַרן טישקעסטל. גלײַכצײַטיק אויך צוגעגרייט צום פֿאַרעפֿנטלעכן אַ באַנד „געקלי-בענע לידער״ (אויף אַ טייל פֿון וועלכע איך וואָלט אויך הײַנט זיך אונטערגע-שריבן) און אַ בוך פּראָזע: ,מעשׂהלעך און דערציילונגען פֿאַר קליין און גרויס'.

אין צוויי פֿון די מעשׂהלעך זײַנען שוין געווען פֿאַרוואַלירטע, אומדירעקטע אָנצוהערענישן אויף די גרויזאַמע און טראַגישע באַגלייט־דערשײַנונגען פֿונעם סקרופּוללאָזן, טאָטאַליטאַרן רעזשים.

נישט געקוקט אויף דער אַלגעמיין באַקאַנטער באַגרענעצטקייט פֿונעם „גלאַווליט“ (צענזור), געצווייפֿלט, צי וועט ער זיי נישט פּסלען? אָבער די טעמפּקייט האָט געטאָן אירס (דאָס מאָל אין אַ פֿאַרקערטער פֿון דער אָפֿיציעל געווונטשענער ריכטונג...) און אַלץ איז אַדורך בשלום און דער פֿאַרלאַג האָט די כּתבֿ־ידן פֿון ביידע ביכער אָוועקגעגעבן דעם פֿאַרלאַג־גראַפֿיקער *מ. ראָדניעװ*, כּדי פּראָיעקטירן ביידע שער־בלעטער און צייכענען די אילוסטראַציעס צו די מעשׂהלעך און דערציילונגען. אומגעפֿער אין אַ וואָך אַרום, אין איינער אַ נאַכט האָט מען *ראָדניעװ* אַרעסטירט (אַ מאָלער און גראַפֿיקער, אַ קאָמוניסט, פּאָליט־עמיגראַנט פֿון פּוילן), און אין צוויי וואָכן אַרום, אין איינער פֿון יענע שלאָפֿלאָזע נעכט, האָט אויך אין מײַן טיר אַ שניט געטאָן דער גורלדיקער קלונג. בשעת דער הויז־רעוויזיע בײַם קינסטלער און בײַ מיר, אַלץ רעקוויזירט און אַזוי זײַנען „פֿאַרפֿאַלן“ געוואָרן די מאַשינשריפֿט־קאָפּיעס און דער כּתבֿ־יד פֿון מײַנע ביידע ביכער. דאָס איז געווען אין 1937. אין 1948 יאָר, בשעתן צווייטן אַרעסט אויך „רעקוויזירט“ אַלע מײַנע כּתבֿ־ידן, אָבער אַ טייל (***אויסגעמישט מיט כּתבֿ־ידן פֿון אַנדערע אַרעסטירטע שרײַבער!!***) אומדערוואַרט שפּעטער אומגעקערט מײַן פֿרוי. כּמעט דאָס זעלבע איז אויך געשען (אין דער אַזוי גערופֿענער ליבעראַליזאַציע־ערע?) אין וואַרשע 1960, בשעתן דריטן און האָפֿנטלעך שוין לעצטן אַרעסט, נאָר ווער ווייסט...?

*

*   *

ווי כ׳האָב פֿריער שוין דערמאָנט, שוין אין אָנהויב פֿון צווייטן יאָר נאָך מײַן קומען אין ראַטן־פֿאַרבאַנד, האָט מיר פֿון טאָג צו טאָג אַלץ מער אָנגעהויבן פֿאַרפֿעלן, נישט נאָר גײַסטיקער ,זויערשטאָף׳... געהאַט אַ געפֿיל, ווי גלײַך איך וואָלט זיך שטיקן און דאָס אָטעמען – אין אַלע הינזיכטן – איז אַלץ שווערער און שווערער געוואָרן. נאָכן ערשטן ,תּפֿיסה׳־ און לאַגער־,אוניווערסיטעט׳ (חוץ

דער צעשיידונג מיט די נאָענטע; חוץ מאַטעריעל־שטייגערישן און די לעבנס־געפֿאַר) אין אַלעם אַנדערן שוין כמעט נישט געזען קיין גרויסן אונטערשיד צווישן תּפֿיסה און לאַגער און דעם וועגעטירן אויף דער אַזוי גערופֿענער „פֿרײַ"; אַרויסזאָגן אויף אַ קול וואָס מע פֿילט און טראַכט איז אויך אין תּפֿיסה און לאַגער נישט געווען אומגעפֿערלעך (אַ סך זײַנען פֿאַר קלאָמפּערשטער אַנטיסאָוויעטישער אַגיטאַציע אין לאַגער (!!!), דאָס צווייטע מאָל „געמישפּט" געוואָרן און דאָס ספּעציעל אין לאַגער אַראָפּגעקומענע „געריכט" האָט זייער ערשטע שטראָף פֿאַרטאָפּלט, אָדער פֿאַרדרײַפֿאַכט), אָבער אין תּפֿיסה און לאַגער האָט מען כאָטש, גאָרנישט ריזיקירנדיק, געקאָנט שווײַגן, געמוזט פּראָפֿילאַקטיש שווײַגן, אָבער אויף דער פֿרײַ איז פֿאַר אַ מיטגליד פֿון שרײַבער־פֿאַרבאַנד נישט אומגעפֿערלעך געווען צו ‚שווײַגן'...?

אויף דער פֿרײַ ווען אַ מיטגליד פֿון שרײַבער־פֿאַרבאַנד פֿלעגט אַ לענגערע צײַט גאָרנישט פֿאַרעפֿנטלעכן, נישט געענטפֿערט אויף די אָפֿיציעלע אָנפֿראַגן: „אויף וואָס ער אַרבעט אין איצטיקן מאָמענט" (?!); נישט באַזוכט קיין שרײַבער־פֿאַרזאַמלונגען, אָדער פֿון צײַט צו צײַט יאָ באַזוכט, אָבער נישט גענומען קיין וואָרט, דער עיקר ווען מע האָט ווידער עמעצן עפֿנטלעך גערודפֿט, אָדער געלייגט אין חרם און בכלל (ווי עס הייסט:) „נישט גענומען קיין שום אָנטייל אינעם אַזוי גערופֿענעם ליטעראַריש־געזעלשאַפֿטלעכן לעבן"; געווײנלעך פֿלעגט אַזאַ צוריקציִען זיך דער עיקר פֿאָרקומען בײַ אײנצלנע, הויך־פּרינציפּיעלע, קאָמפּראָמיסלאָזע, שעפֿערישע אינדיווידואַליטעטן און נישט זעלטן, ערשט נאָך באַרבאַריש ווילדע דראָונגס־אָנפֿאַלן אויף זיי אין דער פּרעסע און אויף שרײַבער־פֿאַרזאַמלונגען; אין בעסטן פֿאַל, בלויז פֿאַר „אידעאָלאָגישע אָפּנויגן", אין ערגסטן: פֿאַרן אַבסאָלוטן נעגירן דעם אַזוי גערופֿענעם ‚סאָציאַליסטישן רעאַליזם' און די „פּאַרטייאישקייט" אין זייערע ווערק; אויף אַ געשלאָסענער פּאַרטיי־פֿאַרזאַמלונג פֿון שרײַבער־פֿאַרבאַנד זײַנען דאַן אויפֿן „חשבון"... פֿון אַזאַ שרײַבער געפֿאַלן אומגעפֿער אַזעלכע, קיין שום גוטס ניט אָנזאָגנדיקע ווערטער:

„שוין אַזאַ לאַנגע צײַט ווי ער „אָטמאַלטשיוואַעטסע, אָטשען פּאָדאָזריטעלנאָ"... (דער זין פֿון די רוסישע אויסדרוקן באַטײַטן: אַ רעזערווירט, פֿײַנטלעך, פּראָפֿילאַקטיש... שווײַגן, זייער פֿאַרדעכטיק...)

קלאָמפּערשט דערמאָנענדיק זײַנע אַלטע „חטאָים“, פֿלעגן זיך געוויינלעך אויף אַזאַ שרײַבער, בײַ יעדער געלעגנהייט, ווידער אָנהויבן די עפּנטלעכע אָנ-פֿאַלן און נישט זעלטן, סוף־כּל־סוף ווי „איבעריקער באַלאַסט“ איז ער אויסגע-שלאָסן געוואָרן פֿון שרײַבער־פֿאַרבאַנד און מאָדנע (?) דאָס האָט זיך נישט זעלטן געפּאָרט מיט זײַן אַרעסט (!!) וועלכער האָט געוויינלעך נאָך דעם נישט לאַנג געלאָזט אויף זיך וואַרטן.

*

* *

נאָך דער ערשטער „באַפֿרײַונג“ פֿון תּפֿיסה און צוואַנגסאַרבעט־לאַגער, אומ-געוואָקלט זוגעטראָטן פֿאַרווירקלעכן דעם נאָך אין תּפֿיסה און לאַגער אָנגעזו-מענעם, פֿעסטן, אַנטגילטיקן באַשלוס:

נישט זײַן מער קיין פּראָפֿעסיאָנעלער ליטעראַט און זיך מער נישט באַמיִען מע זאָל מיך צוריק „רעפּאַטרײַירן“ אין שרײַבער־פֿאַרבאַנד. (פֿון וועלכן מע ווערט דאָס רובֿ אויסגעשלאָסן ערשט פּאָסט פֿאַקטום, תּיכּף נאָכן אַרעסט, אָבער נישט זעלטן איז דער אויסשלוס, ווי שוין דערמאָנט – אַ פּראָפֿילאַקטישער... פּראָלאָג און ווער ווייסט, – אפֿשר אויך אַ סיגנאַל (?) צום פֿאַרשטייענדיקן – אַרעסט. ווען עס ווערט אַרעסטירט אַ מיטגליד פֿון פֿאַרבאַנד, ווערט עס פֿאַר-רעכנט אין פּאַסיוו פֿון שרײַבער־פֿאַרבאַנד:

„פֿאַרשלאָפֿן, פֿאַרזען, געדולדעט, אויסבאַהאַלטן אין זײַנע רייען אַ פֿאַרמאַס-קירטן שונא פֿון פֿאָלק.“

ווען אַ שרײַבער ווערט אויסגעשלאָסן פֿאַרן אַרעסט ווערט עס פֿאַררעכנט אין אַקטיוו פֿון שרײַבער־פֿאַרבאַנד:

„וואַכזאַמקייט... וויטזיכטיקייט... אָפּעראַטיווקייט...“

אין ראַטן־פֿאַרבאַנד איז *כּמעט* אוממעגלעך זײַן אַ פּראָפֿעסיאָנעלער ליטעראַט נישט געהערנדיק צום שרײַבער־פֿאַרבאַנד.)

איך האָב באַשלאָסן דערוויילע זיך אײַנאָרדענען אויף שוואַרצער, פֿיזישער אַרבעט און אויף אָוונטקורסן זיך אויסלערנען עפּעס אַ פֿאַך.

אָבער דער מענטש טראַכט און דער רויטער „גאָט“ לאַכט...

לויט די אַלגעמיין אָנגענומענע און כמעט ווי אַ געזעץ שטרענג אָפּגעהיטע אַדמיניסטראַטיווע כללים פֿון סאָוויעטישן סיסטעם, אַפֿילו באַמיִענדיק זיך צו באַקומען די סאַמע לעצטע שוואַרצאַרבעט, מוז מען אין דער קאַדער־אָפּטיילונג, צוזאַמען מיט דער ביטע אָנגענומען צו ווערן, אויך דערלאַנגען אַ דעטאַליזירטע, מיט דער אייגענער האַנט אָנגעשריבענע אויטאָביאָגראַפֿיע און אויספֿילן אַ געדרוקטן, 3-2 זײַטן פֿאָרמולאַר מיט נומערירטע פֿראַגן (אויף וועלכע מע דאַרף פּרעציז ענטפֿערן).

וואָס ,העכער', ,וויכטיקער', פֿאַראַנטוואָרטלעכער ס'איז די אונטערנעמונג (למשל טיילוויז מיליטעריזירטע, אָדער אויסשליסלעך מיליטער־פּראָדוקציע־אונטערנעמונגען, רעדאַקציעס, פּאַרטיייִשע אַנשטאַלטן אָדער ביוראָען), אַלץ מער פֿאָרמולאַרן, און פֿראַגן. אמת, אין אַ פֿאָרמולאַר פֿאַר אַ שוואַרצאַרבעטער האָט מען, דאַנקען גאָט געמוזט ענטפֿערן בלויז אויף אַ מינימום פֿון פֿראַגן (אויך אַ גאַנץ היפּשער מינימום), אָבער אין די ענטפֿערס אויף צוויי פֿראַגן פֿון אָט דעם מינימום און נאָך בולטער אין מײַן דעטאַליזירטער אויטאָביאָגראַפֿיע זײַנען שוין געווען די דיסקרימינירנדיקע „קין"־צייכנס וועלכע האָבן פֿון זיך אַליין, ,אויטאָמאַטיש' אַנולירט מײַנע שאַנסן אָנגענומען צו ווערן.

פֿאַר באַפֿרײַטע פֿון תּפֿיסה אָדער לאַגער, פֿאַכלײַט, ספּעציאַליסטן, איז בכלל זייער שווער געווען זיך אײַנאָרדענען, קרימינעלע האָט מען נאָך ווי נישט איז אויפֿגענומען, אָבער דאָס רובֿ אויך בלויז אין פֿאַל ווען מע האָט זיך אין זיי שטאַרק גענויטיקט; מיט שוואַרצער אַרבעט איז געווען עטוואָס לײַכטער, אָבער אין דער מערהייט פֿאַלן האָט מען אויך באַפֿרײַטע פֿון לאַגער קרימינעלע אַפֿילו צו שוואַרצער אַרבעט צוגענומען ערשט דאַן, ווען עס זײַנען נישט געווען קיין אַנדערע אַרבעטער, אַרבעטער – אָן אַ תּפֿיסה־ און לאַגער־פֿאַרגאַנגענהייט...

באַפֿרײַטע פֿון לאַגער „פּאָליטישע" זײַנען אין אַלע הינזיכטן געווען אין אַן אומפֿאַרגלײַכלעך ערגערער לאַגע: די נאַטשאַלניקעס פֿון די קאַדער־אָפּטיילונגען ווען זיי האָבן נישט געהאַט קיין אַנדערן אויסוועג און גלײַכצײַטיק געקאָנט אויסוויילן האָבן זיי ווי אַ כּלל צוגענומען קרימינעלע און נישט „פּאָליטישע" און ווי שטאַרק מע האָט זיך נישט גענויטיקט אין פֿאַכלײַט און ספּעציאַליסטן, באַפֿרײַטע פֿון לאַגער „פּאָליטישע" האָט מען אונטער פֿאַרשיידענע פּרעטעקסטן אָפּגעזאָגט, די באַפֿרײַטע פֿון לאַגער קרימינעלע אָפֿט פֿאָרגעלייגט זיך

אַנגאַזשירן אויף די בויונגען אין סיביר, אוראַל, אויפֿן ווײַטן מיזרח, אָדער אויף די אינדזלען סאַכאַלין און קאַמטשאַטקע; פֿאַר די „פּאָליטישע" איז דאָס אַפֿילו נישט געקומען אין באַטראַכט; מע האָט געהאַלטן פֿאַר „נישט־געווונטשן"... זיי צו שיקן אין ערטער ווו עס האָבן זיך געפֿונען אַ גרויסע צאָל לאַגערן פֿאַר „פּאָליטישע" און פֿון וואַנען זיי האָבן זיך אפֿשר אַליין ערשט אומגעקערט. ניט לײַכטער איז געווען פֿאַר „פּאָליטישע" באַקומען שוואַרצע אַרבעט און דער עיקר פֿאַר פֿאַכלײַט און ספּעציאַליסטן וועלכע זײַנען שוין גרייט געווען אָננעמען יעדוועלכע אַרבעט.

איך האָב באַשלאָסן פּרובירן מײַן גליק אויף די גרויסע בויונגען, אויף וועלכע ס'איז כמעט שטענדיק געווען אַ נאָכפֿראַגע נאָך שוואַרצאַרבעטער און איך וואָלט שוין נישט געקוקט אויף מײַן זייער „פֿראַגלעכער פֿאַרגאַנגענהייט" אפֿשר באַקומען די אַרבעט, ווען נישט נאָך איין פֿאַטאַלע „קלייניקייט":

אין מײַן אויטאָביאָגראַפֿיע און אין דער אַנקעטע איז שוואַרץ אויף ווײַס געווען אָנגעשריבן: ביז אַרעסט געווען אַ מיטגליד פֿון סאָוויעטישן שרײַבער־פֿאַרבאַנד און זיך באַשעפֿטיקט אויסשליסלעך מיט ליטעראַרישער און זשורנאַליסטישער אַרבעט. דאָס איז געווען גענוג:

„– אַ שרײַבער און זשורנאַליסט רעפֿלעקטירט אויף שווערער, שמוציקער, פֿיזישער אַרבעט? און דערצו איז ער נאָך אַ באַפֿרײַטער פֿון לאַגער „פּאָליטישער", אַ „שונא פֿון פֿאָלק"?! דאָס זעט אויס זייער פֿאַרדעכטיק..."

אומגעפֿער אַזאַ איז געווען דער אינהאַלט פֿון די עטלעכע שורות וועלכע דער רעפֿערענט פֿון דער קאַדער־אָפּטיילונג האָט מיט דרײַבנער שריפֿט אָנגעקריצלט אויפֿן אויבערשטן ראַנד פֿון מײַן אַנקעטע און דער נאַטשאַלניק פֿון דער קאַדער־אָפּטיילונג, אַנטגילטיק אַנטשיידנדיק, צי יאָ, צי נישט אויפֿנעמען, האָט מיט איין פֿאָך פֿון זײַן בלויען בלײַער אָנגעצייכנט אַ גרויס פֿראַגע־צייכן – מײַן „טויט־אורטייל".

אין אַ גליקלעכן צופֿאַל פֿלעגט ער מיט אַ רויטן בלײַער אַוועקשטעלן אַ גרויסע O. דאָס איז געווען גלײַך ווי געווינען דאָס גרויסע געווינס און באַטײַט: „*אָפּאָרמליאַט*" ד״ה דערליידיקן אַלע צו דער אויפֿנאַמע געהערנדיקע פֿאָרמאַליטעטן. סימפּטאָמאַטיש: מיט אָט דעם מעטאָד האָבן זיך באַנוצט שיר נישט דאָס רובֿ נאַטשאַלניקעס פֿון די קאַדער־אָפּטיילונגען.

ווען איך פֿלעג קומען נאָכן ענטפֿער און דורכן פֿענצטערל זען ווי דער באַאַמטער זוכט און געפֿינט מײַן „דאָסיע“ און אַ מאָל אויך דערבליקן אויף מײַן אויטאָביאָגראַפֿיע און אַנקעטע אַ טייל פֿונעם בלויען „שיפֿר“ האָב איך שוין געוווסט ווו איך האַלט…

אַנדערע נאַטשאַלניקעס פֿלעגן אויך מיט אַ רויטן בלײַער אָנצייכענען אַ גרויסע O און דערזעענדיק עס, שוין געמיינט:

סוף־כל־סוף שוין געהאָלפֿן געוואָרן…
אָבער די גרויסע אַנטוישונג האָט נישט לאַנג געלאָזט אויף זיך וואַרטן;
בײַ זיי האָט אָט דאָס „O“ באַטײַט:
„*אָטקאַזאַט*“. ד״ה פשוט: אָפּזאָגן.

די באַאַמטע פֿון דער קאַדער־אָפּטיילונג און זייער שעף האָבן פֿאַרשטייט זיך גאַנץ גוט געוווסט „ווו דער הונט ליגט באַגראָבן“; פֿאַר וואָס עפּעס פֿלוצעם אַן אינזשינער, אַ דאָקטער, אַ פּעדאַגאָג, אַ ליטעראַט בעטן זיך אויף פֿיזישער אַרבעט, אָבער איין זאַך איז וויסן און אַן אַנדערע איז די אָפֿיציעלע אינסטרוקציע, די דירעקטיוו־ליניע: זײַן „וואַכזאַם און נישט פֿאַרמיסטיקן דעם אַפּאַראַט מיט צווייפֿלהאַפֿטע עלעמענטן“ און חוץ דעם דאָס ריזיקאָ פֿון די קאָנסעקווענצן, פּחד און אין רעזולטאַט דאָס „פֿאַרסטראַכירן“ זיך „פֿאַר יעדן פֿאַל“ פֿון פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט: „… אויב אַזאַ איינעם צונעמען און ער וועט עפּעס, דער רוח ווייסט וואָס, אָנאַרבעטן, וועמען וועט מען נעמען פֿאַרן לאַץ, אויף וועמענס קעפּ וועלן אַראָפּפֿאַלן אַלע שישקעס, אויפֿן נאַטשאַלניק פֿון דער קאַדער־אָפּטיילונג און זײַנע געהילפֿן און דעמלט ווער ווייסט, מיט וואָס אַזאַ געשיכטע קאָן זיך ענדיקן?!“

(אין משך פֿון אַ סך יאָרן, שיר נישט פֿאַר דער גאַנצער צײַט נאָך דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע איז דער פּחד געווען דער סאַמע פּאָפּולערסטער און „דערפֿאָלגרײַכסטער רעזשיסער“…).

וואָכן לאַנג אַרומגעגאַנגען זוכן יעדוועלכע אַרבעט און אומעטום ווו עס זײַנען געהאַנגען ריזיקע מעלדונגען, אַז עס ווערן תיכּף אָנגענומען שוואַרצאַרבעטער, האָט זיך איבערגעחזרט איין און די זעלבע געשיכטע.

שוין געווען אַבסאָלוט אויסגעשעפּט פֿון אַרומגיין, פֿון נערוון־שפּאַנונג בשעתן וואַרטן אויפֿן ענטפֿער און ניט ווייניקער פֿונעם שרײַבן אויטאָביאָגראַ-

פֿיעס און אויספֿילן די פֿראַגן־פֿאָרמולאַרן, פֿון דער מאַטעריעלער לאַגע שוין ניט צו ריידן... פֿאַרשטייט זיך געקאָנט נישט אָפּמערקן אין דער אויטאָביאָגראַפֿיע און אַנקעטע מײַן טרויעריקע „צווייפֿלהאַפֿטע פֿאַרגאַנגענהייט", נאָר אַפֿילו אין אַזאַ פֿאַל האָט זיך עפּעס די האַנט נישט געלייגט צו שרײַבן ליגנס, ס'איז מיר, דעם אמת געזאָגט, אַפֿילו נישט אײַנגעפֿאַלן... נאָר חוץ דעם אויך געוווּסט (כאָטש וועגן דעם נישט געטראַכט): פֿאַרן אָנגעבן וועגן זיך אין דער אויטאָביאָגראַפֿיע, אָדער אַנקעטע פֿאַלשע ידיעות, דראָט אַ שטראָף ביז 5 יאָר צוואַנגסאַרבעט־לאַגער.

מײַן לאַגע איז געווען נישט צום מקנא זײַן – שיר נישט אויסוועגלאָז: אַ פֿאַרכּישופֿטער קרײַז.

נאָר דערווײַלע זיך געהאַלטן „אויף דער אויבערפֿלאַך..."

געפֿינענדיק פֿון צײַט צו צײַט פּעריאָדישע (אויף איין, צוויי, מאַקסימום דרײַ טעג) געלעגנהייט־אַרבעטן אין פֿריזער־סאַלאָנען און דער עיקר בײַם ריין מאַכן קלובן און קינאָזאַלן. די קלוב־ און קינאָ־פֿאַרוואַלטערס האָבן (די איינציקע!) געהאַט די גרויסע מעלה: אַבסאָלוט זיך נישט אינטערעסירט מיט מײַן פֿאַרגאַנגענהייט, „נישט געקראָכן מיט ברודיקע שטיוול אין מײַן נשמה", אָבער דערפֿאַר בײַם האָנאָרירן מײַן ניט לײַכטע, אָפּגעטאָענע אַרבעט, האָבן אייניקע מיר אונטערגערוקט אונטערחתמענען אַ רעכענונג מיט אַ מער ווי טאָפּלטער צאָל אַרבעטסטעג און אַ צוויי־ און דרײַ־פֿאַכע געלטסומע פֿון דער, פֿאַר וועלכער זיי האָבן זיך מיט מיר צונויפֿגערעדט. געמוזט עס אַראָפּשלינגען; די פֿאַרוואַלטערס פֿון די קלובן און קינאָס פֿלעגן מיך רעקאָמענדירן איינער דעם אַנדערן, נאָר בײַם אונטערחתמענען דעם פֿיקטיוון, שווינדלערישן חשבון האָט מײַן האַנט דאָך אַ ביסל געציטערט: ערשטנס פֿון פֿאַרדראָס פֿאַרן שווינדל, ווײַל חוץ די מלוכה האָבן זיי אָן שום ספק מיך אויך באַעוולט און ווען מע וואָלט אויפֿגעדעקט זייער ,מאַכערײַקע' וואָלט איך אויך נישט אַרויס ,טרוקן'... אין חשבון פֿון דער אָפּגעטאָענער אַרבעט האָט חוץ מײַן פֿולער נאָמען אויך געמוזט אַרײַנגעשריבן ווערן דער נומער פֿון מײַן פּאַס, גענויער אַדרעס און אין וועלכער מיליץ־אָפּטיילונג איך בין אײַנגעמאָלדן. (!!!)

(אַ רוסיש ווערטל זאָגט: געלט האָט ליב חשבון... נאָר חוץ דעם פֿאַראַן נאָך אין דעם רעזשים אַ מענטשן־בוכהאַלטעריע', מיט אַ „נײַער" אָנווענדונג און אינטערפּרעטאַציע פֿון ,דעביט' און ,קרעדיט', פֿון ,אַקטיוו' און ,פּאַסיוו'. –)

אומעטום מוז מען פֿעלשעווען. אומעטום קאָמפּראָמיס.

נאָר זײַן אַ מיטבאַטייליקטער אין פֿעלשן אַזאַ מין רעכענונג, איז דוכט מיר ווייניקער שעדלעך, אומווירדיק און דערנידעריקנדיק, ווי שרײַבן ליגנס, פֿאַלסיפֿיקאַציעס, פֿאַבריצירן פּאַנעגיריש־לאַקירטע אַרטיקלען, רעפּאָרטאַזשן, אָדער אַנדערע מינים „פּובליציסטישן" אָדער „בעלעטריסטישן" לאַקרעץ: מאַכן פֿון שוואַרץ – ווײַס און פֿון ווײַס – שוואַרץ – האָב איך אַליין זיך געקניפּט אין באַק; מיט עפּעס מוז מען זיך דאָך אונטערהאַלטן, שיר, שיר נישט געזאָגט געוואַרן...

אַ לאַנגע צײַט זיך נישט אונטערגעגעבן און סוף־כּל־סוף קאַפּיטולירט:

אָנגעהויבן זיך באַמיען מע זאָל מיך צוריק ,רעפּאַטריירן' אין שרײַבער־פֿאַרבאַנד און אפֿשר אַ דאַנק דער מיטגלידשאַפֿט און הילף פֿון פֿאַרבאַנד וועט זיך מיר אײַנגעבן אין די פֿאַרלאַגן, רעדאַקציעס, אין ראַדיאָ, באַקומען פּערי־אָדישע קאָרעקטור, אָדער איבערזעצונגס־אַרבעט.

דאָס איז בלויז אַ טראָפּן פֿון די שיבֿעה מדורי גיהנום און דאָס אַלץ, – טאָר מען נישט פֿאַרגעסן, – קומט פֿאַר נאָכן שוין פֿרײַער דערמאָנטן – „פּראָלאָג" און נאָך שיינע עטלעכע יאָר תּפֿיסה און צוואַנגסאַרבעט־לאַגער, בשעת וועלכע חוץ שווערער 12־שעהעדיקער אַרבעט, הונגער און קעלט, האָט מען נישט זעלטן געזען דעם טויט פֿאַר די אויגן און דער חלום פֿון אַ ביסל אַנטשפּאַנונג און רו און פֿרײַערע, בעסערע צײַטן האָט ממש דערהאַלטן בײַם לעבן. און דאָס איז ערשט געווען – דער ערשטער, דאַן איז נאָך געקומען – דער צווייטער (1948) און אין פּוילן (וואַרשע 1960) – דער דריטער אַרעסט... ווי קאָן אין אַזעלכע אומשטענדן בכלל נאָך זײַן אַ רייד פֿון שרײַבן און אַרויסגעבן ביכער? און דאָך ווי אַ מענטש (!) און אַ שרײַבער כּמעט קיין מאָל נישט קאַפּיטולירט (?) און כּמעט אומעטום (פֿאַרהעלטניסמעסיק) קאָמפּראָמיסלאָז (?) אַזוי אָדער אַנדערש זיך אָנפֿאַרטרויט דעם „פּאַפּיר".

*

*   *

ביז גאָר סימפּטאָמאַטיש פֿאַר דער „נײַער ערע“, פֿאַר דער אַזוי גערופֿענער „ליבעראַליזאַציע“, איז דער אַרעסט אין פּוילן (בלויז אַן אַלגעמיין פֿאַקטאָלאָגיש־טרוקענער באַריכט פֿון די וואָגיק־ווירטיקסטע געשעענישן און דערשײַנונגען, אַזוי אָדער אַנדערש פֿאַרבונדענע מיט די ערשטע צוויי און מיט אָט דעם דריטן אַרעסט וואָלט פֿאַרנומען פֿיל, פֿיל הונדערטער זײַטן):

דאָ וועל איך בלויז פֿאַרצייכענען אייניקע איינצלהייטן, בלויז אַזוי פֿיל כדי – ווי כ'האָב שוין דערמאָנט – כאָטש מער־ווייניקער לאָזן אַרײַנבליקן אין די אומשטענדן, אַטמאָספֿער און „ליטעראַרישן וואַרשטאַט“ אין וועלכע ס'איז „געבאָרן‘ געוואָרן שיר נישט אַלץ, אָדער דער גרעסטער טייל פֿון דעם וואָס איז ביז איצט אַרויס פֿון אונטער מײַן פען.

אָנהויב דעצעמבער 1960, עלעף אַ זייגער פֿאַר מיטאָג האָב איך אין מײַן וווינונג אין וואַרשע באַקומען אומדערוואַרטע „געסט“: פֿינעף ציוויל־געקלייַדעטע, עלעגאַנטע יונגע־לײַט, וועלכע האָבן זיך תּיכּף פֿאָרגעשטעלט ווי מיטאַרבעטער פֿון או.ב. (פּוילישע פּאָליטישע געהיים־פּאָליצײַ) און מיר באַוויזן אַ פּאַפּירל פֿון דער מיליטערישער פּראָקוראַטור וועלכעס באַפֿולמעכטיקט זיי צו מאַכן אַ רעוויזיע אין מײַן וווינונג: יעדעס בוך פֿון מײַן ביבליאָטעק באַקוקט און דורכגעבלעטערט און אַן עקזעמפּלאַר פֿון „מײַן קאַמף“ האָבן זיי ווי אַ גרויס „געפֿינס“ באַוויזן איינער דעם אַנדערן, פֿילבאַדײַטנדיק זיך צוגעווונקען... און – ווי אַ וואַזשנער „קאָרפּוס דעליקטי“ אַוועקגעליגט אין אַ זײַט.

אויף יעדן זײַטל פֿון מײַנע מאַטעריאַלן און מאַנוסקריפּטן (***איין און צוואַנציק געשוואָלענע פּאַפּקעס*** אין האַנט־ און מאַשין־שריפֿט) ווי אויך אויף מײַנער און מײַן משפּחהס פּריוואַט־קאָרעספּאָנדענץ און פֿאָטאָס פֿון קרובֿים און פֿרײַנד, אויף „מײַן קאַמף“, האָב איך אין משך פֿון שעהען געמוזט (?) אָנשרײַבן: „געפֿונען בײַ מיר‘. און די דאַטע פֿון טאָג און יאָר און אונטער דעם – מײַן אונטערשריפֿט.

פֿאַרשטייט זיך געקאָנט נישט אויספֿילן אָט די פֿאָדערונג פֿון מײַנע „אומגעבעטענע געסט“, אָבער צוליב פֿרוי און קינדער נישט געוואָלט נאָך מער פֿאַר-

שאַרפֿן די נערוון־שפּאַנונג, אָן דעם איך אַנגעצויגענע שיר נישט ביז דער לעצ-טער גרענעץ. חוץ דעם זיך נישט אָפּגעזאָגט פֿון אָט דער, אַפֿילו ריין פֿיזיש, נישט ליכטער פּראָצעדור, איך אָט פֿאַר וואָס: נאָך מײַנע – ווייך געזאָגט – טרויעריקע דערפֿאַרונגען (אין שכונתדיקן לאַנד...), זיך געזאָגט:

פֿאַר יעדן פֿאַל... אויב אַלע מײַנע פּאַפּירן (וועלכע זיי קליבן זיך זעלבסט־פֿאַרשטענדלעך „רעקווירירן") זײַנען פֿון מיר גענחתמעט, דאַרף איך שוין ניט איבערטראַכטן:

... זיי קאָנען זיך נאָך הלילה – אין או.ב. „פֿאַרמערן"...?!

נאָכן פֿאַרענדיקן די רעוויזיע (צוויי אַ זייגער בײַ נאַכט) האָבן די אובֿאָוצעס דעם גאַנצן „קאָרפּוס דעליקטי" פֿאַרפּאַקט, פֿאַרבונדן און אַרײַנגעלייגט אין אַ (וויטוזיטטיק!!) ספּעציעל דערצו מיטגעבראַכטן ברעזענטענעם, מיליטערישן אַמוניציע־זאַק (מאָנוסקריפּטן זײַנען זעט אויס איך אַ מין אַמוניציע...) און פֿריער מיך דערויף אויפֿמערקזאַם מאַכנדיק, דעם זאַק אין ביידע זײַטן פּלאָמ-בירט און גליכצײַטיק מיר דערקלערט:

„די פּלאָמבעס וועלן אַראָפּגענומען ווערן אין אײַער אָנוועזנהייט".

ערשט נאָך דעם מיר באַווײַזן אַ צווייט פּאַפּירל: אַ פֿולמאַכט און אַרעסט־באַ-פֿעל פֿון דער מיליטער־פּראָקוראַטור...

פֿאַר מיר איז עס (פֿונעם ערשטן מאָמענט, ווי נאָר מײַנע „אומגעבעטענע געסט" זײַנען אַריבערגעטראָטן מײַן שוועל און זיך פֿאַרגעשטעלט) שוין נישט געווען קיין אומדערוואַרטע איבערראַשונג און מאָדנע, אין מוח האָט אַ בליץ גע-טאָן: איצט אין דער ערע פֿון אַלגעמיינעם זיך „אָפּשאָקלען" פֿונעם אַזוי גערופֿע-נעם פערזאָנען־קולט־הפּקרות, שפּילט מען זיך אין „אָפּהיטן" די „געזעצלעכ-קייט", וויניקסטנס *די איוסערלעכע פֿאָרמאַליסטיק* אירע: און גליכצײַטיק אַ טראַכט געטאָן וועגן די „פֿאַרשיידענע וועגן"... צום – קאָמוניזם:

די סאָוויעטישע מ.ג.ב. (איצט ק.ג.ב. „קאָמיטעט גאָסודאַרסטווענוי בעזאָ-פּאַסנאָסטי". קאָמיטעט פֿאַר מלוכישער זיכערהייט) האָט אָט די פּראָצעדור „ראַ-ציאָנאַליזירט': אײַן „פּאַפּירל' באַפֿולמעכטיקט צו דער הויז־רעוויזיע און צום אַרעסט און זיי באַווײַזן עס (אויב זיי באַווײַזן עס בכלל) שוין בײַם סאַמע אָנ-הויב, ווי נאָר זיי קומען אַרײַן אין ווױנונג און מעלדן וועגן ציל פֿון זייער באַזוך;

דאָס רובֿ באַוויזן זיי עס אין גאַנצן נישט, אָדער אין בעסטן און זעלטענעם פֿאַל נאָך דער „הצפֿהדיקער' (!!) פֿאָדערונג פֿונעם קרבן.

לויט דער טאַקטיק פֿונעם „איגענעם פֿוילישן וועג צום קאָמוניזם" און לויט דער באַקאַנטער פּוילישער אַריסטאָקראַטישקייט האָט מען מיר דעם „דע־סערט"... דערלאַנגט ערשט בײַם סוף פֿון דער רעוויזיע־פּראָצעדור.

איך האָב געקוקט אויף די טאָפּלטע פּלאָמבעס אויפֿן אַמוניציע־זאַק, אַנגע־פּאַקט מיט מײַנע מאַנוסקריפּטן און (*נאַיִו*...) געטראַכט:

– גוט וואָס כ'האָב זיך נישט אָפּגעזאָגט צו חתמענען יעדעס איינציקע בײַ מיר געפֿונענע פּאַפּירל; וואָס באַטײַט פֿאַר אַזעלכע „ספּעציאַליסטן", אַראָפּנעמען איינע און צופּעסטיקן אַנדערע פּלאָמבעס...?

(נאַר דאָס האָט אין מיר, ווײַזט אויס, זיך צערעדט – דער קאָמפּלעקס פֿון מײַנע טרויעריקע דערפֿאַרונגען אין שכנותדיקן לאַנד...?!)

דער לייענער וועט, קאָן זײַן, זיך וווּנדערן:

וואָס פֿאַר אַ שײַכות האָט אַ ציווילמענטש, אַ יידישער שרײַבער צו דער מילי־טערישער פּראָקוראַטור?!

שפּיאָנאַזש געהערט צו דער קאָמפּעטענץ פֿון דער מיליטער־פּראָקוראַטור און מיך האָט מען אַרעסטירט ווי אַ שפּיאָן און אין די ערשטע זעקס חדשים, בשעת דער אַזוי גערופֿענער אויספֿאָרשונג האָט די פּוילישע אוב. מיט אַלערליי דענקבאַרע און אומדענקבאַרע מיטלען (דער ציל הייליקט דאָס מיטל...) זיך באַמיט מיר אײַנקרימינירן *שפּיאָנאַזש* (!!) *לטובֿת ישׂראל*!!!

קאָמענטאַרן זײַנען דוכט מיר איבעריק.

אָבער דאָך –

דער לייענער וועט זיך אפֿשר נאָך אַ מאָל וווּנדערן:

אויפֿן סמך פֿון וועלכע באַווײַזן?

באַווײַזן?

דער „ליבעראַלער, צעפֿוילטער מערבֿ" דאַרף האָבן באַווײַזן...

אין די לענדער פֿון דער טאָטאַלער „געזעצלעכקייט" זײַנען באַווײַזן אַ פֿאַרעלטערטער באַגריף!!!

... נאָך צאָלרײַכע, דערפֿאָלגלאָזע פּרוּוון מיך צו שאַנטאַזשירן:

„אויב איך וועל זיך נישט מודה זײַן אין שפּיאָנאַזש לטובֿת ישׂראל וועט מען מיך אָפּשיקן צוריק קיין – ראַטן־פֿאַרבאַנד (!!), די סאָוויעטן פֿאָדערן מײַן אויס־ליפֿערונג..." (אַ טאָפּלט כאַראַקטעריסטיש (...) און נישט ווירקונגסלאָזער אָנ־שרעק־מיטל!!!)

אַפֿילו מיר פֿאַרגעלייענט אַ דאָקומענט וואָס האָט באַדאַרפֿט באַשטעטיקן אַז די סאָוויעטן פֿאָדערן פֿון פּוילן מײַן אויסליפֿערונג, אויפֿן סמך פֿון פֿאַרברעכנס וואָס איך זאָל כלומרשט האָבן דאָרט אָפּגעטאָן, צווישן אַנדערע אויך פֿעלשונגען מיט דער הילף פֿון וועלכע מיר האָט זיך „אײַנגעגעבן אַרויספֿאָרן קיין פּוילן"; נאָך פֿאַרשיידענע אַנדערע צאָלרײַכע און דערפֿאָלגסלאָזע פּרוּוון צו פּראָוואָצירן און שאַנטאַזשירן מײַנע פֿרײַנד און באַקאַנטע (אין די היימען פֿון וועלכע עס זײַנען געמאַכט געוואָרן טאָטאַלע הויז־רעוויזיעס) כּדי עפּעס פֿון זיי אַרויס־פּרעסן, ערשט נאָך אַ האַלב יאָר צײַט נישט האָבנדיק וואָס שייך שפּיאָנאַזש קיין שום אָנהאַלטספּונקטן, זײַנען די פּוילישע אויבאַוועצעס געצוווּנגען (?) געוואָרן אַראָפּנעמען פֿון מיר דעם שפּיאָנאַזש־פּאַראַגראַף. לויט דער עלעמענטאַרסטער געזעצלעכקייטס־לאָגיק האָט מען מיך דאַן תּיכּף געדאַרפֿט באַפֿרײַען. –

... אָבער ווי קאָן מען – מיר נישט, דיר נישט באַפֿרײַען אַ „דעליקווענט" וועלכן מע האָט – אָן די מינדסטע אָנהאַלטספּונקטן, שוין נישט צו ריידן פֿון שולדבאַווײַזן – אַרעסטירט, זעקס חדשים געהאַלטן אין תּפֿיסה, „געפֿאָרשט" און מיט אַלערליי דענונקבאַרע און אומדענקבאַרע מיטלען געפּרוווט אינקרימינירן אַזאַ שווערן דעליקט ווי שפּיאָנאַזש און געשען איז נישט אין „פּערזאָנען־קולט"־אינקוויזיציע־פּעריאָד, נאָר אין דער אַזוי ברייט רעקלאַמירטער נײַער, געזעצלעכער, ליבעראַליזאַציע־ערע?!

אין די אומשטענדן ווען עס ווערט סטימולירט יעדער מין „דערפֿינדעריש־קייט"... (ווען אַלעס איז דערלויבט) איז נישט שווער געפֿינען אַן אויסוועג:
(דער וואָלף זאָל זײַן זאַט און דאָס „שעפּעלע' גאַנץ...)
אַרומגעפּליקט אָבער דאָך גאַנץ. –

אויפֿן סמך פֿון איינעם מײַנעם, בשעת דער הויז־דורכזוכונג, רעקוויזירטן מאַנוסקריפּט (אײַנדרוקן פֿון אַ רומעניען־רײַזע 1960) האָבן די פּוילישע או.ב. און יוסטיץ־ספּעציאַליסטן מיך מכבד געווען מיט אַ צווייטער, פֿריש־געבאַקע־נער באַשולדיקונג (לויט וועלכער מע האָט מיך טאַקע דאַן שפּעטער געמישפּט):

... „פֿאַרשפּרייטונג (?) פֿון בייזוויליקע אינסינואַציעס און רכילות (?) קעגן דער רומענישער, סאָציאַליסטישער פֿאָלקס־רעפּובליק"; – ווײַל איך זאָל כלו־מרשט מײַנע רומענישע רײזע־אײַנדרוקן „האָבן אַרויסגעשיקט, אָדער זיך גע־קליבן אַרויסשיקן אין אויסלאַנד, כדי זיי פּובליצירן אין דער מערבֿדיקער, קאַפּי־טאַליסטישער פּרעסע"?!

באַווײַזן? ווער דאַרף באַווײַזן?

„אַזוי ווי אין פּוילן וואָלט קיין שום צײַטונג מײַנע רײזע־אײַנדרוקן נישט פֿאַרעפֿנטלעכט, פֿאַר וועמען האָב איך זיי דאַן געשריבן, אויב נישט פֿאַר דער מערבֿדיקער פּרעסע?"

קיין ספּעציעלער פּאַראַגראַף פֿאַר אַ דעליקט קעגן אַן אַנדערער קאָמוניס־טישער מדינה איז אין פּוילישן שטראָפֿקאָדעקס נישט פֿאַראַנען, נאָר די רוייטע THEMIS איז זייער „עלאַסטיש": „אַזוי ווי די רײזע־אײַנדרוקן דעפֿאַמירן די רומענישע סאָציאַליסטישע פֿאָלקס־רעפּובליק, צילן זיי אויך גלײַכצײַטיק אין פּוילן" און פֿאַר אַזאַ מין „פֿאַרברעכן" (?!) זעט דער פּוילישער שטראָפֿקאָדעקס פֿאָר: פֿון דרײַ ביז פֿינף יאָר תּפֿיסה.

(אַגבֿ לויט דעם זעלבן פּאַראַגראַף האָט מען מיט עטלעכע יאָר שפּעטער אַרעסטירט און געמישפּט דעם פֿון אַמעריקע רעעמיגרירטן פּוילישן שרײַבער: *מעלכיאָר וואַנקאָוויטש*).

*

* *

נאָך דער באַפֿרײַונג פֿון צוואַנגסאַרבעטס־לאַגער (צפֿון־קאַזאַכסטאַן אויגוסט 1956), אַ שווער קראַנקער, 6 חדשים צײַט געלעגן אין אַ טשערנאָוויצער און העכער אַ יאָר צײַט אין צוויי מאָסקווער קליניקן. אין פּוילן זיך אָנגעהויבן פֿילן טעוואָס בעסער, אָבער נאָכן אַרעסט, אין תּפֿיסה האָט זיך מײַן געזונט־צושטאַנד ממש לעבנס־געפֿערלעך פֿאַרערגערט. נאָך לאַנגע דערפֿאָלגלאָזע באַמיונגען פֿון מײַן אַדוואָקאַט, האָט מען מיך (פֿלוצעם?) פֿון תּפֿיסה איבערטראַנספּאָר־טירט אין אַ וואַרשעווער אונטערשטאָטישן שפּיטאָל, אין אַ פֿאַרשלאָסענער, שטרענג באַוואַכטער, ספּעציעלער אָפּטיילונג פֿאַר קראַנקע אַרעסטאַנטן.

געשען איז דאָס אומגעפֿער אַזוי:

די לאַגע באַמיונגען פֿון מײַן אַדוואָקאַט (אינטערווענצן אין די אַנטשפּרעכנ-דיקע, העכסטע אינסטאַנצן), מע זאָל מיך איבערטראַנספּאָרטירן אין אַ שפּיטאָל, זײַנען געבליבן דערפֿאָלגלאָז; אַ לאַנגע צײַט האָט מען בכלל אויף זיי נישט רעאַגירט, סוף־כל־סוף איז אָנגעקומען אַ מאַקסימאַל לאַקאָנישער ענטפֿער:

ערשטנס אַז „איך בין אַבסאָלוט געזונט" און צווייטנס „אויב איך נויטיק זיך אין װעלכער סע נישט איז מעדיצינישער הילף װעל איך זי – װי אַלע אַנדערע אַרעסטאַנטן – באַקומען אין תּפֿיסה."

כמעט פּונקט אַזוי ווי אין באַקאַנטן יידישן פֿאָלקסווערטל:

„ערשטנס גאָרנישט נישט גענומען און צווייטנס – דיר אָפּגעגעבן..." אין צווישן האָט מען (– „מישטיינס געזאָגט" –) געמאַכט אַ שטיקל „רעש" אַרום, „מײַן ווייניקייט" (איך בין ווײַט דערפֿון עס צו פֿאַררעכענען אויף „מײַן חשבון"... און ווייס דעם ווערט דערפֿון) און פֿון טאָג צו טאָג האָבן זיך אין דער אַזוי גערו-פֿענער „פֿרײַער וועלט" אָנגעהויבן מערן די עפֿנטלעכע פֿאַראורטיילונגען (פּרע-סע, ראַדיאָ) און „פּראָטעסטן" קעגן מײַן גרונטלאָזן אַרעסט.

די או.ב. און די יוסטיץ־אָרגאַנען – זעענדיק אַז זיי האָבן זיך אומצווײדײַטיק פֿאַרגאַלאָפּירט און פֿאַרפּלאָנטערט, זוכנדיק אַן אויסוועג – זײַנען זיי אין דעם „פּרט" שוין נישט געגאַנגען מיטן „אייגענעם וועג צום קאָמוניזם", נאָר אין די אויסגעטראָטענע פֿוסטריט פֿונעם „עלטערן ברודער"... און פּונקט ווי עס ווערט אין דער „נײַער ליבעראַליזאַציע"־ערע פּראַקטיצירט אין דער באָלשעוויסטי-שער מעטראָפּאָליע, פּונקט אַזוי האָט מען אויך אין פּוילן זיך געקליבן מיך דערקלערן – פּסיכיש אומנאָרמאַל (?!): אַ ספּעציעלע זיצונג פֿון וואַרשעווער געגנטלעכן געריכט האָט מיט דער גאַנצער שווערוואָגיקער צערעמאָניעלקייט „איינשטימיק" באַשלאָסן אַז ס'איז „נויטיק אַ געוויסע באָבאַכטונג פֿון פּסיכיאַ-טערס" – געשווירענע געריכטס־עקספּערטן – און „צו דעם צוועק דאַרף מען (פֿון תּפֿיסה) מיך איבערטראַנספּאָרטירן אין אַ פּסיכיאַטרישן שפּיטאָל."

איך – דער „אומנאָרמאַלער" עקספּערטיזע־אָביעקט (!!) – האָב תּיכּף, וויפֿל אין מײַן לאַגע... איז נאָר מעגלעך געווען, מאַקסימאַל שאַרף פּראָטעסטירט (פֿרײַער פֿאַר אַלץ: ריין פּרינציפּיעל) קעגן אָט דער צום ווייניקסטנס באַליידיקנ-דיקער דעציזיע פֿון געריכט, קאַטעגאָריש און אולטימאַטיוו געמאָלדן:

פֿרײַוויליק וועל איך זיך נישט לאָזן איבערטראַנספּאָרטירן אין אַ משוגעים־הויז, סײַדן מע וועט אָנווענדן גוואַלד; די פּסיכיאַטרישע געריכטס־עקספּערטן וועל איך בויקאָטירן.

אויפֿן אַנדערן טאָג איז צו מיר אין תּפֿיסה געקומען מײַן אַדוואָקאַט (אין דער צײַט פֿונעם אַזוי געוואָלטיקן פּערזאָנען־קולט איז אַזוינס בכלל קיין מאָל נישט מעגלעך געווען...) און מיך אָנגעהויבן באַרויקן און צורײדן:

— „אין די אומשטענדן איז עס די איינציקע מעגלעכקייט, דערווײַלע זיך אַרויסרײַסן פֿון תּפֿיסה און אַרײַנקריגן אין אַ, ווי עס זאָל נישט זײַן, פּרײַען (?) שפּיטאָל און באַקומען דאָרט מעדיצינישע הילף, זאָל זײַן אַפֿילו דערווײַלע כאָטש עפֿעקטיווע בלויז קעגן מײַן תּפֿיסה־אַוויטאַמינאָז און די — שיִר נישט אויף אַלע מײַנע קערפּערטײלן — מיך שרעקלעך מאַטערנדיקע פֿלעגמאָנען; און אַז איך וועל דאָרט באַקומען אָט די מיר אַזוי נייטיקע מעדיצינישע הילף און די — אין מײַן לאַגע — דענקבאַר בעסטע באַהאַנדלונג, איז אויסער יעדן צווייפֿל: ווײַל דער ראָש פֿון די פּסיכיאַטרישע געריכטס־עקספּערטן — ד״ר פֿעליקס קאַטשאַנאָווסקי — איז אויך גלײַכצײַטיק דער שעפֿדאָקטער און דירעקטאָר פֿונעם פּרושקאָווער (אונטער וואַרשע) פּסיכיאַטרישן שפּיטאָל, וווּהין מע וועט מיך וואַרשײַנלעך איבערטראַנספּאָרטירן: ד״ר קאַטשאַנאָווסקי איז אַ טיף הומאַנע און זעלטן אידעלע פּערזענלעכקייט, אַ פּוילישער אינטעלעקטועלער און גײַסטיקער אַריסטאָקראַט פֿון דער אַלטער שול.“

דאָס אַלץ האָט זיך פֿיל מער ווי פֿולקום באַשטעטיקט, און זאָל מיר דאָ דערלויבט זײַן אויסדריקן מײַן טיפֿסטן און אומפֿאַרגעגלעכן דאַנק דעם נאָבעלן, אידעלן ד״ר פֿעליקס קאָטשאַנאָווסקי; ווען נישט די שרעקלעכע איבערגעפֿולטקייט אין שפּיטאָל (נאָך מער אין די אַזוי גערופֿענע פֿאַרשלאָסענע אָפּטײלונגען) און די נישט איבעריק אָנגענעמע, דער עיקר פֿאַר גײַסטיקער קאָנצענטראַציע נישט גינסטיקע אַרומרינגלונג; (כאָטש העכסט באַלערנדיקע...) אַ דאַנק דער טאָג־טעגלעכער זאָרג פֿון ד״ר קאַטשאַנאָווסקי און זײַנע מיטאַרבעטער און דעם אָרדינאַטאָר פֿון מײַן אָפּטײלונג (וועמענס נאָמען איך האָב צו מײַן גרויסער בושה אומדאַנקבאַר פֿאַרגעסן!!), וואָלט די צײַט פֿון מײַן זײַן אין שפּיטאָל זיך געקאָנט פֿאַרוואַנדלען כמעט אין אַ סאַנאַטאָריע־אויפֿנטהאַלט (נישט נאָר אין פֿאַרגלײַך מיט דער תּפֿיסה־קאַמער); שוין נישט צו ריידן פֿון מײַן געזונט־צו-

שטאַנד וועלכער האָט זיך שוין נאָך אַ קורצער צײַט אָנגעהויבן באַמערקבאַר, אַפּילו מער־ווייניקער באַפֿרידיקנדיק פֿאַרבעסערן, דער עיקר מײַן אַוויטאַמינאָז, די פֿלעגמאָנען און וואָס נישט ווייניקער וויכטיק – מײַן מצבֿ־רוח. נישט די לעצטע ראָל האָבן דערבײַ געשפּילט די (אילוזאָריש...) פּרטיע שפּאַצירן אויף דער פֿרישער לופֿט אין פּרעכטיקן וואַלדפּאַרק אַרום שפּיטאָל: די אַלערליי געפֿלאַנצטע און פֿעלד־בלומען, די רחבֿותדיקע אָזערע, די אַלטע, ריזיקע ווערבעס און מעכטיקע געדיכטע צווײַגן איבער דער זילבערנדיקער פֿונעם הימל דורכגעבלויטער אָזערע.

ד״ר קאַטשאַנאָווסקי האָט אויף זײַן ***פֿאַראַנטוואָרטונג און מײַן ערנוואָרט*** (אַז איך וועל אין קיין שום פּרט נישט מיסברויכן זײַן אַחריות) *דערלויבט* אַז אין אונטערשיד פֿון אַלע אַנדערע קראַנקע אַרעסטאַנטן, וועלכע מע האָט פּונקט ווי מיך געבראַכט אין שפּיטאָל אויף עקספּערטיזע און יעדן טאָג אונטער באַוואַכונג פֿון וועכטער־סאַניטאַרן אויף אַ שעה צײַט אַרויסגעפֿירט אויף דער פֿרישער לופֿט, מעג איך איינער אַליין ווען און וויפֿל איך וויל שפּאַצירן. (חוץ אין די אינ־דערפֿריענדיקע שעהען, בשעתן רונדגאַנג פֿונעם אָרדינאַטאָר איבער אונדזער אָפּטיילונג, און חוץ אין דער צײַט פֿונעם אַרויסגעבן די רפֿואות און נאָכן אָונט־ברויט.) אַזאַ פּריווילעגיע האָבן בלויז געהאַט איינצלנע, גענעזנדיקע און באַ־פֿרידנדיק זיך אויפֿפֿירנדיקע, פּרטיע קראַנקע, וועלכע האָבן שוין צוביסלעכווײַז געאַרבעט אין דער ברייט פֿאַרצווײַגטער שפּיטאָל־ווירטשאַפֿט.

דאָס דערטיילן מיר – דעם „פּאָליטישן" אַרעסטאַנט – די זעלבע פּריווילעגיע איז אין אַ געווויסן זין געווען אַ שפּיל מיט פֿײַער, אַ ריזיקאָ פֿאַרן ד״ר קאַטשאַ־נאָווסקי (דער וואַלדפּאַרק אַרום שפּיטאָל איז נישט געווען אַרומגעצוימט און נישט באַוואַכט און חוץ אַלעמען און דער עיקר איז עס געווען אין שאַרפֿן ווידערשפּרוך צו די שטרענגע פֿאָרשריפֿטן וואָס שייך קראַנקע, אַרעסטאַנטן.)

ד״ר קאַטשאַנאָווסקי האָט אָן שום ספֿק באַוווסטזיניק, אומיסטן פֿאַרלענגערט דעם פֿאַר דער עקספּערטיזע נויטיקן און פֿאָרגעזעענעם, אַזוי גערופֿענעם בע־אָבאַכטונגס־פּעריאָד, כּדי אַזוי אַרום באַקומען די פֿאָרמעלע מעגלעכקייט וואָס לענגער, (ווייניקסטנס ביזן פּראָצעס) מיך צו האַלטן אין שפּיטאָל; ווו חוץ אַלעס אַנדערן, האָב איך אויך יעדן טאָג בשעתן שפּאַציר זיך געקאָנט באַגעגענען מיט מײַנע נאָענטע וואָס אין תּפֿיסה האָב איך בלויז געקאָנט טרוימען וועגן דעם.

(בלויז דערלויבט געווען איין מאָל אין חודש און בלויז 15-20 מינוט און דורך אַ פֿאַרקראַטעט פֿענצטערל.)

דאָס איז בלויז אַ נישטיקער טייל פֿון די טיף מענטשלעכע און טיף רירנדיקע אויפֿמערקזאַמקייטן וואָס ד״ר קאַטשאַנאָווסקי האָט אַרויסגעוויזן מײַן ווײַניקייט און וואָס ס׳איז באַזונדערס ווערט אונטערגעשטראָכן צו ווערן: דאָס אַל׳ץ איז געטאָן געוואָרן אַן געשפּאַנטקייט, אָן אָנגעקראָכמאַליעטער שטײַפֿקייט, אָן מיר אַפֿילו אין דער מינדסטער מאָס געבן צו פֿילן דעם אויסנאַם וואָס ער מאַכט, די טובֿה וואָס ער טוט מיר. צדקה בסתר... און מיט וואָס האָב איך עס זוכה געווען ווייס איך נישט. – ווער בין איך געווען פֿאַר אים? נישט מער און נישט ווײַניקער ווי אַ – *מענטש* – אַ לעבעדיק און הפֿקר באַשעפֿעניש. דאָס וועל איך קיין מאָל, ביזן לעצטן אָטעם נישט פֿאַרגעסן.

*
*   *

אין אַ יאָר און דרײַ חדשים נאָכן אַרעסט, איז אין וואַרשעווער געביטס־געריכט, – ***אונטער פֿאַרמאַכטע טירן*** – פֿאַרגעקומען מײַן פּראָצעס, צו וועלכן מע האָט מיך געבראַכט פֿון פּרושקאָווער שפּיטאָל. אין געריכטסזאַל איז געזעסן מײַן או.ב.־אויספֿאָרשער און נאָך אייניקע או.ב.־,,ראַבאָטן״ האָבן זיך געפֿאַרעט אַרום אַ טייף־רעקאָרדער וואָס האָט רעגיסטרירט דעם גאַנג פֿון פּראָצעס וועלכער איז גלײַכצײַטיק טראַנסמיטירט געוואָרן אין דער וואַרשעווער או.ב.־צענטראַלע.

נישט געקוקט אויף דעם האָבן די ריכטער (אין די אומשטענדן) זיך געהאַלטן מער ווי קאָרעקט, איך וואָלט זאָגן אַפֿילו סימפּאַטיש; בלויז דער פּראָקוראָר (אַ פּרוי פֿון אַן או.ב.־ספּעציאַליסט?!) איז בוכשטעבלעך געקראָכן פֿון דער הויט, מיך אויסמאָלן פֿאַר די ריכטער אין וואָס מער שוואַרצערע פֿאַרבן: ווי אַ ,,פֿאַרביסענער שׂונא פֿון די סאָציאַליסטישע לענדער״; אָבער צום היפּוך, ווי ס׳איז געווייינלעך אָנגענומען, קיין באַשטימטע שטראָף (ד״ה וויפֿל יאָר תּפֿיסה זי פֿאַרלאַנגט פֿאַר מײַן ,,פֿאַרברעכן״) נישט פֿרעציזירט, בלויז געפֿאָדערט פֿון געריכט ווי אַ ,,קאָרפּוס דעליקטי״ צו קאָנפֿיסקירן מײַן יידישע שרײַבמאַשין:

„אויף וועלכער דער באַשולדיקטער האָט געשריבן זײַן פּאַשקוויל קעגן דער רומענישער פֿאָלקס־רעפּובליק".

אין מײַן פֿאַרטיידיקונגס־וואָרט צווישן אַנדערע אויך געטענהט:

... אַלץ וואָס ליגט אין טישקעסטל פֿון מײַן שרײַבטיש איז גלײַך ווי עס וואָלט געלעגן בײַ מיר אין קאָפּ, צי קאָן מען בכלל מישפּטן אַ מענטש פֿאַר די געדאַנקען, אַנשווינגען אין זײַן מוח און דערצו נאָך איצט ווען עס ווערט אָפּי-ציעל אַזוי שאַרף פֿאַראורטיילט די יאָרנלאַנגע געזעצלאָזיקייט און דאָס הפקרות וואָס שייך די עלעמענטאַרסטע מענטשלעכע רעכט?!

און וואָס שייך דער פֿאָדערונג פֿון פּראָקוראָר צו קאָנפֿיסקירן מײַן שרײַב-מאַשין:

... הויכער געריכט! איך ווונדער זיך און גלויב פּשוט נישט מײַנע אויערן? ווי קאָן מען עס אַ שרײַבמאַשין פֿאַרוואַנדלען אין אַ „קאָרפּוס דעליקטי" און פֿאָ-דערן איר קאָנפֿיסקאַציע? אַ שרײַבמאַשין איז דאָך נישט קיין מעסער און נישט קיין רעוואָלווער?! און ווען מײַנע נאָטיצן וואָלטן געווען געשריבן מיט דער האַנט, וואָלט לויט אַזאַ „לאָגיק" אויסגעקומען פֿאָדערן פֿון הויכן געריכט, אַרויסצוגעבן אַן אורטייל: קאָנפֿיסקירן מײַן האַנט?! דאָס וואָלט חוץ אַלעם אַנ-דערן אויך אין דעם פּרט געווען — ווייך גערעדט — אומגערעכט, ווײַל די האַנט ווי אַזעלכע איז דאָך אַבסאָלוט אומשולדיק, בלויז אַ „טעכנישע אויספֿירעריך" פֿון דעם וואָס עס דיקטירט איר דער מוח; לויט דער זעלבער „לאָגיק" וואָלט אַזוי אַרום אויסגעקומען פֿאָדערן פֿונעם געריכט צו קאָנפֿיסקירן נישט נאָר מײַן האַנט, (ווי אַן אינדירעקט מיטבאַטייליקטע) נאָר אויך מײַן קאָפּ...?

דײַטלעך דענערווירט האָט דער פּראָקוראָר געמאַכט עטלעכע צווישנרופֿן און דאָן מיך איבעררײַסנדיק, געפֿאָדערט פֿון געריכט צונעמען בײַ מיר דאָס וואָרט, מאָטיווירנדיק:

— „דער באַשולדיקטער רעדט נישט צו דער זאַך און דערלויבט זיך די חוצפּה צו חוזקן און באַליידיקן דאָס געריכט!"?

דער פֿאָרזיצער פֿונעם ריכטער־באַשטאַנד האָט אויפֿן פּראָקוראָרס פֿאָדערונג בלויז רעאַגירט מיט אַ דײַטלעך געלאַנגווײַלטער, ווי אומאינטערעסירטער, אויסדריקלעך גרינגשעצנדיקער, טרוקענער באַמערקונג:

– „דער באַשולדיקטער ווערט דערמאָנט צו ריידן אויסשליסלעך בלויז וועגן דעם וואָס האָט אַ דירעקטע שײַכות און דרינגט אַרויס פֿון זײַן רעכט זיך צו פֿאַרטיידיקן." –

דאָס האָט – אין די אומשטענדן – געקלונגען שיר נישט ווי אַ דערמוטיקונג?!

... ווען איך וואָלט מײַנע נאָטיצן געגעבן איבערשרײַבן אַ פּראָפֿעסיאָנעלער מאַשיניסטקע – האָב איך פֿאָרטגעזעצט – וואָלט לויט דער זעלבער „לאָגיק" אויסגעקומען פֿאָדערן צו קאָנפֿיסקירן די מאַשיניסטקע צוזאַמען מיט איר שרײַבמאַשין?!"

נישט דאָ איז דער אָרט און עס וואָלט מיך פֿאַרפֿירט צו ווײַט ווען איך וואָלט זיך אַפֿילו טיילווײַז אָפּגעשטעלט אויף די אַנדערע נישט אומאינטערעסאַנטע און דאָס רובֿ פֿילבאַדײַטנדיקע ,פּאַסאַזשן'... פֿון אָט דעם סימפּטאָמאַטישן פּראָצעס, אָבער נאָך איין אײנצלהייט וועט דוכט מיר זײַן נישט איבעריק אָפּצומערקן:

... אַפֿילו די ריכטער זײַנען דײַטלעך באַמערקבאַר געווען קאָנסטערנירט פֿו-נעם פּראָקוראָרס פֿאָדערונג צו קאָנפֿיסקירן מײַן שרײַבמאַשין און ווי כ'האָב שוין דערמאָנט האָבן זיי זיך (אין די אומשטענדן) געהאַלטן מער ווי קאָרעקט: פֿונעם טאָן, פֿון אַ גענוג דײַטלעך באַמערקבאַר אַפּאַטישקייט איז נישט שווער געווען צו דערקענען, אַז זיי באַציִען זיך צום פּראָקוראָרס באַשולדיקונגס־רעדע פּונקט ווי צום גאַנצן פּראָצעס גרינגשעצנדיק און ווי צו אַ – ,מיט ווײַסע'... פֿע-דעם צונויפֿגעסטריגעוועטער מאַכערײַקע – און אפֿשר דערפֿאַר איז זייער פּסק־דין פֿאַרהעלטניסמעסיק געווען מיט „גרויס חסד"; מיך פֿאַראורטיילט בלויז צו אַ יאָר תּפֿיסה:

(„נעמענדיק אין באַטראַכט מײַן געזונט־צושטאַנד, באַשטעטיקט פֿון דער מע-דיצינישער געריכטס־עקספּערטיזע.")

בשעת דער פּאַראַגראַף פֿון פּוילישן שטראָפֿקאָדעקס לויט וועלכן מע האָט מיך „געמישפּט" האָט פֿאַר דעם אינקרימינירטן מיר „פֿאַרברעכן", ווי כ'האָב שוין אונטערגעשטראָכן, פֿאָרגעזען אַ שטראָף פֿון 3-15 יאָר תּפֿיסה.

*

*　　*

אויף דער פֿאָדערונג פֿונעם פּראָקוראָר צו קאָנפֿיסקירן מײַן שרײַבמאַשין האָבן די ריכטער אין דער פֿאָרמולירונג פֿונעם אורטייל אַפֿילו נישט רעאַגירט, וואָס האָט פּראַקטיש באַטײַט: מײַן שרײַבמאַשין איז „באַפֿרײַט געוואָרן פֿון יעדוועלכער שולד" און מע דאַרף זי מיר אומקערן. אָבער דער פּראָקוראָר האָט פּראָטעסטירט און אַ צווייטע געריכטס־אינסטאַנץ האָט זיך „סאָלידאַריזירט" מיט איר און באַשלאָסן צו קאָנפֿיסקירן מײַן שרײַבמאַשין.

אין אורטייל האָט דאָס געריכט אויך מיט קיין איין וואָרט נישט רעאַגירט אויף מײַן פֿילמאָליקער פֿאָדערונג: מיר אומצוקערן מײַנע בשעת דער הויז־רעוויזיע רעקווירירטע מאַנוסקריפּטן און מײַן אַדוואָקאַט האָט אין מײַן נאָמען, אין דעם ענין זיך געווענדט צום העכסטן פּוילישן געריכט.

אין דער ענטפֿער־פֿאָרמולירונג פֿון העכסטן געריכט (אין צוויי חדשים אַרום) איז געווען געזאָגט פֿאָלגנדיקס:

„חוץ מאַנוסקריפּט – די אַזוי גערופֿענע „אײַנדרוקן" פֿון דער רומעניען־רײַזע וועלכע ווערן אין באַשולדיקונגס־אַקט אַבסאָלוט ריכטיק קוואַליפֿיצירט ווי אַ, אַפֿילו אין דער מינדסטער מאָס דערווירקלעכקייט ניט אַנטשפּרעכנדיקער, בייזוויליקער פּאַשקוויל, געצילט אין דער מיט פּוילן פֿאַרבינדעטער, ברידערלעכער, רומענישער פֿאָלקס־רעפּובליק, חוץ אָט דעם באַשולדיקונגס־דאָקומענט ***דאַרפֿן אַלע אַנדערע בשעת דער וווינונגס־רעוויזיע רעקווירירטע מאַטעריאַלן, אין סכום פֿון צוואַנציק פּאַפּקעס, באַטראַכט און טראַקטירט ווערן ווי געהערנדיקע צום ליטעראַרישן וואַרשטאַט פֿונעם פֿאַראורטיילטן."***

דוכט זיך קלאָרע דיבורים!

מיט אַנדערע ווערטער: דאָס העכסטע פּוילישע געריכט האָט אָפֿיציעל און דוכט זיך אומצווײַדײַטיק אָנערקענט אַז חוץ אַזוי גערופֿענעם „פּאַשקוויל קעגן דער רומענישער פֿאָלקס־רעפּובליק" האָבן אַלע אַנדערע בשעת דער „רעוויזיע" רעקווירירטע כתבֿ־ידן קיין שום שײַכות נישט צום אינקרימינירטן מיר „פֿאַרברעכן", זײַנען מײַן אומאָפּפֿרעגבאַר פּריוואַט־אייגנטום און ווי אַזעלכעס מוז מען עס מיר אין גאַנצן אומקערן.

דאָס איז בלויז דער אויספֿיר וועלכן מע קאָן... מאַכן?

אָבער דאָס העכסטע געריכט אַליין האָט עס נישט נאָר נישט פּרעציזירט, נאָר (ווי מיר ווייסן שוין פֿונעם ציטירטן) אַפֿילו מיט קיין איין וואָרט אויף דעם דירעקט נישט אָנגעטײַט און אַזוי אַרום ווילנדיק נישט־ווילנדיק געלאָזט אַ „אָפֿן הינטערטירל"... פֿאַר פֿאַרשיידענע „אינטערפּרעטאַציעס"...?

אין ענד־רעזולטאַט האָט מען מיר חוצן אַזוי גערופֿענעם „פּאַשקוויל", אויך נישט אומגעקערט אַ גאַנצע ריי אַנדערע פּאַפּקעס און צווישן זיי דרײַ פּאַפּקעס (אומגעפֿער 600 מאַשינשרײַפֿט־זײַטן). נאָטיצן וועגן ראַטן־פֿאַרבאַנד. ווי אויך אַ גרעסערע פּאַפּקע מיט תּפֿיסה־ און לאַגער־לידער; ניט אומגעקערט מײַנע און מײַן משפּחהס פּריוואַט־קאָרעספּאָנדענץ און פֿאַרשיידענע פֿאַמיליען־פֿאָטאָס.

מײַן אַדוואָקאַט האָט אין מײַן נאָמען „פּראָטעסטירט", פֿאַררופֿנדיק זיך אויפֿן אומצווייידײַטיקן (?) באַשלוס פֿון העכסטן געריכט, אָבער דאָס וואַרשעווער גע-גנטלעכע געריכט (וויסנדיק אַז די או.ב. איז קאַטעגאָריש קעגן אומקערן די „פֿאַרהאַלטענע" (...) מאַנוסקריפּטן) האָט זיך געמאַכט אַ צימעס פֿונעם פֿאַר-פֿליכטנדיקן באַשלוס פֿון העכסטן געריכט, די מאַנוסקריפּטן מיר נישט אומגע-קערט און דערמיט דײַטלעך דעמאָנסטרירט, אַז דער ווילן פֿון דער או.ב. איז פֿאַרן געגנטלעכן געריכט וויכטיקער, דעצידירנדיקער פֿונעם באַשלוס פֿון העכסטן געריכט – לויט דער היעראַרכיע – די העכסטע געריכטלעכע אינסטאַנץ, טאָנגעבער און פֿאָרמולירער פֿונעם אַנטגילטיקן פּסק־דין.

מיר איז אַבסאָלוט געווען באַוווסט:

דערוויסנדיק זיך אַז אין ענין פֿון די רעקוויזירטע מאַנוסקריפּטן (וועלכע „האָבן נישט קיין שום שײַכות צום אינקרימינירטן מיר דעליקט") האָט זיך מײַן אַדוואָקאַט געווענדט צום העכסטן געריכט, האָט די או.ב. (תּיכּף נאָך דעם ווי די העכסטע געריכטלעכע אינסטאַנץ האָט אַרויסגעגעבן די אויבן ציטירטע דעצי-זיע) אַרויסגענומען פֿון מײַנע געריכטסאַקטן די אַלע כּתבֿ־ידן וועלכע דאָס העכסטע געריכט האָט באַצייכנט ווי „***געהערנדיקע צום ליטעראַרישן וואַר-שטאַט פֿונעם פֿאַראורטיילטן***"; – דאָס הייסט יענע כּתבֿ־ידן וועלכע מע האָט לאָגיש מיר באַדאַרפֿט אומקערן.

פֿאַרשטייט זיך אַז אַזאַ ווייך גערעדט סתּירהדיקער... לאַגע איז דאָס געגנט-לעכע געריכט בשום־אופֿן נישט אימשטאַנד געווען אַרויסגעבן אַ דעציזיע וועגן

מיר אומקערן די אויבן דערמאָנטע בשעת דער הויז־רעוויזיע רעקוויזירטע מאַנו־סקריפּטן; ווי האָט דאָס געגנטלעכע געריכט מיר געקאָנט אומקערן עפּעס אַזוינס וואָס איז שוין נישט געווען אין זײַן באַזיץ און רשות?!

ביז גאָר סימפּטאָמאַטיש איז אָט דער פֿילבאַדײַטנדיקער פֿאַקט: ווי די או.ב. (דער רוקנביין און נאָפּל...) באַלעבאַטעוועט פֿרײַ אין די אַקטן פֿון אַן אַבסאָלוט „אומאָפּהענגיקן און אומצוטריטלעכן" אַנשטאַלט, וואָס עס דאַרף לויט די עלע־מענטאַרסטע כּללים פֿון געזעצלעכקייט זײַן יעדע געריכטלעכע אינסטאַנץ...?!)

*

*   *

אַזוי ווי מיר איז לויטן אורטייל פֿון געריכט שוין „געקומען" 3 חדשים „רעשט", (...) האָט מען מיך גלײַך פֿון געריכט באַפֿרײַט און דעמלט האָט זיך ערשט אָנ־געהויבן אַ נײַ קאַפּיטל: ‚די נאָכווייען'...

ביזן אַרעסט געהאַט אַן אָפּמאַך מיט דער רעדאַקציע „*פֿאָלקס־שטימע*" לויט וועלכן כ'האָב יעדע וואָך באַדאַרפֿט שרײַבן אַן אַרטיקל, רעצענזיע אָדער רע־פּאָרטאַזש פֿאַר אַ חודש־געהאַלט פֿון 2000 זל. חוץ דעם רעגולער מיטגעאַרבעט אין דער ליטעראַרישער אויסגאַבע „שריפֿטן". דעם אָפּמאַך מיט דער „פֿאָלקס־שטימע" האָט די רעדאַקציע פּלוצעם מיר געקינדיקט, מיט 4-3 וואָכן פֿאַרן אַרעסט, ד"ה דעמלט (!!!) ווען איך בין שוין „אַרײַנגעפֿאַלן" אין דער פֿאַטאַלער „אויפֿמערקזאַמקייטס"־אָרביטע... פֿון דער או.ב.

פֿאַרן אַרעסט האָט איך וואַרשעווער פֿאַרלאַג „יידיש־בוך" באַדאַרפֿט דער־שײַנען מײַנס אַ בוך לידער, שוין געהאַט באַקומען די אָפּצוגן פֿון דער לעצטער קאָרעקטור און דער פֿאַרלאַג האָט מיר שוין געהאַט אויסגעצאָלט כּמעט דעם גאַנצן האָנאָראַר (12.000 זל).

די אומקענטעניש פֿון דער פּוילישער שפּראַך, האָט מיך וואָס שייך אַרבעט אויסשליסלעך אָפּהענגיק געמאַכט פֿון די דערמאָנטע אויסגאַבן פֿון יידישן קול־טור־געזעלשאַפֿטלעכן פֿאַרבאַנד און פֿון פֿאַרלאַג – „יידיש־בוך".

אָבער נאָך דער באַפֿרײַונג פֿון תּפֿיסה זײַנען פֿאַר מיר אָט אַלע די טירן געווען הערמעטיש... פֿאַרשלאָסן.

דער דירעקטאָר פֿון פֿאַרלאַג האָט מיר קאַטעגאָריש געמאָלדן:

... „איער בוך וועט נישט דערשײַנען, דער זאַץ וועט ליקווידירט ווערן!".

אויף מײַן פֿראַגע, צי דאָס דערשײַנען פֿון מײַן בוך איז *פֿאַרבאָטן* פֿון אַ וועל־כער סע נישט איז העכערער אינסטאַנץ (?), נישט באַקומען קיין שום ענטפֿער. שוין נישט צו ריידן פֿון דרוקן מײַנע אַרבעטן, אַפֿילו פֿאַר איבערזעצונגען, נאָך מער אַפֿילו פֿאַר געוויינלעכער ליטעראַריש־טעכנישער אַרבעט (ווי למשל קאָ־רעקטור) געווען טריף־שבטריף. און אַזוי די גאַנצע צײַט נאָך דער באַפֿרײַונג פֿון תּפֿיסה ביזן אַרויספֿאָרן פֿון פּוילן (1961-1965): נישט נאָר ווי אַ שרײַבער נאָר בכלל געווען אַבסאָלוט דיסקרימינירט, געהאַט דאָס „אָנגענעמע" געפֿיל ווי גלײַך איך וואָלט זיך געפֿונען אונטער אַ הויזאַרעסט. אַפֿילו די פֿאַרוואַלטונג פֿון פּוילישן ליטעראַטן־פֿאַראיין וועלכע האָט זיך באַצויגן צו מיר (אין די אומ־שטענדן) אַ סך מער ווי קאָרעקט, האָט מיר בײַ איר בעסטן ווילן, אין פּרט פֿון אַרבעט, גאָרנישט געקאָנט העלפֿן, חוץ מיר אויפֿריכטיק מיטפֿילן, וואָס זי האָט (ווי מיר ווילן וויטער זען) נישט איין מאָל גרויסמוטיק אַרויסגעוויזן מיט מעשים וועלכע ריידן פֿאַר זיך אַליין... איך וועל דאָ בלויז אָפּמערקן איינציק פֿון זיי, וואָס איך – האַלט, נישט נאָר פֿאַר מײַן דאַנקבאַרקייט־חוב.

*

* *

דער לייענער וואָלט באַקומען (אַפֿילו פֿאַרהעלטעניסמעסיק) נישט קיין גאַנץ און אויך נישט קיין אמתדיק בילד, און גלײַכצײַטיק וואָלט עס געווען אין דער העכסטער מאָס אומגערעכט און אומדאַנקבאַר, ווען איך פֿאַרשווײַג אָט די צווייטע (אין תּוך אפֿשר עלעמענטאַרע?) אָבער אין יענע אומשטענדן ליכטיקע זײַט, וועלכע פֿאַרדינט, דוכט מיר אָן שום ספֿק (נישט צוליב די קאָנטראַסטן...) ספּעציעל אונטערגעשטראָכן צו ווערן: באַגוף איך זיך טאַקע מיט דער געלעגנ־הייט אויסצודריקן אָנערקענונג און אײַביקע דאַנקבאַרקייט דעם באַפֿולמעכ־טיקטן פֿון דער רעפּאַטריאַציע־אָפּטיילונג פֿון דער פּוילישער אַמבאַסאַדע אין מאָסקווע, (פּרוי גראַבעלנאַ) דער פּוילישער פֿאָלקס־רעפּובליק בכלל און דער פֿאַרוואַלטונג פֿון פּוילישן ליטעראַטן־פֿאַראיין בפּרט.

ווען איך וואָלט נישט געווען געהאַט די מעגלעכקייט צו קומען קיין פּוילן וואָלט איך היינט – אָן די מינדסטע איבערטרייבונגען – שוין זיכער נישט געווען צווישן די לעבעדיקע.

ניט וויכטיק (אין דעם פֿאַל) וואָס ס'איז דאַן שפּעטער אין פּוילן מיט מיר געשען...?! אַ פֿאַקט בלייבט אַ פֿאַקט: בלויז אַ דאַנק מיין קומען קיין פּוילן לעב איך נאָך.

„דאָס לעבן באַשטייט פֿון ווידערשפּרוכן"... (מאַרקס!).

נאָכן אַרעסט און די אין יענע און אין יעדע אומשטענדן שרעקלעכסטע (אַבסורדסטע!) באַשולדיקונגען האָט די וואַרשעווער אָפּטיילונג פֿון פּוילישן ליטעראַטן־פֿאַראיין נישט נאָר נישט אַנולירט מיין מיטגלידשאַפֿט, נאָר נאָך פּופּצן חדשים תּפֿיסה, נישט געקוקט אויף דעם וואָס דאָס פּוילישע געריכט האָט מיך פֿאַראורטיילט, האָט די סאָציאַלע קאָמיסיע פֿון ליטעראַטן־פֿאַראיין תּיכּף נאָכן באַפֿרייען מיך, אָן מיין ביטע, לויט איר אייגענער איניציאַטיוו (!!) (און אויף איר חשבון) מיך און מיין פֿרוי געשיקט זיך אָפּרוען אין די זאַקאָפּאַנער בערג אין הויז פֿאַר שעפֿערישער אַרבעט און אָפּרו וועלכעס געהערט צום ליטעראַטן־פֿאַראיין.

אויף מיין ביטע האָט דער פּוילישער ליטעראַטן־פֿאַראיין באַאויפֿטראַגט דעם אַדוואָקאַט און יורידישן קאָנסולטאַנט פֿון פֿאַראיין, ער זאָל אָנשרייבן אַ פּראָיעקט פֿון אַ ווענדונג אין נאָמען פֿונעם ליטעראַטן־פֿאַראיין צום העכסטן פּוילישן געריכט, מיט דער ביטע צו אַנולירן די קאָנפֿיסקאַציע פֿון מיין שרייבמאַשין און פֿאָרלייגן דעם פּראָיעקט דער פֿאַרוואַלטונג צו דער אַנטגילטיקער רעדאַקציע און באַשטעטיקונג. אין דער ווענדונג צום העכסטן געריכט האָט די פֿאַרוואַלטונג צווישן אַנדערע אונטערגעשטראָכן איר: „אויסערגעוויינלעכע פֿאַרווונדערונג מיטן שיר ניט אומגלויבלעכן פֿאַקט פֿון דער קאָנפֿיסקאַציע גופֿא", אויסגעדריקט איר מיינונג און האָפֿענונג אַז „דאָס העכסטע געריכט וועט מסתּמא איינזען די זינלאָזיקייט פֿון אַזאַ באַשלוס; אַ שרייבמאַשין קאָן אין דעם פֿאַל נישט זיין קיין שום „קאָרפּוס דעליקטי" נאָר איז פֿאַקטיש און נישט מער ווי דער טאָג־טעגלעכער כלי־זיין מיט וועלכן עס באַנוצט זיך כמעט יעדער שרייבער, פּונקט ווי מיט אַ הענטלפֿען אָדער בלייער". אמת, דאָס פּוילישע העכסטע געריכט האָט זיך נישט גערעכנט מיט דער מיינונג און ביטע פֿון פּוילישן ליטעראַטן־פֿאַראיין,

נישט אַנולירט די קאָנפֿיסקאַציע, פֿאַרקערט זי באַשטעטיקט, אָבער דאָס ענדערט נישט גאָרנישט אין עצם פֿאַקט, פֿאַרקערט אין די אומשטענדן שטרײַכט עס נאָך מער אונטער די נאָבלקייט פֿון די פּוילישע קאָלעגן.

שטרעבנדיק מאַטעריעל און מאָראַליש מיך אונטערהאַלטן האָט די פֿאַרוואַל־טונג תּיכּף אָנגענומען דעם פֿאָרשלאָג פֿון אײנעם אַ באַקאַנטן פּוילישן שרײַבער און באַשטימט אײנאָרדענען אין איר קלובזאַל מײַנעם אַ פֿאָרלעזונגס־אָוונט. (לויטן כּלל ווערן אַזעלכע אָוונטן האָנאָרירט).

דאָס אַרײַנפֿיר־וואָרט אויפֿן אָוונט האָט באַדאַרפֿט האַלטן פּראָפֿ׳ ב. מאַרק ז״ל. און אים האָט אויך די פֿאַרוואַלטונג באַפֿולמעכטיקט צו זײַן דער פֿאָרזיצער פֿון אָוונט. אין די פּוילישע צײַטונגען זײַנען שוין צעשיקט געװען מעלדונגען װעגן פֿאָרשטייענדיקן אָוונט און אין קלוב פֿון ליטעראַטן־פֿאַראײן איז שוין מיט אַ וואָך פֿריער אַרויסגעהאַנגען געוואָרן אַן אַפֿיש.

דאָ האָט מיך אײנער פֿון מײַנע באַקאַנטע יידיש־פּוילישע שרײַבער אויפֿ־מערקזאַם געמאַכט:

„— אַן אָוונט פֿון ייִדישן שרײַבער אין קלוב פֿון פּוילישן ליטעראַטן־פֿאַראײן איז שיִר נישט אַ פּרעצעדענטלאָזער פֿאַל; דער עיקר בלויז דערפֿאַר ווײַל די פֿאָרלעזונגס־אָוונטן פֿון די פֿאַראײנס־מיטגלידער וואָס שרײַבן ייִדיש קומען גע־וויינלעך שטענדיק פֿאָר אין זאַל פֿונעם קלוב פֿון ייִדישן קולטור־געזעלשאַפֿט־לעכן פֿאַרבאַנד, דאָס ייִדיש־פּובליקום קאָן אַפֿילו נישט באַמערקן די מעלדונג אין די פּוילישע צײַטונגען, וועלכע עס לייענען דאָס רובֿ נאָר מענטשן — שטענ־דיקע באַזוכער פֿון די ליטעראַרישע אָוונטן אין קלוב פֿון פּוילישן ליטעראַטן־פֿאַראײן; אויב עס וועט נישט זײַן קיין מעלדונג וועגן אָוונט אויך אין דער ייִדי־שער צײַטונג, איז נישט אויסגעשלאָסן אַז עס וועלן אין בעסטן פֿאַל בלויז קומען געציילטע טעלכע מענטשן?!".

געלאָזט זיך באַאײַנפֿלוסן און וועגן דעם אָנטעלעפֿאָנירט צו דער סעקרע־טערין פֿון ליטעראַטן־פֿאַראײן וועלכע האָט נאָך דעם אויך אַרײַנגעשיקט אַ מעלדונג אין דער ייִדישער „פֿאָלקס־שטימע"; וועלנדיק די מעלדונג זאָל אויך דערשײַנען אין שבת־נומער, האָב זי אויפֿן אַנדערן טאָג אָנטעלעפֿאָנירט אין רעדאַקציע. דער שעף־רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאָלקס־שטימע", האָט צווישן אַנ־דערע נישט באַהאַלטן זײַן „גרויסע פֿאַרוווּנדערונג"... וואָס דער ליטעראַטן־

פֿאַראיין „נישט געקוקט אויף אַלץ“... אָרדנט איַין מיַינעם אַ פֿאָרלעזונגס־אָוונט און בכלל וואָס שייכן פּובליצירן דעם אַנאָנס וועגן מיַין פֿאָרלעזונג געגעבן אַן אויסמיַידנדיקן ענטפֿער:

– „ער דאַרף דעם ענין פֿריער אויסקלאָרן“...

אויפֿן צווייטן טאָג נאָכן געשפּרעך מיטן שעף־רעדאַקטאָר האָט אַ העכסטע פּאַרטיי־אינסטאַנץ אָנטעלעפֿאָנירט צו דער העכסטער אינסטאַנץ פֿון ליטעראַטן פֿאַראיין און אין רעזולטאַט איז מיַין פֿאָרלעזונג תּיכּף אָפּגערופֿן געוואָרן. אַנט־שולדיקנדיק זיך האָט מען מיר טעלעפֿאָניש איבערגעגעבן די גוטע בשורה, נישט אָנגעבנדיק קיין שום סיבות?!

אַ וואָך שפּעטער האָט מען עס מיר אין ליטעראַטן־פֿאַראיין „דערקלערט“... אויף שטום־לשון: –

צוויי אין דער ברייט צענומענע, אויסגעשטרעקטע, הילפֿסלאָזע הענט!!! איינער אַן איַינפֿלוסריַיכער, פּוילישער שריַיבער, אַן אַריַינגייער אין די „הויכע פֿענצטער', האָט נאָך אָט דער באַלערנדיקער לעקציע, אין אַן אינטימען שמועס, צווישן פֿיר אויגן, מיר געזאָגט:

– „אויף דער יידישער „רעגירונג“ אין פֿאָלקס־פּוילן האָבן מיר נישט (דער שריַיבער־פֿאַראיין) צום באַדויערן קיין שום איַינפֿלוס, נישט געקוקט אויף דעם וואָס דריַי אָדער 4 פֿון זייערע „מיניסטאָרן אָן פּאָרטפֿעלן“ זיַינען אַזוי אָדער אַנ־דערש מיטגלידער פֿון אונדזער פֿאַראיין. –“

– איר מיינט דאָך קאָלעגע דערמיט נישט צו זאָגן אַז מיַין דיסקרימינאַציע קאָן מען צושריַיבן דער עיקר דעם קולטור־געזעלשאַפֿטלעכן פֿאַרבאַנד און אַז ער איז אויף אַזוי פֿיל אויטאָנאָם און אומאָפּהענגיק אַז קיינער קאָן אים קיין דעה נישט זאָגן?

... „ניין דאָס מיין איך נישט... איך מיין בלויז אַז ער איז אַבסאָלוט „אויטאָ־נאָם“ אין זיַינע טראַגיש־קאָמישע קאָזשעלקעס צו זיַין „פּויפּסטלעכער פּונעם פּויפּסט“... ספּעציעל אין יידישע ענינים ווי אויך אין ענין ראַטן־פֿאַרבאַנד. ער איז אויך אַבסאָלוט „אויטאָנאָם“ אין זיַין פּאַנישן פּחדנות... און אין פּוילן – איר האָט שוין געהאַט גענוג געלעגנהייט זיך אַליין צו איבערציַיגן – זיַינען פֿאַרהעלט־ניסמעסיק פֿאַראַן אומפֿאַרגליַיכלעך מער מעגלעכקייטן צו זיַין – אין אַ געוויסער מאָס זעלבשטענדיק, און אַפֿילו אומאָפּהענגיק ווי – ערגעץ אַנדערש...?!“

... די יידישע ,מיניסטאָרן אָן פּאָרטפעלן' ווי איר רופט אָן איניקע טוער פון קולטור־געזעלשאַפטלעכן פאַרבאַנד, פאַרזיכערן מיך, און איך צווייפל נישט אין דעם, אַז זיי האָבן אין מײַן ענין (ד"ה אין צוריקשטעלן מײַנע רעכט ווי אַ בירגער און שרײַבער –) צוויי מאָל אינטערווענירט אין דער העכסטער פּאַרטיי־אינסטאַנץ און מע האָט זיי צוגעזאָגט נאָכן באַטראַכטן דעם ענין געבן אַן ענטפער...

און שוין העכער צוויי יאָר האַלט מען נאָך אַלץ אין איין „באַטראַכטן..."

– „טאַקע אין דעם באַשטייט די גאַנצע טראַגי־קאָמעדיע פון זייער פּחדנות: אין דער צײַט, וועז קיין שום דירעקטן, בוכשטעבלעכן פאַרבאָט פון אַ „העכע־רער אינסטאַנץ", אײַך נישט צו דרוקן, נישט געבן קיין שום אַרבעט האָבן זיי – איך בין אין דעם טיף איבערצײַגט – נישט באַקומען, און בלויז אין רעזולטאַט פון „פּראָפילאַקטיק", נאָך אײַער אַרעסט און פּראָצעס, פון נישט וועלן נעמען אויף זיך די פאַראַנטוואָרטלעכקייט, וועלכע זיי האָבן זיך, וואָס שייך אײַער ענין, אַליין אײַנגערעדט; בלויז כּדי זיך פאַרסטראַכירן, כּדי זײַן זיכער, זיך „אינ־פאָרמירט..." אין צענטראַל־קאָמיטעט פון דער פּאַרטיי, צי זיי זאָלן אײַך יאָ, צי נישט דרוקן, און דאָרט האָט מען איך פאַרזיכער אײַך – בשעת־מעשה געוואָלט וויסן זייער מיינונג וועגן אײַער ענין און פאַרשטייט זיך אויך וועגן אײַך גופא?! זייער ענטפער – איך צווייפל אין דעם נישט קיין איין אויגנבליק – איז אין בעסטן פאַל געווען נישט קיין פּרעציזער, אויסמײַדנדיקער, וואַקלדיקער..."

אין אַ ווײַלע אַרום האָט דער פוילישער קאָלעגע צוגעגעבן:

... דער צענטראַל־קאָמיטעט האָט שוין מער נישט וואָס צו טאָן ווי געבן אָנ־ווײַזונגען די יידישע רעדאַקציעס אָדער דעם פאַרלאַג, ווען יאָ און ווען נישט צו דרוקן, ווי שטעלט איר אײַך דאָס פאָר...?"

... מײַנע בעאָבאַכטונגען און דערפאַרונגען האָבן מיך כּמעט איבערצײַגט אַז ווײַניקסטנס די צוויי פּרעזידיום־מיטגלידער פון קולטור־געזעלשאַפטלעכן פאַר־באַנד וועלכע האָבן לויט זייער אייגענער איניציאַטיוו, אין מײַן ענין זיך גע־ווענדט אין דער העכסטער פּאַרטיי־אינסטאַנץ, האָבן נישט קיין שום חלק אין מײַן דיסקרימינאַציע, וועלכע איז לויט אַלע סימנים אַ ווונק פון „אויבן" וואָס האָט זיך געקאָנט אויסדריקן נישט מער ווי אין צוויי ווערטער: – „נישט־גע־ווונטשן..."

„– ליכט מעגלעך... אָבער אָט דער מעגלעכער „ווונק פֿון אויבן“, אויב ער איז בכלל געגעבן געוואָרן, איז אין קיין שום פֿאַל נישט, לויט דער איניציאַטיוו פֿון אָט דער „העכסטער אינסטאַנץ“ נאָר אויסשליסלעך ערשט ווי אַן ענטפֿער אויף אַן אָנפֿראַגע, די אָנפֿראַגע גופֿא און מעגלעך אויך די פֿאָרמולירונג און אפֿשר אויך טיילוויַיז דער אינהאַלט, איז – איך פֿאַרזיכער איַיך – אין בעסטן פֿאַל, אַזוי אָדער אַנדערש נישט געווען קיין סטימול פֿאַר אַ פּאָזיטיוון ענט-פֿער...? גוט... און דער פֿאַרבאָט פֿון איַיער פֿאָרלעזונג אין ליטעראַטן־פֿאַראיין וועלכע מיר האָבן – מיט גאָרנישט זיך רעכנענדיק – איַיך געוואָלט איַינאָר-דענען, נישט אין לעצטן פֿאַל אויך צוליב דעם, אפֿשר אַזוי אַרום ,ברעכן דאָס איַיז'... פֿון איַיער דיסקרימינאַציע, ווי איר רופֿט עס אָן, אין דעם פֿאַרבאָט האָט, לויט איַיער מיינונג, דער קולטור־געזעלשאַפֿטלעכער פֿאַרבאַנד אויך נישט קיין שום חלק?“ – האָט דער פּוילישער שריַיבער אַלץ קאַטעגאָרישער דערווידערט.

– דער פֿאַרבאָט פֿון מיַין פֿאָרלעזונג – ווי איַיך איז אויך גוט באַוווסט – איז געקומען פֿון דער – ,העכסטער אינסטאַנץ'...

– „יאָ... ווידער אַ מאָל דאָס זעלבע... אָבער ערשט נאָך אַן אָנפֿראַגע פֿונעם שעף־רעדאַקטאָר פֿון דער „פֿאָלקס־שטימע“ וועלכער איז דעמלט געווען די מאָסגעבנדיקסטע פערזאָן אין דער „יידישער מלוכה“. אויב איר זיַיט שוין יאָ אַזוי איבערציַיגט, וועל איך איַיך אויפֿדעקן עפּעס, וועגן וואָס כ'האָב בכלל נישט געוואָלט ריידן... פֿון געוויסע קוועלן איז מיר ריין פּריוואַט באַוווסט, אַז בשעַת מיטן אַנאָנס וועגן איַיער פֿאָרלעזונג האָט דער שעף־רעדאַקטאָר אָנטעלע-פֿאָנירט אין אָט דער „העכערער אינסטאַנץ“; דאָרט האָט מען צו ערשט גאָרנישט נישט פֿאַרשטאַנען: כדי פֿאַרעפֿנטלעכן אַ מעלדונג פֿונעם ליטעראַטן־פֿאַראיין וועגן אַ ליטעראַרישער פֿאָרלעזונג דאַרף מען האָבן דעם אַפּראָבאַט פֿון דער פּרעסע־אָפּטיילונג פֿון צענטראַל־קאָמיטעט?! ווי עס זאָל נישט זיַין, דעם שעף־רעדאַקטאָר איז אַזוי אַרום אויסגעקומען אויפֿוויקלען דעם גאַנצן קנויל פֿון סאַמע אָנהויב... און אין רעזולטאַט – דער פֿאַטאַלער טעלעפֿאָן אין ליטעראַטן־פֿאַראיין און דאָס אָפּרופֿן פֿון איַיער פֿאָרלעזונג. אַגבֿ, אַן ענלעכער פֿאַל איז מיט עטלעכע יאָר צוריק געווען מיט לעצן (סטאַניסלאַוו יעזשי לעץ – אַ יידיש־פּוילישער דיכטער, מחבר פֿון וועלט באַרימטע אַפֿאָריזמען־זאַמלונגען). נאָך זיַין אומקערן זיך פֿון ישראל קיין פּוילן, אַ לאַנגע צייַט נאָך דעם אים אויך נישט גע-

דרוקט, איך געדענק נישט גענוי וויפֿל, אָבער אומגעפֿער צוויי, צי דרײַ יאָר איז ער אויך געווען, ווי איר רופֿט עס אָן, אַבסאָלוט דיסקרימינירט, אַנטשולדיקט, דוכט זיך אַרבעט, איבערזעצונגען האָט ער יאָ באַקומען, אָבער זײַנע אָריגינעלע שאַפֿונגען האָט מען נישט געדרוקט. אין די ליטעראַרישע קרײַזן איז מען געווען איבערצײַגט אַז די רעדאַקציעס האָבן פֿון „אויבן" באַקומען אַזאַ אָנווײַזונג? איינער אַ שעף־רעדאַקטאָר האָט אַפֿילו לעצן „שטרענג פֿאַרטרוילעך" וועגן דעם אַזוי פֿון דער ווײַטנס, געגעבן אָנצוהערן:

„ס'איז כלומרשט נישט פֿון אים אָפּהענגיק..."

און שפּעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן עפּעס אין גאַנצן אַנדערש: דער זעלבער שעף־רעדאַקטאָר האָט אָנגעפֿרעגט אין דער „העכסטער אינסטאַנץ" – זיכער איז זיכער – צי מעג ער לעצן דרוקן (...?), און פֿאַרשטייט זיך פּונקט ווי אין אײַער פֿאַל, אַרויסגעלייגט אויפֿן טיש דאָס גאַנצע בינטל „שמוציקע וועש"...:

עמיגרירט... געווען אין ישׂראל, צוריקגעקומען און אַזוי ווײַטער און ווײַ-טער... געווען דעמלט אַזאַ צײַט ווען דאָס וואָרט ,*עמיגרירט*' האָט זיך ,געהערט' ווי ,*דעזערטירט*'... און טאַקע אַזוי האָט מען דערויף רעאַגירט...

– „מע וועט עס באַטראַכטן"... האָט די ,העכסטע אינסטאַנץ' געענטפֿערט און דאָס באַטראַכטן האָט געדויערט צוויי צי דרײַ יאָר, ביז איוואַשקעוויטש האָט נישט אָנגעקוועטשט דאָרט ווו מע דאַרף"...

(יאַראָסלאַוו איוואַשקעוויטש: באַדײַטנדיקער, אײַנפֿלוסרײַכער פּוילישער שרײַבער, איצט פֿאָרזיצער פֿון ליטעראַטן־פֿאַראיין).

*

*   *

נאָך דעם ווי מײַן פֿאָרלעזונגס־אָוונט איז פֿאַרבאָטן געוואָרן, נישט געקוקט אויף די ,*אומשטענדן*' אין וועלכע דאָס איז געשען; שטרעבנדיק אויך ווײַטער לויט זײַנע מעגלעכקייטן, מאָראַליש און מאַטעריעל מיך אונטערהאַלטן, האָט די סאָציאַלע קאָמיסיע פֿון ליטעראַטן־פֿאַראיין, באַשטימט פֿאַר מיר – דעם פֿון גע-ריכט פֿאַראורטיילטן, דיסקרימינירטן, אַרבעטסלאָזן פֿאַראיין־מיטגליד – אַ

דרײַ־חדשימדיקע סטיפּענדיע, װעלכע כ׳האָב יאָר־יערלעך באַקומען, כּמעט ביזן אַרויספֿאָרן פֿון פּוילן.

אָט די עטלעכע אויטענטישע, אילוסטרירנדיקע בײַשפּילן (װײַט ניט אַלע) פֿון דער נאָבלקייט פֿון די פּוילישע קאָלעגן, אָט די „גאָלפֿשטראָם־צופֿלוסן" פֿון אַן אָנזעעװדיקן טייל פֿון דער פּוילישער אינטעליגענץ בכלל, װעלכע דערװאַרעמען די כּמעט שטענדיק װירבלדיקע און אַ מאָל אויך אײַז קאַלטע קאָמוניסטישע „געװיסער" זײַנען אין נאָרמאַלע אומשטענדן קיין שום יוצא־מן־הכּלל, אָבער אין קיין אײנעם פֿון די לענדער פֿון דער אַזוי גערופֿענער פֿאָלקס־דעמאָקראַטיע, חוץ אין פּוילן װאָלט אַזעלכעס נישט מעגלעך געװען און שוין אַפֿילו אַבסאָלוט נישט דענקבאַר אין לאַנד פֿונעם „עלטערן ברודער"... און װעגװײַזער; דאָס האָט זיך שיר נישט פּונקט װי אין דער סטאַלין־צײַט, נאָך אַ מאָל בולט באַשטעטיקט אין דער שטעלונג און באַציִונג פֿון סאָװיעטישן שרײַבער־פֿאַרבאַנד צו פּאַסטערנאַקן (בשעתן פּאָליטישן אַזשיאָטאַזש־טומל אַרום ד״ר זשיװאַגאָ און דער נאָבל־פּרעמיע װאָס האָט דע פֿאַקטאָ גורם געװען צו פּאַסטערנאַקס פּריציטיקן טויט) און לעצטנס צו די אויף יאָרן תּפֿיסה פֿאַרמישפּטע סיניאַװסקי און דניאל (– די קרבנות פֿון דער נײַער, ליבעראַליזאַציע־ערע...?!): אָנשטאָט װי אַ געזעלשאַפֿטלעכע שעפֿערישע קערפּערשאַפֿט זיך פֿאַראינטערעסירן מיטן גורל פֿון זײַנע יאָרנלאַנגע מיטגלידער און קאָלעגן, האָט דער סאָװיעטישער שרײַבער־פֿאַרבאַנד (– נישט װאַרטנדיק אַפֿילו אויפֿן רעזולטאַט פֿונעם פּראָצעס –) תּיכּף נאָכן אַרעסט, אולטימאַטיװ אַנולירט זייער פֿאַרבאַנד־מיטגלידשאַפֿט, מיט די נידעריקסטע און לעכערלעכסטע מיטלען און „אַרגומענטן" זיי באַשמוצט און װי „*פֿאַררעטער*" (שונאים פֿון פֿאָלק...) זיי „אַרײַנגעלייגט אין חרם'.

*

* *

מײַן אייגענע לאַגע און דער מצבֿ פֿון שרײַבער אין ראַטן־פֿאַרבאַנד בכלל און טיילװײַז אין פּוילן, װאָס איך האָב דאָ בלויז אַזוי אַגבֿ־אורחא, פֿאַרבײַגייענדיק באַרירט; אין דירעקטער שײַכות דערמיט, װאָלט איך אויך געקאָנט דערציילן נישט װייניק, אויטענטישע און דוכט מיר װיכטיקע און פֿילבאַדײַטנדיקע אײנצל-

הייטן וועגן דער ספּעציפֿישער לאַגע פֿון יידישן שרײַבער; וועגן יאָרנלאַנגע בעאָבאַכטונגען, באַגעגענישן, צווישנבאַציונגען, האַנדלונגען, טאַטן, עפּנטלעכע און אויג־אויף־אויג־אַרויסזאָגונגען פֿון די אומגעבראַכטע פּני פֿון דער סאָוויעטיש־יידישער ליטעראַטור; וועגן זייער ראָל ,אויף דער בינע'... און ,אונטער די קוליסן'... פֿאַר און נאָך דעם ווי זיי זײַנען אַרעסטירט געוואָרן: ד"ה בשעתן גאַנצן לעררײַכן פּעריאָד, אָנגעהויבן פֿון 1932סטן יאָר, פֿון זינט איך האָב געהאַט דעם כּבֿוד זיך מיט זיי צו באַגעגענען און דער עיקר בשעתן ,פּרעהיסטאָרישן' עטאַפּ, אָנוווקס, פּראָלאָג, אָנהויב, דויער און קולמינאַציע־פּונקט פֿון דער צווייטער קריסטאַלנאַכט. (1952-1948-1938).

אָבער זייער אַ טרעפֿלעך פֿאָלקסווערטל זאָגט:

„וועגן אָפּוועזנדע דערציילט מען גוטס, אָדער גאָרנישט ..."

און דערצו נאָך וועגן קדושים.

לויט אָט דער אַבסאָלוטער מאַקסימע וואָלט מיר אויסגעקומען דערציילן (פֿון די פּני) בלויז וועגן ***פּרץ מאַרקיש, דעם נסתּר, אַהרן קושנעראָוו און לייב קוויטקאָ.***

אָבער ווי עס זאָל נישט זײַן: די געשיכטע דאַרף וויסן דעם גאַנצן אמת! נאָר פֿאַרן ,גאַנצן אמת', איז – דוכט מיר – די צײַט נאָך נישט געקומען, נישט פֿאַראַן נאָך – שײַנט מיר – די גענוגנדיקע אַזוי גערופֿענע ,היסטאָרישע פּערספּעקטיוו'?

חוץ דעם:

די וווּנד איז נאָך אַלץ אָפֿן... און ווי בײַ יעדער אָפֿענער וווּנד לויערט נאָך די געפֿאַר פֿון ,אינפֿעקציע'?! (...)

חוץ דעם נישט דאָ איז דער אָרט און דער פּלאַץ דערפֿאַר.

*

* *

עטלעכע ווערטער וועגן די לידער און טעקסטן גופֿא: (כאָטש אין גרונט דאַרף יעדער מין שאַפֿונג ריידן פֿאַר זיך אַליין?).

טעקסטן רוף איך אָן יענע מײַנע שאַפֿונגען אין וועלכע עס פּרעוואַלירן פּובליציסטיש־פּאָלעמישע, סאַטירישע עלעמענטן, ניואַנסן, און אַזוי גערופֿענע „פּראָזאַיזמען". אין די שמועסן מיט עקערמאַנען זאָגט געטע:

„Alle meine Gedichte sind Gelegenheitsgedichte“.

בכלל האָט געטע געהאַלטן אַז ס'איז נישטאָ קיין פּאָעטישער „*שטאָף*“: (ליטעראַרישער מאַטעריאַל, טעמע) „בײַם אמתן דיכטער ווערט אַלץ פֿאַרוואַנדלט אין פּאָעזיע.“ מיט אַנדערע ווערטער: וויכטיק איז נישט דער ,*וואָס*' נאָר דער ,*ווי אַזוי*'!!! איז עס הייסט עס אַ – גאָטזאַך...

אָדער דער „*שטאָף*“ ווערט פֿאַרוואַנדלט אין פּאָעזיע, אָדער ער בלײַבט אין בעסטן פֿאַל, וואָגיקער, אָבער בלויז – „*שטאָף*“?!

טאַקע דערפֿאַר געהאַט דאָס געפֿיל:

דער באַגריף *טעקסט* אַנטשפּרעכט מער מײַן אינערלעכער באַציִונג צו די דערמאָנטע שאַפֿונגען און – נישט אין לעצטן פֿאַל אויך דערפֿאַר ווײַל ער איז, אַבסאָלוט נישט פּרעטענסיאָנעל.

פֿראַגע־צייכנס, דערווידערונגען קאָנען אפֿשר אויך אַרויסרופֿן די געבראָכענע שורות; די אימפּרעסיאָניסטן און נאָך מער די פֿוטוריסטן און בעיקר מאַיאַקאָווסקי האָט אָנשוילעך און איבערצײַגנדיק דעמאָנסטרירט די באַדײַטונג פֿון דער אַקצענטירונג, פֿונעם גראַפֿישן אויסטיילן, אַרויסהייבן גאַנצע שורות, אָדער טיילן און אויך איינצלנע באַזונדערס ,אָנגעלאָדענע' ווערטער:

איינצלנע ווערטער, טיילן פֿון זאַצן, אָדער גאַנצע שורות (אומאָפּהענגיק פֿון זייער וואָגיקייט) „פֿאַרלירן“ זיך אָפּט אין דער אינהאַלטלעכער און גראַפֿישער אַרכיטעקטאָניק פֿון דער ליד, פּאָעמע אָדער טעקסט, פֿאַרוואַנדלען זיך ,אויטאָמאַטיש' אין ערשט־ אָדער צווייט־ראַנגיקע באַשטאַנדטיילן פֿונעם עיקר פֿאַרטראַכט און דער אַלגעמיינער רעאַליזאַציע; אין דער צײַט ווען חוצן עיקר האָבן זיי נאָך (אָדער דאַרפֿן האָבן) אַזוי גערופֿענע אינדיווידועל־לאָקאַלע, שפּראַכלעכע און בילדעריש־עמאָציאָנעלע פֿונקציעס, וועלכע אויסגעטיילט, אַקצענטירט, בלײַבן זיי באַהאָפֿטן מיטן גאַנצן (פֿאַרשטאַרקן עס אפֿשר נאָך?) אַנטפּלעקנדיק דערבײַ גלײַכצײַטיק בולטער זייער אייגענעם אַזוי צו זאָגן ,לאָקאַלן' באַטײַט...

מע קאָן דאָ געפֿנען איבערצײַגנדיק דערווידערן:

דאָס פֿילזײַטיק ,שפּילנדיקע'... וואָרט, אויסדרוק, אָדער גאַנצער זאַץ טיילט זיך אויס, הייבט זיך אַרויס פֿון זיך אַליין, אומעטום, ווו און ווי אַזוי עס זאָל גראַפֿיש נישט זײַן אַוועקגעשטעלט און דעם צופֿעליקן, גאָרנישט זאָגנדיקן וואָרט וועט קיין שום אויסטיילונג, קיין שום אַקצענטירונג נישט העלפֿן; די

אמתדיקייט פֿון אַזאַ דערווידערונג, קאָן מען נישט אַפּלייקענען, אָבער דאָס שליסט אויך – דוכט מיר – נישט אויס און פֿרעגט נישט אָפּ די באַדײַטונג פֿון דער גראַפֿישער אויסטיילונג און אַקצענטירונג.

וואַרשע – חדרה – ירושלים 1963-1967.

צום גרויסן באַדויערן – ביז זײַט 98 און אין אַלע טיטלען נישט פֿאַראַן דער אונטערשייד צווישן די ***פייען*** און ***פֿייען***, ד"ה די ***פייען*** זײַנען געדרוקט ווי ***פֿייען***, אָן פינטעלעך: אַ פּועל־יוצא פֿון ריין טעכנישע און אַנדערע „אָביעקטיווע" (?...) סיבות. דער פֿאַרלאַג און דער מחבר ווילן גלויבן אַז קיין מיספֿאַרשטענ-דענישן וועלן האָפֿנטלעך דערפֿון נישט אַרויסקומען? די אַנדערע באַמערקטע דרוקפֿעלערן (אַ היפּש ביסל) זײַנען אָנגעוויזן אין דער באַזונדערער רשימה.

... אַ שרײַבער, זאָגט מען, שטאַרבט אָפּטער פֿון אַ דרוקפֿעלער ווי פֿון אַ האַרצפֿעלער, נאָר ווי יעדער אַנדערער אַזוי האָט ווײַזט אויס אויך אָט דער ,כלל' זײַן „אויסנאַם": אַ סימן דער מחבר אָטעמט נאָך...

אינהאַלט

ווען די טרערן פֿון אַלע דײַנע טעג 5

I **אין קרײַז** (ערשטער טייל)

אָ ליד! מײַן ליד! 9
ווידער אָנהויבן? 10
פֿאַרשריבן אין זכרון 12
קינדער־שטימען – אין תּפֿיסה־קאַמער 20
אין וואַלד בײַם שײַטער 24
זון! 27
ווען הענקער 28
פֿאַרשלאָסן אין שטײַגן 29
דעם נסתּר 30
ניט אין רוסלאַנד 32
משה קולבאַק 35
אָ רוסלאַנד 36
פֿאַרקויפֿט ניט אין די קראָמען 38
אַ דערשאָסענער דיכטער און זײַן פֿרוי 39
מײַן יידישע ווירדע 41
דוד בערגעלסאָן 45
דערווײַלע די מענטשן 47
פּרץ מאַרקישן 49
שמואל האַלקינס יובילייִ 51
צום דיכטער מ. ג. 61
שלמה מיכאָעלס 64
איך און דער טויט 70
איך בין אַ קאַטאָרזשניק 73

עפּיטאַף 75
וויפֿל דערנידעריקונג, וויפֿל פּײַן 79
אַ גוט מאָרגן! 81

II יזכור

יזכור 87
די זעלבע האַנט 90
איך פֿרעג דיך, מענטש 91
צדיקים אין סדום 92
און ער 96
דײַטשישע פֿרוי 98
באַלאַדע פֿון גרויען איוג 100
ווו דער וועג זאָל מיך ניט פֿירן 102
אין טרעבלינקע און אָשוויענטשים 104
מײַן הויז 107
איך האָב אַ רחבֿותדיקן, אַן אומענדלעכן בית־עולם 109
ווער זאָגט – איך בין אָרעם 111
מײַנע קינדערלעך 112
נאַכטישע זװוּנג 115
באַלאַדע 118
די לעצטע ראָל 124
I 125
II 127
III 128
IV 133
V 135
VI 137
ברודער מײַנער ייִד 141

III **חטאות הנעורים**

קינדהייט 145
בײַ נאַכט עמעצער געקלאַפּט אין מײַן טיר 147
לייבקע 148
ליד פֿון אַ היימלאָזן 151
דעמאָנסטראַציע אין תּפֿיסה 154
ליד פֿון אַ לומפּן־פּראָלעטאַריער 158
בראָדיאַגן־ליד 161
ווען זײַן אַזאַ טאָג 164
וואַרשעווער פֿאָרשטאָט־נאַכט 1932 166
אַ בלינדער בײַם פּלויט פֿון משוגעים־הויז 167

IV **אין קרײַז** (צווייטער טייל)

וואָלט געווען דאָ אַ בלאַט 173
צו שמואל האַלקין 175
אַ צלמל 176
איך ווייס ניט ווען איך בין געוואָרן גרוי 179
דער אמת און דער ליגן 180
דער וואַסערפֿאַל 183
אַפֿילו דאָס קריגעלע 189
ווי זשע זײַט איר מײַנע ליבע 191
עפּיטאַף אויף סטאַלינס קבֿר 193
וועלף 194
אין קרײַז 197

V מיט זיך אַליין

די זעונג רוימט דיר אין אויער 203
אפֿשר דערפֿאַר 204
אַזוי פֿיל 205
אויסגעשעפּט 206
איך קער זיך אום צוריק 208
טראָג מיך אַוועק 210
עס טאָגט 211
די מעשׂה 212
איך זינג 213
דער שטורעמווינט 214
איך הייב זיך אויף באַרג־אַרויף 216
אין דער פֿינצטער טל יעט מײַן פּאַפּיראָס 219
מיך שרעקט נישט קיין שום גיהנום 221
אָ גאָט! 222
ווערטער פֿאַראַן 224
ווען מיר ווערט אומעטיק, שווער 226
ווען קומען וועל איך 227
פֿון זינט טרערן געטריבט 229
וויפֿל מענטשן ווייסן ניט 231
דוכט זיך שוין אין גאַנצן פֿרײַ 232
אייביקע גרינקייט 234
דער דאָקטער און דער חולה 236
איך – אַ קליין טײַכעלע 237
אַ ביימל – אַ קאַליקע 239
איך הער זיך אײַן 241
ליגט אויפֿן וועג 243
אין מיטן פֿעלד אַ ביימעלע 245

כאַפּסט זיך אויף פּאַר טאָג 248
געבורט 250
בלײַב איך אַזוי שטיין 252
און ווײַל איר האָט פֿאַרלאָזט די ערד 253
ווו איז מײַן וואָרצל 254
מדינת־ישראל צען יאָר 256
ווען געבאָרן 258
אַן אומבאַקאַנטע 259
אַליין, אַליין 260
וואָס עס האָט צו זײַן 262
דער מענטש ווערט געבוירן 263
דיר און ניט דיר... 264
בעט זיך דער קאַרשנבוים 266
האַרבסט 268
דוכט געווען שוין דאָ 269
נישט יעדער 270
ווער האָט צוזאַמען 272
דער טורעם פֿון בבֿל 273
ס'איז אַלץ נאָך נאַכט 275
איך אָטעם נאָך 276
דער וואָרעם 277
צי איז שולדיק 280
ווער האָט, ברודער 281
יעדער וויל עסן צו זעט 282
מאַלפּע האָריקע 283
צו איינעם אַ דיכטער 284
דער געץ 286
צו טיטוסן 288
אַ וואָרט אויף אַ פּרץ־אָוונט 291

צו געוויסע רעדנער 293
צום מענטש 295
ווער עס פֿילט נישט 297
ווי קאָן איך גלויבן – דער מענטש דיר טײַער 303
אָ גאָט! 304
צו אַן אומבאַקאַנטער 305
צווישן צוויי ביימער 307
וואַרשע 309
דו ביסט איידל 313
אַזוי פֿיל שיינקייט זע איך אַרום זיך 315
צו דיר... 316
אַ מאָל – אַ טאָג 317
ליזען 318
לאָז מיך אַליין זײַן 320
דאָס וואָרט 323
איך בין אַ מכשף 325
איך זוך אַ וועג 327
נשמות 329
אָ ים, מיר זײַנען ברידער 332
זעלטן וועט אויף דער בינע 333
די טײַבעלעך און דער רעגן־בויגן 334
שלאָפֿלאָזע נעכט 338
אין אַ מאָסקווער שפּיטאָל 342
צו די פּוילישע דאָקטוירים 344
יאָ , מיר זײַנען מענטשן 345
איך האָב ליב קוקן אויף יעדן געוויקס 348
פֿריער פֿרילינג 350
בלײַב נישט שטיין 352
איך ווייס נישט וואָס די השגחה 354

געטרוימט פֿון ישראל 355
אָ דער זינגענדיקער ים 357
אָ קינדער בלומען פֿון דער מענטשהייט 360
אַ מאָל... כ׳האָב מורא 361
אָ די קליידער – די ווערטער 362
דו זאָגסט: אויף מײַן פּנים 363
אַ וואָרט אויף אַ שלום־עליכם־אָוונט 364
די שיך 366
אַכט חדשים 368
פֿרעגט מיך נישט גאָרנישט 371
וועג, וועג, איך גיי אויף דיר 372
וועג, וועג וועסט אַ מאָל 373
פֿאַרפֿרוירן דער ימישער אויסגוס 374

צייכענונג 376
אָנשטאָט אַ פֿאָרוואָרט 379